

Західний науковий центр
НАН України та
МОН України
Western Scientific Center of the
National Academy of Sciences of
Ukraine and the Ministry of Education
and Science of Ukraine

ISSN 2409-1375
Громадська організація
«Львівський аналітичний дім»
Public organization
«Lviv Analytical House»

Психологічні виміри культури, економіки, управління: науковий журнал

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management: Science Journal

ВИПУСК 29

Матеріали

*Всеукраїнського наукового круглого столу на тему
«Психологія і психотерапія кіномистецтва»
з нагоди Міжнародного Дня Кіно
28 грудня 2025 року,*

а також

*Всеукраїнського наукового круглого столу на тему
«Життєстійкість особистості, економіки
та культури суспільства»
з нагоди Міжнародного Дня дівчат і жінок в науці
11 лютого 2026 року*

Львів – 2026

Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор кандидат психологічних наук Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 29, 2026. 482 с.

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management: Science Journal / [responsible editor, PhD in psychological sciences Oleg Lozynskiy]. Ukraine, Lviv. Number 29, 2026. 482 p.

Оприлюднено матеріали учасників Всеукраїнського наукового круглого столу на тему «Психологія і психотерапія кіномистецтва» з нагоди Міжнародного Дня Кіно 28 грудня 2025 року, а також Всеукраїнського наукового круглого столу на тему «Життєстійкість особистості, економіки та культури суспільства» з нагоди Міжнародного Дня дівчат і жінок в науці 11 лютого 2026 року.

Заходи були організовані зусиллями Західного наукового центру НАН України та МОН України, ГО «Львівський аналітичний дім», кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Матеріали друкуються у редакції авторів. За академічну доброчесність, достовірність інформації, коректність висновків відповідальність несуть автори.

Упорядники можуть не погоджуватися з ідеями авторів статей.

Права авторів захищені. При використанні читачами надрукованих у цьому журналі матеріалів слід обов'язково посилатись на автора та вихідні дані цього номеру наукового журналу.

Науковий журнал «Психологічні виміри культури, економіки, управління» зареєстрований:

- Міністерством Юстиції України (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія KB №22073-11973 ПР від 31.03.2016 р.);
- Міжнародним центром ISSN (Франція, ISSN 2409-1375 від 29.10.2014р.).

Науковий журнал діє у відповідності до законів України: «Про друковані засоби масової інформації в Україні» №2782-XII від 16.11.1992 р.; «Про наукову і науково-технічну діяльність» №1977-XII від 13.12.1991 р.

Редакційна група

Микола Буник к. політ. н., завідувач кафедри публічного врядування НУ «Львівська політехніка», доц.

<https://orcid.org/0000-0002-6116-3642>

Вознюк Оксана к. пед. наук, доц., проф. каф. військової історії НА сухопутних військ ім. П. Сагайдачного

Katarzyna Chudy-Laskowska PhD, Department of Quantitative Methods, Faculty of Management, Rzeszow University of Technology

<https://orcid.org/0000-0002-7382-0515>

Наталія Жигайло д-р пс. н., проф. кафедри історії та теорії політичної науки Львівського національного університету ім. І. Франка

Євгеній Захарчук ст. наук. співроб. Західного наукового центру НАН України та МОН України

Marzena Jankowska-Mihulowicz PhD, Department of Entrepreneurship, Management and Ecoinnovation, Faculty of Management, Rzeszow University of Technology

<https://orcid.org/0000-0002-7382-0515>

Ігор Карівець д-р філос. н., завідувач кафедри філософії НУ «Львівська політехніка», доц.

<https://orcid.org/0000-0002-4555-2226>

Ірина Кожушко-Лозинська ст. бібліотр. ЛДУВС

Олег Лозинський к. пс. н., ЛДУБЖД

<https://orcid.org/0000-0002-3435-5753>

Ореста Лосик к. філос. н., доц. кафедри філософії ЛНУ ім. І. Франка, доц.

Тарас Матвійчук к. соц. н., доц. кафедри практичної психології та педагогіки ЛДУБЖД

<https://orcid.org/0009-0009-0425-6349>

Богдан Магура к. техн. н., доц. кафедри лісопромислового виробництва та лісових доріг Національного лісотехнічного університету України

<https://orcid.org/0009-0008-9825-0855>

Оришчин-Буждиган Лідія к. пс. н., завідувач кафедри практичної психології ментального здоров'я НУ «Львівська політехніка», доц.

<https://orcid.org/0000-0002-5681-0307>

Уляна Парубій к. філол. н., доцент кафедри української фольклористики ім. ак. Ф. Колесси ЛНУ ім. І. Франка

Teresa Piecuch DSc, PhD, Associate Professor, Department of Entrepreneurship, Management and Ecoinnovation, Faculty of Management, Rzeszow University of Technology

<https://orcid.org/0000-0003-2656-662X>

Андрій Поцедуйко к. філос. н., доцент кафедри філософії НУ «Львівська політехніка»

Marta Pomykała DSc, PhD, Associate Professor, Department of Law and Administration, Faculty of Management, Rzeszow University of Technology

<https://orcid.org/0000-0002-2557-1876>

Олег Руденко к. мистецтв., доц. кафедри книжкової та станкової графіки НУ «Львівська політехніка», доц.

<https://orcid.org/0000-0002-2266-8402>

Ірина Семків к. пс. н., доц. кафедри психології та психотерапії УКУ, доц.

<https://orcid.org/0000-0003-4139-2699>

Elżbieta Szczygiel PhD, Associate Professor, Department of Research on Sustainable Development Faculty of Social Science, Pedagogical University of Krakow

<https://orcid.org/0000-0002-8804-1071>

Зміст:

ПЕРЕДМОВА.....	8
FOREWORD.....	9
Розділ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МИСТЕЦТВА.....	11
Погребняк Галина. Культура режисерського мислення як чинник формування авторської ідентичності в мистецтві.....	11
Грановська Владислава. Засоби образотворчого мистецтва в культурі українського фільму	18
Поцелуйко Андрій. Міфологія як основа національних культурно-мистецьких кодів.....	27
Руденко Олег. Принципи виховання митця в цісарсько-королівській загально-промисловій школі рисунку і моделювання.....	43
Лозинський Олег. Соціально-психологічні та психокорекційні можливості кіножанрів	56
Розділ 2. СТРУКТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ КІНОМИСТЕЦТВА.....	87
Андоній Ангеліна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «12 розгніваних чоловіків»	87
Баланюк Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Код да Вінчі»	92
Барановська Анна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Гніздо горлиці»	95
Блохіна Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Леон-кілер»	99
Буковська Олександра. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Як уникнути покарання за вбивство»	102
Васильчук Алісія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Тіло».....	106
Войтенко Елона. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Перелом»	109
Галітовська Катерина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Мовчання ягнят»	113
Гануляк Людмила. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Щоденник зі спогадами вбивці»	118
Гануляк Марта. Психологічний вплив кінотвору «Ножі наголо»	122
Гембар Марта. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо 2: Скляна цибулина».....	128
Городиська Марія-Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Фантастичні звірі та де їх шукати»	131
Грекуляк Євгенія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дамер - Чудовисько: історія Джеффрі Дамера»	134

Диновська Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Мовчання ягнят».....	140
Добрянська Діана. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Вбивство у Східному експресі»	145
Зінько Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Слідча»	148
Кацакевич Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Убивство у «Східному Експресі»»	155
Ковальчук Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Декстер»	158
Ковальчук Віталія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Посібник з убивств для хороших дівчат»	161
Коптюх Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Там, де співають раки».....	164
Корольчук Тетяна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Аматор».....	167
Костишак Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Константин: Володар темряви»	171
Коляса Соломія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Шерлок Холмс»	174
Куришко Юлія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Закляття» (1 частина)	177
Кусьо Аліна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо».....	180
Лексіна Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Людина-невидимка»	183
Лещук Антоніна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо»	185
Лисобик Ілона. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Крик»	189
Лошній Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Таємнича ріка»	195
Лукашек Олександр. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Зброя».....	200
Луккетті Надя. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Чудовиська: історія Лайла й Еріка Менендесів»	205
Луцишин Анжеліка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дівчина у потягу»	210
Маліновська Марія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Назад у майбутнє»	217
Мартиняк Ірина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо»	219
Мацигін Анна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Турист»	222

Мачеус Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Франкенштейн»	225
Михайлецька Анастасія. Психологічний аналіз впливу сюжету з відеогри «Danganronpa: Trigger Happy Havoc»	231
Михайлишин Анісія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Мовчання ягнят»	235
Олійник Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Полонянки»	238
Олійник Лідія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Запрошення на вбивство»	240
Панчак Вероніка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Острів проклятих»	243
Пелех Валерія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Бійцівський клуб»	245
Періг Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Сім»	248
Плавуцька Софія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дістати ножі»	250
Побочій Даріна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Body at Brighton Rock»	253
Полінчук Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Невидимий гість»	257
Садовська Соломія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Балада про дрібного гравця»	262
Сеньків Аделіна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Загублена»	265
Сердюк Анна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Острів проклятих»	268
Симоненко Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Сім»	271
Солтис Оксана. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Зникла»	275
Стефанів Жанна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Воно»	279
Сулятицька Юлія. Психологічний аналіз впливу серіалу «Чудовисько: історія Еда Гіна»	284
Тарнопільська Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Касл»	287
Тис Катерина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Розмова»	289
Худайбергеннова Ольга. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Вітряна ріка»	294
Чедрик Ольга. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Вбивство у Східному експресі»	299

Швай Інна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Спліт»	303
Шевченко Анастасія. Психологічний аналіз впливу кіносеріалу «Леді-детектив міс Фрайні Фішер»	306
Шевченко Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Касл».....	309
Шелемей Антоніна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Правда або дія»	312
Шостак Дарія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ручна поклажа».....	314
Штангрет Христина. Психологічний аналіз впливу серіалу «The Sopranos»	318
Юрас Вероніка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Синевир»	321

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

ОСОБИСТОСТІ, ЕКОНОМІКИ ТА КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА324

Баланюк Христина. Комунікативні стратегії та рольові позиції в міжособистісній взаємодії осіб, схильних до співзалежності	324
Блохіна Анастасія. Психологічний стан підлітків в умовах війни: огляд наукових публікацій	340
Боднар Анастасія, Яремко Роман. Прояви емоційного вигорання у волонтерів в умовах війни	351
Войтенко Елона. Особливості психологічної адаптації вимушених емігрантів з України: від бар'єрів до інтеграції ...	363
Лещук Антоніна, Стельмах Оксана. Психологічні особливості взаємозв'язку стилю мислення та стресостійкості у майбутніх рятувальників	376
Лисобик Ілона. Результати емпіричного дослідження стресу і тривожності студентів ЗВО	385
Лозинська Ольга. Психологічний аналіз вивчення впливу нейромаркетингу на свідомість людини	397
Магура Богдан. Особливості управління інженерно- технічними проєктами у лісовій інженерії	411
Олійник Анастасія. Вплив стресу на саморегуляцію особистості	421
Пилипенко Лілія, Чечільницька Юлія. Психологічні особливості професійної мотивації майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах воєнного стану.....	435
Сулятицька Юлія. Специфіка вибору стилів поведінки у конфлікті студентами-психологами з різними індивідуально- типологічними ознаками	450
Лозинський Олег. Психологічна експертиза вербування до колабораційної діяльності.....	463

ПРО НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ.....477

Передмова

Двадцять дев'ятий випуск наукового журналу «Психологічні виміри культури, економіки, управління» висвітлює дослідження учасників двох наукових заходів, які відбулись у Львові:

- Всеукраїнського наукового круглого столу на тему «Психологія і психотерапія кіномистецтва» з нагоди Міжнародного Дня Кіно 28 грудня 2025 року;
- Всеукраїнського наукового круглого столу на тему «Життєстійкість особистості, економіки та культури суспільства» з нагоди Міжнародного Дня дівчат і жінок в науці 11 лютого 2026 року.

Це результат співпраці Західного наукового центру НАН України та МОН України, ГО «Львівський аналітичний дім», Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та інших вищих навчальних закладів України.

Всеукраїнський науковий круглий стіл на тему «Психологія і психотерапія кіномистецтва» присвячений актуальній та багатогранній темі — психології кіномистецтва.

Матеріали структуровані за двома ключовими напрямками:

- *Культурологічні виміри мистецтва*, де розглядається культура режисерського мислення, міфологічні основи національних кодів, принципи виховання митця.
- *Структурно-психологічний аналіз творів кіномистецтва*, який містить понад 60 розвідок, присвячених впливу конкретних кінофільмів та серіалів на глядача.

Всеукраїнський науковий круглий стіл на тему «Життєстійкість особистості, економіки та культури суспільства» увібрав результати досліджень учасників на актуальні теми сьогодення.

Сподіваємося, що представлені матеріали будуть корисними для психологів, психотерапевтів,

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management Science Journal, №29, 2026
культурологів, мистецтвознавців, політологів, соціологів
та усіх, хто цікавиться міждисциплінарними
дослідженнями.

*Олег Лозинський, відповідальний редактор,
кандидат психологічних наук, Львів, Україна*

Foreword

The twenty-ninth issue of the scientific journal «Psychological Dimensions of Culture, Economics, and Management» highlights research by participants of two scientific events held in Lviv:

- The All-Ukrainian Scientific Round Table on «Psychology and Psychotherapy of Cinematic Art», held on the occasion of International Cinema Day, December 28, 2025;
- The All-Ukrainian Scientific Round Table on «Resilience of the Individual, Economy, and Culture of Society», held on the occasion of the International Day of Women and Girls in Science, February 11, 2026.

This publication is the result of collaboration between the Western Scientific Center of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine, the NGO «Lviv Analytical House», the Lviv State University of Life Safety, and other higher education institutions in Ukraine.

The All-Ukrainian Scientific Round Table on «*Psychology and Psychotherapy of Cinematic Art*» is dedicated to the topical and multifaceted topic - the psychology of cinematography.

The materials in this issue are structured into two key areas:

- Cultural Dimensions of Art: focusing on the culture of directorial thinking, the mythological foundations of national codes, and the principles of artistic education.
- Structural and Psychological Analysis of Cinematic Works: featuring over 60 studies dedicated to the impact of specific films and TV series on the viewer.

The All-Ukrainian Scientific Round Table on «*Resilience of*

the Individual, Economy, and Culture of Society» incorporates research findings on the most pressing issues of the present day.

We hope that the presented materials will be of great value to psychologists, psychotherapists, cultural studies scholars, art historians, political scientists, sociologists, and everyone interested in interdisciplinary research.

*Oleh Lozynskyi, responsible editor,
PhD in Psychological Sciences, Lviv, Ukraine*

Розділ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МИСТЕЦТВА

Погребняк Галина. Культура режисерського мислення як чинник формування авторської ідентичності в мистецтві

Доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри режисури та акторської майстерності, імені народної артистки України Лариси Хоролець, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8846-4939>
E-mail: galina.pogrebniak@gmail.com

© Погребняк Галина, січень 2026.

Досліджується культура режисерського мислення як важливий чинник формування та репрезентації образу автора в сучасній художній культурі. Аналізується авторство як культурний конструкт, що виникає в процесі режисерських інтерпретацій і творчих пошуків. Особливу увагу приділено режисерським практикам як формам культурної рефлексії та художньої комунікації. Образ автора розглядається як носій символічних смислів і культурних кодів, закорінених у соціокультурному контексті епохи. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному культурологічному підході з урахуванням естетичних та медіальних аспектів. Отримані результати сприяють глибшому осмисленню авторської ідентичності в сучасних мистецьких практиках.

The study explores the culture of directorial thinking as a key factor in the formation and representation of the author's image in contemporary artistic culture. Authorship is analyzed as a cultural construct emerging through directorial interpretations and creative strategies. Special attention is given to directorial practices as forms of cultural reflection and artistic communication. The image of the author is considered a carrier of symbolic meanings and cultural codes embedded in a specific sociocultural context. The research is based on an interdisciplinary cultural studies approach that incorporates aesthetic and media perspectives. The findings contribute to a deeper understanding of authorial identity within contemporary artistic practices.

Ключові слова: режисерські практики, художня інтерпретація, авторська ідентичність, репрезентація, культурні коди, символічні смис-

Метою наших наукових розвідок є теоретичне опрацювання культури режисерського мислення як чинника формування, інтерпретації та репрезентації образу автора в сучасній художній культурі, а також у виявленні символічних смислів, культурних кодів і творчих стратегій, що визначають авторську ідентичність у режисерських практиках.

Виклад основного матеріалу. Прагнення змодельовати та репрезентувати власне alter ego у мистецькому творі й системі художніх образів було притаманне авторам упродовж тривалого історичного періоду. Подібні творчі інтенції реалізовувалися митцями різних епох задовго до появи імерсивних технологій. М. Дюфренн наголошує, що «художнє знання первісно властиве людині, оскільки спочатку утверджує та обґрунтовує об'єкт, а вже згодом постає у суб'єкті як здатність його відкривати; саме ця здатність структурує суб'єкт як суб'єкт» [4, с. 96]. На думку дослідника, апіорні знання, властиві автору-творцю, трансформуються у «винятково суб'єктивні» [4, с. 26] та набувають екзистенціального характеру. Вчений розглядає ці знання як предмет художнього пізнання. Культуролог підкреслює, що «єдиним джерелом і достатнім підґрунтям» [4, с. 97] для сприйняття й творення мистецького твору постає сам автор-митець із його естетичним досвідом, а точніше – із суб'єктивним баченням світу. Водночас варто зауважити, що гіпертрофований суб'єктивізм у творчості, зумовлений прагненням до самовираження й самоутвердження через навмисно увиразнену, зокрема засобами доповненої реальності, мистецьку форму, подекуди призводить до розриву між авторським задумом і його художнім утіленням, між свідомістю та сконструйованою уявною дійсністю.

Сьогодні можна стверджувати, що взаємовідносини між автором літературного чи драматургічного твору,

сценарію та режисером-автором у театрі або кіно завжди відзначаються складністю й багатовимірністю. Формування нової художньої якості твору, створеного на основі літературної чи драматургічної першооснови, стає можливим лише за умови творчої колаборації різних видів мистецтва. І. Юдкін-Ріпун у статті «Від сценічної репетиції до літературного тексту: прояви “струменя свідомості” у творах В. Винниченка» зазначає, що оповідь у літературному творі «виникає як результат переробки попередніх ескізів, які віддзеркалюють участь автора в програнні соціальних ролей, у своєрідних репетиціях і спектаклях суспільства як світового театру» [3, с. 16].

Показовим підтвердженням цієї тези є екранізація однойменної новели Т. Манна у фільмі Л. Вісконті «Смерть у Венеції». Автор-режисер, звертаючись до своєрідної «мішаної реальності», продемонстрував витончену чуттєву безпосередність аудіовізуального мистецтва, а сама стрічка стала вершиною розвитку його індивідуального стилю. Як зауважує А. Куріна, «прихильники книг, зазвичай, не задоволені їх екранізаціями», оскільки в процесі читання у свідомості реципієнта формується «персональний фільм», який рідко збігається з режисерським баченням. Режисер-автор неминуче розставляє власні смислові акценти, по-іншому інтерпретує образи персонажів, а не всі авторські ідеї літературного твору можуть бути інтегровані у фільмову структуру. Водночас саме екранні та сценічні мистецтва, взаємодіючи з візуальною культурою, здатні відтворювати широкий, зокрема й віртуальний, простір художньої уяви. У цьому контексті фільм Л. Вісконті «Смерть у Венеції» є зразком того випадку, коли екранна адаптація не лише інтерпретує, а й художньо перевершує літературне джерело, утверджуючи самостійність авторського режисерського висловлювання [2].

Зазначимо, що О.Довженко наполягав на тому, що в літературному сценарії форма викладу може залишатися

відкритою та варіативною, адже автор-режисер повинен бути чутливим не лише до словесного рівня діалогів, а й до опису зображальних елементів, відчувати композицію й ритміку майбутньої кінокартини, а також значення кольору, музики, пауз і шумових ефектів у її цілісній структурі [1, с. 101]. Такий підхід відкриває для кіноавтора можливість через інтерпретацію та трансформацію у власній свідомості різноманітних проявів буття і водночас через репрезентацію власного образу виводити на екран несподівані художні візії. Ці образи постають як відображення індивідуальної картини світу й водночас несуть на собі виразний відбиток особистості режисера-творця. Водночас П.-П. Пазоліні висловлював позицію, згідно з якою, якщо діяльність письменника є передусім сферою художньої творчості, то творчість автора фільму насамперед має лінгвістичну природу і лише згодом набуває художнього виміру [5].

Здійснюючи аналіз репрезентації образу автора в екранних мистецтвах та театрі, слід підкреслити, що процес творення фільму або сценічного твору має колективний характер і по-новому ставить питання авторства та індивідуальної творчості кожного учасника знімальної групи чи театрального колективу. Кожен учасник художнього процесу вносить свій внесок у формування цілісного художнього образу фільму чи вистави й у цьому сенсі може вважатися одним із співтворців. Водночас, враховуючи колективну природу кіномистецтва, слід зазначити, що на законодавчому рівні авторське право на фільм як конкретну авторську модель світу поширюється лише на обмежене коло учасників: режисера, сценариста, оператора, композитора та художника. Важливо, що у процесі створення фільму або вистави значний вплив на результат має велика кількість учасників виробництва. Кожен із них у певному сенсі є співавтором візуальної культури твору, однак їхня діяльність підпорядкована єдиному авторському задуму

режисера, який вони можуть суттєво розвинути та збагатити. На нашу думку, створення справді авторського фільму або спектаклю можливе лише за умови, якщо всі учасники процесу є одностайними в мистецтві і спільно реалізують поставлене автором-режисером завдання. І при цьому успіх забезпечується не режисерською диктатурою, а творчою взаємодією колективу художників, здатних креативно втілити єдиний авторський задум.

Для втілення образу автора режисер іноді доручає цю важливу та відповідальну роль виконавцю (акторові). При цьому голосові дані та манера виконання актора зазвичай не лише імпонують режисерові, а й слугують тонкими засобами встановлення ефективної комунікації з глядачами. П.-П. Пазоліні зауважував, що «пряма мова в кіно відповідає суб'єктивній точці зору» [5]. На його переконання визначного майстра, у «прямій мові автор відходить убік і передає слово своєму персонажеві, взявши сказане ним у лапки» [5].

Показово, що в екранних мистецтвах образ автора, на відміну від сценічного, іноді реалізується через камею. Прикладами цього є поява О. Довженка у ролі кочегара у фільмі «Сумка дипкур'єра» та Л. Бунюеля в невеликій епізодичній ролі людини з лезом у стрічці «Андалузський пес». Глядач неодноразово може спостерігати присутність німецького кіно- та театрального режисера Р. В. Фассбіндера як на сцені, так і на екрані. Зокрема, режисер з'являється у різноманітних ролях у багатьох своїх кіно- та телевізійних роботах: як грек Йоргос у «Катцельмахері», партнер по танцях Анни у «Ріо дас Мортес», Чорний монах у «Поїзді в Нікласхаузен», Франц Вальш в «Американському солдаті» інших. Примітним є прояв режисерського авторського «я» у творчості Ж.-Л. Годара, що помітно у низці його кінострічок. Особливо виразним здається камео режисера у фільмі «Ім'я Кармен», де він постає в ролі самого режисера й обговорює з героїнею її майбутній фільм, водночас його ім'я опиняється в так

званих «чорних списках». Ф. Фелліні неодноразово репрезентує себе в кадрі, зокрема у «Щоденнику режисера», «Блазнях», «Римі», створюючи своєрідний мета-коментар на процес режисерського авторства. Подібний принцип авторського втручання у фільм демонструє і південнокорейський режисер Кім Кі Дук: він активно використовує камео, відводячи собі як головні, так і другорядні ролі у стрічках «Весна, літо, осінь, зима ... і знову весна», «Зітхання», «Аріран», «Амін», «П'єта», «Мебіус», тим самим формуючи власний режисерський «почерк» на екрані. Цікавим є те, що навіть коли автор-режисер з'являється в кадрі у вигляді камео або через доповнену реальність, одночасно у структурі фільму може існувати персонаж, який репрезентує риси та думки самого автора. Наприклад, репортер у «І корабель пливе...» виступає своєрідним alter ego Ф. Фелліні. У таких випадках мова режисера як світоглядна цілісність формує підґрунтя його авторського стилю – і на сцені, і на екрані. Системність цього стилю базується на аналітичному мисленні художника, його здатності поєднувати загальне й конкретне та конструювати власну кінематографічну картину світу, що робить кожен фільм проявом особистого режисерського бачення.

У підсумку можна стверджувати, що в літературному творі, на екрані чи в сценічній постановці режисер-автор виявляє багатовимірну сутність свого творчого «я». Він передусім виступає як автор-творець, котрий прагне через образ автора продемонструвати власну оцінку відтворюваної картини світу та його образів. На прикладі унікальної творчості визначних режисерів-теоретиків нами обґрунтовано різноманітні типи авторського образу: біографічний, латентний, інтенційний, концепційний, іманентний та персоналізований, що відображає багатогранність режисерського мислення та його здатність формувати унікальну кінематографічну чи сценічну картину світу.

Джерела:

1. Горпенко В. Г. Історична динаміка термінології сучасних екранних мистецтв (О. Довженко. Теоретичні погляди). Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2015. Вип. 16. С. 95–105.
2. Куріна А. Українському кіно бракує школи. Кінофакультет не виконує своєї функції. URL: <https://surl.lu/lrvsk> (дата звернення 05.01.2026)
3. Юдкін-Ріпун І. Від сценічної репетиції до літературного тексту: прояви «струменя свідомості» у творах В. Винниченка. Студії мистецтвознавчі. 2015. Число 2. С. 7–23.
4. Dufrenne M. Notes sur une Phenomenologie de l'experience esthetique. Revue Philosophique de Louvain. Paris, 1957. P. 93–110.
5. Pasolini P. P. The Cinema of Poetry. URL: <https://surl.li/oevwrm> (дата звернення 08.01.2026)

Грановська Владислава. Засоби образотворчого мистецтва в культурі українського фільму

Викладач Київського державного художнього ліцею імені Т. Г. Шевченка

ORCID : <https://orcid.org/0009-0001-4982-5017>

E-mail: vladlenuch97@gmail.com

© Грановська Владислава, лютий 2026.

Розглядаються засоби образотворчого мистецтва в культурі українського фільму як важливий чинник формування його художньої мови та національної своєрідності. Проаналізовано вплив традицій живопису, графіки, іконопису й народного декоративного мистецтва на побудову кадру, композицію, колористику, світлотінь та пластичну організацію простору. Окреслено специфіку трансформації візуальних кодів у режисерській практиці та їхню роль у створенні образної системи й авторського стилю українського кіно.

Ключові слова: українське кіно, образотворче мистецтво, візуальна мова, композиція кадру, колористика, світлотінь, національна ідентичність, авторський стиль.

Abstract. The article examines the means of visual arts in the culture of Ukrainian cinema as a significant factor in shaping its artistic language and national distinctiveness. It analyzes the influence of painting, graphic art, iconography, and folk decorative traditions on shot composition, color design, light and shadow modeling, and the plastic organization of cinematic space. The study outlines the transformation of visual codes in directing practice and highlights their role in the formation of the film's imagery system and the development of an authorial style in Ukrainian cinema.

Keywords: Ukrainian cinema, visual arts, visual language, shot composition, color design, light and shadow, national identity, authorial style.

У сучасному культурному вимірі кінематограф постає як синтетичний феномен, що інтегрує та переосмислює виражальні ресурси інших мистецьких практик, вписуючи їх у власну систему смислотворення. Запозичені естетичні коди трансформуються відповідно до драматургічних моделей, які організують фільм як цілісний культурний текст. Процес створення екранного

нарративу, що репрезентує авторську інтерпретацію дійсності, відбувається в площині візуальної репрезентації, де кінозображення функціонує як знакова структура з внутрішньою взаємодією образотворчих і виражальних компонентів кадру. Виразність у цьому контексті осмислюється як здатність екранного образу не лише відтворювати реальність, а й культурно інтерпретувати її через призму авторської свідомості, забезпечуючи естетичну єдність суб'єкта творчості та об'єкта зображення.

У сучасному культурному обширі формування екранної мови зумовлюється комплексом взаємопов'язаних чинників – від індивідуальної обдарованості та світоглядної позиції митця до жанрових конвенцій і ширшого історико-культурного контексту. Саме культурна епоха, її ціннісні орієнтири, естетичні норми та соціальні трансформації визначають напрями розвитку мистецтва загалом і кінематографа зокрема, задаючи рамки інтерпретації реальності.

Водночас авторська кіномова постає як результат синтезу різних творчих практик: драматургії й режисури, операторського бачення, акторського втілення образу, музичного та художнього рішень. Їхня взаємодія формує цілісну семіотичну систему фільму, в якій індивідуальне авторське висловлювання набуває культурної значущості.

Зазначимо, що у культурологічному дискурсі режисери з виразно окресленим авторським началом, зокрема Олесь Санін, репрезентують модель творчості, в якій пріоритет надається зображально-виражальним ресурсам кіномови як простору саморефлексії та культурного висловлювання. Для митця такого типу сценарій постає не стільки завершеною драматургічною конструкцією, скільки вихідною матрицею, що відкриває можливості для індивідуального смислотворення.

Варто нагадати, що образна система фільму формується завдяки здатності режисера не лише

репрезентувати явище, а й виокремлювати в ньому культурно значущі сенси, актуалізуючи їх через візуальну форму. Уже в дебютній ігровій стрічці Олесь Санін засвідчив опанування як традиційних, так і власне авторських засобів екранної мови, а в подальших роботах послідовно розширював палітру сучасних кінематографічних стратегій. Його творчість вирізняється особливою увагою до візуальної організації фільму, інтелектуально насиченого кінообразу, активного використання метафори та гіперболи як інструментів культурної інтерпретації.

У культурологічному контексті дебют Олеся Саніна у фільмі «Мамай», де він виступив одночасно режисером і сценаристом, засвідчив послідовне продовження традиції авангардного асоціативно-поетичного кіно, зорієнтованого на образне мислення та символічну репрезентацію культурних смислів. У подальших рефлексіях щодо зображальності стрічки «Поводир» режисер наголошував на прагненні разом із творчою командою вибудувати кіномову, здатну передати внутрішній світ героя та специфіку його сприйняття реальності.

Використання зон фокусу і нефокусу, надвеликих планів, звукових і музичних рішень, а також елементів образотворчого мистецтва слугувало інструментами реконструкції сенсорного й уявного простору персонажа та культурного феномену кобзарства. Таким чином екранна форма перетворюється на модель пізнання світу, де звук, образ і уява формують цілісну семіотичну систему. Сам режисер підкреслює колективний характер цього процесу, відзначаючи злагоджену роботу оператора, художника, композитора й звукорежисера як необхідну умову успішної реалізації складного культурного задуму [2].

Розглядаючи крізь культурологічну оптику творчість Олеся Саніна, варто засвідчити послідовний пошук

пластичної кіномови, що формується у співпраці з постійним оператором та художниками як цілісний візуальний проєкт. Йдеться про вироблення такої образної системи, яка, з одного боку, органічно коріниться в національній традиції та глибинних шарах народної культури, а з іншого – резонує з психоемоційним досвідом сучасного глядача.

О. Рутковський, оцінюючи прем'єру «Мамая», зауважував, що стрічка не претендувала на ефект сенсаційності, проте виразно вирізнялася операторською майстерністю Сергія Михальчука, чия кінофотографія стала визначальним чинником художньої цілісності твору [3]. Дослідник підкреслює, що саме візуальна пластика, побудована на «живих» кадрах, мінімізує словесний компонент і репрезентує фабулу через образ, навіть у контексті зростання стандартів сучасної теле- й кіновиразності. Водночас він акцентує на професійному чутті самого Саніна, який, маючи «операторське око», сприяв утвердженню Михальчука в міжнародному кінопросторі, що засвідчує стратегічне мислення режисера у формуванні авторської візуальної моделі [3].

У культурологічному вимірі експериментальна кінематографія Олеся Саніна, зокрема робота над фільмом «Поводир», демонструє прагнення створити максимально органічну зображальну мову, де техніка слугує художньому висловлюванню, а не самоцілі [2]. Сам режисер відзначав важливу підтримку компанії «Фільмотехнік», володаря двох технічних «Оскарів», та прагнення уникнути демонстративної панорамності чи ефекту «дорогої техніки», роблячи кадр природним і переконливим.

Вкажемо, що якість зображення у «Поводирі» формується не лише завдяки технічним аспектам – плівці, світлу чи камері, – а й через ретельний вибір натури, опрацювання деталей художньої постановки, костюмів, гриму, реквізиту, а також технічну координацію появи

старих паровозів, автомобілів, тракторів і зброї в кадрі. Така комплексна робота забезпечує високий рівень сприйняття національного кіно. Як зазначає А. Шилова в статті «Найдорожчий український фільм та масштабний екшн – чи виправдав «Довбуш» очікування глядачів?», епічність і видовищність стрічки проявляються не лише через колоритні локації та розкішні костюми, а й у увазі до деталей: «Відчувається, що над кожним кадром пророблена кропітка робота, що нічого не з'являється на екрані просто тому що так сталося» [4].

У культурологічному ключі особливу увагу привертає кольорова палітра ігрових фільмів Олеся Саніна та його підхід до використання кольору як самостійного засобу екранного мистецтва. Формування режисером кіномови нерозривно пов'язане зі своєрідною «стихією» кольорів, яку він разом із художниками та оператором трансформує на потужний драматичний ресурс. Колір у творчості Саніна розглядається як один із ключових зображально-виражальних засобів, де його присутність у фільмі обґрунтована не декоративно, а як драматургічний і смисловий чинник.

Насиченість і багатомірність кольорової гами дозволяє передати емоційний стан героїв без класичних сюжетних конструкцій чи діалогів, створюючи образну і психологічну глибину кадру. Поліфонічне переплетення різних кольорових тем у стрічках Саніна виконує функцію смислових акцентів і формує наскрізну кольорову драматургію, що стає органічною складовою структури зображального ряду його фільмів.

У культурологічному вимірі незаперечний успіх стрічок Олеся Саніна – «Мамай», «Поводир», «Довбуш» – свідчить про особливу увагу митця та його постійного оператора Сергія Михальчука, а також художників (В. Одуденко, С. Якутович, Ю. Григорович, О. Дробот та ін.) до глибинного розуміння механізмів зорового сприйняття людиною різноманітних барв. Це знання, поєднане з

майстерним використанням засобів аудіовізуального мистецтва, дозволяє передати широкий спектр емоційних відчуттів глядачеві та створює багатшарову палітру сенсорного досвіду.

О. Брюховецька, аналізуючи «Мамай», звертає увагу на нетипове використання кольору: «картина починається епізодом невільницької праці, вирішеним у несподіваних світлих тонах, ніби руйнуючи усталені асоціації: неволя, темрява, земля, смерть. Тут неволя – біла. Чоловічі тіла, припорошені білою пилюкою, світла неволя, білий бруд» [1]. Дослідниця також підкреслює динаміку монтажу і руху камери: «Стрімка камера і динамічний монтаж створюють враження крилатої істоти, котра віддаляється або описує вісімки між вершниками, що женуть учвал, та піхотинцем. Пунктирний багатшаровий речитатив думи з ритмами ударних інструментів перетворює втечу на майже хореографічний номер і додає просторових координат лабіринтоподібній траєкторії руху камери» [1]. Таким чином синтез кольору, руху й музичної структури формує унікальну культурно-естетичну ідентичність кіномови Саніна.

Необхідно відзначити, що зображальна драматургія ігрових фільмів Олеся Саніна інколи будується на протиставленні лише двох кольорів — білого та чорного. Білий у його стрічках уособлює просвітленість і моральну чистоту персонажів, тоді як чорний традиційно в історії культури асоціюється з хаосом, потойбічними силами та загрозою для людського життя. У фільмі «Мамай» така робота з кольором вимагала делікатного нюансування: через світлотіннові рішення й контрастність білого та чорного режисер створює атмосферу, що особливо актуальна у сценах, де межа між сном і реальністю стає умовною. Загальна емоційно-образна інтонація формується через напруження чорно-білої гами та графічне зіставлення цих полярних кольорів.

Червоний колір у фільмах Саніна, традиційно

символізуючи радість, любов, оптимізм і волю, водночас може передавати молодість, красу, щастя, а разом із тим — ненависть, втрату, жорстокість, руйнування. Для режисера значення червоного виходить за межі суто візуального. У стрічці «Довбуш» червоний та його пурпурові відтінки використовуються переважно як символи лідерства, сили, волі, впертості та боротьби за права.

Цікаво, що чорний колір, який традиційно асоціюється зі злом, темними силами та невідомим, у Саніна не завжди слугує для негативної характеристики персонажів або обставин. Навпаки, у фільмі «Довбуш» саме в темряві ночі розгоряються пристрасті кохання Олекси і Марічки, демонструючи, що колір у його кіномові набуває багатовимірною культурного та психологічного значення.

У культурологічному ракурсі аналіз кольорових рішень у фільмах Олеся Саніна свідчить про те, що багатоманіття барв у кадрі стимулює глибше осмислення і водночас розглядається самим режисером як ключовий елемент екранної мови та структуроутворюючий компонент образного цілого. Кольорове рішення кожного кадру в його ігрових стрічках є невід'ємною частиною авторського висловлення та одночасно виступає засобом репрезентації відтвореної дійсності.

У стрічках «Мамай», «Поводир», «Довбуш» кольори інтер'єрів, екстер'єрів та костюмів зазвичай поєднуються у стабільні взаємодоповнювальні комплекси, що виконують функцію як художньо-виражального засобу, так і маркера реалістичності. При цьому чергування та зміна кольорових акцентів супроводжує динаміку сюжетних ліній, підкреслюючи їхній смислово-композиційний розвиток.

Особливо важливо, що колір пейзажів та різноманітних локацій у фільмах Саніна несе не стільки інформаційне, скільки культурно-естетичне

навантаження. Натурні епізоди демонструють нерозривний зв'язок людини з природним середовищем, вміщуючи у собі поняття невиділеності людського існування з існуванням природи. Широка географічна палітра знімальних об'єктів дозволяє кольору локацій «пульсувати» людськими стражданнями та сподіваннями, а персонаж завжди постає частиною вічної, до кінця непізнаної сутності природного буття, що підкреслює філософсько-культурну глибину кіномови Саніна.

Показово, що в культурологічному ключі в ігрових стрічках Олеся Саніна простежується послідовне чергування пір року, що закладене автором у сюжет і відповідає принципам мозаїчної рондо-композиції. Ця зміна не обмежується лише бажанням «живописати» унікальні кінематографічні ландшафти: колір у його фільмах виступає особливим явищем, що вимагає глибокого знання законів живопису та професійного володіння засобами, дозволяючи режисерові точно розпізнавати сенси барв і їх відтінків та інтегрувати їх у художню структуру кадру.

Занурення персонажів у колористично насичене природне середовище у Саніна завжди є полем вишуканої художньо-естетичної досконалості, створюючи гармонію образів. Наприклад, кольорова образність Гуцульського краю у фільмі «Довбуш» не лише слугує важливою складовою зображальності, а й стає джерелом змістовності та художнього напруження. У стрічці «Поводир» мальовнича зовнішність кадру поєднується зі складними життєвими перипетіями, де напрута драматургії досягається детальним зображенням протистояння позитивних і негативних персонажів (зокрема, кобзаря Івана Кочерги та співробітника ОПІУ Володимира) і психологічним нюансуванням. Логіка режисерської концепції формується через семантичне багатство кольору та багатозначність візуальної пластики, що визначає основний зміст стрічки.

Підводячи підсумки наших міркувань варто зазначити, що Олесь Санін, надзвичайно чутливий до звучання кожного кадру та їх взаємозв'язку, свідомо надає кольоровій пластиці роль вирішального фактора. Іноді це призводить до того, що у глядача зникає відчуття реалістичності, а персонажі постають як живописні елементи дії поряд із природою, як, наприклад, у «Мамай». На перший погляд здається, що режисер спирається лише на художньо-естетичне чуття та імпровізацію кольору, проте за такою спонтанністю ховається витончена досконалість і чутливість до найтонших відтінків палітри, які стають ключовими компонентами драматургічної дії його фільмів.

Джерела

1. Брюховецька О. Мамай. 2003. №4. URL: https://archive-ukma.edu.ua/show_content.php?id=135 (дата звернення 13.01.2026).
2. Коркодим О. Олесь Санін: «Поводиря» ми знімали для нового глядача. URL: <https://surl.li/zhmhfl> (дата звернення 04.01.2026).
3. Рутковський О. «Мамай» як ваза. URL: https://dt.ua/CULTURE/mamay_yak_vaza.html (дата звернення 26.01.2026).
4. Шилова А. Найдорожчий український фільм та масштабний екшн – чи виправдав «Довбуш» очікування глядачів? URL: <https://suspilne.media/culture/565481> (дата звернення 11.01.2026)

Поцелуйко Андрій. Міфологія як основа національних культурно-мистецьких кодів

Кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://0000-0002-1078-7615>
E-mail: senjababuin@gmail.com

© Поцелуйко Андрій, грудень 2025.

УДК 811.130:14.008.397

Мета дослідження полягає у відтворенні глибинної основи українських дохристиянських культурних кодів шляхом виявлення архаїчних загальноіндоевропейських міфологічних структур, релікти яких збереглися в українській етноміфологічній спадщині, а також визначення їх специфічних рис та семантичної сутності. Методологія роботи поєднує методи порівняльної індоевропейської міфології, а саме, теорію трихотомічної соціофункціональної структури індоевропейської ідеології Жоржа Дюмезіля, структурної семіотики, структурної антропології, що дозволили окреслити специфічні риси загальноіндоевропейських міфологічних структур. Наукова новизна. На основі комплексного аналізу праць міфологіво-компаративістів окреслено загальноіндоевропейські міфологічні структури, які відображають стародавні релігійні вірування, простежено їх як основу фольклорної традиції, яка є формою передачі від покоління до покоління в межах етнічної спільноти релігійного, соціального та культурного досвіду, системою, що еволюціонує і самоорганізується, розвиваючи автентичні і асимілюючи набуті зовні (інфільтровані) елементи, зберігаючи при цьому свої інваріантні риси, що визначають її ідентичність. Зроблено висновок, що на основі комплексного аналізу праць провідних фахівців в області індоевропейської культурної компаративістики встановлено, що міфологія – це найдавніше ідеологічне утворення синкретичного характеру, в якому переплелися елементи релігії, філософії, науки, мистецтва в їх зародковому стані. Одним із найбагатіших і найкolorитніших джерел, за яким можна вивчати культуру й світогляд етносу є міфологія, перекази й легенди минушини. Завдяки міфології ми дізнаємося про глибинні витoki духовності й вірувань наших предків.

Ключові слова: міф, міфологія, міфологічні структури, архетипи, семіотика, фольклор, індоевропейська культура, протоевропейська спільнота.

Andriy Potseluko. *Mythological Beliefs as the Basis of National Cultural Codes.* PhD (Philosophy), Associate Professor of The Philosophy Department, Lviv

The purpose of the study is to reconstruct the deep basis of Ukrainian pre-Christian cultural codes by identifying archaic Indo-European mythological structures, relics of which have been preserved in the Ukrainian ethnomythological heritage, as well as to determine their specific features and semantic essence. The methodology of the study combines the methods of comparative Indo-European mythology, namely, Georges Dumasil's theory of the trichotomous socio-functional structure of Indo-European ideology, structural semiotics, and structural anthropology, which allowed us to outline the specific features of common Indo-European mythological structures. Scientific novelty. On the basis of a comprehensive analysis of the works of comparative mythologists, the author outlines the pan-Indo-European mythological structures that reflect ancient religious beliefs and identifies the socio-functional archetypes of the «priest», «sorcerer-chief», «sacred warrior-defender» and «warrior-beast». The author also proves the connection with these archetypes of the common Indo-European mytho-epic themes of «opposition of the ethics of heroism to the ethics of profit», «three sins of the warrior», «interfunctional conflict», and traces them as the basis of the folklore tradition, which is a form of transmission from generation to generation within an ethnic community of religious, social and cultural experience, an evolving and self-organizing system that develops authentic and assimilates externally acquired (infiltrated) elements, while retaining its invariant features that define its identity. It is concluded that, based on a comprehensive analysis of the works of leading experts in the field of Indo-European cultural comparative studies, it is established that mythology is the oldest ideological formation of a syncretic nature, in which elements of religion, philosophy, science, and art in their infancy are intertwined. One of the richest and most colorful sources for studying the culture and worldview of an ethnic group is mythology, legends and legends of the past. Thanks to mythology, we learn about the deep origins of the spirituality and beliefs of our ancestors.

Key words: myth, mythology, mythological structures, archetypes, semiotics, folklore, Indo-European culture, proto-Indo-European community.

Актуальність теми та методологія дослідження.

Сучасний етап розвитку суспільства позначений зростанням національної самосвідомості, активізацією інтересу до етнічної минувшини та витоків духовної культури, що сягають міфологічних уявлень. Це зумовлює потребу ґрунтового наукового осмислення архаїчних елементів української духовної спадщини, пов'язаних із прадавньою індоєвропейською традицією. Саме

виявленню та аналізу цих елементів присвячене дане дослідження.

У роботі використано методи порівняльної індоєвропейської міфології, зокрема теорію трифункціональної соціальної структури індоєвропейської ідеології Ж. Дюмезіля, а також інструментарій структурної семіотики та структурної антропології. Це дало змогу виокремити характерні риси загальноіндоєвропейських міфологічних моделей. Дослідження також базується на загальнонаукових принципах об'єктивності, історизму, системності та світоглядного плюралізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування порівняльно-історичного підходу, досягнення у сфері семантичної реконструкції та розвиток структурних студій сприяли появі низки наукових праць, у яких висвітлено окремі ключові аспекти внутрішньої організації племен – носіїв архаїчних індоєвропейських діалектів. Дані лінгвістики дозволяють відтворити доволі цілісну картину їхньої культури.

Проблематика дослідження представлена у працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема М. О. Чмихова (1996), М. В. Поповича (1998), Ю. В. Павленка (2000), J. P. Mallory та D. Q. Adams (1997), M. Gimbutas (1980), A. Katona (2000), E. Lyle (2015). У цих роботах давньоукраїнські вірування та світоглядні уявлення розглядаються в контексті індоєвропейської міфології. Водночас наявні дослідження потребують доповнення шляхом залучення нових джерел, зокрема українських народних переказів, які досі залишалися поза увагою науковців.

Ю. Павленко у праці «Дохристиянські вірування давнього населення України» аналізує релігійно-міфологічні уявлення населення України від найдавніших часів до періоду хрещення Русі, спираючись на археологічні дані та порівняльно-історичне мовознавство

як інструменти осмислення етноісторичних процесів. Автор здійснює зіставлення вірувань давнього населення України з релігійними системами інших народів.

М. Попович у праці «Світогляд стародавніх слов'ян» уперше комплексно окреслює історичні витоки духовної традиції українського народу. Водночас низка дослідників, спираючись на археологічні матеріали, відстоюють ідею локалізації прабатьківщини протоіндоєвропейської спільноти. Найбільш визнаною серед таких концепцій є курганна теорія Марії Гімбутас, викладена у статті «The Kurgan Wave into Europe and the Following Transformation of Culture».

Мета дослідження. Метою роботи є реконструкція глибинних основ українських дохристиянських культурних кодів шляхом виявлення архаїчних загальноіндоєвропейських міфологічних структур, реліктові прояви яких збереглися в українській етноміфологічній традиції, а також визначення їхньої семантики та специфічних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Вивчення духовної традиції як механізму передачі релігійного, соціального та культурного досвіду передбачає звернення до аналізу таких жанрів усної народної творчості, як казки, легенди, перекази й думи, що виступають головними носіями давніх міфологічно-релігійних структур. Міфологічна свідомість не є лише певним етапом розвитку людства, а становить невід'ємну складову духовного життя на всіх історичних стадіях.

Навіть сучасна людина, попри домінування раціоналістичних підходів, залишається під впливом глибинних символів і міфів. Раціоналістична цивілізація, позбавивши міф сакрального змісту й зводячи його до рівня наївної оповіді, фактично витіснила його у сферу несвідомого. Проте в підсвідомості міфологічні образи й архетипи продовжують існувати та проявлятися з особливою силою, що підкреслював К. Г. Юнг.

Усвідомлення впливу міфу на масову свідомість потребує уважного аналізу міфології та міфотворчих процесів, адже вони суттєво впливають на соціальну поведінку й, відповідно, на хід суспільного розвитку. З'ясування причин цієї поведінки, зумовлених у тому числі міфологічним мисленням, створює передумови для спрямування суспільної активності в конструктивне русло.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження загальноіндоєвропейських архетипів як складової колективного несвідомого українського народу, що виявляються у феноменах національної духовної традиції. Розгляд українських міфологічно-релігійних уявлень як своєрідного прояву загальноіндоєвропейської міфології не применшує самотності української етнокультурної системи, а, навпаки, дозволяє об'єктивно вписати її в коло таких великих традицій, як ведична, авестійська чи еддична.

Як зазначають численні дослідники індоєвропейістики, територія сучасної України становила значну частину прабатьківщини індоєвропейців, відігравши важливу роль у процесах етногенезу багатьох народів Європи та Азії. Це свідчить про високий рівень розвитку духовної культури праіндоєвропейських племен, що мешкали на цих землях.

Зростання суспільного інтересу до індоєвропейської проблематики в Україні, про що свідчить поява відповідних видань, водночас виявляє дефіцит науково обґрунтованої літератури, який часто заповнюється псевдонауковими працями. У зв'язку з цим актуальним є створення програм перекладу й видання фундаментальних досліджень з індоєвропейського мовознавства, археології та міфології провідних учених, а також якісних науково-популярних праць з цієї тематики (Сиволап, 2001).

Дослідження індоєвропейської релігії розпочалося порівняно пізно, адже саме поняття індоєвропейської

мовної спільноти було визнане лише наприкінці XVIII століття. Вирішальним у цьому контексті став виступ сера Вільяма Джонса в 1786 році перед Королівським азійським товариством у Бенгалії. У своїй доповіді він уперше звернув увагу на разючу спорідненість грецької, латинської, санскриту та перської мов — подібність настільки системну й численну, що її неможливо було пояснити ані випадковими збігами, ані запозиченнями. Саме це спостереження заклало підґрунтя для подальшого формування індоевропейських студій.

Згідно з результатами лінгвістичних і археологічних досліджень, давні індоевропейські спільноти зазвичай описуються як напівосілі скотарські суспільства, економічна основа яких ґрунтувалася на володінні значними стадами одомашнених тварин — овець, кіз, свиней і насамперед великої рогатої худоби. Центральне місце в їхньому міфологічному світогляді посідав космогонічний міф, що являв собою складну багатоголосну оповідь про створення світу. Згідно з цим міфом, перший жрець — Ману (Людина) — приносить у жертву свого брата-близнюка Йемо, першого царя, разом із першим биком. Саме з тіла Близнюка постає впорядкований космос — як у матеріальному, так і в соціальному вимірах.

Інший протоіндоевропейський міф акцентує значення простолюдинів у функціонуванні соціальної системи, попри відсутність серед них ідеалізованих героїчних постатей. Його сюжет розгортається навколо конфлікту між представниками вищих верств і простими людьми, який, однак, завершується усвідомленням взаємозалежності всіх соціальних груп і їхнім об'єднанням у цілісне суспільство (Лінкольн, 2022).

Хоча Жорж Дюмезіль і його школа наполягали на тому, що індоевропейський пантеон віддзеркалює соціальну стратифікацію суспільства, ця позиція не є загальновизнаною. Запропонована ним тричленна

модель, що пояснює структуру індоєвропейських суспільств і міфологій через поділ на сакральну-суверенну, воєнну та виробничу функції, залишається однією з найвпливовіших концепцій у сфері компаративної міфології. Водночас сучасний стан цієї теорії характеризується як активним розвитком, так і ґрунтовною критикою.

Зокрема, шотландська фольклористка Емілі Лайл розвиває ідеї Ж. Дюмезіля, пропонуючи їх концептуальне розширення. Вона запровадила поняття «другої тріади», що охоплює систему бінарних опозицій (тепле/холодне, сухе/вологе тощо), які, на її думку, співіснують із класичною функціональною тріадою. Ці взаємопов'язані структури, за Е. Лайл, дозволяють глибше інтерпретувати космогонічні мотиви індоєвропейських міфів. Британський антрополог Ніколас Аллен, застосовуючи тричленну модель до аналізу індійських епічних текстів, зокрема «Махабхарати», пропонує трансформувати її у «чотиричленну» систему, доповнивши тріаду вищою трансцендентною функцією. Попри відхід від класичної схеми, така інтерпретація зберігає її теоретичне ядро.

У Франції, зокрема в межах індоєвропейських студій Collège de France, спадщина Ж. Дюмезіля продовжує активно осмислюватися. У США та країнах Скандинавії його теорія застосовується, зокрема, до аналізу скандинавської міфології, де постаті Одіна, Тора та Фрейра інтерпретуються як втілення трьох функціональних рівнів (Lyle, 2015).

Водночас низка дослідників, серед яких Стефан Ціммер і Джон Маккінелл, ставлять під сумнів універсальний характер тричленної моделі, наголошуючи на її обмеженій відповідності матеріалам окремих культур, зокрема кельтської та балтійської. Антропологи, орієнтовані на теоретичні підходи М. Фуко та П. Бурдьє, критикують концепцію Ж. Дюмезіля за надмірну абстрактність і нехтування соціальною динамікою, що не

вкладається в жорсткі функціональні схеми. Також висловлюється думка, що застосування цієї моделі може знецінювати культурну своєрідність слов'янських традицій, зводячи їх до похідного від загальноіндоєвропейських структур. Критики зауважують, що в окремих випадках Ж. Дюмезіль адаптував емпіричні дані до власної теорії, ігноруючи нетипові приклади. Зокрема, у ведійській міфології божества Насатї (Ашвіни) не вписуються однозначно в межі «третьої функції», як це пропонував Дюмезіль, а демонструють ознаки, притаманні радше воїнській функції (Gimbutas, 1977).

Твердження про те, що тричленна модель безпосередньо відображає реальний соціальний поділ індоєвропейських суспільств, має обмежене підтвердження в археологічних матеріалах і ранніх писемних джерелах. Сам Ж. Дюмезіль визнавав, що запропонована ним схема радше репрезентує ідеологічну конструкцію, ніж точну історичну картину, однак це не завадило критиці звинувачувати його підхід у надмірній абстрактності та спекулятивності. Деякі сучасні дослідники, зокрема представники лівоорієнтованих інтелектуальних кіл, пов'язують популярність дюмезілівської теорії у XX столітті з особистими консервативними поглядами вченого та його ідейною близькістю до правих течій, хоча переконливих доказів його політичної заангажованості не існує.

Сучасна гуманітаристика дедалі більше орієнтується на міждисциплінарні підходи й уникає універсальних мономodelей, подібних до тричленної схеми, на користь гнучкіших аналітичних інструментів. Водночас концепція Ж. Дюмезіля не втратила наукової ваги, хоча й перестала бути домінантною парадигмою. Нині вона функціонує радше як евристичний ресурс, ніж як нормативна модель. Її прихильники в академічному середовищі розглядають тричленну теорію як корисний засіб порівняльного

аналізу, однак постійна критика стимулює перегляд її меж і можливостей застосування. Показовим є те, що міжнародні конференції з індоєвропейських студій (зокрема в Лейдені чи Гарварді) регулярно включають дискусійні панелі, присвячені спадщині Ж. Дюмезіля, наголошуючи не на буквальному наслідуванні, а на адаптації його ідей.

У такому діалогічному полі теорія продовжує існувати: її водночас розвивають, інтегруючи нові емпіричні дані та аналітичні контексти, і деконструюють, намагаючись узгодити з сучасними науковими стандартами й суспільними запитами. Перспективи подальшого розвитку цієї концепції значною мірою залежать від її здатності взаємодіяти з новими методологіями, зокрема з генетичними дослідженнями та цифровими методами аналізу текстів. Деякі сучасні автори прагнуть співвіднести тричленну модель із матеріальними свідченнями індоєвропейських міграцій, хоча такі спроби викликають дискусії через відсутність прямих відповідностей між міфологічними структурами та археологічними артефактами. Окрім того, тричленну теорію інколи застосовують і до аналізу неіндоєвропейських культур (зокрема Східної Азії), що виходить за межі початкового задуму Ж. Дюмезіля (Mallory & Adams, 1997).

Кореляція тричленної концепції Ж. Дюмезіля з ямною археологічною культурою (близько 3300–2600 рр. до н.е.), яку вважають одним із ключових етапів формування індоєвропейських спільнот, є відносно новим напрямом досліджень. Такий підхід сформувався на перетині компаративної міфології, археології та генетики й має на меті виявлення матеріальних аналогів абстрактної моделі трьох функцій — сакрально-суверенної, воєнної та продуктивної — у соціальній організації праіндоєвропейців. Ямна культура, поширена в степових регіонах між Чорним і Каспійським морями (територія сучасної України та півдня Росії), асоціюється з ранніми

індоєвропейцями завдяки її ролі в утвердженні курганної традиції, використанні колісного транспорту та поширенні характерних генетичних маркерів.

Оскільки Ж. Дюмезіль вважав тричленну структуру відображенням ідеологічного підґрунтя індоєвропейських суспільств, дослідники почали шукати можливі прояви цієї моделі в археологічному матеріалі ямної культури, яку часто розглядають як одну з колисок індоєвропейців. Зокрема, увагу привертають курганні поховання з багатими супровідними дарами — золотими прикрасами, жезлами та ритуальними предметами, що можуть свідчити про існування еліти, пов'язаної з владними або сакральними функціями. Такі знахідки інтерпретуються як можливі маркери першої функції у дюмезілівському розумінні.

Виявлення зброї — бронзових сокир і кинджалів — а також слідів бойових травм на кістках у частині поховань розглядається як свідчення наявності воїнського прошарку. Деякі дослідники, зокрема Девід Ентоні, припускають, що носії ямної культури були мобільними скотарями-воїнами, що корелює з другою функцією тричленної моделі. Водночас переважна частина населення займалася скотарством і початковими формами землеробства, про що свідчать кісткові рештки великої рогатої худоби, коней та овець, а також знахідки зерна в поселеннях. Ці елементи пов'язують із третьою функцією, яка репрезентує продуктивну й економічну основу суспільства.

Ямна культура також відома розвиненим ритуальним комплексом курганних поховань, що включає орієнтацію тіл за сторонами світу, використання червоної охри та жертвоприношення коней. У пізніх працях Марії Гімбутас, переосмислених сучасними дослідниками, ці практики інтерпретуються як відображення космологічного порядку, потенційно пов'язаного з тричленною ідеологією. Зокрема, образ коня як носія

сакральної та воїнської символіки може співвідноситися як із міфами про божественних близнюків, так і з уявленнями про воїнських божеств (Gimbutas, 1979).

Сучасні генетичні дослідження засвідчують, що ямна культура була джерелом масштабних міграцій, які сприяли поширенню індоевропейських мов і, ймовірно, пов'язаних із ними ідеологічних моделей. Прихильники дюмезілівської концепції припускають, що тричленна структура могла сформуватися саме в ямному суспільстві як відображення його соціальної організації та згодом поширитися разом із носіями цієї культури. Хоча Девід Ентоні прямо не апелює до теорії Ж. Дюмезіля, він описує ямне суспільство як ієрархічне, з виразним розмежуванням ролей вождів, воїнів і скотарів. Сучасні послідовники Ж. Дюмезіля, зокрема в академічних колах США, інтерпретують такі описи як можливу матеріальну основу для підтвердження існування тричленної соціальної моделі. У цьому контексті ямні кургани пропонується розглядати не лише як місця поховання, а як своєрідні «соціальні мапи», де типи могил і поховального інвентарю (зброя, ритуальні предмети, худоба) можуть відображати три функціональні рівні суспільства (Katona, 2000).

Ямна культура не залишила письмових пам'яток, а наявні археологічні матеріали — зброя, рештки худоби та прикраси — допускають різні інтерпретації. У зв'язку з цим критики зазначають, що накладання тричленної моделі Ж. Дюмезіля на ці дані має спекулятивний характер, адже відсутні міфологічні тексти, які могли б безпосередньо підтвердити таку кореляцію. Трифункційна схема є передусім ідеологічною конструкцією, тоді як ямна культура репрезентує конкретну соціальну реальність. Соціальна організація ямного населення могла бути значно складнішою або, навпаки, менш формалізованою, ніж це передбачає поділ на три функції. Зокрема, поєднання в одному похованні

зброї та господарського інвентарю ставить під сумнів існування чіткої функціональної диференціації. Крім того, ямна культура передує за хронологією міфологічним текстам, які аналізував Ж. Дюмезіль, на кілька тисячоліть. На цій підставі такі дослідники, як Стефан Ціммер, вважають запропонований зв'язок надто умовним, припускаючи, що відповідна ідеологічна система могла сформуватися значно пізніше. Деякі археологи також схиляються до думки, що в ямному суспільстві функціональний поділ був менш вираженим, ніж у пізніших індоєвропейських культурах (Lyle, 2015).

Отже, спроби співвіднести теорію Ж. Дюмезіля з ямною культурою можна розглядати як перспективний, проте дискусійний напрям сучасних досліджень. Вони активно обговорюються на міжнародних конференціях і на сторінках фахових видань, зокрема *Journal of Indo-European Studies*. Найбільш плідними виявляються підходи, що поєднують археологічні дані з реконструкціями ритуальних практик та результатами генетичних досліджень, однак відсутність прямих доказів зумовлює збереження гіпотетичного статусу таких інтерпретацій. Прихильники цього напрямку вбачають у ньому можливість «приземлити» абстрактну модель Ж. Дюмезіля в конкретному історичному контексті, тоді як скептики розцінюють такі спроби як штучне поєднання методологічно несумісних підходів. Подальший розвиток досліджень залежатиме від появи нових даних — зокрема результатів поглибленого ДНК-аналізу або детальнішого вивчення ритуальних комплексів, — які здатні підтвердити або спростувати запропоновані кореляції (Smith & Weisstub, 2016).

Водночас тричленна теорія Жоржа Дюмезіля має потенціал виходити за межі суто академічного дискурсу. Вона може слугувати ефективним інструментом для конструювання наративів у художній творчості — зокрема в епічному фентезі, історичних драмах або навіть сучасних

політичних трилерах. На її основі можливо вибудовувати архетипи персонажів, що репрезентують різні суспільні функції: носій сакрального знання — маг, жрець або пророк — уособлює духовну владу та моральний авторитет, виступаючи наставником або маніпулятивним антагоністом; воїнський типаж втілює силу, відвагу та ідею справедливості, нерідко переживаючи внутрішній конфлікт між обов'язком і особистими прагненнями; представник продуктивної сфери — торговець, землероб чи ремісник — символізує простий народ і практичний розум, що інколи відіграє вирішальну роль у розв'язанні конфлікту.

Застосування трифункційної моделі дозволяє осмислювати фундаментальні теми, зокрема співвідношення духовності, сили та матеріального добробуту; напруження між індивідуальними цінностями та суспільними інтересами; місце окремої особистості в соціальній структурі та її внесок у спільне благо. У цьому сенсі теорія Ж. Дюмезіля постає універсальним інструментом для створення багатовимірних сюжетів, персонажів і художніх світів, здатних резонувати з аудиторією на рівні міфологічних архетипів.

Релігія та міфологія загалом є потужними соціокультурними механізмами з глибокими еволюційними витоками та нейрокогнітивним підґрунтям. Вони виконують функції соціальної інтеграції, трансляції знань і пояснення картини світу. У цьому контексті трифункційна концепція Ж. Дюмезіля пропонує продуктивну модель для осмислення соціальної організації та міфологічних уявлень протоіндоевропейського суспільства, підкреслюючи взаємозв'язок між базовими суспільними функціями та їхнім символічним відображенням у віруваннях. Водночас ця модель потребує подальшого уточнення з урахуванням конкретних історичних і культурних контекстів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, на підставі комплексного аналізу праць провідних дослідників у галузі індоєвропейської культурної компаративістики можна стверджувати, що міфологія є найдавнішою формою ідеологічного мислення синкретичного характеру, у межах якої в зародковому вигляді поєдналися елементи релігії, філософії, науки та мистецтва. Кожна сучасна релігійна система містить міф як архаїчний культурний шар, тоді як філософія формувалася шляхом поступового відокремлення від міфу та його критичного осмислення. Міф тісно пов'язаний із ритуальною практикою та став підґрунтям розвитку поетичних, музичних і хореографічних форм мистецтва.

Міфологія, перекази й легенди минулого є одним із найцінніших джерел для реконструкції культури та світогляду етносу, оскільки саме через них відкриваються глибинні витoki духовності та вірувань наших предків. З огляду на це класичні праці Жоржа Дюмезіля, як і спадщина інших засновників порівняльної індоєвропейської міфології, становлять надзвичайно важливий методологічний ресурс. Їхнє активне освоєння вітчизняними дослідниками здатне вивести українську етнографію, фольклористику та ширший комплекс наук про давнину на якісно новий рівень розвитку.

Джерела:

1. Лінкольн Б. Індоєвропейські релігії : Огляд //переклад А. Поцілуйко, 2022. (електронний ресурс) <https://telegra.ph/Bryus-L%D1%96nkolin-%D0%86NDOYEVROPEJSK%D0%86-REL%D0%86G%D0%86I-OGLYAD-11-11>
2. Павленко Ю.В. Дохристиянські вірування давнього населення України/ Ю.В. Павленко. Київ: Либідь, 2000. 456с.
3. Попович М.В. Світогляд стародавніх слов'ян/ М.В.Попович. Київ: Наук. думка, 1985. 567 с.
4. Попович М.В. Нарис історії культури України/ М.В.Попович. Київ: Артєк, 1998. 768с.
5. Сиволап М.І. Про можливий внесок археологічних та індоєвропейських студій у формування українського національного міфу. *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*. Вип. 9. 2001. С.72-76
6. Чмихов М.О. Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій/ М.О.Чмихов. Київ: Либідь, 1996. 376 с.
7. Gimbutas, M. The first wave of Eurasian steppe pastoralists into Copper Age Europe.

8. Gimbutas, M. The three waves of the Kurgan people into East Central Europe, 4500–2500 B.C. *Archives Suisses' Anthropologie generale*, Vol. 43(2).1979. P. 113-137
9. Gimbutas, M. The Kurgan wave into Europe and the following transformation of culture. *Journal of Indo-European Studies*, Vol. 8 (3-4). 1980. P. 273-315
10. Katona, A. Proto-Greeks and the Kurgan theory. *Journal of Indo-European Studies*, Vol. 28 (1-2). 2000. P.65-100
11. Lyle, E. The Hero Who Releases the Waters and Defeats the Flood Dragon. *Comparative Mythology*, №1. 2015. P.1-12
12. Mallory, J.P., Adams D.Q. The Encyclopedia of Indo-European Culture. *London and Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers*, 1997. P. 156-157
13. Shaw, J. The Dagda Thor and ATU 1148B: Analogues, Parallels, or Correspondences? *Temenos*, Vol. 55 № 1. 2019. P.97–120
14. Smith J., Weisstub D. The unconscious, myth, and the law of law: Reflections on persistent of gender neequality. *International journal of law and psychiatry*. 2016. P. 62–76

References:

1. Linkoln, B. (2022) Indoyevropeys'ki relihiyi : Ohlyad [Indo-European religions: a Review] [in Ukrainian]. <https://telegra.ph/Bryus-L%D1%96nkoln-%D0%86NDOYEVROPEJSK%D0%86-REL%D0%86G%D0%86I-OGLYAD-11-11>
2. Pavlenko, Y.V. (2000). Dokhrystyans'ki viruvannya davn'oho naselennya Ukrayiny [Pre-Christian beliefs of the ancient population of Ukraine] Kyiv: Lybid, 456 [in Ukrainian].
3. Popovych, M.V. (1985). Svitohlyad starodavnikh slov'yan [Worldview of the Ancient Slavs] Kyiv: Nauk. dumka, 567[in Ukrainian].
4. Popovych, M.V. (1998). Narys istoriyi kul'tury Ukrayiny [An Essay on the History of Culture of Ukraine] Kyiv: Artek, 768[in Ukrainian].
5. Syvolap, M.I.(2001)Promozhlyvyy vnesok arkhoeolohichnykh ta indoyevropeys'kykh studiy u formuvannya ukrayins'koho natsional'noho mifu [On the possible contribution of archaeological and Indo-European studies to the formation of the Ukrainian national myth] *Etnichna istoriya narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats'*. Vyp. 9. 72-76[in Ukrainian].
6. Chmykhov, M.O. (1996). Arkheolohiya ta starodavnya istoriya Ukrayiny: Kurs leksiyy [Archaeology and Ancient History of Ukraine: Lecture Course] Kyiv: Lybid, 376[in Ukrainian].
7. Gimbutas, M. (1977). The first wave of Eurasian steppe pastoralists into Copper Age Europe. *Journal of Indo-European Studies*, Vol. 5 (4). 277-338[in English].
8. Gimbutas, M. (1979). The three waves of the Kurgan people into East Central Europe, 4500–2500 B.C. *Archives Suisses' Anthropologie generale*, Vol. 43(2). 113-137[in English].
9. Gimbutas, M. (1980). The Kurgan wave into Europe and the following transformation of culture. *Journal of Indo-European Studies*, Vol. 8(3-4). 273-315[in English].
10. Katona, A. (2000). Proto-Greeks and the Kurgan theory. *Journal of Indo-European Studies*, Vol. 28 (1-2). 65-100[in English].
11. Lyle, E. (2015). The Hero Who Releases the Waters and Defeats the Flood Dragon. *Comparative Mythology*, №1. 1-12[in English].

12. Mallory, J.P., & Adams D.Q. (1997). The Encyclopedia of Indo-European Culture. *London and Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers*, 156-157[in English].
13. Shaw, J. (2019). The Dagda, Thor and ATU 1148B: Analogues, Parallels, or Correspondences? *Temenos*, Vol. 55 № 1. 97–120[in English].
14. Smith, J., & Weisstub, D. (2016). The unconscious, myth, and the law of law: Reflections on persistent of gender neequality. *International journal of law and psychiatry*. 62–76 [in English].

Руденко Олег.
Принципи виховання митця в
цісарсько-королівській загально-промисловій
школі рисунку і моделювання

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
графіки і мистецтва книги, Національний Університет
«Львівська політехніка»

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2266-8402>

© Руденко Олег, січень 2026.

УДК 745:377.09

Автор статті розглядає початки створення в столичному місті Королівства Галичини і Лодомерії мистецької школи, яка відіграла визначну роль у становленні художньої освіти краю. Принципи виховання митця-ремісника, що були сформовані завдячуючи директорів та колективу, вплинули на подальший розвиток школи. Центральна державна влада у Відні була зацікавлена у розвитку ремесел, які мали глибокі народні традиції. Інтелекція Галицького краю, меценати, любителі мистецтва, керівники львівських цехових осередків вважали, що піднесення власного виробництва дасть значну перспективу. Також допоможе місцевим промислам фінансово стати на ноги і протистояти засиллю іноземної продукції. Великий і не використаний місцевий художній потенціал був спрямований на навчання молоді ремесел, які були характерні для регіону. За приклад взято народне мистецтво, яке зберегло впродовж віків архаїчну культуру не подібну на будь-який інший коронний край імперії. Школа стала кузницею талантів і розвинулася у великий мистецький осередок міста. Вона виховала плеяду видатних художників, скульпторів, графіків, живописців. В її основу було покладено принципи виховання митця, які будувалися на професійних якостях, громадянському обов'язку, поваги до національних джерел, християнській етиці та моралі.

Ключові слова: виховання, школа, ремісник, митець, ужитково-прикладне мистецтво, ремесла, національний, християнська етика, мораль.

Заснування мистецької школи при Промисловому музеєві. Початки створеної у Львові цісарсько-королівської (далі скорочення «ц.к.») Загально-промислової школи рисунку і моделювання (пол. *Cesarsko-królewska powszechno-przemysłowa szkoła rysunków i modelowania*) сягають другої половини XIX століття. Це була перша такого роду мистецька школа в столичному місті Галичини. У цей час на європейському континенті поширювався рух Відродження Мистецтва і Ремесел, який був натхненний діяльністю та працями Вільяма Морріса і Джона Раскіна. Вони відстоювали відновлення ремісничих осередків, бачили художню цінність та піднесення мистецтва у забутому ручному виробництві, яке черпало зразки з народної культури. Їхні та подібні ідеї вплинули на створення музеїв із колекціями мистецтва, а також промислових шкіл, завданням яких було продовження цехових традицій. Ручна праця ремісника, який брав за приклад виробу рідного мистецтва, збагачувала повсякденне життя людини і формувала національну свідомість народу.

У Відні 1863 року було засновано цісарсько-королівський Музей для мистецтва і промислу. Тоді виникло питання про створення при музеї школи, де можна було б навчати молодь, використовуючи музейні збірки й тим самим підвищувати естетичний рівень виробів. Наприкінці 60-х років XIX століття у Відні відкрили Мистецько-промислову школу при музеї (нім. *Kunstgewerbeschule des k.k. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie*). Подібно й у Львові, як столиці коронного краю, постала ідея відкриття міського Промислового музею, а при ньому – школи. Важливу роль у створенні львівського осередку культури відіграло

¹ «Спільними силами» – девіз Франца Йосифа I імператора Австро-Угорщини.

Товариство ремісників, підтримка місцевої влади, а також діяльність відомих діячів культури: Юліана Захаревича, Володимира Дідушицького, Людвика Вежбицького. Початкові переговори щодо утворення Музейного Комітету, який мав опікуватися заснуванням музею, проводив представник ремісників Вінценти Жаак. На зібранні в травні 1873 року, під його головуванням, було порушено питання про створення міського Промислового музею, а також висунуто пропозицію розробити проєкт промислової школи, яка мала б здійснювати естетично-виховну діяльність². В. Жаак зачитав відозву колишнього першого президента міста, а тодішнього міністра у справах Галичини, д-ра Флоріана Земялковського, який закликав до створення Комітету для заснування Промислового музею у Львові. Перемовини і узгодження щодо музею тривали понад рік. Офіційне відкриття міського Промислового музею відбулося 12 липня 1874 року в приміщеннях Стрілецького товариства (тепер вул. Лисенка 23а) під керівництвом першого очільника Надзорчої Ради музею Францішка Балутовського.

Після відкриття музею, діяльність щодо організації мистецької школи не припинялася. Вирішувалися питання з приміщеннями для школи, розглядалися кандидатури викладачів. На директора школи було запропоновано Вінценти Чіршніца (1839-1897), який закінчував навчання у віденській Мистецько-промисловій школі. Він був свідком інтенсивного розвитку промислів в столиці імперії, а також передових поглядів на мистецтво і спосіб навчання директора австрійського музею та школи Рудольфа Альтербергера. Бачення В. Чіршніцом освітнього процесу і його педагогічний хист ляжуть в основу функціонування та розвитку школи в наступні десятиліття. Його досвідчений погляд щодо мистецтва ґрунтувався на поєднанні народної традиції з новими

² *Архів Інституту народознавства НАН України. Protokoły posiedzeń Zarządu miejskiego Muzeum przemysłowego z r. 1873-1875. Арк. 1.*

потребами суспільства, а також на принципах християнської етики. Молоді люди, які приходили на навчання до школи, мали вчитися на музейних зразках. Майбутні ремісники, вміло адаптували європейський доробок і, водночас черпали наснагу з традиції місцевої культури. Таким чином мало постати оновлене, оригінальне національне мистецтво регіону, яке протиставлялося засиллю іноземної дешевої продукції. Створений мистецький осередок, подібно до його віденського відповідника, поєднував музейну діяльність із колекцією творів образотворчого та прикладного мистецтва, а також зі художньо-ремісничою школою.

Відкриття Загально-промислової школи рисунку і моделювання. Відповідно подання до урядових органів президента міста Львова А. Ясінського, керівника закладу В. Чіршніца та ректорату Технічної академії, рішення про відкриття школи було зареєстроване 29 грудня і підтверджене 31 грудня 1876 року³. Дозвіл на заснування школи було видано, однак через технічні проблеми, як-от пристосування приміщень, опалення, освітлення, офіційне відкриття школи було відкладене. Лише 24 квітня 1877 року двері школи відчинилися для навчання. Від квітня до кінця липня цього ж року до ц.к. Загально-промислової школи рисунку і моделювання записалося 82 учні віком від 13 до 40 років. У наступні роки ця кількість зростала: від 128 учнів в 1877/1878 н. р. до 199 в 1882/1883 н.р.

Створення школи було позитивно сприйняте суспільством, і вже найближчої неділі після її відкриття, у літературно-мистецькому часопису з'явилася стаття, що вітала заснування такої установи⁴. Підкреслювалося, що ця школа становитиме нову «дуже важливу епоху» у

³ Центральний державний архів Львова. Ф. 146. Оп.103. Од. зб. 150. Арк. 424.

⁴ Nowa szkoła przy Muzeum Przemysłowym. *Tydzień Literacki, Artystyczny, Naukowy i Społeczny*. 1877. № 34. S. 529-530.

розвитку місцевих ремесел, а фахові знання з рисунку та моделювання сприятимуть піднесенню рівня художньої освіти ремісників. Зазначалося, що після всесвітніх виставок від середини XIX століття, особливо знаменитої Лондонської у Кришталевому палаці, школи такого типу поширилися не лише в Англії, а й по всій Європі, де ремісник, опанувавши основи читання й письма, навчався також малювати. Англійці, активізуючи свої сили в цьому напрямку, почали організовувати школи рисунку та моделювання по всій країні. У 1876 році їх було вже понад дві тисячі, що позитивно вплинуло на естетичний рівень виробництва. Після створення у Відні Музею для мистецтва і промислу та при ньому школи, подібні інституції поширилися в Австрії, Чехії, на Моравії, а згодом і в Галичині.

Рескриптом Міністерства Віросповідань і Освіти від 25 вересня 1878 року В. Чіршніц був підтверджений як фактичний керівник школи. Педагогічний склад був невеликим. На початку існування школи рисунок викладали її засновник В. Чіршніц, шкільний радник і рисувальник Владислав Клапковський, а моделювання навчав молодий скульптор Фелікс Мікульський⁵. Останній був професійним скульптором, який здобув освіту у Варшаві, Мюнхені, Берліні, Дрездені та Венеції. До школи, призначеної насамперед для осіб, зайнятих у ремеслі, могла записатися також молодь з інших львівських навчальних закладів або ті, хто прагнув підготуватися до вступу у вищі мистецькі школи. Річна оплата становила 5 золотих ринських і мала бути внесена наперед. Також можна було відвідати щорічну виставку учнівських робіт, організовану в залах, відведених для школи у Ратуші, – ознайомитися з досягненнями та побачити, чого можна навчитися.

⁵ Sprawozdanie c.k. Szkoły dla przemysłu artystycznego przy miejskim Muzeum przemysłowem we Lwowie za czas 1877-1883. Lwów, 1883. S. 5. (далі: Sprawozdanie 1877-1883).

У навчальному році 1877/1878 міністерство дозволило проводити окремі заняття для жінок, що свідчило про турботу щодо жіночої праці та поступове впровадження гендерної рівності. Уже в 1879/1880 навчальному році до школи ходило 122 учні та 53 учениці, а з майстерні моделювання користали 9 учнів і 6 учениць. Школа стикалася з багатьма проблемами, але наскільки дозволяла можливість «...продовжувала постійно рухатися вперед, здобуваючи крок за кроком простір для ширшої діяльності, спрямованої на найнагальніші потреби крайового рукодільництва»⁶. Уряд і Торгівельна палата навіть виділила зі своїх фондів премію 30 злотих ринських для одного з найуспішніших ремісників⁷.

Освітня концепція та розвиток навчання. Як вказував перший директор школи В. Чіришніч, такий освітній заклад мав відрізнятись від інших шкіл монархії і відповідати нагальним мистецьким потребам Галичини та її столиці. Тому відкрито спочатку художній осередок де навчали малювати і який ставив за завдання використати так званий «мистецький дилетантизм». Ремісники, які завдяки ручній праці виробляли мистецькі предмети, могли вдосконалювати тут свої естетичні уміння і мали можливість професійно вивчати фундаментальні дисципліни – рисунок і моделювання. Також ставилося завдання на перспективу поширити серед всього населення, особливо серед молоді університету та гімназій «науку рисунку, яка сьогодні поряд писання і читання потрібна безумовно практично всім»⁸. На перший план ставилося виховання мистецького смаку, вразливість на прекрасне, моральні чинники – все те, що спонукає до творчості. Систематичний підхід був доповнений практичними навичками з рисунку та розумінням

⁶ Там само. С. 3.

⁷ *Архів Інституту народознавства НАН України..* Protokoły 5.I.1880 - 13.IV.1887. Арк. 16.

⁸ Sprawozdanie 1877-1883. S. 1.

предметів в просторі (моделюванням). В. Чіршніц у фундаменти новоствореної школи поклав «грунтовність основної, елементарної освіти» і розумів, що вона могла розвиватися лише поступово й мала спершу створити підґрунтя для формування подальших, фахових відділів⁹.

Навчання у ц.к. Загально-промисловій школі рисунку і моделювання спочатку мало загальний характер для всіх і зосереджувалося на малюванні різних орнаментів або їх копіюванні на папері. У міру вдосконалення навчальних програм рисунок пристосовували до професійних потреб. Щороку завдання ставали складнішими завдяки виконанню гіпсових моделей: від найпростіших форм, таких як розети, до малювання частин людського тіла й голови. Учні вивчали анатомію, пропорції, закони перспективи. Розпрацьовували світлотіньовий рисунок з усіма нюансами та вираженням об'ємності моделі. У майстерні під керівництвом Ф. Мікульського моделювали просторові предмети. Також наголос робився на ідейному аспекті – розвитку світогляду, уяви учня та специфіки творчого, а згодом технічного рисунку. З цією метою викладачі навчали вмінню узагальнювати, щоб за допомогою світла й тіні, знання перспективи, відтворювати лише найхарактерніші риси даного предмета. Під час навчання учні критично аналізували природу, спрощували й стилізували її, щоб пристосувати до матеріалу, в якому буде виконана композиція. Вони інтерпретували мистецький твір так, щоб він органічно збагачував довкілля, гармонійно вписувався у простір і викликав відчуття краси. Оскільки домашнє ремесло було зорієнтоване на прикладне й ужиткове мистецтво, йшлося про те, щоб здобуті знання могли застосовуватися на практиці у професійній діяльності ремісника.

Реформування в напрямку професійного навчання. Після участі учнів школи у Віденській виставці 1880 року, яка відкрила таланти ремісничої молоді Галичини в

⁹ Там само. С. 3.

межах монархії, а також прихильне ставлення цісаря Франца Йосифа I, після його відвідин закладу того ж року, успіхи школи знаходять своє професійно продовження. Художня освіта школи викликає особливе зацікавлення львів'ян та мешканців краю, зростає потреба серед тих, хто хотів би навчатися. Центральна влада у Відні 1881/1882 н. р. розширює діяльність школи, додаючи нові курси та напрямки, які могли б скласти цілісну організаційну структуру більшого навчального закладу. Наголос робиться на розвиток професійної освіти, яка набувала універсального визнання та на яку був запит суспільства. Львів розбудовувався і потрібні були освічені ремісничі кадри. Школа й надалі функціонує при Промисловому музею, розвиваючи рисунок, моделювання та впроваджує новий спеціалізований професійний напрям сницарство – художню різьбу в дереві¹⁰. В зв'язку з впровадженими організаційними змінами заклад отримує нову назву – ц.к. Школа для художнього промислу. Реформовано і навчальний процес у школі, який тепер мав повний цілоденний характер і тривав чотири роки. Невіддільним елементом програми була практична робота в майстернях, що включало мистецький складник, а також ознайомлення з техніками столярства та токарства.

Львівська інтелігенція, як ніхто інший розуміла важливість виховання ремісничої молоді не тільки серед хлопців, але дівчат. Після відділу відкритого суто для чоловіків, розглядається можливість відкриття Школи жіночих робіт де навчання зосереджувалося б на гаптуванні та мереживі. Як сучасно це виглядає тепер, коли гендерна рівність не викликає запитання. В столичному місті краю, де зібралися освічені представники свого часу, цінність жіночої майстерності, здобуття освіти та повага до фаху стояли на порядку денному та успішно реалізовувалися. При тому, що важка праця, пов'язана з верстатами, обробкою та підготовкою

¹⁰. Там само. С. 3.

деревини до різьблення, призначалася для чоловіків, а праця більш делікатна, як шиття, гаптування, вишивка для жінок. Це питання стало особливо актуальним після виставки 1881 року, на якій було представлено так звані жіночі роботи¹¹. Вона експонувала талановиті праці мисткинь в різних техніках пов'язаних з тканиною. Однак, реалізація відкриття такої школи відбулася лише кілька років по тому. У вересні 1886 року, під час засідання Наглядової ради під головуванням графа В. Дідушицького, обговорювали, зокрема, питання пристосування однієї із зал у міській Ратуші, де містилися школа та Промисловий музей, для потреб навчання гаптуванню і мереживам. Щоб забезпечити повноцінне функціонування нового відділу, планувалося розділити залу перегородкою та відповідно її адаптувати, аби вона стала простором, призначеним виключно для жінок. Відкрито Відділ гаптування і мережива у 1886/87 н. р. до якого записалося 22 учениці¹². Це була школа, яка мала суто професійне направлення зі всіма юридичними відповідностями, як і Школа художньої різьби в дереві. Протягом багатьох років на цьому напрямі викладали видатні вчительки: на гаптуванні Катерина Рибак-Белтовська, а на відділенні виготовлення мережива Марія Кніі¹³. Викладачки школи систематично вдосконалювали свої навички, відвідуючи наукові осередки в Австрії та Німеччині, а також беручи участь у міжнародних і місцевих виставках мистецтва й промислу.

Принцип виховання митців. Стало традицією, що на початку навчального року у вересні-жовтні відбувалася

¹¹ Katalog wystawy robót kobiecych i wyrobów tkackich przemysłu domowego urządzona w Muzeum Przemysłowym Miejskim we Lwowie 1881. Lwów 1881.

¹² Pierwsze sprawozdanie C.K. Państwowej Szkoły Przemysłowej we Lwowie za rok szkolny 1892/93. Lwów: Nakładem C.K. Państwowej Szkoły Przemysłowej. Lwów 1893. (Далі: Pierwsze sprawozdanie 1892/93). S. 4.

¹³ Münnich T. Przemysł krajowy na Wystawie lwowskiej w 1894 r. Kraków, 1894. S. 66-69.

виставка учнів школи. Керівництво міста не було байдужим до школи, а навпаки, слідкувало за її розвитком. Приходили, щоб оглянути виставку, поспілкуватися з викладачами і вшанувати найкращих учнів та їх досягнення¹⁴. Так було на початку 1884/1885 н. р., коли до школи завітали очільники міста, та ті містяни, що цікавилися розвитком інституції. Про значення школи свідчить кількість зібраних гостей яка досягала близько 500 осіб. Перед нагородженням учнів 5 жовтня 1884 року, яке відбувалося в присутності тодішнього президента міста Львова пана Вацлава Домбровського, президента Державної ради нижньої палати австрійського уряду Францішка Смольки та багатьох інших представників влади, виступив з вступним словом директор Вінценти Чіршніц. В короткій промові він окреслив своє бачення діяльності школи, в основу якої він поставив принципи виховання митця-ремісника, який має бути взірцем «справжньої освіти народу»¹⁵. В. Чіршніц зазначив, що минулим століттям належить честь і пошана, бо вони розбудили дух науки і надали поштовх просвітницькому руху, тоді як теперішні часи вирізняються тим, що виховання і просвіта поступово проникли до найнижчих верств населення. Зокрема, мистецтво ремісника, завдяки гуманістичному розвитку суспільства, підтримці найрізноманітніших інституцій, розповсюдженню знань та навчанню стало заняттям благородним і, що має попит. На сьогодні «...не менш почесне становище має майстер, досконалий у своєму ремеслі, як і вчений, обізнаний у точних науках»¹⁶. Виставки, які відбулися в Англії, Франції, Австрії, Німеччині, Італії показали якість продукції і можливості народів Європи: «Вплив музеїв і шкіл склався

¹⁴ Sprawozdanie c.k. Szkoły dla przemysłu artystycznego przy miejskiem Muzeum przemysłowym we Lwowie za rok szkolny 1884/85. Lwów, 1885.. S. 1-5.

¹⁵ Там само. S. 4.

¹⁶ Там само.

тут у досконалу гармонію як чинник освіти, а отже, і добробуту народу»¹⁷. Подібний освітній процес відродження місцевих ремесел відбувається тепер в столиці коронного краю. Не бракує тут ані здібних людей, ані талантів. Школу, яка щойно здобуває авторитет і розвивається, В. Чіршніц закликав підтримувати всіма способами. Адже тут виховують митців, які будуть творити і будувати майбутнє держави. Для того, щоб процес не зупинився, а дав плоди, він закликав владу знайти для школи окреме приміщення де б можна було вільно малювати, навчатися, відвідувати лекції. Зали міської Ратуші не були до того добре пристосовані і там бракувало місця. Голос директора був не відразу почутий, але згодом, запроектована Г. Бізанцом і збудована школа відкриє свої двері 1891/1892 н.р. Їй буде відведене місце в центральній частині міста на вул. Театральній ¹⁷.

Інтелігенція, архітектори і митці так само як директор школи В. Чіршніц вбачали у відродженні мистецької традиції краю один з важливих чинників – відновлення «органічної праці», яка полягала на моральному вихованні особистості, а також покращенні її матеріального становища. Ян Вдовішевський у своїй статті з 1881 року підтверджував тезу, що саме відродження та розвиток професійних ремесел як мистецтва, відкриття промислових шкіл здатні підштовхнути людину до пізнання краси, піднести естетичний і моральний рівень суспільства¹⁸. На його думку, потрібно щоб громада прийняла як належне і підтримала мистецтво, а це означало б повернутися до духовності, до потреби прекрасного. Тоді естетично-художня освіта буде вміло реалізована. Так звана «праця своїми силами» у власному краї спричиниться до того, що люди будуть мислити та

¹⁷ Там само.

¹⁸ Wdowiszewski J. Malarstwo dekoratywne ze szczególnym uwzględnieniem miejscowych stosunków. *Czasopismo Techniczne*. 1881. № 6. S. 67-68; S. 80-83.

натхненно працювати¹⁹. Будівельник буде вміло будувати, декоратор виконувати декорації, скульптор скульптури, різьбяр різьбити і т.д., робота кожного, зокрема, ремісника стане добром не тільки для нього, але для інших. Для досягнення мети має змінитися стосунок до художників, промисловців, рукодільників. Хоча автор нарікає на брак розуміння наведених вище аспектів спільнотою, але все ж таки закликає втілювати платонівську теорію добра та краси в мистецтві не теоретично, а практично, відроджуючи промисли та кустарне виробництво.

Висновок. Перший директор і засновник школи Вінценти Чіршніц був непересічним педагогом і керівником школи понад двадцять років: від початків створення аж до своєї смерті 1897 року. Його заслугою було те, що створений і керований ним освітній заклад розвинув найкращі Європейські мистецькі та місцеві традиції. До школи поступала молодь з найбідніших прошарків суспільства, здобуваючи фахові знання. В. Чіршніц тримав високу планку освіти й був людиною яка навчала своїм прикладом. Врівноважений і делікатний, він ніколи не нарікав на свою долю. Виконував щоденну, копітку працю, був справжнім учителем – ніколи не мріяв про відзнаки чи привілеї. Все своє життя він присвятив вихованню молоді, передаючи знання й уміння наступним поколінням. Сучасники писали про нього: «Завжди готовий допомогти й підтримати інших, вишуканий у формах, приємний у спілкуванні, поблажливий і спокійний, ніколи не гнівався, нікому прикрого слова не сказав... перед ніким не скаржився, ні на що не нарікав, приглушуючи в собі не один біль і розчарування, які його спіткали»²⁰.

Промислова школа була осередком отримання

¹⁹ Там само. С. 82.

²⁰ Szóste sprawozdanie C.K. Państwowej Szkoły Przemysłowej we Lwowie za rok szkolny 1897/98. Lwów, 1898. S. 3-5.

необхідних знань та практичних навичок, де організовано відповідний цикл навчального процесу, прищеплювалися підстави моральності й соціально-культурної відповідальності. Принципи виховання митця полягали не тільки в професійній довершеності учня, але в обов'язку громадянина перед суспільством приносити користь, буди християнином та сповідувати моральні норми. Місцева народна традиція стала основою формування цілісного напрямку школи та національної свідомості, поверненням до духовних джерел. Вже близько 150 років, переживши різні політичні режими, школа існує і виховує нові покоління громадян, не забуваючи про тих хто був на початках її створення.

Лозинський Олег. Соціально-психологічні та психокорекційні можливості кіножанрів

Керівник ГО «Львівський аналітичний дім», кандидат психологічних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-5753>

webofscience:

<https://www.webofscience.com/wos/author/record/HTM-2288-2023>

E-mail: lviv-forum@ukr.net

© Лозинський Олег, грудень 2025.

Здійснено аналіз і класифікацію соціально-психологічних та психофізіологічних впливів кіножанрів на глядачів. В Україні немає публікацій про експериментальні дослідження з психології кіно та музики. Причиною цього є, зокрема, дорогі спеціалізовані прилади, які необхідні для досліджень – Функціональний магнітно-резонансний томограф (фМРТ), Електроенцефалограф (EEG), багатоканальний фізіологічний монітор «Поліграф» («Psychophysiological recording system»). Однак є достатньо наукових публікацій закордонних дослідників, їх результати слід враховувати у психокорекційній роботі з різними групами людей. Проаналізовані дослідження констатують, що кіномистецтво справляє не лише інформаційний вплив (когнітивна сфера), але й немедикаментозну інтервенцію, що змінює емоційний стан, мотиваційну сферу, соціальний інтелект (рівень емпатії), активує фізіологічні зміни в організмі людини. Для психопрофілактики і психокорекції рекомендовані кінофільми в жанрах: для людей з нарцисизмом – соціальної сатири; з психопатією – нуар, нео-нуар, психологічний трилер; з маніакальним синдромом – документалістики, артхаус (авторське кіно); з параноєю – вестерну, або класичного детективу; з абутією – спортивних драм, або про кіно-героїв, що починають свій шлях з «соціального дна» і крок-за-кроком будують свій майбутній успіх; з суїцидними думками – фільми або телесеріали про «маленьку людину», яка знаходить радощі у дрібницях, у своїй професії, хобі, у щоденному спілкуванні.

Ключові слова: психологічний вплив кіномистецтва; кінематографічне переживання інтелектуальних емоцій – тривоги, переляку, страху, згодки; психологія кіно-катарсису; кіно-психокорекція; кіно-терапія.

Oleh Lozynskyi. *«Psychocorrective capabilities of film genres».* The article provides an analysis and classification of the psychological and psychophysiological effects of film genres on viewers. Currently, there is a lack of publications on experimental research in the psychology of cinema and music in Ukraine. This is primarily due to the high cost of specialized research equipment, such as Functional Magnetic Resonance Imaging (fMRI), Electroencephalography (EEG), and multichannel psychophysiological recording systems (Polygraphs). Nevertheless, there is a significant body of research by foreign scholars whose findings should be integrated into psychocorrectional work with various groups of people. The analyzed studies establish that cinematography exerts not only an informational impact (cognitive sphere) but also functions as a non-pharmacological intervention that alters emotional states, the motivational sphere, and social intelligence (empathy levels), while activating physiological changes in the human body. For the purposes of psychoprophylaxis and psychocorrection, specific film genres are recommended: social satire for individuals with narcissism; noir, neo-noir, or psychological thrillers for those with psychopathy; documentaries and art-house (auteur) cinema for manic syndrome; westerns or classic detective stories for paranoia; sports dramas or films about "underdog" characters who rise from the "social bottom" to success for individuals with abulia; and films or television series about the "common man" who finds joy in small things, their profession, hobbies, and daily interactions for those experiencing suicidal ideation.

Keywords: psychological impact of cinematic art; cinematic experience of intellectual emotions – anxiety, fright, fear, conjecture; psychology of cinematic catharsis; cinematic psychocorrection; cinema therapy.

Постановка проблеми. Мистецтво (та окремі його види – архітектура, література, музика, театр, скульптура, живопис та ін.) упродовж історії інтенсивно використовували практичні знання для впливу на людей та їх психіку. Кінематограф від моменту появи наприкінці XIX ст. увібрав найцікавіші переваги усіх видів мистецтва (візуально-зорові, аудіально-музичні, просторово-діяльнісні, сюжетно-рольові і ін.), став частиною щоденного способу життя, впливаючи на емоції, уяву, уподобання і смаки, світогляд людей завдяки м'яким засобам впливу у формі «катарсису», «емоційної терапії», «розваги», «інтриги» і ін. Поява кінематографу дала поштовх для виникнення «психології кінематографу» – міждисциплінарно-прикладної галузі знань, що вивчає

вплив кіно та кіномузики на психофізіологію глядачів. («нейрокінематографіка» поєднала нейробіологію, психологію, теорію мистецтв).

Ми ставимо *мету* з'ясувати і систематизувати психологічний вплив кіножанрів на глядачів, а також класифікувати психофізіологічні зміни в людському організмі внаслідок взаємодії індивіда з кінотворами.

Ступінь розробленості проблеми. Розвиток «психології кінематографу» стартував близько 100 років тому, з 1990-х років інтенсифікувався збір емпіричного і експериментального наукового фактажу. На цей час зібрано значний обсяг емпіричних даних, що дав можливість отримати теоретичне їх пояснення [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Найбільш ґрунтовні результати знаходимо в дослідників:

Гюго Мюнстерберг (США/Німеччина), публікація «Фотоп'єса: психологічне дослідження» («The Photoplay: A Psychological Study», 1916): одна з перших праць, де кіно розглядається не як механічний запис, а як психологічний процес. Автор стверджував, що монтаж і ракурси імітують роботу людської уваги, пам'яті та уяви.

Лев Кулешов (СРСР) - автор «ефекту Кулешова» (вивчав монтаж на сприйняття глядачів, 1920-ті): дослідження доводить, що сенс кіносцени народжується не в окремому кадрі, а в їхньому поєднанні. Глядач несвідомо проектує емоції на обличчя актора залежно від контексту наступного кадру (їжа, дитина, смерть).

Роберт Левенсон (США), публікація «Вплив музики на психофізіологічні реакції на стресовий фільм» («Effects of music on psychophysiological responses to a stressful film», 1983, 1994): дослідження демонструє, як музичний супровід може радикально змінювати рівень стресу та страху під час перегляду. Музика здатна як посилювати фізіологічне збудження, так і заспокоювати глядача.

Мюррей Сміт (Велика Британія), публікація «Захопливі персонажі: фікція, емоції та кіно» («Engaging

Characters: Fiction, Emotion, and the Cinema», 1995, 2017): автор розробив структуру того, як ми ідентифікуємо себе з героями через рівні розпізнавання, прихильності та емпатії. Він аналізує, як моральні оцінки персонажів впливають на наше емоційне залучення.

Торбен Гродл (Данія), публікація «Рухомі зображення: нова теорія кіножанрів, почуттів і пізнання» («Moving Pictures: A New Theory of Film Genres, Feelings, and Cognition», 1997, 2009): розглядав біологічну модель сприйняття кіно, пов'язуючи жанри з конкретними еволюційними механізмами психіки. Він розглядав фільм як потік стимулів, що активують «зони дії» у мозку.

Енн Бартелш (Німеччина), публікація «Функціональне картування мозку під час вільного перегляду фільмів» («Functional Brain Mapping During Free Viewing of Movies», 2003, 2008): дослідниця використовувала високотехнологічні методи отримання і обробки даних, щоб зрозуміти, які ділянки мозку активуються під час перегляду природного візуального потоку. Це допомогло виявити спеціалізовані зони мозку для сприйняття кольору, облич та руху в динаміці.

Урі Хассон (США/Ізраїль), публікація «Нейрокінематографія: нейронаука про кіно» («Neurocinematics: The Neuroscience of Film», 2004, 2008): ввів термін «нейрокінематографія», використовуючи фМРТ для аналізу мозку під час перегляду фільмів. Він виявив, що добре структуровані фільми здатні викликати ідентичні реакції в мозку різних глядачів одночасно.

Джеффри Закс (Jeffrey M. Zacks, США), публікація «Мерехтіння: ваш мозок під час перегляду фільмів» («Flicker: Your Brain on Movies», 2010, 2014): пояснював, як мозок сприймає швидку зміну кадрів як безперервну реальність. Він досліджував, чому ми емоційно реагуємо на вигадані події так само гостро, як на справжні. Завдяки *теорії сегментації подій*, мозок сприймає монтажні склейки як природні межі подій. Закс доводить, що ми не

просто дивимось на екран — наші дзеркальні нейрони змушують нас фізично імітувати рухи героїв (якщо герой біжить, у нас активуються зони мозку, що відповідають за біг)

Пол Дж. Зак (Paul J. Zak, США), книга «Моральна молекула» (2012). Директор Центру нейроекономічних досліджень, професор економіки, психології та менеджменту. Його лабораторія у 2004 р. виявила, що *окситоцин* дозволяє людям визначати, кому довіряти. Його дослідження зосереджені на *емоціях* та *гормонах*. Він вивчає «соціальний мозок», зокрема роль окситоцину у формуванні довіри, емпатії та просоціальної поведінки. Його цікавить *чому* глядач плаче під час перегляду і як це змушує нас допомагати іншим після перегляду, чому ця історія змушує нас *співчувати* і чому ми відчуваємо фізичний біль, коли бачимо страждання на екрані. Він експериментально виявив, що кіносюжет із «драматичною дугою» викликає підвищення рівня *кортизолу* та *окситоцину*, що має позитивну кореляцію з почуттям *емпатії* (просоціальної поведінки). «Окситоцинову реакцію» було зафіксовано в глядачів на драматургійний сюжет, а «плаский» сюжет – не викликав підвищення рівня гормонів [3].

Витторіо Галлезе (Італія), публікація «Моторна симуляція та створення кінематографічного простору» («Motor simulation and the creation of cinematic space», 2011, 2019): один із першовідкривачів дзеркальних нейронів пояснював, як глядач «проживає» рухи героїв на екрані, як відчуває простір і дію у фільмі через активацію власних моторних центрів мозку.

Антонія Гамільтон (Велика Британія), публікація «Дослідження театральної нейронауки за допомогою портативного fNIRS» («Exploring theater neuroscience using wearable fNIRS», 2012, 2022): дослідження зосереджувалось на соціальній взаємодії між акторами та аудиторією в реальному часі. Використання портативних датчиків

дозволило побачити, як мозок синхронізується під час живого перформансу.

Також було проведено низку досліджень психофізіологічного впливу музики (кіно-музики) на слухачів/глядачів:

Джуліан Тейер (США), публікація «Музика, емоції та серце» («Music, emotions, and the heart», 1983, 2003): музику розглядав як інструмент регуляції фізіологічного стану людини, досліджував як ритми музики впливають на варіабельність серцевого ритму, вегетативну нервову систему.

Ізабель Перец (Канада), публікація «На шляху до нейробиології музичних емоцій» («Towards a neurobiology of musical emotions», 1995, 2010): досліджувала вроджені здатності музики викликати емоції на рівні окремих нейронних шляхів; сприйняття слухачем мелодії та емоційний стан, який вона підтримує.

Як Панксепп (США/Естонія), публікація «Емоційні джерела «мурашок», викликаних музикою» («The emotional sources of «chills» induced by music», 1995, 2005): пов'язав музичні «мурашки» з архаїчними (архетипічними) механізмами соціальної прив'язаності та реакціями на розлуку. Перевіряв чи сумна музика активує ті ж зони мозку, що й потреба в соціальному контакті.

Юкка-Пекка Терваніємі (Фінляндія), публікація «Сприйняття та когніція музики: нейрофізіологічні перспективи» («Music perception and cognition: Neurophysiological perspectives», 2001, 2024): використав метод ЕЕГ для вивчення того, як мозок автоматично розпізнає зміни в музичних паттернах. Порівняв нейронні процеси у музикантів та непрофесіоналів.

Роберт Заторре (Канада), публікація «Від сприйняття до задоволення: музика та її нейронні субстрати» («From Perception to Pleasure: Music and Its Neural Substrates», 2003, 2020): досліджує зв'язок між слуховою корою та системою винагороди мозку; виявив причини викиду

дофаміну від прослуховування музики як аналогу базового біологічного задоволення.

Стефан Кольш (Німеччина), публікація «Мозок і музика» («Brain and Music», 2005, 2012): розглядав музику як особливу мову з синтаксисом та семантикою звуків, які мозок намагається зрозуміти і проаналізувати її зміст. Він сфокусував увагу на терапевтичному потенціалі музики для лікування когнітивних розладів.

Деніел Левітін (США/Канада), публікація «Це твій мозок під час прослуховування музики» («This Is Your Brain on Music», 2006, 2013): намагався пояснити, чому певні пісні «застряють» у пам'яті, також як музичний досвід формує архітектуру мозку; розглядав музику як еволюційно важливий інструмент соціальної згуртованості.

Патрік Юслін (Швеція), публікація «Довідник з музики та емоцій» («Handbook of Music and Emotion», 2008, 2010): поєднував психологію, музикознавство та фізіологію; класифікував механізми, за допомогою яких музика викликає емоції (від рефлексів спинного мозку до культурних асоціацій).

Томас Фріц (Німеччина), публікація «Універсальне розпізнавання трьох базових емоцій у музиці» («Universal Recognition of Three Basic Emotions in Music», 2009, 2013): провів експеримент з представниками одного з африканських народів, який ніколи не чув західної музики, і довів, що радість, сум і страх у музиці розпізнаються універсально. Це підтверджує біологічну, а не лише культурну природу музичних емоцій.

Валорі Салімнур (США/Канада), публікація «Анатомічно виразне вивільнення дофаміну під час очікування та переживання піку емоцій від музики» («Anatomically distinct dopamine release during anticipation and experience of peak emotion to music», 2011, 2013): відкрила, що мозок отримує «задоволення» не лише від кульмінації мелодії, а й від самого процесу очікування

(«передчуття») звукової кульмінації (психологічна природа «мурашок» на тілі від музики).

Дослідники використовували сучасні методи:

- Функціональної магнітно-резонансної томографії (фМРТ), що дають змогу фіксувати активність ділянок мозку в реальному часі, зокрема зміни концентрації кисню в крові у певних ділянках мозку під впливом музичних чи візуальних стимулів (наприклад, улюбленої пісні або кіносюжету): музика або кіносюжет змушують певні зони мозку працювати інтенсивніше, споживаючи більше кисню. Метод фМРТ дав можливість зафіксувати, як музика активує центри задоволення (зокрема ті, що реагують на смачну їжу).
- Електроенцефалографії (ЕЕГ, EEG — Electroencephalography) для реєстрації електричної активності мозку за допомогою електродів, що кріпляться до поверхні голови. ЕЕГ вловлює слабкі електричні імпульси (у вигляді хвиль, ритмів) нейронів, що «спілкуються» між собою, має надзвичайно високу часову точність (до мілісекунд), тому ідеально підходить для вивчення сприйняття музичного ритму або миттєвої реакції на зміну кадру в кіно. Цей метод використовують, щоб зрозуміти, коли саме мозок реагує на стимул.

Експериментальні дослідження [12; 13; 15; 16; 17; 18; 19] із застосуванням «*Psychophysiological recording system*» (багатоканальний фізіологічний монітор «Поліграф») доводять, що музика та кінозображення змінюють роботу серцево-судинної, респіраторної, вегетативної нервової систем людини, що зафіксовано в психофізіологічних показниках, таких як:

- шкірно-гальванічна реакція (Skin Conductance Response);
- варіабельність серцевого ритму (Heart Rate Variability);
- електрокардіограма (Electrocardiogram);
- частота дихання (Respiration).

Різні емоційні стани в описаних експериментах

проявили себе в фізіологічних змінах: кіносцени і музика *смуtku* впливають на температуру і електропровідність шкіри; кіносцени і музика *щастя* впливають на поглиблене дихання. Отримані дані підтверджують «емотивістську» концепцію кіномистецтва: психіка не лише розпізнає зображення і звуки (когнітивний рівень), а при залученості уваги змінює фізіологічні показники глядача. Це відкриває можливість для доказової психопрофілактики та корекції особистості засобами кіно та музики.

Виклад основного матеріалу. Сучасний кінематограф розвинувся з розважально-комедійного жанру «німого кіно» і на сьогодні охоплює понад 30 кіножанрів, які мають власну специфіку та особливий психологічний вплив на глядачів [1]:

- *Розважальні жанри* («легкі», позитивні емоції, сміх, іронія, самоіронія) – «німе кіно», мюзикл, комедія, молодіжна комедія, сімейний фільм.
- *Жанр фільмів-дії* (наднебезпечні шпигунські чи кримінальні розбірки, епічні події; емоції захоплення, збудження) – екшн («фільм дії», «бойовик»), вестерн, супергеройський фільм, вуличний, гангстерський фільм, пригодницький (дорожній) фільм, еротичний фільм.
- *Жанр фільмів-катарсису* (нерозв'язані конфлікти, моральні дилеми, сильні душевні переживання) – драма, мелодрама.
- *Жанр пізнавальних фільмів* (ознайомлення з новими знаннями) – документалістика, біографічні та історичні фільми, науково-популярні фільми, наукова фантастика.
- *Жанр фільмів-зустрічі з неймовірним* - фільми жахів («horror film» - перенесення у неіснуючі світи), фантастичний фільм, фентезі.
- *Інтелектуальні кіножанри* (розгадка заплутаного небезпечного сюжету; емоції тривоги, інтриги) – детектив, трилер, нуар («чорний фільм»), нео-нуар.

Кожний з кіножанрів має власні правила побудови та цілі, якими драматурги, режисери, сценаристи, актори керуються під час роботи.

Спільним для усіх літературних, драматичних, музичних, кіножанрів є поділ структури сюжету на три акти: початок-зав'язка; середина-розвиток-конфлікт-кульмінація; розв'язка-фінал. Структуру мистецьких творів вперше у «Поетиці» описав Арістотель, стверджуючи (розділ: VII, параграф: 1450b; розділ: XVIII, параграф: 1455b), що вона відповідає особливостям людського сприйняття:

- Від початку подій до моменту зміни долі героя – зав'язка, від початку цієї зміни до кінця твору – розв'язка.
- *Логічні зв'язки*: події мають впливати одна з одної за законами «необхідності» або «ймовірності». Коли глядачі помічають логічний ланцюжок подій, вони відчують «задоволення» від розуміння структури світу (*потреба розуміти і контролювати*).
- *Катарсис*: поділ сюжету на акти веде до кульмінації, яка викликає стан катарсису (емоційного «очищення», звільнення від напруги) через співчуття, страх, сміх. Без чіткого початку та конфлікту в середині сюжету глядач не встигне емоційно підготуватись до фінального психологічного вивільнення.

З огляду на логічно-психологічний погляд на мистецтво і творчість, започаткований Арістотелем, психологія персонажів твору і глядачів розглядається «паливом» для драматургічного конфлікту: глядачеві демонструються перешкоди на шляху «героя» до сюжетної мети, які закорінені в несумісності його цілей з іншими дійовими персонажами – антигероями, персонажами другого плану, або непереборними силами природи чи суспільства тощо [2].

Звичайно теорія кінематографу середини ХХ ст. інтегрувала психологічні і філософські концепції.

Інтелектуальні кіножанри активно почали послуговуватись ідеями психоаналізу (З.Фрейд), аналітичної психології (К.-Г.Юнг), екзистенціалізму (Ж.-П. Сартр, А. Камю).

Кіножанри нуару, нео-нуару, трилеру, детективу спеціалізуються на «темних сторонах» людської природи, взаємодіють з глибинною психологією, досліджуючи підсвідомі страхи, фобії, моральну амбівалентність та найогидніші людські прояви. Нео-нуар, детектив, трилер демонструють діалектику «еросу» і «танатосу». Автори цих жанрів так влаштовують драматургію сюжету, щоб глядач позбувся «рожевих окулярів» і побачив «соціальне дно», у начебто знайомих людях або речах зрозумів їх приховану, чужу, підступну, лякаючу сутність, що спричиняє появу моторошних відчуттів.

Нео-нуар та психологія «Тіні» ілюструє концепцію К.-Г. Юнга про приховані, часто негативні аспекти особистості. Нуарний герой неодмінно зустрічається зі своєю персоналізованою «Тінню» в особі «фатальної жінки» або антагоніста. Ці кінострічки навіть з винайденням кольорового кіно свідомо зняті в «чорно-білому», контрастному варіанті, чим створюється візуально-символічний поділ на світло і темряву, що символізує внутрішню боротьбу героя між мораллю та аморальністю. Глядач у нуарі не просто дивиться фільм, він досліджує варіанти причин власної тривожності, неспокою, недовіри, параної.

Альфред Гічкок – майстер нео-нуару завдяки кіномонтажу вдосконалив *техніку «саспенсу»* – поступового нагнітання тривоги й страху у глядача, завдяки невпинній демонстрації як небезпека наближається до «кіногероя» (з яким глядач ідентифікує себе і за якого вболіває). Глядач стає людиною, яка «надто багато знає», чим формується психологічна перевага глядача над персонажем: глядач бачить через віконні жалюзі наближення вбивці до помешкання «героя», або

бачить закладену бомбу в будівлі школи, або спостерігає приховане стеження кілера за «героєм» через оптичний принцип гвинтівки і т.п.

Атеїстичний екзистенціалізм початку ХХ ст. також мав сильний вплив на жанр нео-нуару, зображуючи соціальне буття й життя та смерть людини не як етичне, одухотворене високим сенсом людське покликання, а як збіг випадковостей, безглузвих подій. Персонажі нео-нуару можуть мати високий соціальний статус, але глядачеві внаслідок розслідування вони постають як фігури, з приземленими переважно егоїстичними чи психопатологічними забаганками. Такого типу аморально-«депресивний» гіпер-реалістичний зміст провокує у глядача інтелектуальну цікавість розплутати «таємницю» злочину, знайти розгадку, вказати реального убивцю, розставити всі «крапки на і».

Кінематограф впливає завдяки механізму «безпечного стресора», емоційного та інтелектуального «тренажера». Кожен жанр здатний стимулювати психологічні і фізіологічні зміни в організмі глядача, продукувати появу «коктейлю» психоактивних речовин.

Кожен кіножанр апелює до певного типу людських потреб та емоцій глядачів (див. табл. 1).

Табл. 1. Психологічний вплив кіножанрів

Жанр фільмів-зустрічі з неймовірним		
Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
Фільм жахів	Викликає реакцію «бий або біжи». Викид <i>кортизолу</i> , що змінюється потужним викидом <i>ендорфінів</i> після завершення (катарсис).	Десенсибілізація: допомагає зустрітися з первісними страхами (смерть, невідоме) у безпечному середовищі. Надає відчуття полегшення та «перемоги» над монстром/страхом.
Фентезі	Ескапізм (втеча від реальності).	Дозволяє безпечно прожити архетипові сценарії «героїчного шляху», розширює межі уяви.
Апокаліпсис / пост	Активізує архаїчні	Переоцінка: дозволяє гля-

апокаліпсис	інстинкти виживання. Короткочасний викид <i>адреналіну</i> з подальшим глибоким аналізом цінностей.	дачеві «скинути» зайве і зрозуміти, що є справді цінним (сім'я, людяність). Допомогає опрацювати страх перед глобальними змінами та соціальною нестабільністю.
-------------	---	--

Інтелектуальні кіножанри

Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
Трилер	Постійна секреція <i>адреналіну</i> та норадреналіну. Стан «очікування загрози» (саспенс).	Тренує психіку витримувати невизначеність. Навчає розпізнавати приховані загрози та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки в умовах стресу.
Детектив	Підвищують в організмі нейромедіатори <i>ацетилхолін, дофамін</i> . Когнітивна головоломка, потреба в закритті ґешталту.	Активізує логічне мислення; дає відчуття контролю та справедливості як розв'язки.
Нуар	Робота з «Тінню» (за Юнгом).	Досліджує песимізм, фаталізм та темні сторони людської природи, відображаючи екзистенційну тривогу.

Жанр фільмів-дії – екшн

Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
Бойовик	Викид <i>адреналіну</i> та базова агресія.	Дозволяє безпечно вивільнити накопичену агресію через ідентифікацію з непереможним героєм.
Вестерн	Моральний дуалізм (добро проти зла).	Апелує до базових понять честі, закону та освоєння «дикого» (невідомого) простору.
Пригодницький (дорожній) фільм	Стимулює <i>дофамін</i> (передчуття нового) та знижує рівень тривоги через зміну візуального ряду.	Внутрішня трансформація: символізує шлях героя до самого себе. Навчає адаптивності, гнучкості та вмінню насолоджуватися процесом, а не лише результатом.

Жанр пізнавальних фільмів

Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
------	------------------------	-------------------

Історичне кіно	Пошук культурно-історичної ідентичності та приналежності до «великого».	Формує колективну пам'ять, дає відчуття тягlosti часу та масштабу особистості.
Документалістика	Пошук істини та соціальна емпатія.	Формує критичне мислення, задовольняє інтелектуальну цікавість та почуття причетності до реального світу.
Біографічний фільм	Активує дзеркальні нейрони через ідентифікацію з реальною постаттю.	Мотивація та натхнення: дає модель подолання криз ("якщо він зміг, то і я зможу"). Допомогає знайти опору в історичному досвіді успішних людей.
Наукова фантастика (Sci-Fi)	Активізує префронтальну кору мозку (прогнозування, аналіз).	Розширення горизонтів: тренує футурологічне мислення. Допомогає подолати страх перед технологічним прогресом та ставить питання про межі людяності.
Розважальні жанри		
Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
Комедія	Знижує рівень <i>кортизолу</i> .	Скидання напруги через сміх (теорія рельєфу), допомагає соціальній адаптації та прийняттю власних недоліків.
Мюзикл	Синхронізує ритми мозку через музику; активує зони задоволення (<i>дофамін</i>).	Емоційна регуляція: піднімає настрій, створює відчуття гармонії та свята. Використовується для боротьби з апатією та емоційним вигоранням.
Сімейний фільм	Підвищує рівень <i>окситоцину</i> (гормон довіри та близькості).	Зміцнення зв'язків: формує спільні цінності, створює відчуття безпечного "тилу". Допомогає різним поколінням знайти спільну мову через універсальні моральні цінності.
Молодіжна комедія	Сплеск <i>ендорфінів</i> ; зниження соціальної напруги через впізнаність ситуацій.	Соціальна адаптація: допомагає прожити страх відторгнення групою. Легітимізує помилки юності, знижує градус серйозності

		щодо власного статусу та зовнішності.
Соціальна сатира	Поєднує інтелектуальну напругу з викидом <i>ендорфінів</i> від сміху.	Деконструкція авторитетів: допомагає знизити страх перед соціальною системою, критично поглянути на суспільні вади та відчуття інтелектуальну перевагу над абсурдом.
Жанр фільмів-катарсису		
Жанр	Психологічний механізм	Ефект для глядача
Мелодрама	Стимулює вироблення <i>окситоцину</i> (гормону прив'язаності) та <i>пролактину</i> .	Сприяє емоційній розрядці через сльози. Дозволяє опрацювати досвід втрати, самотності або нерозділеного кохання, підсилює здатність до емпатії.
Драма	Стимулює складний коктейль <i>ендорфінів</i> та <i>окситоцину</i> через співпереживання (соціальний біль).	Рефлексія: змушує глядача співвідносити власний життєвий досвід із подіями на екрані. Допомагає знайти сенс у повсякденних труднощах та складних людських стосунках.
Трагедія	Викликає глибокий <i>катарсис</i> (очищення через страждання). Максимальна напруга емпатії.	Смирення: допомагає пережити страх неминучого (смерті, втрати) та прийняти недосконалість світу. Дає відчуття, що страждання є універсальною частиною людського буття.

Жанр фільмів-дії – екшн. «Дорожнє кіно» — цей жанр є «кінотерапією руху в просторі», фільм-подорож, у якому більшість подій відбувається в дорозі. Головні герої залишають звичне середовище і вирушають у шлях на автомобілі, мотоциклі, потязі, пішки. Головна ідея жанру: «важливий не пункт призначення, а сама подорож». Коли глядач відчуває «застій», «життєву кризу», «втрату смислу свого існування» перегляд фільму про подорож дає поштовх до змін. Дорога на екрані сприймається як метафора життєвого переходу.

Жанр пізнавальних фільмів. Наукова фантастика – це інтелектуальний тренажер, дозволяє «потрапити»

заздалегідь у майбутнє. На відміну від фільмів жахів (гра на архаїчних страхах), цей жанр готує психіку глядача до неминучих змін. **Біографічні фільми:** це жанр-терапія для тих, хто втратив життєві орієнтири, або намагається знайти своє покликання. Глядачеві демонструється реальний шлях відомої або видатної історичної людини (генія, лідера, злочинця) з усіма помилками, падіннями. На порівнянні з життєвими труднощами і викликами кіно-героя, власні невдачі глядачем перестають сприйматись як фатальні і нездоланні, в уяві глядача намагається відкинути від себе непотрібні цінності й побачити те «головне» в житті, що заслуговує його/її зусилля.

Розважальні жанри та комедії – найкращий спосіб «змити» стрес після важкого дня, сміх провокує фізичне скорочення м'язів грудної клітки, діафрагми, глибокого дихання, що стимулює викид *ендорфінів* (природного знеболювального). **Молодіжна комедія** піднімає тему ініціації, переходу з дитинства в доросле життя, жартує з незручних моментів (сексуальність, навчання, ієрархія в колективі), роблячи їх менш страшними. Допомогає молоді (і дорослим, що носять у собі «внутрішнього підлітка») приймати свою недосконалість. **Сімейне кіно** виконує функцію «емоційного клею». Такі фільми часто мають структуру, де конфлікт завжди вирішується примиренням, що дає глядачеві (особливо дітям) базове відчуття стабільності світу. **Мюзикл:** це найвищий рівень ескапізму - прагнення людини втекти від повсякденної реальності у світ ілюзій, фантазій, розваг, творчих занять. Дієвий «захисний механізм» психіки глядача в обставинах монотонії, коли реальне його/її життя здається нудним, важким, болісним або позбавленим сенсу. В таких стрічках багато музики, танцювальних сцен, співу, ритму мелодій, грайливого одягу – завдяки чому, сюжет здатен на короткий час повністю «перезавантажити» емоційний стан глядача, вириваючи його з депресивної буденності.

Соціальна сатира: у часи політичної нестабільності, авторитаризму сатира стає «клапаном» для «випуску пари». Вона дозволяє висміяти те, що лякає, і таким чином зробити його меншим і менш загрозливим.

Жанр фільмів-катарсису. Драма фокусується на реалізмі, соціальних конфліктах, є інструментом соціалізації та розвитку емпатії в глядачів, навчає розуміти мотиви інших людей, навіть якщо вони нам не подобаються. **Трагедія** – класичний жанр, який, за Арістотелем, «очищує» душу глядачів, особливо людей, які в реальному житті блокують виявляти свої емоції. Трагедія дозволяє «законно» виплакати над трагічною долею героя, «безпечно» пережити екранізоване горе, вивільняючи власні приховані болі. **Фільм-апокаліпсис:** потреба в цьому жанрі зростає в часи реальних криз (пандемія, війна). Психологічно жанр діє як «симуляція найгіршого сценарію» для людства і має терапевтичний ефект — після споглядання апокаліптичного руйнування світу і смертей дійових осіб реальне життя з його «мізерними» побутовими проблемами видається значно безпечнішим і прийнятнішим (ефект порівняння). Цей жанр про моральний вибір людини у критичних умовах. Як і в трагедії та драмі, тут глядач підсвідомо запитує себе: «чи я б так вчинив?», «чи залишився б я людиною?»

Інтелектуальні кіножанри. Детективи, нуари застосовують інтелектуальне напруження, змушують фокусувати увагу на деталях, шукати логічні зв'язки, підвищують в організмі нейромедіатори ацетилхолін, дофамін («гормон задоволення»). У нуарі, через похмуру атмосферу, викид дофаміну супроводжується легким відчуттям меланхолії (що є наслідком синтезу серотоніну).

Психологія нуарного детективу базується на інстинкті мисливця: у світі, де багато несправедливості, пропонується «логічна модель» світопорядку, де кожна подія має причину, злочинець за жодних обставин не зможе захватись, вчинене ним зло обов'язково буде

покаране. Така «залізобетонна логіка», кмітливість і сміливість (персоналізована в особі проникливого детектива чи героя-агента 007) справляє заспокійливий вплив на глядача, чим усувається тривожність, створюючи відчуття (можливо ілюзорне) впорядкованості всесвіту. Тому жанр нуарного детективу є хорошою кіно-терапією для ситуацій хаосу, невизначеності.

Нео-нуар експлуатує жанр документалістики з його «ефектом присутності» на місці екстремальної події. Використання зйомки ручною камерою, імітація інтерв'ю перед об'єктивом створює живий зв'язок глядача з кіно-середовищем. Він перетворюється на «очевидця», змушуючи гостро відчувати відповідальність.

Ці жанри використовуючи специфічні механізми впливу на глядача:

- *Нео-нуар* створює в глядачів відчуття фаталізму, клаустрофобії, тривоги через неминучість трагічного фіналу. Використовується ефект «моральної нечіткості», коли доводиться співчувати персонажам, які роблять жажливі речі.
- *Трилер* базується на «саспенсі» (напруженому очікуванні). З психологічної позиції трилер пропонує аналог «контрольованого стресу»: організм, знаючи, що реальної небезпеки немає, все ж продукує адреналін.
- *Детектив* інтригує і активує пізнавальний азарт. Глядач відчуває інтелектуальне задоволення від розгадування головоломки, що дає відчуття (ілюзорне) контролю над хаосом світу.

Герой та антигерой в кіножанрах нуару і трилеру. Психологічний силует персонажів у цих жанрах складний та деструктивний:

- *Герой (протагоніст)*: а) за зовнішніми привабливими рисами він – утілення цинізму, психологічної травми, часто з «важким» минулим (ПТСР, втрата сім'ї), що пояснює його відстороненість; б) носій моральної нечіткості – герой нуару без вагань порушує закони заради

власного кодексу честі; в) є одинаком – соціально ізольований, часто зловживає алкоголем, чи страждає безсонням (символи психологічного виснаження).

- *Фатальна жінка (femme fatale, прихований антагоніст)*: це не просто вродлива жінка, це архетип, що базується на поєднанні сексуальності, інтелекту та небезпеки; спокусниця, яка маніпулює героєм, ведучи його до краху; є втіленням чоловічих страхів перед втратою контролю; вона одночасно є об'єктом бажання та джерелом руйнації; чоловік поруч із нею відчуває себе «найсильнішим», але насправді він уже програв; її мета – влада, свобода, гроші, а чоловік для неї – лише інструмент. Основні її психологічні риси: а) *високий рівень маніпулятивності* – вона майстерно зчитує слабкості (жадобу, самотність, гординю) своєї «жертви»; вона не змушує чоловіка діяти силою – він сам хоче «врятувати» її або догодити їй; б) *емоційна відстороненість* – попри зовнішню пристрасність, всередині вона залишається холодною, її емоції – це театральна гра, захисний механізм, часто зумовлений травматичним минулим, де вона була безсилою; в) *незалежність* – вона з'являється як протест проти патріархального устрою, відмовляється бути «домашньою дружиною» і обирає шлях ризику; г) *нарцисичні риси* – часто переконана у власній винятковості та вважає, що моральні норми суспільства на неї не поширюються.
- *Антагоніст*: а) у трилерах та нео-нуарах антигерой нерідко є *дзеркальним двійником* героя (також зовні привабливий), вони ведуть психологічну і інтелектуальну дуель, в якій «ворог» знає героя краще, ніж він сам, прораховує усі його думки, дії, влаштовує пастки або скеровує його сили на манівці; б) відсутність емпатії – антагоніст є соціопатом (психопатом, кримінальною особистістю), що робить його дії непередбачуваним та лякаючим.

Психофізіологія кіно-психо-профілактики.

Перегляд кінофільмів різних жанрів стимулює не лише емоційне відреагування, але й певні біохімічної реакції в організмі глядачів: у побутовій мові ми чуємо вислови – «фільм занурює в своєрідну атмосферу».

З психофізіологічного погляду перегляд різних кінофільмів активізує «викид» нейромедіаторів та гормонів у людський організм, мозок, таких як *ендорфін*, *дофамін*, *окситоцин*, *серотонін*, *пролактин*, *мелатонін*, *вазопресин*, *кортизол*, *адреналін* та ін. Людський організм щоденно потребує цих речовин, оскільки вони є «паливом» та «регулятором» для більшості біологічних процесів — від серцебиття до відчуття щастя. Окремі з них виробляються організмом автоматично, але їх концентрація знаю мірою залежить від способу життя, від того, з чим людина має справу сьогодні, в цей час, на що сподівається в майбутньому.

Нейромедіатори та гормони поширюються в організмі двома шляхами:

- Синаптична передача: нейрон випускає мікроскопічну порцію речовини іншому нейрону через щілину - синапс. Цим шляхом поширюється *ацетилхолін* та *дофамін* у мозку. Передача імпульсу – миттєва.
- Гуморальний шлях: залоза викидає речовину в кров, і серце розносить її до кожної клітини тіла. Цим шляхом поширюється *кортизол* та *адреналін*. Передача імпульсу займає від 10 до 30 секунд.

Психофізіологічні дослідження вказують на наслідки, якщо баланс в організмі цих речовин порушується або їх буде катастрофічно замало/або забагато (дивись табл. 2).

Регулятори «щастя»: дофамін, серотонін, окситоцин, ендорфін. Ці речовини відповідають за емоційний стан і мотивацію людини.

- *Дофамін* (передчуття радості) – медіатор мотивації, винагороди, очікування. Викликає передчуття задоволення, азарт, драйв, підвищує мотивацію діяти. Покращує

координацію рухів. Посилює здатність фокусувати увагу на меті. *Орган, що виробляє:* продукується парним ядром середнього мозку – вузлом, що керує моторикою та системою винагород; дофамін виділяється в момент розгадки («Зрозуміло!»); час активності вимірюється мілісекундами. *Шлях поширення* - нервові шляхи мозку; частково кров. *Дієта:* організм синтезує дофамін з амінокислоти L-тирозин (яловичина, курка, індичка, риба та морепродукти, яйця, сир пармезан, сир кисломолочний, соєві боби, гарбузове насіння) та каталізаторів – заліза (червоне м'ясо, шпинат), магнію (горіхи, насіння, темний шоколад), вітамінів B6, B9, B12 (печінка, авокадо, листова зелень), омега-3 (жирна риба, насіння льону). Без нього зникає бажання, людина страждає на абулію, не хоче вставати з ліжка, ніщо не приносить задоволення (ангедонія). Наслідки нестачі: *апатія, депресія, прокрастинація, схильність до швидких залежностей (цукор, ігри, соцмережі), розвиток хвороби Паркінсона (у важких випадках).*

- *Серотонін* (гормон стабільності і позитивного настрою): забезпечує «внутрішній спокій». *Орган, що виробляє:* 90% у кишечнику, 10% у стовбурі мозку. *Шлях поширення:* нервові шляхи (мозок) та кровотік (периферія). *Мішені:* мозок (емоції), кишечник, тромбоцити. Знижує рівень тривоги, створює відчуття спокою та соціальної значущості, безпосередньо впливає на якість сну і нічного відпочинку. Наслідки дефіциту: *депресія, тривожність, нав'язливі думки, безсоння, потяг до солодощів.*
- *Окситоцин* (гормон близькості та довіри): знижує рівень страху перед незнайомцями, підсилює прихильність до партнерів та друзів. Виступає антагоністом кортизолу - тобто нейтралізує стрес і заспокоює серцевий ритм. *Орган, що виробляє:* гіпоталамус (накопичується у гіпофізі). *Шлях поширення:* кров (до органів) та ліквор (у мозку). *Мішені:* мозок (соціальні центри), матка, молочні залози. Наслідки нестачі: *соціальна ізоляція,*

недовіра до людей, підвищена дратівливість, труднощі в побудові стосунків: людина відчувається самотньою навіть у натовпі.

- **Ендорфіни** (природне знеболювальне): допомагають ігнорувати дрібний фізичний та емоційний біль. Блокують передачу больових сигналів. Викликають стан легкої ейфорії (після інтенсивного сміху або занять спортом). *Орган, що виробляє:* гіпофіз та гіпоталамус. *Шлях поширення:* кров та спинномозкова рідина. *Наслідки нестачі:* низький больовий поріг, постійне відчуття «розбитості», плаксивість, іпохондрія.

Регулятори виживання: кортизол, адреналін, вазопресин. Вони є «паливом, коли загрожує небезпека або потрібна енергія.

- **Кортизол** (гормон стресу та адаптації): потрібні для мобілізації. Проблема зазвичай не в їх відсутності, а в надлишку (хронічний стрес). Повна відсутність (наприклад, при хворобах наднирників) критична: організм не зможе підтримувати тиск, що веде до коми. *Орган, що виробляє:* кора надниркових залоз. *Шлях поширення:* через кров по всьому тілу. *Мішені кортизолу:* печінка, імунна система, м'язи, гіпокамп (центр пам'яті). Змінюється: різко підвищує рівень цукру в крові; пригнічується імунітет; погіршує короткочасну пам'ять та здатність до навчання.
- **Адреналін** (гормон стресу та адаптації): потрібні для мобілізації. *Орган, що виробляє:* мозкова речовина надниркових залоз. *Шлях поширення:* через кров (як гормон) і синапси (як медіатор). *Мішені адреналіну:* серце, легені, зіниці, судини, потові залози. Змінюється: серце б'ється частіше і сильніше, зростає артеріальний тиск; бронхи розширюються, щоб кров отримала більше кисню; зіниці розширюються, брови і верхі повіки піднімаються, щоб бачити більше деталей; робота шлунку та кишечника зупиняється, їжа не перетравлюється.
- **Вазопресин:** регулює обмін води та тонус судин. *Наслід-*

ки дефіциту: критичне зневоднення (нецукровий діабет), постійна спрага, порушення пам'яті та когнітивних функцій.

Регулятор когнітивних функцій: ацетилхолін.

- Ацетилхолін (ендогенний нейромедіатор пам'яті та фокусування уваги). Покращує когнітивні функції, пам'ять, сприяє концентрації уваги об'єкті, відсікаючи «шум», втримувати деталі кіносюжету. Передає сигнал від нерва до м'яза, змушуючи його скорочуватися. Орган, що виробляє: нервові закінчення, базальні ядра мозку. Шлях поширення: виключно через нервові синапси.

Регулятори сну та біологічних процесів: мелатонін, пролактин:

- Мелатонін (гормон сну): без нього мозок не відпочиває і не «очищується» вночі. Наслідки: *хронічне безсоння, передчасне старіння, зниження імунітету та ризик онкології.*
- Пролактин: важливий не лише для імунної системи та репродуктивного здоров'я. Наслідки порушення: *зниження лібідо, порушення циклу, проблеми з імунітетом.*

Табл. 2. Наслідки дефіциту нейромедіаторів, гормонів

Нейромедіатори та гормони	Що забезпечує щодня	Наслідок дефіциту
Дофамін	Мотивація, фокус	Депресія, лінощі, апатія
Серотонін	Гарний настрій, сон	Тривога, панічні атаки
Мелатонін	Глибокий сон, відновлення	Безсоння, хронічна втома
Окситоцин	Відчуття безпеки, любов	Відчуття самотності, агресія
Кортизол	Пробудження зранку, енергія	Низький тиск, слабкість

Баланс цих нейромедіаторів та гормонів не завжди організм людини здатний забезпечити самостійно без зовнішніх впливів, без відповідного способу життя, без свідомих (чи несвідомих, інтуїтивних) зусиль людини. Принципи «дієти» в отриманні певних речовин від фізичної їжі має схожу природу і щодо балансу

нейромедіаторів та гормонів.

Кінематограф здатний ставати засобом психопрофілактики, психокорекції («фармакології образів»), «візуальним дзеркалом» для безпечного усвідомлення власних психо-емоційних станів і збалансування в організмі нейромедіаторів та гормонів. Звичайно, кінотерапія є лише допоміжним методом і не може замінити професійної медичної під час допомоги людям з психічними розладами чи захворюваннями: хронічна депресія, абулія, суїцидні чи нав'язливі думки, гострі паранояльні чи шизофренічні стани вимагають професійної медичної допомоги.

З психофізіологічного погляду щодо кіномистецтва має сенс поняття «кінодієти» — людина може завдяки кінотворам збалансувати нейромедіатори та гормони: як от, коли людина втрачає сенс і цінність свого існування (організму не вистачає *серотоніну*), людина підсвідомо виявляє бажання переглянути «героїчне», «історичне» кіно; якщо ж переживає стрес на роботі (забагато *кортизолу*) мимовільно шукатиме комедії або мюзикли на телеканалах чи в Інтернет, щоб збалансувати свій стан *ендорфінами*.

В табл. 3 представлено систематизовану інформацію про вплив кіножанрів на психо-фізіологічні процеси та емоційні стани глядачів.

Табл. 3. Нейромедіатори, гормони, емоційні стани внаслідок перегляду глядачами кіножанрів

Речовина	Психологічний вплив	Жанри	«Дієта» для синтезу
Ендорфіни	Ейфорія, знеболення, «катарсис».	Комедія, трагедія, фільм жахів (після фіналу).	Гострий перець, сміх, фізичне навантаження.
Дофамін	Передчуття, азарт, задоволення від розгадки.	Детектив, наукова фантастика, пригод.	Білкова їжа (тирозин), кава, горіхи.
Окситоцин	Емпатія, відчуття	Мелодрама,	Обійми, шоко-

	єдності, ніжність.	Сімейне кіно.	лад, фініки, банани.
Серотонін («гормон статусу та спокою»)	Відчуття власної значущості, задоволення від перегляду біографічних фільмів (ідентифікація з великими людьми) або перемоги «наших» у воєнному кіно.	Історичне кіно, біографічні фільми.	Твердий сир, індичка, банани.
Пролактин	Заспокоєння після сліз, материнський інстинкт.	Мелодрама, трагедія.	Молочні продукти, овес.
Мелатонін (виробляється під час перегляду в темряві)	Перегляд спокійного кіно ввечері стимулює вироблення мелатоніну, що готує організм до сну.	Фентезі, спокійні драми.	Вишня, волоські горіхи.
Ацетилхолін	Відповідає за навчання, пам'ять, концентрацію уваги. Час життя ацетилхоліну близько 1–2 мілісекунди, нерозпад сприяє спазм м'язів, зокрема дихальних м'язів, що сприяє смерті від задухи. Дефіцит ацетилхоліну — це одна з основних причин розвитку хвороби Альцгеймера. Шлях поширення виключно через нервові синапси.	Детектив, нуар, соціальна сатира.	Організм синтезує ацетилхолін з вітаміну В4 (яєчні жовтки, яловича печінка, морепродукти, броколі, соя, волоські горіхи, фізична активність)..
Вазопресин («гормон захисту та відданості»)	Викликає бажання захищати близьких. Активно виділяється у чоловіків під час перегляду бойовиків, де герой рятує сім'ю.	Бойовик, військова драма.	Контроль водного балансу (сіль/вода).
Кортизол	Напруга, тривога, мобілізація.	Трилер, апокаліпсис,	Знижується магнієм, вітамі-

Адреналін	Драйв, страх, готовність до дії.	драма. Бойовик, фільм жахів, вестерн.	ном С, чаєм. Складні вуглеводи (енергія).
-----------	----------------------------------	--	--

Для певного виду психічних станів, пов'язаних із розладами особистості, перегляд кіно спроможне бути безпечним полем для спостереження за собою. Наведемо окремі приклади розладів особистості:

- **Нарцисизм:** рекомендовані фільми в жанрі соціальної сатири, в яких висміюються пиха, самомилювання героя-блязня. Кіно допомагає нарцистичній частині психіки побачити абсурдність, кумедність своєї поведінки без прямого удару по Его.
- **Психопатія:** рекомендовані фільми в жанрі нуар, психологічний трилер. Ці жанри досліджують відсутність емпатії. Для людини з такими рисами це спосіб інтелектуального аналізу соціальних норм, які вона не відчуває інтуїтивно.
- **При маніакальному синдромі (стан гіпер-ейфорії):** рекомендовані фільми в жанрі документалістики, *артхаус* (авторське кіно). Такі фільми змушують глядача сповільнити ритм сприйняття, «заземлитись», змушують фокусуватися на деталях реального світу, знижуючи дофаміновий перегрів.

Артхаус (авторське кіно) – створюється не заради прибутку чи розваги, а як форма високого мистецтва, це «кіно не для всіх», яке фокусується на авторському баченні режисера. Ставить філософські питання: сенс життя, смерть, природа часу, самотність або релігійні пошуки. Зачіпає гострі соціальні проблеми. Мета - викликати зацікавлення та змусити думати. Характерні особливості: А) Символізм: кожен предмет або колір у кадрі може мати приховане значення. Б) *Slow Сінета*: режисер може 5 хвилин показувати, як герой просто дивиться у вікно або йде дорогою, щоб глядач відчув атмосферу. В) Авторський стиль: впізнаємо фільм відомих кінорежисерів.

- **При параної:** рекомендовані фільми в жанрі *вестерну*, або класичного детективу, де чітко зрозуміло, де добро, а де зло. Слід уникати нуару, конспірологічних трилерів

без фіналу. Важливо дивитися фільми, з зрозумілою розв'язкою, де всі таємниці стають явними. Це знижує напруту від невизначеності та «закриває ґештальт».

- **При абутії** (відсутності волі до життя): рекомендовані фільми в жанрі спортивних драм, в яких кіногерой/героїня схожі на «Попелюшку», «Котигорошка» починають свій шлях з самого «соціального дна». Сюжет таких фільмів – «лінійний», про те, як він/вона долають перешкоди, не впадають у апатію, а крок-за-кроком будують свій майбутній успіх.
- **При суїцидних думках**: рекомендовані фільми або телесеріали про «маленьку людину», яка знаходить радощі у дрібницях, у своїй професії або хобі, у щоденному спілкуванні з своїми дітьми, близькими, колегами. Слід уникати фільмів в жанрі нуару, похмурого артхаусу, де зображено естетизація смерті.

У табл. 4 наводимо специфічні психічні стани та рекомендовані кіножанри.

Табл. 4. Кінопрофілактика для типових деструктивних емоційних станів

Стан	Рекомендований жанр	Біохімічна мета	Що справляє позитивний вплив?
Тривога / неспокій	Сімейне кіно, мюзикл	Зниження кортизолу, ріст окситоцину.	Передбачуваність сюжету та гармонія звуку дають відчуття безпеки та контролю.
Апатія / абулія	Бойовик, пригод, подорожі	Викид адреналіну та дофаміну.	Динаміка на екрані «запускає» застиглу волю через дзеркальні нейрони, стимулюючи імпульс до дії.
Депресія	Драма, трагедія	Катарсис (ендорфіни після сліз).	Дозволяє вивести внутрішній біль назовні. Глядач плаче над героєм, але звільняє власну заблоковану емоцію.
Нудьга	Детектив, наукова	Ріст ацетил-	Інтелектуальний

	фантастика	холіну та дофаміну.	виклик, потреба розв'язати загадку повертає інтерес до когнітивної діяльності.
Суїцидний настрій	Біографічні фільми (про виживання), життєствердна драма	Пошук сенсу (серотонін, окситоцин).	Перегляд історій людей, що пройшли через пекло (табір, хворобу) і вижили, активує волю до життя.
Низька самооцінка	Біографічні фільми, супергеройка	Ріст серотоніну.	Ідентифікація з успішним або могутнім героєм дає тимчасовий ресурс для внутрішньої опори.

Висновки. На основі систематизації та аналізу накопиченої «психологією кіномистецтва» інформації можна припустити, що кінематограф є не лише щоденною розвагою, а й володіє вагомими можливостями «м'якого» психопрофілактичного, психокорекційного впливу на глядачів.

Кожен з кіножанрів (інтелектуальні, розважальні, пізнавальні жанри, фільми-дії, фільми-катарсису) апелює до специфічних людських потреб та викликає унікальний «коктейль» нейромедіаторів. Трилери та фільми жахів стимулюють викид адреналіну та кортизолу. Детективи залучають когнітивні ресурси, підвищуючи рівень ацетилхоліну та дофаміну через розв'язання інтелектуальних загадок. Жанр нео-нуару дозволяє глядачеві безпечно взаємодіяти зі своєю «тінню» та досліджувати глибинні страхи й екзистенційну тривогу. Комедії виконують функцію антистресу, знижуючи рівень кортизолу та стимулюючи вироблення ендорфінів. Драматичні твори сприяють розвитку емпатії та соціалізації, викликаючи вивільнення окситоцину через співпереживання кіно-героям. Наукова фантастика та біографічні фільми діють як інтелектуальні й мотиваційні тренажери, готуючи психіку до змін або допомагаючи знайти життєві орієнтири.

Підкреслено, що структура кіносюжету («сюжетна дуга»), описана Арістотелем, найкращим чином фокусує людську увагу та забезпечує емоційне залучення. Сучасні методи дослідження, як-от фМРТ та ЕЕГ, підтверджують, що кіно здатне синхронізувати роботу мозку людей та активувати центри задоволення.

Аналіз проаналізованих сучасних досліджень вказує, що їх автори вбачають в кіномистецтві значні психопротективні та психокорекційні можливості для психологічного консультування під час роботи з людьми в пост-стресових ситуаціях, в час життєвих криз і т.п.

Напрямки для подальших досліджень. У подальшому слід експериментально перевірити психофізіологічні зміни (кров'яний тиск, частота серцевих скорочень, рівень кортизолу в слині, електроенцефалограма, шкірно-гальванічна реакція, зміна кольору шкіри обличчя та шиї, тремору в частинах тіла, діаметр зіниць очей тощо) в людському організмі під час перегляду кінотворів тих чи інших жанрів, а також залишковий їх психологічний вплив на особистість глядача (пост-екранна рефлексія).

При підтвердженні позитивних психофізіологічних змін відкриваються можливості для стандартизації протоколів психологічної допомоги засобами кіномистецтва:

- *психопрофілактики* – емоційного балансу, подолання професійного вигорання чи надмірного збудження, формування життєстійкості;
- *психокорекції* – труднощів у спілкуванні, деструктивних станів нарцисизму, психопатії, апатії, нудьги, тривоги, страхів, суб-депресії, порушень уваги, заниженої самооцінки, корекції життєвих пріоритетів тощо.

Джерела:

1. Лозинський О. Кожушко-Лозинська І. Психологія кіномистецтва та кінематографічні уподобання молоді. URL: <https://sci.lubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/14892?mode=full>
2. Арістотель. Поетика. URL:

3. Zak, P. J. (2015). Why Inspiring Stories Make Us React: The Neuroscience of Narrative. *Cerebrum*. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4445577/>
4. Shimamura, A. P. (2013). *Psychocinematics: Exploring Cognition at the Movies*. Oxford University Press. URL: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1093/acprof:oso/9780199862139.001.0001>
5. Bezdek M.A., Gerrig R.J., Wenzel W.G., Shin J., Pirog Revill K., Schumacher E.H. (2015). Neural evidence that suspense narrows attentional focus (Нейронні докази того, що саспенс звужує фокус уваги). *Neuroscience*, 303, 338–345. URL: <https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2015.06.006>
6. Hasson, U., Landesman, O., Knappmeyer, B., Vallines, I., Rubin, N., & Heeger, D. J. (2008). *Neurocinematics: The Neuroscience of Film*. *Projections*, 2(1), 1–26. URL: <https://doi.org/10.3167/proj.2008.020102>
7. Grodal, T. (2009). *Embodied Visions: Evolution, Emotion, Culture, and Film*. Oxford University Press. URL: <https://academic.oup.com/book/7511>
8. *Passionate Views: Film, Cognition, and Emotion* (2007). Editors Carl Plantinga, Greg M. Smith. Johns Hopkins University Press. URL: <https://www.press.jhu.edu/books/title/2112/passionate-views>
9. Diana Rieger, Gary Bente. (2018). Watching down cortisol levels? Effects of movie entertainment on psychophysiological recovery URL: https://www.researchgate.net/publication/326000973_Watching_down_cortisol_levels_Effects_of_movie_entertainment_on_psychophysiological_recovery
10. Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701–721. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.5.701>
11. Richard Allen (2007). *Psychoanalytic Film Theory*. URL: https://www.researchgate.net/publication/227584959_Psychoanalytic_Film_Theory
12. Thomas Hillecke, Anne Nickel, Hans Volker Bolay. (2005). Scientific Bases of Music Therapy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1060(1), 37–48. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16597776/>
13. Myriam V Thoma, Roberto La Marca, Rebecca Brönnimann, Linda Finkel, Ulrike Ehlert, Urs M Nater (2013). The Effect of Music on the Human Stress Response. *PLOS ONE*, 8(8), e70156. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23940541/>
14. Krumhansl, C. L. (1997). An exploratory study of musical emotions and psychophysiology. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 51(4), 336–353. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9606949/>
15. Koelsch, S., & Jäncke, L. (2015). Music and the heart. *European Heart Journal*, 36(44), 3043–3049. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26354957/>
16. Garrido, S., & Schubert, E. (2013). Adaptive and maladaptive attraction to sad music as a function of personality. *Psychology of Music*, 41(2), 142–158. URL: https://www.researchgate.net/publication/258173334_Adaptive_and_maladaptive_attraction_to_negative_emotion_in_music
17. Stéphanie Khalfa, Peretz Isabelle, Blondin Jean-Pierre, Robert Manon. (2002). Event-related skin conductance responses to musical emotions in humans. *Neuroscience Letters*, 328(2), 145–149. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12133576/>
18. Baumgartner, T., et al. (2006). From emotion perception to emotion experience: Emotions evoked by pictures and classical music. *International Journal of Psychophysiology*, 60(1), 34–43. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15993964/>

19. Dermer, S. B., & Hutchings, J. B. (2000). Utilizing Movies in Family Therapy: Applications for Family Therapists. *The American Journal of Family Therapy*, 28(2), 163-180. URL: <https://www.cinematherapy.com/pressclippings/Dermer-article.pdf>
20. Мистецтво та соціальна робота: Електронний навчальний посібник для студентів спеціальності «Соціальна робота», «Психологія» / Упорядники Олег Лозинський, Роман Великий. Львів: ЛьвДУБЖД, 2025. 316 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/15663>

Розділ 2. СТРУКТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ КІНОМИСТЕЦТВА

Андоній Ангеліна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «12 розгніваних чоловіків»

*Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності*

© Андоній Ангеліна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «12 розгніваних чоловіків» у жанрі психологічної драми та судового трилера. Розкрито динаміку групової взаємодії присяжних, перебіг обговорення доказів, перешкоди на шляху до ухвалення рішення, способи впливу, конфлікти та механізми зміни позицій учасників. Показано, як особисті упередження, стереотипи та емоції формують хід «розслідування» — аналізу справи всередині групи.

Назва кінофільму: «12 розгніваних чоловіків». Рік створення: 1957. Країна виробник: США. Автор сценарію: Сідні Люмет (режисер), Реджинальд Роуз (сценарій).

Жанровий напрям: Інтелектуальний кіножанр (детектив, трилер, судова драма).

Імена головних акторів: Генрі Фонда, Лі Джей Кобб, Джек Клагман, Ед Беглі.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Присяжний №8 (імен не названо)
- Ім'я антигероя (антагоніст): Присяжний №3
- Імена героїв другого плану: Присяжні №1, №2, №4, №5, №6, №7, №9, №10, №11, №12.

Короткий зміст першого акту (знайомство):
Присяжні чоловіки після завершення судового процесу заходять до кімнати для нарад, де повинні ухвалити одностайний вердикт — винний або невинний у справі 18-річного хлопця, обвинуваченого у вбивстві власного батька. Атмосфера початково спокійна, більшість

налаштована швидко закінчити обговорення та піти по своїх справах.

Під час першого голосування 11 присяжних голосують за «винний», вважаючи справу очевидною. Лише присяжний №8 висловлює сумнів, пояснюючи, що для винесення вироку про життя та смерть потрібно хоча б обговорити докази. Саме цей протест проти поспішного рішення запускає подальший конфлікт і рух сюжету.

Фабула другого акту (розвиток подій): У кімнаті починаються гарячі суперечки. Присяжний №8 по черзі ставить під сумнів ключові докази:

Ніж, який прокуратура назвала унікальним; він доводить, що такі ножі можна вільно купити.

Час свідка-старого, який стверджував, що бачив хлопця, — присяжні відтворюють відстань і демонструють, що старий фізично не встиг би дійти до дверей за 15 секунд, як він стверджував.

Свідчення жінки навпроти, яка нібито бачила вбивство через вікно — з'ясовується, що вона носить окуляри і, ймовірно, в момент події була без них, отже її свідчення ненадійні.

У процесі дискусій поступово проявляються особистісні риси та психологічні бар'єри присяжних:

- хтось піддається груповому тиску,
- хтось керується расовими і соціальними стереотипами,
- хтось — особистою травмою, як присяжний №3, який переносить конфлікт зі своїм сином на обвинуваченого хлопця.

Напруга нарастає, емоції спалахують, кілька разів доходить до майже фізичного конфлікту. Проте логічна аргументація присяжного №8 змушує членів групи переглядати свою позицію. Один за одним вони переходять із «винний» на «не винен».

Фабула третього акту (розв'язка): До фіналу залишається лише один присяжний, який продовжує стверджувати про провину хлопця — присяжний №3. Він

кричить, звинувачує інших у наївності та слабкості, але під тиском фактів і логічних аргументів його власні мотиви стають очевидними.

Поступово виявляється, що його позиція ґрунтується не на доказах, а на особистій неприязні до молоді та невіршеному конфлікті з власним сином.

У фінальній сцені він емоційно ламається та визнає, що не може чесно сказати «винний». Він вимовляє «не винен», і рішення стає одноставним.

Присяжні виходять із кімнати, кожен по-своєму змінившись через пережитий досвід. Їхній вердикт рятує життя хлопця, а атмосфера напруженої дискусії трансформується в тихе, людяне завершення.

Мотиви скоєння злочину: У матеріалах справи представлено низку обставин, що могли сприяти вчиненню насильницького акту. Перш за все звертає на себе увагу наявний конфлікт у родині, що характеризується тривалими сварками між підсудним і його батьком. Такі хронічні конфлікти породжують акумуляцію негативних емоцій, які в певний момент можуть перерости в імпульсивну агресію. По-друге, опис батька як агресивної та домінуючої фігури вказує на фактор провокації і тиску, що знижує можливості конструктивного вирішення конфлікту у підсудного. По-третє, соціально-економічні умови підсудного, зокрема брак ресурсів, контактів і підтримки, сприяють наростанню фрустрації й відчуття безвиході, що також може мотивувати до радикальних вчинків. Четвертим фактором є відсутність однозначних ознак наміру в матеріалах справи: відносна спонтанність події, відсутність підготовки або планування зафіксованих доказами знижує ймовірність предумислу і підштовхує до версії імпульсивного вчинку або конфлікту, що вийшов з-під контролю. Водночас важливо підкреслити, що центральний мотив фільму виходить далеко за межі встановлення факту злочину; основна тематична лінія

стосується людських упереджень, проєкцій і механізмів судової думки, які визначають не стільки істину, скільки готовність суспільства прийняти або відкинути припущення про провину.

Інструменти і способи вчинення злочину: За матеріалами процесу предметом уваги стало ножове поранення як знаряддя злочину. Ніж, який згадується у справі, має певні зовнішні ознаки, що спочатку були подані як унікальні, але подальший аналіз виявив, що подібні зразки були вільно доступні на ринку. Сам спосіб нанесення удару передбачає швидкий, спрямований рух угору в область грудної клітки, що свідчить про близьку відстань між нападником і жертвою і про відсутність ретельної підготовки до нападу. Обставини події включали вечірній час, попередню сварку і наявність свідків, що зробило ситуацію видимою й одночасно ускладнило можливості ретельного приховування слідів. Матеріали справи також вказують на відсутність прямих слідів підготовки або планування, що дозволяє говорити про версію випадкового чи імпульсивного застосування знаряддя, а не про заздалегідь спланований злочин.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: У разі відсутності прямого алібі і за наявності переважно непрямих доказів злочинець міг би використовувати низку тактик для зменшення підозри. По-перше, покладання на непрямі свідчення і на те, що свідки перебувають у невизначеному емоційному стані, дозволяє створити простір для сумнівів щодо достовірності їхніх показів. По-друге, маніпуляція фактичними деталями події — наприклад, навмисне заплутування хронології або зміщення уваги на інші елементи конфлікту — може відвести розслідування від ключових слідів. По-третє, можливість підсадки або підкидання знаряддя чи використання побутового ножа, яким могли б користуватися інші особи, дає змогу створити альтернативні версії і тим самим послабити причинно-

наслідковий зв'язок між підсудним і подією. Нарешті, відсутність чіткого мотиву або наявність альтернативних пояснень для поведінки підсудного відкривають можливість апелювати до невизначеності та тимчасових прогалин у свідченнях, що ускладнює доведення вини поза розумним сумнівом.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити істину): Ключовим елементом у з'ясуванні обставин став ретельний аналіз часових характеристик події. Реконструкція маршруту і швидкості пересування старого свідка, відтворена у кімнаті присяжних, виявила фізичну неможливість того, що свідок встиг би виконати ті дії, які він описував. Крім того, перевірка візуальних можливостей жінки-свідка, котра начебто бачила подію через вікно, виявила, що вона носить окуляри і, ймовірно, у момент події їх не мала; це суттєво підірвало достовірність її показів. Лабораторне і фактологічне дослідження ножа також внесло ясність: з'ясування того, що така модель ножа не була унікальною, послабило аргумент запобіжної унікальності знаряддя і поставило під сумнів прямий зв'язок між знайденим ножом і підсудним. Додатково була проведена перевірка логіки траєкторії рани і співставлення її з можливими відстанями між нападником і жертвою; цей аналіз виявив невідповідності з початковою версією обвинувачення. Нарешті, не менш важливим фактором стала групова процедурна робота над версіями: послідовне висування запитань, логічна перевірка показань і взаємна критика аргументів призвели до виявлення протиріч у свідченнях. Ця методична робота на рівні присяжних ілюструє, як поєднання реконструкції подій, елементарної криміналістики і критичного мислення може змінити сприйняття доказової бази та привести до усвідомлення наявності розумних сумнівів.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/150-12-rozgnivanyh-cholovikiv.html

Баланюк Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Код да Вінчі»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

E-mail: Khrystyna.balanyuk@gmail.com

© Баланюк Христина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Код да Вінчі», 2006 року в жанрі інтелектуального детективу/трилеру та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Код да Вінчі». Рік створення: 2006.
Країна виробник: США, Мальта, Франція, Велика Британія.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм : Ден Браун (автор роману).

Імена головних акторів: Том Генкс, Одрі Тоту, Ієн МакКеллен, Жан Рено, Пол Беттані

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар («чорний фільм»), детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Роберт Ленгдон (Robert Langdon), професор релігійної символіки Гарвардського університету.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Сер Лі Тібінг (Sir Leigh Teabing) (фактичний "Учитель").
- Імена героїв другого плану: Софі Неве (Sophie Neveu) (криптолог), Сілас (Silas) (монах-альбінос), Капітан Безу Фаш (Captain Bezu Fache), Єпископ Мануель Арінгароза (Bishop Manuel Aringarosa).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Професора Роберта Ленгдона викликають до Лувра, де було знайдено тіло куратора музею Жака Соньєра. На

місці злочину виявляють низку зашифрованих послань, залишених жертвою, що вказують на давню таємницю. Поліція на чолі з капітаном Безу Фашем підозрює Ленгдона. Криптолог Софі Неве, онука Соньєра, допомагає Ленгдону втекти, усвідомивши, що її дід залишив ключі саме для неї.

Фабула другого акту (розвиток подій): Ленгдон і Софі починають розслідування, переслідуювані поліцією та фанатичним ченцем Сіласом, який працює на таємничого "Учителя". Їхній шлях пролягає через Францію та Велику Британію, де вони розшифровують символи та анаграми, пов'язані з Леонардо да Вінчі та таємним товариством "Пріорат Сіону". Вони отримують криптекс – циліндр, що містить важливий манускрипт із таємницею Священного Граалю. До них приєднується експерт Сер Лі Тібінг, який допомагає їм у розгадці.

Фабула третього акту (розв'язка): У маєтку Тібінга розкривається, що саме він є "Учителем". Його мета – розкрити таємницю Граалю світові, вірячи, що це знищить Католицьку Церкву. Після напруженого протистояння Тібінг викривають і затримують. Софі дізнається, що вона є прямою нащадницею Ісуса Христа та Марії Магдалини. Ленгдон розгадує останній криптекс, але усвідомлює, що Священний Грааль – не чаша, а сама Марія Магдалина, а її справжнє місце поховання приховане у скляній піраміді Лувра, де і розпочалося розслідування.

Мотиви скоєння злочину: Фанатичне переконання у необхідності розкриття "великої таємниці" (кровний рід Ісуса Христа і Марії Магдалини) та помста/знищення впливу Католицької Церкви, яку він вважає обманщицею, що приховала історичну правду.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Фізичне вбивство членів "Пріорату Сіону" (ключових охоронців таємниці). Сілас використовує фізичну силу, релігійний фанатизм та сліпу віру в накази "Учителя" (Тібінга), які він

вважав наказами Єпископа Арінгарози.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Злочинець (Лі Тібінг) діяв під вигаданим ім'ям "Учитель" і використовував як ширму Єпископа Арінгарозу (який вірив, що рятує Церкву), а як виконавця — ченця Сіласа. Він грав роль доброзичливого експерта, який допомагає головним героям, постійно перебуваючи поруч і маніпулюючи їхніми діями.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Вирішальною деталлю було послідовне розгадування складної системи символів та криптограм (пентаграма, анаграми, числа Фібоначчі, картини Леонардо да Вінчі, криптекс), залишених Жаком Соньєром. Знання Роберта Ленгдона про релігійну символіку та криптологічні навички Софі Неве були ключовими для просування вперед.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій: Фільм створює відчуття інтелектуальної напруги та захоплюючої гонитви. Головний настрій – це загадковість і містерія, змішана з постійною динамікою трилеру. Він провокує глибокі роздуми щодо історії релігії, ролі церкви та впливу таємниць на суспільство, змушуючи глядача асоціювати себе з героями в процесі дедукції та розгадування головоломок.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/255-kod-da-vnch.html

Барановська Анна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Гніздо горлиці»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

© Барановська Анна, грудень 2025.

Фільм «Гніздо горлиці» — це глибока психологічна драма, яка розкриває внутрішній світ людини, що опинилася між двома життями. На перший погляд — це історія про заробітчанство, але насправді вона значно ширша: це розповідь про кризу ідентичності, втрату моральних орієнтирів та болісний пошук себе. Головна героїня Дарина змушена покинути рідний дім заради кращого життя й вирушає на заробітки до Італії. Там вона стикається з іншим світом, іншими цінностями та новими спокусами. Її особистість починає роздвоюватися між двома реальностями: домом, де її чекає сім'я, та Італією, де вона вперше відчуває увагу, ніжність і свою значущість. Її сім'я переживає матеріальні труднощі, чоловік втрачає роботу, перспектива кращого життя здається дедалі примарнішою. У цій безвиході вона приймає рішення їхати на заробітки до Італії, вірячи, що саме це врятує родину. Проте від'їзд стає не лише зовнішньою зміною, а й початком внутрішньої трансформації, яка повністю змінює її психоемоційний стан.

В Італії Дарина працює доглядальницею у заможній родині, і ця реальність контрастує з її попереднім життям: інший побут, інші відносини, інший ритм існування. У новому середовищі вона поступово отримує те, чого не мала вдома — визнання, увагу, навіть почуття потрібності. Це дуже важливо з психологічної точки зору: людина, яка довго живе в умовах емоційного голоду, легко прив'язується до джерела тепла. Саме тому стосунки з Алессандро стають для Дарини не просто романом, а способом заповнити внутрішню пустку. Він бачить у ній жінку, а не лише матір чи господиню, він дає їй те підтвердження цінності, якого вона несвідомо прагнула.

Психологічний конфлікт Дарини полягає у розмитті меж між обов'язком та бажанням. Вдома вона дружина і

мати, в Італії — жінка, яка може дозволити собі почуття, про які раніше, можливо, лише мріяла. Її зв'язок з Алессандро не просто романтичний, він компенсаторний: через брак тепла та підтримки в сім'ї вона знаходить у ньому емоційний притулок. Саме тому цей зв'язок стає не стільки коханням, скільки тимчасовою втечею від самотності та внутрішньої порожнечі. Така ситуація створює моральну дилему: щоб вижити й почуватися потрібною, Дарина переступає власні принципи. Цей процес можна назвати адаптаційною дисоціацією — вона ніби живе двома життями, відділяючи одне «я» від іншого.

Повернення додому не приносить бажаного заспокоєння. Дарина повертається іншою, зі зміщеним внутрішнім центром. Провина стає її постійним супутником — за зраду, брехню, за те, що світ, до якого вона повернулася, вже не відповідає тому, ким вона стала. Фільм тонко передає, що людина, яка пережила глибоку трансформацію, не може просто повернутися у минуле, ніби нічого не сталося. Гніздо, яке вона залишила, вже не є безпечним притулком. Воно наче зруйноване зсередини — і насамперед у свідомості самої героїні.

Сюжет поступово набирає психологічної глибини: зради не трапляються раптово, вони народжуються з самотності, відчуження, незадоволених потреб. Дарина починає вести подвійне життя — її «я» роздвоюється. Вдома у неї чоловік та дитина, але емоційно вона дедалі більше належить іншому світу. Це і є той внутрішній конфлікт, який стає центральним у фільмі: боротьба між обов'язком та бажанням, між християнською мораллю виховання та потребою відчувати себе живою. Тут з'являється феномен психологічної дисоціації: щоб витримати моральну напругу, героїня неначе відокремлює дві частини себе. Одна — та, що повинна залишатися вірною дружиною, інша — та, що хоче тепла й свободи.

Коли Дарина повертається додому, сюжет переходить у другу площину — повернення до старого життя виявляється значно важчим, ніж здавалось. Психологічно вона вже інша, і той побут, який колись був нормальністю, тепер здається тісним. Чоловік Микола не розуміє, що його дружина змінилася, він чекав повернення колишньої Дарини, а натомість отримав людину, що пережила глибокий внутрішній злам. Між ними виникає емоційна дистанція, недовіра, недовіра. Він відчуває зміни інтуїтивно, але не може їх пояснити, а вона не може повернутися у минуле, бо втратила себе там. Це ще один психологічний аспект фільму — повернутися фізично не означає повернутися духовно.

Провина стає постійною тінню, що переслідує головну героїню. Вона не може сказати правду, але й жити з нею важко. Її страх — розкритися, її біль — те, що навіть повернувшись, вона не відчуває дому. Внутрішнє «гніздо» зруйновано, а нове так і не сформувалося. Саме тому назва фільму така промовиста. Горлиця — символ ніжності, материнської любові, відданості. Гніздо — це дім, стабільність, те місце, куди повертаються. Та коли горлиця відлітає надто далеко, повернення вже не таким простим. Дарина наче птах, що приніс з чужини не полегшення, а рану всередині.

З психологічної позиції фільм показує руйнацію ідентичності під тиском життєвих обставин. Заробітчанство тут — не лише соціальна проблема, а й внутрішня. Воно ставить людину перед вибором: виживати або зберігати себе. Дарина вибирає виживання, але ціною виявляється частина її душі. Її досвід — це не лише про гроші, а про зміну світовідчуття. Фільм говорить, що матеріальний добробут не компенсує духовних втрат. Сім'я без присутності — лише форма. Любов без діалогу — мовчання. А повернення без прийняття — лише фізичний акт.

«Гніздо горлиці» — це кіно без простих висновків. Воно

не засуджує героїню, не виправдовує і не карає її. Воно пропонує глядачеві замислитися: чи можливо втримати дім, якщо вийти за його межі надто надовго? Чи можна бути вірним собі, коли реальність змушує змінитися? Чи має право людина шукати щастя, навіть якщо шлях до нього суперечливий? Фінал фільму невизначений — і це чесно. Бо в реальному житті відповіді теж рідко однозначні.

Назва фільму символічна. Горлиця — птах миру, вірності і домашнього тепла. Проте «гніздо горлиці» у фільмі не витримує випробувань. Метафора підкреслює, що дім — це крихка конструкція, яку легко пошкодити відстанню, мовчанням та нерозказаною правдою. Сім'я Дарини ніби теж переживає кризу: чоловік уособлює стабільність, але емоційно віддалений, донька потребує любові, а не лише матеріального забезпечення. І хоч Дарина повертається фізично, духовно вона залишається десь між двома світами.

Отже, «Гніздо горлиці» — це фільм про те, що заробітчанство — не лише можливість заробити гроші, а й ризик втратити частину себе. Він порушує важливі питання: що є справжнім домом? Чи можна повернутися туди, де вже змінилися ти сам або люди довкола? Чи виправдовує необхідність моральні компроміси? Стрічка залишає відкритий фінал, адже й у житті не завжди є однозначні відповіді. Це історія про те, як внутрішня порожнеча може штовхнути людину на вчинки, які вона раніше засуджувала, і як важко знову знайти опору після того, як одного разу ти втратив себе.

Джерела:

<https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/6683b6c1e4b08a9b1aca3491-2016-gnizdo-gorlitsi>

Блохіна Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Леон-кілер»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Блохіна Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Леон» у жанрі трилеру та драми. У фільмі розкривається історія найманого вбивці Леона, який несподівано стає наставником і захисником маленької дівчинки Матильди. Простежується розвиток їхніх стосунків, становлення Матильди як особистості та внутрішнє переродження Леона. Фільм демонструє вплив добра на людину, навіть якщо вона довго жила у світі насильства. Показано хід розслідування злочинів, перепони на шляху до правди, а також способи уникнення та викриття злочинців.

Назва кінофільму: Леон (Léon: The Professional). Рік створення: 1994.

Країна-виробник: Франція, США. Автор сценарію та режисер: Люк Бессон.

Імена головних акторів: Жан Рено, Наталі Портман, Гері Олдман.

Жанровий напрям: Інтелектуальний кінопоказ — трилер, драма.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Леон
- Ім'я антагоніста (злочинця): Норман Стансфілд
- Імена героїв другого плану: Матильда, Тоні

Короткий зміст (перший акт — знайомство): Леон — професійний кілер, який живе самотньо та дотримується суворих правил. Його життя змінюється, коли він рятує Матильду — дівчинку, чию родину вбили корумповані поліцейські.

Фабула другого акту (розвиток подій): Матильда поселяється у Леона, просить навчити її “професії”, щоб помститися за смерть своєї сім'ї. Між ними виникає глибокий людський зв'язок — довіра, турбота і тепло.

Леон уперше починає відчувати сенс у житті, який виходить за межі його роботи.

Фабула третього акту (розв'язка): Леон жертвує собою, щоб урятувати Матильду. Під час сутички з поліцейським Стансфілдом він гине, але перед смертю знищує злочинця. Матильда отримує шанс почати нове життя.

Мотиви скоєння злочину: Корупція, жага влади та безкарність. Стансфілд убиває родину Матильди, щоб приховати свої злочини, пов'язані з наркотиками.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Вогнепальна зброя, службове становище, використання поліцейської влади для приховування вбивств.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Стансфілд маскує свої злочини під офіційні поліцейські операції, видаючи себе за «борця з наркотиками».

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Матильда знаходить зв'язок між убивством своєї родини та діяльністю Стансфілда. Її рішучість і допомога Леона приводять до викриття злочинця, хоч це коштує герою життя. Матильда поступово усвідомлює, що трагедія її сім'ї — не випадковість, а наслідок злочинної діяльності агента Стансфілда, який покриває наркоторгівлю й усуває свідків. Її біль і спрага справедливості переростають у глибоке внутрішнє прагнення викрити правду. Завдяки підтримці Леона вона вчиться діяти з холодним розумом, але водночас не втрачає людяності. Її рішучість і відвага стають рушійною силою фінальних подій — саме вона допомагає Леону розкрити злочинну сутність Стансфілда. Ця боротьба завершується ціною життя героя, який гине, але забезпечує Матильді свободу та шанс почати нову сторінку без страху й насильства.

Підсумок: Фільм «Леон» — це не просто історія про кілера і дівчинку, яку він рятує. Це глибока драма про людяність, любов і силу внутрішніх змін. Матильда

проводить власне “розслідування”, шукаючи винних у загибелі своєї родини, і встановлює зв’язок між убивством близьких і корумпованим поліцейським Стансфілдом. Її рішучість і віра у справедливість змушують її діяти рішуче, попри небезпеку.

Леон, який усе життя жив у тіні, вбиваючи за гроші, через Матильду вперше відкриває для себе, що означає піклуватися, відчувати й любити. А Матильда проходить шлях від беззахисної дитини до сильної дівчини, здатної боротися за правду й не зламатися під тиском обставин. Їхні долі переплітаються у трагічному, але величному фіналі, де жертва Леона стає символом чистоти почуттів і спокути.

Стрічка нагадує, що навіть у найтемнішому світі може спалахнути світло добра, якщо знайдеться хтось, хто повірить у людину — і зможе боротися за справедливість навіть там, де її, здавалось би, не існує.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/49-leon-kler-leon.html

Буковська Олександра. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Як уникнути покарання за вбивство»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Буковська Олександра, січень 2026.

Здійснено структурний аналіз серіалу «Як уникнути покарання за вбивство» у жанрі трилеру та детективу. У роботі розкрито вплив твору на глядача, особливості розвитку сюжету, хід кримінального розслідування, способи приховування злочину та механізми, що унеможливають швидке розкриття правди. Досліджено психологічні мотиви персонажів, їхню поведінку, внутрішні конфлікти та моральні дилеми, що формують драматургію серіалу.

Назва кінофільму/серіалу: «Як уникнути покарання за вбивство» (How to Get Away with Murder). Рік створення: 2014. Країна-виробник: США. Автор сценарію: Пітер Новалк (продюсерська концепція Шонди Раймс).

Імена головних акторів: Віола Девіс, Альфред Інох, Карла Соуса, Джек Фалагі, Конрад Рікгамора, Ая Наомі Кінг, Чарлі Вебер, Ліза Вейл.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри — трилер, детектив.

Імена головних персонажів:

- Протагоніст: Анналіза Кітінг.
- Антагоніст: Система правосуддя, обставини, власні моральні межі персонажів (перший сюжетний антагоніст — Сем Кітінг).
- Герої другого плану: Коннор Волш, Вес Гіббінс, Мікаела Пратт, Лорел Кастільо, Бонні Вінтерботтом, Френк Делфіно, Ашер Мілстоун.

Фабула першого акту (знайомство): серіал починається знайомством з Анналізою — юристкою та викладачкою кримінального права. Вона відбирає групу студентів, яким пропонує брати участь у реальних судових справах. Глядач бачить, що право у виконанні Анналізи —

не про мораль, а про перемогу. Її студенти захоплені можливістю працювати в престижній юридичній сфері, але поступово виявляється, що правила тут не застосовуються у звичайному розумінні.

Фабула другого акту (розвиток подій): ситуація загострюється, коли студенти випадково вбивають чоловіка Анналізи, Сема, у момент конфлікту. Під впливом паніки вони вирішують приховати злочин: знищують сліди, приховують тіло та створюють алібі. Анналіза, дізнавшись правду, замість викриття — покриває їх. Всі учасники поступово стають залежними від брехні, яка перетворюється на систему виживання.

Фабула третього акту (розв'язка): розслідування зближається з правдою, а група переживає психологічний розпад: параноя, депресія, взаємні підозри та емоційні зриви. Анналіза бере провину на себе частково, намагаючись захистити студентів. Події виходять за межі лише одного злочину, відкриваючи ширші теми — корупцію, зловживання владою та юридичні прогалини.

Мотиви скоєння злочину:

- Самооборона
- Страх загрози викриття
- Моральна паніка
- Намір зберегти власне життя та репутацію
- Неймовірний тиск з боку системи

Інструменти і спосіб вчинення злочину: застосовано фізичну силу та імпровізовані предмети. Злочин стався у стані афекту, без попереднього планування. Подальші дії включали знищення доказів, обман, юридичні маніпуляції, використання правової неграмотності інших осіб.

Спосіб заховатись та відволікти увагу: підбір алібі; використання правових лазівок; контроль інформації та свідків; переміщення тіла; створення альтернативної версії подій; перекладання вини на третіх осіб.

Хід розслідування (ключова деталь): викриттю

сприяли:

- суперечності у свідченнях;
- знайдені цифрові докази;
- персональні емоційні реакції підозрюваних;
- невідповідності у часових рамках;
- приховані відносини між учасниками.

Характер психологічного впливу на глядача: серіал викликає сильні емоційні переживання — тривогу, співпереживання, моральний конфлікт, а інколи — співчуття до винних. Глядач не лише спостерігає за злочином, а й переживає питання: Що важливіше — правда чи лояльність? Закон чи виживання? Формується ефект психологічного занурення, коли межа між добром і злом стає розмитою.

Приклади сценарних «гачків»:

- *Перешкода:* ризик викриття, нові докази, свідки.
- *Загроза:* юридичні наслідки, зруйновані кар'єри, смерть.
- *Таємниця:* прихований зв'язок персонажів, невідомі мотиви Сема.
- *Переломний момент:* поява нових доказів, помилок чи викритих брехень.

Психологічний аналіз: персонажі демонструють поведінкові патерни: раціоналізацію злочину, групову динаміку "ми проти світу", когнітивний дисонанс, формування залежності від брехні як захисного механізму.

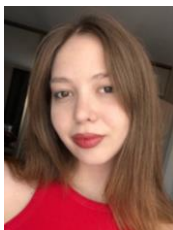
Аналіза виступає архетипом «тіньового наставника», який вчить не стільки праву, як виживанню в правовій системі.

Висновки: серіал демонструє складну моральну природу злочину та юридичної відповідальності. Він досліджує тонку межу між наміром, афектом та юридичною відповідальністю. Глядач не отримує однозначної відповіді — натомість стикається з розумінням, що правда та справедливість не завжди співпадають із законом.

Твір формує критичне ставлення до кримінального

права й підкреслює важливість психологічних чинників у поведінці свідків, злочинців та адвокатів.

Васильчук Алісія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Тіло»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

E-mail: elisross044@gmail.com

© Васильчук Алісія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Тіло» в жанрі трилеру та детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Тіло». Рік створення: 2012. Країна виробник: Іспанія.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: сценарист і режисер — Oriol Paulo.

Імена головних акторів: Belén Rueda (Майка Вільяверде) – Hugo Silva (Álex Ulloa) – José Coronado (інспектор Хайме Пенья) – Aura Garrido (Карла).

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Хайме Пенья.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Álex Ulloa.
- Імена героїв другого плану: Майка Вільяверде, Карла ...

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

У морзі зберігають тіло заможної бізнесменки Майки Вільяверде. Нічний охоронець моргу Анхель Торрес у паніці вибігає із приміщення й потрапляє під машину. Одночасно з'ясовується, що з моргу зникло тіло Майки. На справу призначають інспектора Пенью. Він починає розслідування — опитує чоловіка померлої, Áлекса Ульоа, який поводить дивно.

Фабула другого акту (розвиток подій): Пенья підозрює, що тіло викрали, щоб уникнути автопсії — головним підозрюваним стає Áлекс. В морзі виявляють флакон з токсином «ТН-16» — Áлекс вранці підсипав цей

токсин у вино Майки. Увага також зосереджена на зниклому мобільному телефоні Майки. Алекс починає вірити, ніби Майка досі жива і намагається помститися за його зраду з Карлою.

Фабула третього акту (розв'язка): Виявляється — справжніми змовниками є інспектор Пенья та його донька (яка видає себе за Карлу). Вони організували викрадення тіла Майки, підробили сліди і підставили Алекса. Донька Пенї під виглядом коханки втягнула Алекса в зраду й змусила його отруїти Майку, після чого сама отруїла його ж тим же токсином — так помста за ДТП 12 років тому, в якому загинула дружина Пенї, завершена.

Мотиви скоєння злочину: помста — інспектор і його донька прагнули покарати Алекса за ДТП, внаслідок якого загинула його дружина (мати доньки Пенї).

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Токсин «ТН-16», підмішаний у вино Майки — викликав «серцевий напад» через 8 годин, без слідів у крові. Тіло викрадено з моргу, підроблено обставини, підстави для підозри.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Викрадення тіла, підкидання флакона з токсином, створення обставин з «зниклим тілом», підробка свідчень, прикидання помсти від «померлої» — усе як частина ретельно спланованої пастки.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Пенья помічає, що Алекс занадто спокійно говорить про дружину у минулому часі. Також знаходиться флакон з токсином, виявляється, що телефон Майки зник, охоронець після паніки збігає — все це змушує підозрювати підробку смерті та викрадення. У фіналі — розкрито змову Пенї й доньки.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій):

Напружений психологічний трилер із неочікуваним поворотом, який тримає глядача в напруженні до

останньої хвилини. Є теми зради, провини, помсти. Фільм змушує сумніватись у діях персонажів — викликає шок, роздуми про мораль і справедливість.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/14043-tlo.html

Войтенко Елона. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Перелом»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
E-mail: kotusja@gmail.com

© Войтенко Елона, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Перелом» в жанрі детектив/трилер, та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи приховування, та виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Перелом». Рік створення: 2007.
Країна виробник: США, Німеччина.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Деніел Пайн, Гленн Герс.

Імена головних акторів: Ентоні Гопкінс, Райан Гослінг

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив)

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Вільям Бічем (молодий амбітний помічник окружного прокурора);
- Ім'я антигероя (антагоніст): Тед Кроуфорд (інженер, багатий інтелектуал, що спланував вбивство дружини);
- Імена героїв другого плану: Роб Нанеллі (детектив поліції, коханець дружини Теда), Дженніфер Кроуфорд (жертва), Ніккі Гарднер (керівниця та дівчина Вілі).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Тед Кроуфорд дізнається про зраду дружини з детективом поліції. Він холоднокровно стріляє їй у голову в їхньому будинку, після чого робить кілька пострілів у повітря і чекає на поліцію. На виклик прибуває саме коханець дружини - детектив Нанеллі. Кроуфорд зізнається у скоєному і дозволяє себе заарештувати. Справа здається такою, що одразу можна закрити, тому її

передають молодому кар'єристу Віллі Бічому, який вже однією ногою на новій престижній роботі.

Фабула другого акту (розвиток подій): У суді Кроуфорд відмовляється від адвоката і захищає себе сам. Він майстерно маніпулює процесом. З'ясовується, що пістолет, вилучений у Кроуфорда, жодного разу не стріляв (це доводить балістика), а на руках підсудного немає слідів пороху. Крім того, Кроуфорд розкриває роман детектива Нанеллі з жертвою, через що його свідчення та первинне зізнання Кроуфорда (отримане під тиском і без адвоката) визнаються недопустимими доказами. Суд виправдовує Кроуфорда за недостатністю доказів.

Фабула третього акту (розв'язка): Бічем, одержимий пошуком істини, продовжує розслідування навіть після закриття справи. Бічем розуміє, що Кроуфорд та Нанеллі мали однакові моделі зброї (Glock 21). Під час затримання Кроуфорд підмінив свій (з якого стріляв) на пістолет детектива. Оскільки дружина Кроуфорда помирає (Тед наказав відключити її від апаратів життєзабезпечення), Бічем висуває нове обвинувачення - у вбивстві. Принцип non bis in idem (неможливість судити двічі за одне й те саме) тут не діє, оскільки перша справа була про замах на вбивство, а тепер - це вбивство, доказом якого стає куля, що залишилася в голові жертви і яку тепер можна вилучити для експертизи.

Мотиви скоєння злочину: Ревнощі та помста за подружню зраду. Проте, з точки зору юридичної психології, можна сказати, що ключовим мотивом є нарцисичне бажання довести свою інтелектуальну перевагу над системою правосуддя, почуття всемогутності та безкарності.

Психологічний портрет злочинця: конструкція з кульками символізує схильність героя до складного планування, педантичність та сприйняття людей як механічних об'єктів у його схемі.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Вогнепальна зброя (пістолет Glock 21). Спосіб - ретельно сплановане вбивство, замасковане під злочин у стані афекту, але з заздалегідь підготовленою схемою знищення доказів.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

- Унікальність цього злочину в тому, що злочинець не ховався фізично. Він використав психологічне маскування:
- Підміна знаряддя вбивства на місці злочину (обміняв свій пістолет на пістолет розгубленого детектива Нанеллі).
- Умисне зізнання, щоб розслабити прокуратуру і змусити їх допустити процесуальні помилки.
- Використання емоційного стану детектива проти нього самого в суді.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовою деталлю стало розуміння того, куди зник пістолет, з якого стріляли. Прокурор звернув увагу на те, що детектив Нанеллі та Кроуфорд користувалися однією і тією ж моделлю зброї. Він здогадується про трюк із пістолетами, коли вони з колегою плутають їхні телефони, які є ідентичними моделями. «Сліпа зона» розслідування полягала в тому, що ніхто не перевіряв пістолет детектива, який весь час був у нього в кобурі, а насправді був знаряддям злочину.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій): Напружена інтелектуальна дуель головних героїв справляє незабутнє враження. Фільм яскраво ілюструє поняття «ідеального злочину», який руйнується через людський фактор та надмірну самовпевненість злочинця. Із погляду психології, цікаво спостерігати за трансформацією прокурора Бічема: від самовпевненого кар'єриста, який ігнорує деталі, до людини, яка готова пожертвувати кар'єрою заради відновлення справедливості. Фільм тримає в напрузі до останньої хвилини завдяки блискучій

Психології в імрі культури, економіки, управління: Науковий журнал. №29, 2026
трі Ентоні Гопкінса.

Джерела:

<https://kinoukr.tv/2096-perelom.html>

Галітовська Катерина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Мовчання ягнят»

Курсантка 4 курсу спеціальності «екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

© Галітовська Катерина, грудень 2025.

Назва – «Мовчання ягнят». Рік створення: 1991 р.
Країна виробник: США. Автор книги, за яким знято фільм: Томас Гарріс

Імена головних акторів: Джоді Фостер, Ентоні Гопкінс, Скотт Гленн, Тед Лівайн.

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри. Жанр: Трилер.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Клариса Старлінг.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Ганнібал Лектер.
- Імена героїв другого плану: Джейм Гамб/ «Буффало Білл».

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Фільм починається зі знайомства з Кларисою Старлінг, молодою стажисткою ФБР, яку викликає Джек Кроуфорд (ФБР). Їй доручено небезпечне завдання: опитати геніального, але ув'язненого серійного вбивцю доктора Ганнібала Лектера, щоб отримати його допомогу у профілюванні іншого, активного вбивці, відомого як «Буффало Білл». Під час їхньої першої зустрічі Лектер спочатку зневажливо відмовляється, але після грубого інциденту дає Кларисі зашифровану підказку: "Шукай того, хто вижив після нього". Дотримуючись цієї підказки, Клариса знаходить голову попередньої жертви Лектера, що підтверджує його готовність грати. Ситуація стає критичною, коли Буффало Білл викрадає Кетрін Мартін, доньку сенатора. Це робить співпрацю Лектера життєво необхідною для ФБР, і Клариса отримує дозвіл

продовжити свій небезпечний "обмін" з ним.

Фабула другого акту (розвиток події): Другий акт зосереджений на інтенсивному психологічному двобої та небезпечній співпраці між Кларисою Старлінг та Ганнібалом Лектером, відомій як "quid pro quo" (послуга за послугу). Лектер погоджується надавати Кларисі важливі психологічні профілі та зачіпки щодо Буффало Білла, але лише в обмін на відверті зізнання про її травматичне дитинство. Клариса поступово розповідає про своє сирітство, перебування на фермі та момент, коли вона чула «мовчання ягнят» перед їхнім забоєм — травма, яка мотивує її бажання рятувати жертв.

Тим часом, ФБР, діючи під тиском сенатора Мартін, чий доньку Кетрін викрав Білл, домовляється про переведення Лектера з обіцянкою кращих умов в обмін на повне розкриття особистості вбивці. Лектер, використовуючи цю можливість, дає неправдиву інформацію, а потім влаштовує жахливу і криваву втечу під час перевезення в Теннессі.

Перед своєю втечею Лектер дає Кларисі останню, зашифровану підказку: «Він жадає... перетворення». Клариса розуміє, що вона має діяти самостійно. Вона повертається до дому першої жертви Буффало Білла, і ретельно досліджуючи кімнату, знаходить ключові речові докази: викрійки, що підтверджують, що вбивця шие щось зі шкіри своїх жертв. У цьому моменті, коли Лектер на волі, а Кетрін загрожує смерть, Клариса залишається єдиною, хто має реальну зачіпку.

Фабула третього акту (розв'язка): ФБР, використовуючи зашифровані підказки Лектера, ідентифікує Буффало Білла як Джейм Гамба, але починає пошук не в тому штаті. Тим часом, Клариса Старлінг, покладаючись на свої висновки, проводить розслідування вдома у подружки першої жертви. Вона прибуває до будинку в Огайо і під час розмови помічає рідкісного метелика «Мертва голова» — фірмовий знак вбивці.

Клариса миттєво розуміє, що чоловік, з яким вона розмовляє, і є Джейм Гамб.

Відбувається напружена кульмінація у темному підвалі Гамба, де Клариса переслідує його, а він використовує прилад нічного бачення. В останній момент, коли Гамб готується вистрілити, Клариса чує його і вбиває вбивцю, рятуючи викрадену доньку сенатора Кетрін Мартін.

Фільм завершується випускним вечором Клариси в Академії ФБР. Вона отримує телефонний дзвінок від Ганнібала Лектера, який перебуває на свободі. Він запитує, чи «замовкли ягнята» у її свідомості. Клариса не дає гарантій, а Лектер вішає слухавку, щоб вистежити доктора Чілтона, який зрадив його.

Мотиви скоєння злочину: Головний мотив Джеймса Гамба, або Буффало Білла, полягає у спотвореному прагненні до перетворення (трансформації).

Психологічна трансформація: Гамб відчуває глибоку самоненависть та прагне психологічно і фізично перетворитися на жінку. Йому було відмовлено в операції зі зміни статі через психічний розлад.

Створення «Костюма»: Щоб здійснити це перетворення, він вбиває жінок і знімає з них шкіру, щоб пошити собі «жіночий костюм» або «шкіряний виріб» (skin suit).

Символізм: Він використовує метелика Мертва голова (Acherontia Styx), що символізує переродження і смерть, підкреслюючи його хворе бажання «народитися знову».

Контроль: Вбивства і утримання жертв у колодязі дають йому абсолютне відчуття контролю над життям і смертю.

Таким чином, мотиви Буффало Білла є результатом глибокої психопатії та маніакального бажання створити нову ідентичність через насильство.

Інструменти і способи вчинення злочину: Буффало Білл (Джейм Гамб) вибирав великих жінок, яких він заманював за допомогою хитрості (наприклад, просив

про допомогу із завантаженням дивана). Після викрадення він утримував жертв живими у глибокому сухому колодязі у своєму підвалі, щоб шкіра "розм'якла", посилюючи його відчуття контролю. Після вбивства (за допомогою вогнепальної зброї чи ножа) він знімав шкіру, використовуючи обладнання для шиття та вичинки, щоб створити свій «жіночий костюм». Як свій фірмовий знак, він вкладав лялечку або дорослого метелика Мертва голова у горло жертв. Під час переслідування він також використовував прилад нічного бачення для отримання переваги над Кларисою в темряві.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Джейм Гамб зміг тривалий час переховуватись, покладаючись на маскування звичайністю та відведення уваги слідчих. Він жив у звичайному будинку і використовував хитрість (наприклад, прохання про допомогу) для заманювання жертв. Головний спосіб, яким він вводив в оману, був його власний мирний вигляд: коли Клариса приходить до його дому, він грає роль доброзичливого, але дивакуватого господаря, щоб відволікти її увагу. ФБР також пішло за хибними слідами, які частково підкинув Лектер, зосередившись на пошуку колишнього пацієнта Лектера в іншому регіоні. Сам Гамб був охайним і використовував свій фірмовий метелик як унікальний, але заплутуючий підпис.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Хід розслідування мав дві критичні фази. Спочатку Ганнібал Лектер дав ФБР психологічну зачіпку про мотив: «Він жадає... перетворення». Це дозволило ФБР ідентифікувати Джеймса Гамба як особу, якій було відмовлено в операції зі зміни статі, але вони почали шукати його за неправильною адресою. Вирішальний прорив здійснила Клариса Старлінг, коли самостійно повернулася до будинку першої жертви. Вона виявила, що жертва була швачкою і знала свого вбивцю. Клариса пішла по сліду до адреси, де зустріла Гамба. Остаточною

деталю, яка його викрила, став метелик "Мертва голова" (Acherontia Styx), фірмовий знак вбивці, якого Клариса помітила у його домі, що призвело до негайної кульмінації.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/28-movchannia-iagniat.html

Гануляк Людмила.
Психологічний аналіз впливу кінофільму
«Щоденник зі спогадами вбивці»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

© Гануляк Людмила грудень 2025.

Здійснено структурний і психологічний аналіз кінофільму «Щоденник зі спогадами вбивці» у жанрі трилеру та детективної драми. Розкрито динаміку розслідування, суперечливість сприйняття через ненадійного оповідача, мотиви злочину, інструменти вбивств і психологічний конфлікт між персонажами.

Назва кінофільму: «Щоденник зі спогадами вбивці». Рік створення: 2017. Країна виробник: Південна Корея. Основою став роман Кім Йон-Ха «Пам'ятки вбивці».

Імена головних акторів: Соль Кьон-гу (Бьон Су), Кім Нам-гіль (Тхе-джу), Кім Соль-хьон (Ин-хі).

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (психологічний трилер, детектив, нуар), Фільм-зустріч з неймовірним (напрута, психологічна драма, гра свідомості).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя : Бьон Су – колишній серійний убивця, який використовував удушення та холодну зброю як способи вчинення злочинів. Після аварії він страждає на прогресуючу деменцію. Його сприйняття реальності неповне, фрагментоване, що створює головну інтригу — чи можна йому вірити?
- Імена антигероїв : Тхе-джу – молодий, харизматичний та агресивний чоловік, поліцейський. Його поведінка здається підозрілою й відверто небезпечною, але фільм не дає прямих доказів, що він убивця. Частина доказів може бути викривленням свідомості Бьон Су.
- Імена героїв другого плану: Ин-хі – прийомна донька

Бьон Су, стає центром його турботи та головним мотивом для боротьби. Водночас її життя опиняється у небезпеці через поведінку обох чоловіків.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Бьон Су — літній чоловік із деменцією, який колись був серійним убивцею й використовував удушення як один із основних методів злочинів. Він намагається жити нормальним життям, веде щоденник, щоб не забувати минуле.

Одного дня на дорозі він зіштовхується з підозрілим чоловіком — Тхе-джу. У машині останнього він бачить сліди можливого злочину. Через прогалини пам'яті Бьон Су не впевнений, чи це реальність, чи відлуння хвороби.

Головний конфлікт: кого вважати небезпекою — Тхе-джу чи самого себе?

Фабула другого акту (розвиток подій): Бьон Су починає стежити за Тхе-джу, вважаючи його серійним убивцею. Та водночас Тхе-джу поводить так, ніби знає про підозри героя й навмисно провокує його, використовуючи його хворобу.

Події стають суперечливими:

- одні сцени натякають, що Тхе-джу — маніяк;
- інші — що це лише галюцинації та параноїдальні інтерпретації Бьон Су;
- інколи виникають докази, що злочини здійснив саме Бьон Су, але він забув про це через деменцію.

Ин-хі стає мішенню страхів Бьон Су: він впевнений, що Тхе-джу хоче завдати їй шкоди, хоча глядач не може точно знати, чи це об'єктивна реальність.

Фабула третього акту (розв'язка): Конфлікт між чоловіками досягає апогею. Вони вступають у фізичне й психологічне протистояння. Бьон Су зіштовхується з власними провалами пам'яті, і глядач разом із ним не знає: чи він переслідує маніяка, чи він сам є тим маніяком, який знову почав убивати.

Фінальна сутичка вибудована так, що перспектива

суб'єктивна, і навіть після перемоги Бьон Су не впевнений, чи дійсно він зупинив убивцю.

Фільм залишає питання відкритим: кого він убив — реального маніяка чи людину, яку йому видала хвороба?

Мотиви скоєння злочину:

- Бьон Су (у минулому): патологічне прагнення контролю; глибока психічна травма від дитинства; впевненість, що «прибирає поганих людей»; задоволення від процесу удушення — способу панування над жертвою. У сучасності його мотиви кардинально інші: захист доньки, намагання втримати рештки людяності.
- Тхе-джу (якщо вважати його маніяком): агресивність і нарцисизм; задоволення від домінування; прагнення психологічної гри з Бьон Су; відсутність емпатії. Але через ненадійність сприйняття його мотиви можуть бути вигадані свідомістю Бьон Су.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Бьон Су використовував: удушення — як ключовий спосіб убивства; ніж та холодну зброю; ретельний контроль над жертвами; чітке планування та приховування слідів.
- Тхе-джу (якщо припустити його провину): раптові напади; фізична сила; психологічний тиск і залякування; використання професії поліцейського для маскування.
- Знову ж — не можна стверджувати однозначно, хто саме використовував ці методи в сучасних злочинах.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

- Бьон Су: багато років не викликав підозр; діяв методично та беземоційно; після деменції міг маскувати злочини несвідомо, не пам'ятаючи, що він їх зробив; хвороба створює для нього алібі, але також і проблему — він не знає, що реально робив.
- Тхе-джу (з точки зору Бьон Су): використовував статус правоохоронця; вів себе привітно в суспільстві, але агресивно наодинці; створював ситуації, де Бьон Су виглядав неадекватним; маніпулював оточенням героя.

Але все це може бути лише суб'єктивною інтерпретацією, а не реальним приховуванням злочинів.

Хід Розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): розслідування у фільмі є нестандартним, адже:

- формально поліція не веде системного розслідування;
- слідство веде сам Бьон Су, але через деменцію його записи непослідовні;
- спогади викривляються, частина фактів повторюється або змінюється;
- глядач не знає, що є доказом, а що — галюцинацією.

Ключовою проблемою стає неможливість встановити об'єктивну істину.

Єдине, що можна стверджувати: Бьон Су вважає, що захистив доньку від небезпечного чоловіка. Але юридично та психологічно ми не можемо знати, чи Тхе-джу був справжнім злочинцем, чи все це — хворобливі реконструкції пам'яті самого Бьон Су.

Саме в цьому і полягає сила фільму — у повній невизначеності.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/genre-action/23102-shchodennyk-zi-spogadamy-vbyvci-rezhyserska-versiia.html>

Гануляк Марта. Психологічний вплив кінотвору «Ножі наголо»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного універ-
ситету безпеки життєдіяльності

© Гануляк Марта, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Ножі наголо» в жанрі детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці. Фільм демонструє майстерне поєднання класичного детективу в стилі Агати Крісті з сучасною соціальною критикою, досліджуючи теми класової нерівності, багатства та моральності

Назва кінофільму: «Ножі наголо» (Knives Out). Рік створення: 2019. Країна виробник: США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Раян Джонсон.

Імена головних акторів: Деніел Крейг, Ана де Армас, Крістофер Пламмер, Кріс Еванс, Джеймі Лі Кертис, Дон Джонсон, Майкл Шеннон, Тоні Коллетт.

Жанровий напрям: розважальні жанри (комедія), фільм-катарсис (драма), інтелектуальні кіножанри (детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Бенуа Блан — приватний детектив, найнятий анонімно.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Ренсом Драйсдейл — онук Гарлана, маніпулятор, фактичний злочинець.

Імена героїв другого плану:

- Марта Кабрера — медсестра, ключовий свідок і центральна фігура історії.
- Гарлан Тромбі — знаменитий письменник, смерть якого запускає сюжет.
- Лінда Драйсдейл, Річард Драйсдейл, Волт Тромбі, Джоні Тромбі, Мег Тромбі, Джейкоб Тромбі — члени родини

- Френ — домогосподарка.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Події розгортаються у маєтку Гарлана Тромбі, відомого письменника детективних романів. На день народження Гарлана з'їжджається вся його велика родина. Під зовнішнім фасадом світського спілкування між родичами відчувається глибока неприязнь, конкуренція та образи, накопичені роками. Всі члени родини залежні від Гарлана фінансово, психологічно чи професійно.

Наступного ранку економка Френ знаходить Гарлана мертвим у його кабінеті з перерізаним горлом. На перший погляд усе вказує на самогубство, і поліція схиляється саме до такої версії. Та ця «очевидність» починає руйнуватися з появою Бенуа Блана знаменитого приватного детектива з незвичайним методом роботи та інтуїцією. Він отримав анонімний конверт з готівкою та запискою, яка просить розслідувати смерть Гарлана. Ніхто не знає, хто його запросив.

Під час допитів з'ясовується, що кожен з родини мав суперечку з Гарланом у вечір його смерті: він звільнив невістку, припинив фінансувати бізнес сина, посварився з онукою, викрив плагіат сина-видавця. Загалом усі члени родини отримали від нього частку правди, яку не хотіли чути і кожен отримав власний мотив для злочину.

На цьому тлі особлива увага приділяється Марті Кабрері, особистій медсестрі Гарлана. Вона єдина, кому він довіряв. Вона має особливість не може брехати, бо неправда викликає у неї блювоту. Це робить її свідчення одночасно безцінними та небезпечними. Але Марта приховує великий секрет: вона вважає, що саме її помилка призвела до смерті Гарлана, адже, як їй здається, вона переплутала флакони з ліками та ввела йому смертельну дозу морфіну.

Фабула другого акту (розвиток подій):

Бенуа Блан починає аналізувати поведінку родичів та знаходить численні суперечності у їхніх свідченнях. Він

чітко відчуває, що смерть Гарлана не є простим самогубством. Водночас атмосфера в домі стає ще більш токсичною після читання заповіту виявляється, що весь статок, Гарлан заповів Марті. Це шокує жадібну, егоцентричну родину, яка була впевнена, що спадщина належить їм.

Тромбі переходять від удаваної привітності до відкритої ненависті. Вони чинять на Марту тиск, намагаються її залякати й маніпулювати нею, щоб примусити відмовитися від спадщини. Для Марти це стає подвійним ударом, вона відчуває моральну відповідальність за смерть Гарлана і боїться викриття. Водночас вона намагається пройти розслідування так, щоб не видати правду своїм тілесним реагуванням на брехню.

На цьому тлі з'являється Ренсом Дрісдейл, харизматичний і нахабний онук Гарлана, який був вигнаний з вечері за конфлікт з дідом. Він єдиний, хто стає на бік Марти, пропонуючи їй «дружбу» та допомогу. Марта, зневірена та налякана, довіряється йому і розповідає свій найбільший секрет, вона думає, що помилилася в дозуванні та мимоволі вбила Гарлана.

Блан тим часом продовжує розмотувати клубок загадок. Він дізнається, що Френ економка, яка першою знайшла тіло, надіслала Марті загадкове повідомлення з натяком на важливий доказ. Та коли Марта приходить на зустріч, вона знаходить Френ непритомною. Френ отруїли смертельною дозою морфіну і це означає, що хтось із родини прагне знищити останні свідчення.

Далі хтось підпалює криміналістичну лабораторію, щоб знищити токсикологічний звіт, який міг би довести, що Гарлан не був отруєний. Цей акт доводить, що він готовий на будь-які злочини, аби контролювати події. Але Блан уже підозрює, що смерть Гарлана була частиною більш складної маніпуляції.

Фабула третього акту (розв'язка): Бенуа Блан збирає всю родину у головній залі маєтку. Детектив розкриває

головний поворот сюжету: Марта не вбивала Гарлана. Незважаючи на те, що вона була впевнена у своїй фатальній помилці, вона дала йому правильні ліки. Флакони були промарковані не правильно, але її професійна інтуїція допомогла розпізнати препарат на основі текстури та запаху.

Блан пояснює, що саме Ренсом підмінив етикетки на флаконах. Його метою було: створити справжнє передозування, і підставити Марту, щоб спадщина перейшла до родини, а він би знову контролював її частку або зміг би юридично атакувати заповіт.

Коли Френ знайшла токсикологічний звіт і зрозуміла правду, вона шантажувала Ренсома. Він зустрівся з нею і ввів їй смертельну ін'єкцію. Його план був логічно складений, але він недооцінив інтуїцію Блана та моральну силу Марти.

Під час конфронтації Ренсом спершу заперечує свою провину, але коли Марта обманом повідомляє, що Френ вижила та дає свідчення, він зривається і зізнається у злочині. Злочин остаточно розкрито, і Ренсом намагається вбити Марту ножом, але виявляється, що ніж реквізитний, тупий, що символічно підкреслює його жалюгідність. Поліція арештовує Ренсома.

У фінальній сцені Марта стоїть на балконі маєтку, який тепер належить їй, з чашкою кави в руках. На чашці напис: «Мій дім. Мої правила. Моя кава.» Родина Тромбі лишається за воротами символічно відпущена зі свого старого життя, позбавлена влади та грошей.

Мотиви скоєння злочину: жадібність і страх втратити спадщину, образа на Гарлана, який усвідомлено “витискав” Ренсома із сімейного бізнесу, прагнення зберегти владу і статус, адже Ренсом звик до безкарності та привілеїв. Маніпуляція Мартою: спроба використати її як співавторку “випадкової смерті”.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Підміна етикеток на флаконах з ліками.

- Підміна медичної сумки.
- Саботаж — створення умов для помилкового введення “смертельної дози”.
- Отруєння домогосподарки Фран.
- Маніпулювання доказами (спалення токсикологічного звіту).

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Маніпуляція довірою: Ренсом увійшов у довіру до Марти, представляючись її союзником проти жадібної родини, пропонуючи юридичну допомогу та підтримку. Це дозволило йому контролювати її дії та отримувати інформацію.
- Використання почуття провини Марти: Знаючи, що Марта вважає себе винною у смерті Гарлана, Ренсом використовував це, щоб тримати її у напрузі та керувати нею.
- Створення хаосу: Ренсом підпалив лабораторію, щоб знищити докази токсикологічного аналізу, який міг би розкрити правду.
- Позиція аутсайдера: Ренсом позиціонував себе як члена родини, якого несправедливо позбавили спадщини, створюючи враження жертви обставин, а не злочинця.
- Відволікання уваги на інших підозрюваних: Кожен член родини мав мотив та можливість, що створювало велику кількість підозрюваних та ускладнювало розслідування.
- Анонімність при наймі детектива: Іронічно, але саме Ренсом найняв детектива Блана, надіславши йому анонімний конверт з готівкою, розраховуючи, що розслідування швидко підтвердить «самогубство» Гарлана або звинуватить Марту.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця):

- Особливість Марти: Детектив Блан швидко помітив, що Марту нудить від брехні, що робить її надійним свідком. Ця особливість стала ключовою у розплутуванні справи.

- Аналіз токсикологічного звіту: Блан зрозумів, що токсикологічний звіт, який Френ спробувала використати для шантажу, показав би, що у крові Гарлана не було передозування морфіну, що підтвердило б невинність Марти.
- Сліди у крові на підлозі: Блан виявив часткові сліди взуття у крові, які вели до вікна кімнати Гарлана. Ці сліди належали Ренсому, який спостерігав за Мартою через вікно, коли вона була у кімнаті Гарлана після його смерті.
- Переставлені флакони: Блан зрозумів, що хтось навмисно переставив етикетки на флаконах з ліками, щоб підставити Марту. Марта інстинктивно визначила правильні ліки, незважаючи на етикетки.
- Підпал лабораторії: Знищення лабораторії вказувало на те, що хтось відчайдушно намагався приховати токсикологічні докази.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_comedy/10497-nozh-naqolo.html

Гембар Марта. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо 2: Скляна цибулина»

*Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності*

© Гембар Марта, грудень 2025.

У роботі здійснено структурний аналіз кінофільму «Ножі наголо 2: Скляна цибулина», що належить до жанру інтелектуального детективного трилеру. Досліджено сюжетні механізми напруги, вплив композиційних рішень на глядача, особливості подачі інформації через флешбеки та приховані підказки. Розкрито хід розслідування, основні перепони, з якими стикається протагоніст, способи приховування злочину антагоністом, а також дрібні деталі, що стали ключем до викриття правди. Фільм демонструє синтез класичного детективу з соціальною сатирою, що посилює його емоційний та інтелектуальний вплив на аудиторію.

Назва кінофільму: «Ножі наголо 2: Скляна цибулина» (Glass Onion: A Knives Out Mystery). Рік створення: 2022 р. Країна виробник: США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Раян Джонсон — автор сценарію та режисер.

Імена головних акторів: Деніел Крейг — Бенуа Блан
Едвард Нортон — Майлз Брон
Джанелл Моне — Енді/Гелен Бренд
Кетрін Ган — Клер Дебелла
Дейв Батіста — Дюк Коді
Кейт Хадсон — Бьорді Джей
Маделін Клайн — Уіскі

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри — детектив, трилер.

- Протагоніст: Бенуа Блан — харизматичний, уважний до деталей детектив із тонким почуттям логіки та іронії.
- Антагоніст: Майлз Брон — багатій, який прагне виглядати геніальним новатором, але приховує свою некомпетентність та злочини.
- Герої другого плану: Гелен/Енді Бренд, Клер Дебелла, Лайонел Туссен, Бьорді Джей, Дюк Коді, Уіскі.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Кільком впливовим людям надходять складні механічні скриньки-запрошення від мільярдера Майлза Брона. Вони всі належать до так званої «золотої групи» Брона — людей, чия кар'єра та вплив значною мірою залежать від нього. Неочікувано до подорожі долучається детектив Бенуа Блан, хоча офіційного запрошення він не отримував. На острові гості дізнаються історію про конфлікт між Майлзом та його колишньою бізнес-партнеркою Енді Бренд, яка загадково «випала» з їхнього кола. Згодом з'являється її сестра Гелен, яка прагне знайти істину про смерть Енді. Атмосфера недовіри та прихованих мотивів посилюється.

Фабула другого акту (розвиток подій): Події набирають обертів, коли Дюк раптово помирає після того, як випиває келих, що мав належати Майлзу. Це створює хаос і змушує багатьох задуматися, чи не був Майлз ціллю. Через низку флешбеків стає зрозуміло, що Енді вже була мертвою на момент отримання всіма фальшивого листа від неї. Гелен та Блан ведуть таємне розслідування: Гелен шукає доказ, який довів би, що Майлз вкрав ідею стартапу в Енді. Блан починає аналізувати стосунки між друзями Майлза й розуміє, що всі вони мають мотиви мовчати, оскільки залежать від його грошей та підтримки. Кожен з них — потенційний свідок або співучасник приховування.

Фабула третього акту (розв'язка): Блан наводить усі факти, показуючи, що злочинець — Майлз. Він вбив Енді, коли зрозумів, що вона має останній доказ проти нього — оригінальний блокнот із формулою та ідеями їхнього бізнесу. Згодом Майлз отруїв Дюка, який випадково дізнався про смерть Енді та намагався шантажувати Брона.

Фінал підсилений символічним жестом — Гелен розбиває «скляну цибулю» та знищує експериментальне паливо «Кліон», яке символізує брехню, ризики й безвідповідальність Майлза. Усі свідки залишають Брона,

розуміючи, що правда стала очевидною.

Мотиви скоєння злочину: Прагнення зберегти імідж «генія», який він сам собі створив. Боязнь, що Енді зруйнує його імперію, оприлюднивши правду про крадіжку бізнес-ідеї. Намір ліквідувати всіх, хто може викрити його фальшивість або завадити його планам. Егоїзм та манія величчя, які перекривають будь-яку мораль.

Інструменти і способи вчинення злочину:

- Отруєння напоєм Дюка.
- Фальсифікація цифрових повідомлень від імені Енді.
- Спалення доказів (оригінальних документів Енді).
- Застосування контролю та шантажу над друзями для створення видимості невинності.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Створення образу інтелектуала та інноватора, якому всі довіряють.
- Підтримка фінансової залежності друзів, що змушує їх мовчати.
- Постійне перебільшення своєї «геніальності», щоб приховати відсутність реальних навичок.
- Намір створити хаос, щоб злочини виглядали випадковими або спрямованими на когось іншого.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця):

- Невідповідності в тому, коли кожен з гостей отримав повідомлення від Енді.
- Помічене Бланом переміщення келихів на вечірці, що вказувало на навмисну підміну.
- Вміння Гелен відшукати прихований доказ у сейфі Майлза.
- Поступове «шарове» розкриття правди — як символ скляної цибулини, назви острова.
- Неспроможність Майлза логічно пояснити власні дії, що видало його некомпетентність.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/genre-action/16017-nozh-nagolo-2-sklyana-cibulya.html>

Городиська Марія-Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Фантастичні звірі та де їх шукати»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: horodiska150@gmail.com

© Городиська Марія-Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Фантастичні звірі та де їх шукати» в жанрі фентезі / пригодницького фільму та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Фантастичні звірі та де їх шукати». Рік створення: 2016. Країна виробник: США, Велика Британія. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Дж. К. Ролінг.

Імена головних акторів: Едді Редмейн, Кетрін Вотерстон, Ден Фоглер, Колін Фаррелл, Езра Міллер.

Жанровий напрям: Фільми-дії (пригодницький фільм), Фільм-зустріч з неймовірним (фентезі).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Ньют Саламандер (Ньют Скамандер).
- Ім'я антигероя (антагоніст): Персиваль Грейвз (у фіналі з'ясовано — Геллерт Гріндельвальд).
- Імена героїв другого плану: Тіна Голдштейн, Квіні Голдштейн, Джейкоб Ковальські, Креденс Барбоун, Мері-Лу Барбоун.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Ньют Саламандер прибуває до Нью-Йорка зі своєю магичною валізою, повною фантастичних істот. Через випадкову плутанину його валізу міняє на свою звичайний пекар Джейкоб Ковальські, що приводить до втечі кількох звірів по місту. Ньют потрапляє під підозру магичного конгресу США («Макуса») та знайомиться з

Тіною, колишньою авроркою.

Фабула другого акту (розвиток події): Герої намагаються зібрати та повернути всіх утікачів-звірів. Паралельно у Нью-Йорку відбуваються руйнування, спричинені загадковою темною силою — Обскурусом. «Макуса» підозрює, що це справа рук Ньюта. Тим часом Персиваль Грейвз маніпулює Креденсом, бажаючи знайти носія Обскуруса.

Фабула третього акту (розв'язка): З'ясовується, що Креденс — носій Обскуруса, і саме він стає неконтрольованим джерелом руйнувань. Ньют і Тіна намагаються врятувати його, але «Макуса» атакує Креденса. На поверхню виходить правда: Грейвз — це замаскований Гріндельвальд. Ньют розкриває його обман. Пам'ять простих людей стирають, а місто відновлюють.

Мотиви скоєння злочину:

- Бажання встановити контроль над магічним світом.
- Використання Обскуруса як зброї.
- Намір підірвати авторитет «Макуса» та спровокувати магів до війни з немагами.
- Особиста маніпуляція Креденсом заради досягнення влади.

Інструменти і спосіб вчинення злочину (магічні інструменти та маніпуляції):

- Використання темної магії.
- Маскування під високопосадовця «Макуса» (метаморфоза магичний образ Грейвза).
- Психологічний тиск на Креденса.
- Використання Обскуруса — неконтрольованої руйнівної сили.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Гріндельвальд переховується під виглядом Грейвза, авторитетного чиновника.
- Звинувачує інших у скоєному (Ньюта).
- Використовує хаос і страх у місті як прикриття своїх справжніх намірів.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця):

- Поведінка Грейвза, що суперечила принципам «Макуса».
- Виявлення Обскуруса в Ньюта та порівняння з силами, що атакують місто.
- Невідповідність слідів руйнувань звірям Ньюта.
- Розкриття, що Креденс є носієм Обскуруса.
- Викриття Грейвза під час дуелі — його справжня особа (Гріндельвальд) розкривається.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій):

Фільм створює атмосферу чарівності, пригод та небезпеки. Він викликає інтерес до магічного світу, що існує паралельно з людським. Глядач переживає емоції від співчуття до Креденса до захоплення різноманіттям магічних істот. Стрічка залишає враження тепла, фантазії, смутку та надії водночас.

Джерела:

<https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/64401ea20b34e290ca7f6541-2016-fantastichni-zviri-i-de-ih-shukati>

Грекуляк Євгенія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дамер - Чудовисько: історія Джеффрі Дамера»

Здобувачка вищої освіти 3 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Грекуляк Євгенія, січень 2026.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Дамер - Чудовисько: Історія Джеффрі Дамера» в жанрі (Серіал, Міні-серіал, Драма, Трилер, Кримінал, Біографічний) та його вплив на глядача. Сюжет оповідає про Джеффрі Дамера — сумно відомого американського серійного вбивцю, гомосексуаліста, некрофіла і канібала, який позбавив життя щонайменше 17 людей. Історія охоплює період з 1960-х по 1990-і роки та розповідає події, що відбулися, з точки зору жертв маніяка. У моїй роботі я розглянула саме психологічну складову серіалу, яку хотіли донести режисери. Окрім атмосфери, другорядних персонажів, та інших показаних сцен, мені все ж таки вдалося скласти й повноцінний психологічний портрет головного героя Джеймса Дамера, причини та умови виникнення деяких особливостей його характеру діяння.

Назва кінофільму: «Дамер - Чудовисько: історія Джеффрі Дамера». Рік створення: 2022. Країна виробник: США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Періс Барклай, Карл Франклін, Джанет Мокк.

Імена головних акторів: Еван Пітерс, Майкл Лернд, Хетфет Фанасей, Карен Маліна Вайт, Брейден Маньяго, Фет Магатонгді, Річард Дженкінс, Діа Неш, Пенелопа Енн Міллер.

Жанровий напрям : інтелектуальні кіножанри.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (Джеймс Дамер).
- Ім'я антигероя (Гленда Клівленд).
- Імена героїв другого плану: Лайонел Дамер, Джойс Дамер, Кетрін Дамер, Шарі Дамер.

Структура кіносюжету: нелінійний спосіб оповіді, зміна фокусу (перспектива), тематичні блоки, візуальна та звукова структура.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): загалом, сюжет серіалу побудований нелінійно. Він охоплює момент затримання в 1991 році та повертається у минуле, щоб показати формування його особистості. Ось короткий зміст ключових подій «знайомства»: Серіал починається з напруженої сцени у липні 1991 року. Джеффрі Дамер заманює до своєї квартири чергову жертву — Трейсі Едвардса.

У квартирі панує жахливий запах, а Дамер поводить себе вкрай дивно: змушує Трейсі дивитися фільм «Екзорцист III» та погрожує ножем. Едвардсу вдається втекти та привести поліцію. Під час обшуку офіцери заходять до помешкання, знаходять у холодильнику людські рештки та десятки полароїдних знімків розчленованих тіл темношкірих чоловіків.

Після даної кульмінаційного моменту, сюжет переносить нас у минуле (1960-ті та 70-ті), щоб показати дитинство Дамера в усіх «красотах»:

- Батько, Лайонел Дамер: хімік, який мимоволі привертав увагу сина до смерті, навчаючи його оперувати збитих на дорозі тварин.
- Мати, Джойс Дамер: страждала на психічні розлади та зловживала ліками. Постійні скандали батьків та розлучення залишили Джеффрі з глибоким страхом самотності.

Ще одним важливим уривком із першого акту серіалу, хотіла б виділити перше вбивство Дамера (Стівен Гікс): Все це відбулось ще у далекому 1978 р. Залишившись наодинці у порожньому будинку, (що вже показує головний мотив Дамера — контроль та страх бути покинутим) Дамер підбирає на дорозі Стівена Гікса. Коли хлопець намагається піти, Джеффрі, не бажаючи знову залишатися наодинці, вбиває його.

Головна ідея першого акту - дати можливість порівняти Дамера, розглядаючи з усіх можливих сторін та ролей. Також, як на мене, тут чітко розкривається його образ, мотиви, а також психологічні особливості.

Фабула другого акту (розвиток подій): Другий акт серіалу (приблизно з 2-ї по 5-ту серії) зосереджений на періоді його найбільш активної та жахливої діяльності у Мілвокі, а також на повній бездіяльності правоохоронних органів.

Якщо скласти все побачене глядачем у короткий зміст, то в першу чергу відбувся переїзд в Мілвок, який спричинив нові вбивства. Після звільнення з армії та невдалих спроб налагодити життя, Джеффрі переїжджає до своєї бабусі. Саме тут його патологічні імпульси стають неконтрольованими. Він починає заманювати чоловіків до підвалу її будинку, обіцяючи гроші за фотосесії, після чого вбиває їх. Також важливим етапом у житті Дамера та глядача стає його наступний крок, а саме оренда квартири. Це місце стає його місцем «розважання». Можна помітити його більш витончені методи скоєння вбивств:

- Експерименти з тілами. Намагання створити «зомбі», які б ніколи його не покинули (тобто, спланхнофілія спотворюється)
- Зберігання фрагментів тіл, як трофеїв у холодильнику та банках.

І також варто зазначити у даному акті ще інцидент з Конераком Сінтасофоном - це ключова подія другого акту. 14-річному хлопчику вдається втекти з квартири Дамера. Поліція знаходить його на вулиці голим та дезорієнтованим. Дамер переконує офіцерів, що це його «дорослий коханець», з яким вони просто посварилися. Незважаючи на благання сусідок, поліція власноруч повертає дитину в квартиру Дамера, де той вбиває його того ж вечора. Цей момент підкреслює системний расизм та гомофобію тогочасної поліції.

Основна тема цього етапу, як на мене: соціальна байдужість. Серіал акцентує увагу на тому, що Дамера могли зупинити десятки разів, якби поліція серйозно ставилася до скарг мешканців бідних районів.

Фабула третього акту (розв'язка): увага зосереджується не лише на самому злочинцю, а й на наслідках його дій для суспільства, родин жертв та його власному кінці.

У фінальних серіях, глядача знову повертають до самого початку, тобто до арешту. Після того, як Трейсі Едвардсу вдається втекти з квартири Дамера у липні 1991 р., поліція нарешті виявляє жахливі докази злочинів. Світ дізнається про масштаби вбивств (17 юнаків та чоловіків). Сусідка Дамера, Гленда Клівленд, яка роками намагалася попередити поліцію, стає голосом сумління, вказуючи на системний расизм та недбалість правоохоронців, які ігнорували її скарги. У 1992 році відбувається резонансний суд. Юрист Дамера намагається довести його неосудність через психічні розлади, проте присяжні визнають його винним і осудним. Джеффрі засуджують до 15 послідовних довічних термінів (пізніше додається 16-й).

Також, тут показують життя Дамера за ґратами. У в'язниці Дамер намагається знайти «сенса» у своєму житті. Він звертається до релігії та приймає хрещення. У цей же час його батько, Лайонел Дамер, намагається зрозуміти власну провину у вихованні сина, а родини жертв борються з травмами та намагаються завадити популяризації образу вбивці.

Мотиви скоєння злочину:

- *Емоційний дефіцит* та відстороненість: Дамер зображений як людина з глибокою емоційною тупістю. Він рідко виявляє справжню радість, гнів чи сум. *Відчуження*: з дитинства він відчуває себе «іншим», що згодом переростає в повну ізоляцію. *Брак емпатії*: він сприймає людей не як особистостей, а як об'єкти для задоволення власних потреб або як біологічний матеріал.

- *Страх покинення*: це ключовий психологічний мотив серіалу. Розлучення батьків, нестабільна психіка матері та постійна зайнятість батька залишили у Джеффрі глибоку травму. *Контроль через смерть*: його вбивства — це парадоксальна спроба зробити так, щоб людина ніколи не пішла. Мертве тіло не може покинути його, зрадити або відмовити. *Об'єктивація*: перетворюючи жертву на неживий предмет, він отримує повний контроль, якого йому бракувало в реальних стосунках.
- Його мотиви були нерозривно пов'язані з низкою сексуальних відхилень: *Некрофілія*: потяг до неживих тіл дозволяв йому уникати страху відмови, який він відчував з живими людьми. *Сплав сексу та смерті*: агресивний акт вбивства був для нього сексуально стимулюючим.

Психологічний тип Дамера в серіалі можна охарактеризувати як поєднання шизоїдного розладу особистості (соціальна ізоляція), межових рис (страх самотності) та сексуального садизму.

Інструменти і спосіб вчинення злочину. «Зомбування»: його спроби проводити примітивну лоботомію (впорскування кислоти в мозок) метою було створити — істоту, яка залишиться з ним і не покине. Він сприймав жертв не як особистостей, а як об'єкти для задоволення своїх фантазій.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе. Соціальна дезадаптація та маскування: Дамер у серіалі — це образ «невидимки». *Метод виживання*: він навчився використовувати свою пересічну зовнішність та спокійний голос, щоб присипляти пильність жертв і поліції. *Алкоголізм*: Джеффрі постійно використовує алкоголь як механізм «копінгу», щоб приглушити залишки сумління або страху перед власними імпульсами.

Хід розслідування: 22 липня 1991 р. Джеффрі запросив Трейсі Едвардса до своєї квартири, запропонувавши гроші за спільний перегляд фільму та фотосесію. Однак

Дамер швидко виявив агресію, прикував Едвардса наручниками до однієї руки та погрожував ножом. Едвардс зберігав спокій, що приспало пильність вбивці. В якийсь момент Трейсі вдалося вирватися і вибігти з квартири.

Звичайно ж, важливим пунктом. Його виявлення злочинця, стало його місце проживання. У квартирі один з офіцерів, помітив відкриту шухляду комода, в якій лежали полярні знімки понівечених тіл, окрім цього жахливий сморід, кров на ліжку і рештки «експериментів», які стояли у Дамера у холодильнику, стали очевидним фактором його злочинних дій, та жахливих вбивств. Хочу ще зазначити, що Джеймс, був дуже спокійним, навіть після втечі жертви, він не запанікував, його емоційний стан залишався, як і до цього, говорив з офіцерами досить обдуманно, і не заперечував надалі у своїх діяннях.

Джерела:

https://uakino.best/seriesss/drama_series/15528-damer-chudovisko-storya-dzheffr-damera-1-sezon.html

Диновська Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Мовчання ягнят»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: dynovska.hrystyna@gmail.com

© Диновська Христина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Мовчання ягнят» в жанрі психологічний трилер та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Мовчання ягнят». Рік створення: 1991. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Томас Гарріс, автор однойменної книги.

Імена головних акторів: Джоді Фостер, Ентоні Гопкінс, Скотт Гленн, Тед Лівайн.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри - трилер, нуар («чорний фільм»), детектив.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Кларіса Старлінг.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Ганнібал Лектер.
- Імена героїв другого плану: Баффало Білл, Джек Кроуфорд, Кетрін Мартін, Гайден Берк, Рут Мартін.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
У першому акті фільму ми знайомимося з Кларісою Старлінг, молодою та амбітною агенткою ФБР, яка проходить стажування в Бюро. Їй доручають допомогти розслідувати серію вбивств жінок, скоєних серійним вбивцею на прізвисько Баффало Білл, і для цього вона повинна отримати психологічний профіль злочинця. Кларіссу направляють до Ганнібала Лектера, колишнього психіатра і серійного вбивці, який перебуває у в'язниці. Під час їхніх зустрічей Лектер хитро маніпулює

Кларіссою, водночас вона поступово відкриває перед ним свої особисті страхи та травми. У цьому акті показується рішучість і вразливість Кларісси, а також намічена загроза у вигляді Баффало Білла, що створює основу для розвитку сюжету.

Фабула другого акту (розвиток подій): У другому акті фільму сюжет загострюється, і розпочинається активне розслідування Кларісси. Вона намагається скласти психологічний портрет Баффало Білла, досліджуючи його мотиви та поведінку через свідчення, підказки та власні інтуїтивні здогадки. Водночас її стосунки з Ганнібалом Лектером поглиблюються: він продовжує маніпулювати нею, одночасно даючи важливі підказки, що наближають її до розкриття справи. Кларісса дедалі більше занурюється у психологію злочинця, одночасно борючись із власними страхами та травмами дитинства, які вона відкриває під час розмов із Лектером. Напруга зростає, і глядач поступово наближається до кульмінації: наближення до місця перебування Баффало Білла та наростання ризику для життя його жертв.

Фабула третього акту (розв'язка): У третьому акті фільму відбувається кульмінація та розв'язка конфліктів. Кларісса успішно використовує знання, здобуті під час спілкування з Лектером, та власну інтуїцію, щоб знайти і врятувати останню жертву Баффало Білла. Вона вступає в прямий контакт із злочинцем, проявляючи рішучість і мужність, і врешті-решт нейтралізує загрозу. Паралельно завершується сюжетна лінія з Лектером: його маніпуляції залишаються, але він також демонструє глибоку прихильність і цікавість до Кларісси. Фільм закінчується тим, що Кларісса долає свої внутрішні страхи, закріплюючи особистий і професійний розвиток, а основна загроза Баффало Білла ліквідована.

Мотиви скоєння злочину: Баффало Білл (Джеймс Гофман/Елліотт) вбиває жінок через патологічне бажання змінити свою ідентичність. Він прагне «стати»

тим, ким себе уявляє, і для цього вбиває та знімає шкіру своїх жертв, намагаючись створити образ «нового себе». Його мотивація коріниться у глибоких психологічних травмах, низькій самооцінці та порушеному сприйнятті власної ідентичності.

Ганнібал Лектер скоює вбивства з іншого мотиву: це прояв його патологічного інтелектуального задоволення і маніпулятивної гри з людьми. Він вбиває не через потребу в ідентичності, а через насолоду контролем, психологічним впливом та харизматичною перевагою над іншими.

Таким чином, фільм показує два типи злочинних мотивів: один — патологічно особистісний і фрустраційний (Баффало Білл), інший — інтелектуально маніпулятивний та емоційно холодний (Ганнібал Лектер).

Інструменти і способи вчинення злочину: У фільмі «Мовчання ягнят» способи учинення злочину та інструменти у двох ключових злочинців різні, бо ґрунтуються на різних психологічних мотивах.

Баффало Білл діє як серійний злочинець, який заздалегідь планує викрадення своїх жертв. Він обирає жінок певної статури, вводить їх в оману, щоб заволодіти ними без боротьби, після чого утримує в підвалі свого будинку. Його "інструментом" є не тільки фізична сила, а й добре продумана ізоляція простору, де він утримує жертв. Він використовує ножі та швейні інструменти, оскільки його мета — зняти шкіру і створити «костюм». Процес продуманий, ритуалізований і здійснюється холоднокровно.

Ганнібал Лектер, навпаки, убиває переважно тоді, коли отримує можливість у замкненому просторі й може використати винахідливість. Його «зброя» — інтелект, контроль ситуації й уміння використати будь-який доступний предмет. У фільмі він удається до імпровізованих засобів: гострий уламок предмета, металеві конструкції, власна фізична витривалість. Усе це

він поєднує зі стратегічною акуратністю й холодною точністю.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Баффало Білл приховує себе через буденність і непомітність. Він не привертає уваги, живе тихо, ні з ким особливо не контактує. Його будинок — звичайний на вигляд, без ознак підпільної діяльності. Він діє обережно: обирає жертв у незручних ситуаціях, прикидається беззахисним, щоб вони самі підійшли ближче (наприклад, удає, що не може занести меблі). Він не залишає символів або прив'язок до себе — навпаки, намагається бути «ніхто», аби розчинитись у натовпі.

Ганнібал Лектер відволікає увагу інтелектом, чемністю й зовнішньою стриманістю. Його сила в тому, що він здається культурним, ввічливим і раціональним, а не жорстоким монстром. Саме ця контрастність створює ілюзію безпеки. Він уміє психологічно "присипляти пильність": говорить спокійно, демонструє інтелектуальну перевагу, підлаштовується під співрозмовника. У момент утечі він використовує хитрість та імітацію — буквально «вдає» іншу людину, щоб вийти з-під охорони непоміченим.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Хід розслідування у «Мовчанні ягнят» базується на поєднанні класичного детективного аналізу та психологічного профайлу. Кларісса Старлінг спершу збирає інформацію про загибель жінок, їхній спосіб життя, фізичні характеристики та обставини зникнення. Важливою деталлю, яка допомагає просунутись у справі, стає психологічний профіль Баффало Білла, створений за допомогою Ганнібала Лектера.

Лектер дає Кларіссі критичну підказку: він натякає на особливі мотиви вбивці, його захоплення шкірою жертв і спробу «перетворення себе». Також важливу роль відіграє деталь із трубопроводом, де Білл сховав свою останню жертву, а також пошук за слідами матеріалу та

інструментів, що використовував злочинець.

Ці психологічні та фізичні підказки дозволяють Кларіссі звузити коло пошуку, відстежити місце перебування Баффало Білла та зрештою врятувати жертву. Тобто ключовим моментом стало поєднання інтелектуального аналізу профілю та конкретних фізичних доказів.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій: Фільм залишає відчуття напруги та постійного психологічного дискомфорту, водночас захоплює інтелектуальною грою між Кларіссою і Лектером. Він викликає цікавість до мотивацій персонажів, змушує замислитися про людську психологію та межі моралі, залишаючи після себе тривожний, але захопливий настрій.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/28-movchannia-iagniat.html

Добрянська Діана. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Вбивство у Східному експресі»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Добрянська Діана, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Вбивство у Східному експресі» у жанрі детективу та інтелектуального кіносценарію. Проаналізовано хід розслідування, перешкоди на шляху розгадки, способи приховування злочину та методи викриття таємниці. Розкрито вплив фільму на глядача через атмосферу замкненого простору, напругу та психологічну драму персонажів.

Назва кінофільму: «Вбивство у Східному експресі». Рік створення: 2017. Країна виробник: США.

Автор роману, за яким знято фільм : Агата Крісті.
Сценарист: Майкл Грін.

Імена головних акторів: Кеннет Брана; Пенелопа Крус; Віллем Дефо; Джуді Денч; Джонні Депп; Дейзі Рідлі; Мішель Пфайффер.

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (детектив), Фільм-огляд (історичний/кримінальний детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Еркюль Пуаро — бельгійський детектив.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Антагоністом є група пасажирів, які разом здійснили злочин (колективний злочинець).
- Імена героїв другого плану: Едвард Ретчетт (заможний американець), місіс Габбард, Принцеса Драгомирова, Гектор Маккуїн, доктор Абутнот, Пілар Естрададо, граф і графиня Андреньї та інші пасажир.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Еркуль Пуаро після завершення складної справи вирушає знаменитим поїздом «Східний експрес». У вагоні збирається група різних пасажирів, серед яких — підозрілий бізнесмен Ретчетт, який просить Пуаро захистити його від погрози. Детектив відмовляє. Уночі поїзд застрягає у горах через лавину.

Фабула другого акту (розвиток подій): Ретчетта знаходять убитим у купе з численними ножовими пораненнями. Пуаро починає розслідування, під час якого виявляє суперечливі свідчення, підроблені докази та фальшиві алібі. Кожен пасажир приховує справжню особу або зв'язок із справою про викрадення дівчинки Армстронгів, у якій Ретчетт був винним.

Фабула третього акту (розв'язка): Пуаро розкриває істину: злочин здійснили всі пасажирі разом, кожен наніс один удар, щоб відплатити за смерть дитини. Вони взяли правосуддя у свої руки. Детектив вагається між моральністю та законом, але зрештою дозволяє їм уникнути покарання.

Мотиви скоєння злочину: помста за вбивство маленької Дейзі Армстронг; кожен пасажир мав особистий стосунок до трагедії й прагнув відновити справедливість.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: холодна зброя (ніж), злочин здійснений колективно, кожен наніс один удар, попереднє планування, підробка доказів, синхронні дії всіх учасників.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Підроблені листи, годинник, фальшиві алібі.
- Розкидані предмети, що вели слідчого до різних версій.
- Вдавана випадковість підозр.
- Маскування колективної участі під індивідуальний напад.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Пуаро звертає увагу на невідповідності у свідченнях пасажирів, на випадково знайдені докази

(хустинка, гудзик, записка), а також на емоційні реакції під час допитів. Сукупність дрібних деталей дозволяє йому зрозуміти, що злочин був спільним, а не індивідуальним.

Зінько Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Слідча»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Зінько Вікторія, грудень 2025.

У роботі здійснено структурний аналіз українського серіалу «Слідча» (жанр – детектив), головну роль у якому виконує акторка Анастасія Цимбалару. Розглянуто хід розслідування, труднощі на шляху до розкриття злочину, способи приховування правди та методи її виявлення, а також психологічний вплив сюжету на глядача.

Назва кінофільму: «Слідча». Рік створення: 2025. Країна виробник: Україна. Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (детектив).

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Артем Кобзан.

Імена головних акторів: Анастасія Цимбалару — головна героїня Ася Ясинська, слідча з феноменальною пам'яттю. Олександр Давидов — колега та напарник Асі, який допомагає у розслідуваннях. Ігор Колтовський — керівник відділу, що координує роботу слідчих. Олена Хохлаткіна — психолог, яка консультує команду та допомагає у складних випадках. Євгеній Ламах — оперативник, що відповідає за силову підтримку та виїзди на місце злочину.

Імена головних персонажів :

- **Ім'я головного героя (протагоніст)** Ася Ясинська — головна героїня серіалу, слідча з феноменальною пам'яттю, яку грає Анастасія Цимбалару. Мені сподобалось, що її образ не просто професійний, а й дуже людський. Вона поєднує холодний розум із теплим серцем: може бути суворою під час допиту, але водночас співчутливою до жертв злочину. Її феноменальна пам'ять — це не лише «суперздібність», а й символ того,

що справжній слідчий має бачити й пам'ятати те, що інші пропускають. Саме вона є рушійною силою розслідувань, бо завдяки її логіці та психологічному аналізу злочини розкриваються навіть тоді, коли здається, що істина захована дуже глибоко.

- Ім'я антигероя (антагоніст). У серіалі немає одного постійного антагоніста. Антагоністами виступають злочинці кожної окремої справи — вбивці, шахраї, маніпулятори. Вони створюють головні перепони для слідчої: приховують докази, маніпулюють свідками, намагаються заплутати розслідування. Кожен антагоніст має власну мотивацію та психологічний портрет, що робить сюжет більш напруженим і реалістичним.
- Імена героїв другого плану: Олександр Давидов — колега та напарник Асі. Він допомагає у зборі доказів, підтримує її у складних ситуаціях, часто виступає як «практичний голос» команди. Ігор Колтовський — керівник відділу. Він координує роботу слідчих, контролює процес розслідувань і приймає стратегічні рішення. Олена Хохлаткіна — психолог. Її завдання — консулювати команду, допомагати у випадках, коли потрібно зрозуміти мотиви злочинця чи поведінку свідків. Євгеній Ламах — оперативник. Він відповідає за силову підтримку, виїзди на місце злочину та затримання підозрюваних.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

У першому акті глядач знайомиться з головною героїнею — Асею Ясинською, молодою, але досвідченою слідчою з феноменальною пам'яттю. Вона постає як людина, яка з дитинства мала пристрасть до головоломок і загадок, що згодом переросло у професію. Її образ одразу підкреслює поєднання інтелекту, спостережливості та психологічної проникливості.

Глядач також бачить команду, з якою працює Ася: колегу-напарника, керівника відділу, психолога та оперативника. Це створює відчуття цілісного колективу,

де кожен має свою роль у розслідуванні. У перших епізодах показано початок справи — злочин, який потребує розкриття, та перші кроки слідчої: огляд місця події, збір доказів, встановлення контактів зі свідками.

Знайомство з героїнею та її командою формує основу для подальшого розвитку сюжету: глядач розуміє, що перед ним не просто кримінальна історія, а психологічний детектив, де головна увага приділяється людським мотивам, поведінці та пошуку істини.

Фабула другого акту (розвиток подій): Ася Ясинська починає збирати докази, аналізувати показання свідків та відновлювати картину злочину. Саме тут проявляється її феноменальна пам'ять: вона помічає дрібні деталі, які інші пропускають, і складає їх у єдину логічну схему.

У другому акті зростає напруга: злочинці намагаються приховати правду, створюють хибні сліди, маніпулюють фактами. Це стає серйозною перепорою для слідчої. Водночас ми бачимо, як команда підтримує Асю — оперативник виїжджає на місце події, психолог допомагає зрозуміти мотиви підозрюваних, а керівник координує дії.

Розвиток подій показує протистояння між інтелектом слідчої та хитрістю злочинців. Кожна нова знахідка відкриває новий рівень таємниці, але водночас ускладнює розслідування. Глядач відчуває, що разом із героїнею рухається крізь лабіринт брехні та прихованих мотивів.

Фабула третього акту (розв'язка): У третьому акті розслідування виходить на фінальну пряму: Ася Ясинська зіставляє всі знайдені деталі й висуває єдину логічну версію, що пояснює суперечності в доказах. Ключова дрібниця, помічена раніше, виявляється тим «замком», який відкриває всю схему злочину. Вона проводить вирішальний допит, використовуючи психологічні прийоми — паузи, переформулювання, фіксацію невербальних реакцій, — і добивається зламу опору підозрюваного.

Злочинець викритий не силою, а точністю мислення: спростовано хибні сліди, викрито підробки, встановлено справжній мотив. Команда узгоджено завершує операцію: оперативник проводить затримання, керівник фіксує процесуальні кроки, психолог підтверджує емоційні маркери неправди у свідченнях. Ланцюг фактів стає безперечним.

Розв'язка підкреслює етичний та психологічний вимір справи: правда виявляється складнішою, ніж здавалося, а наслідки злочину — глибшими для всіх причетних. Ася не святкує тріумф; її реакція стримана, бо кожна розкрита справа — це не лише професійна перемога, а й зіткнення з людським болем. Саме ця фінальна ясність дарує відчуття катарсису й залишає післясмак справедливості, здобутої не випадково, а завдяки силі розуму та психологічному розумінню людей.

Мотиви скоєння злочину:

- Матеріальні мотиви — прагнення отримати вигоду, гроші, майно чи інші ресурси. Це можуть бути крадіжки, шахрайства, фінансові махінації.
- Емоційні мотиви — ревності, образа, ненависть, страх втрати близької людини чи статусу. Такі мотиви часто лежать в основі вбивств або нападів.
- Соціальні мотиви — бажання утвердитися у суспільстві, довести свою силу, уникнути приниження чи зберегти репутацію.
- Психологічні мотиви — внутрішні конфлікти, комплекси, травми дитинства, які штовхають людину на злочин як спосіб самоствердження або виходу з кризи.
- Приховування правди — злочин може бути скоєний для того, щоб приховати інший злочин або небажану інформацію.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

Використовуються як фізичні, так і психологічні засоби. До фізичних інструментів належать зброя — ніж, пістолет чи інші предмети, що можуть бути використані для

нападу, а також побутові речі, які злочинець перетворює на засіб злочину, наприклад мотузка, пляшка чи автомобіль. У сучасних сюжетах важливу роль відіграють технічні засоби — комп'ютери, телефони, камери, які застосовуються для шахрайства, крадіжки інформації чи маніпуляцій.

Поряд із цим серіал демонструє психологічні інструменти злочину: маніпуляцію свідками та жертвами, використання страху, тиску чи шантажу, а також створення хибних слідів, які мають заплутати слідство. Способи вчинення злочину різноманітні: від прямого фізичного насильства (напад, вбивство, нанесення тілесних ушкоджень) до шахрайства й обману (підробка документів, фінансові махінації), а також приховування доказів — знищення речових слідів, зміна місця події чи створення алібі. Особливо виділяється психологічний тиск, коли злочинець залякує, маніпулює або використовує слабкості інших людей.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: У серіалі «Слідча» злочинці часто намагаються уникнути викриття, використовуючи різні способи, щоб відволікти увагу слідчих і спрямувати розслідування хибним шляхом. Найпоширеніші прийоми — це створення фальшивого алібі, коли злочинець намагається довести, що перебував у іншому місці під час злочину. Для цього використовуються свідки, які підтверджують неправдиву інформацію, або підроблені записи з камер чи телефонні дзвінки.

Інший спосіб — перекладання провини на інших, коли злочинець намагається підозру спрямувати на людину, яка має конфлікт чи мотив. Це може бути колега, сусід або навіть близька людина. Таке відволікання уваги створює додаткову напругу у розслідуванні.

Злочинці також застосовують створення хибних слідів: залишають предмети, які не мають відношення до справи, або навмисно змінюють місце події, щоб заплутати

слідчих. Часто використовується психологічний тиск — маніпуляції, брехня, демонстрація впевненості чи навіть агресії, щоб виглядати «невинним» і відвернути увагу від справжніх доказів.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): У серіалі «Слідча» ключовим моментом завжди стає уважність головної героїні до дрібних деталей, які інші легко пропускають. Саме ці нюанси дозволяють їй викривати злочинців, навіть коли ті намагаються створити бездоганне алібі чи заплутати слідство. Наприклад, у 17-й серії підозрюваний намагався довести, що перебував у кафе під час злочину. Він навіть знайшов свідків, які підтвердили його слова. Здавалося, що доказів проти нього немає. Але Ася Ясинська звернула увагу на одну дрібницю у свідченнях: один зі свідків описав, що підозрюваний тримав у руках чашку з кавою, назвавши сорт, якого в меню закладу взагалі не було. Ця невідповідність стала вирішальною.

Як зазначає сама героїня: «Правда завжди ховається у деталях. Якщо уважно дивитися, брехня не витримує перевірки». Саме ця дрібна неточність змусила її перевірити записи з камер спостереження, і виявилось, що підозрюваний справді не був у кафе у зазначений час. Завдяки такій уважності до деталей було викрито сфабриковане алібі, а злочинець втратив головний захист. Це показує, що у ході розслідування важливими є не лише великі докази, а й маленькі «помилки», які видають неправду. Щиро кажучи, мені сподобалось, як серіал підкреслює: злочинця видають не грандіозні факти, а дрібні деталі, які він не може контролювати. Це робить сюжет реалістичним і водночас захопливим. Глядач відчуває, що разом із Асією вчиться бачити більше, ніж лежить на поверхні. Саме тому «Слідча» не просто розважає, а й навчає критично мислити, уважно слухати й помічати те, що інші ігнорують.

Джерела:

Кацакевич Христина.
Психологічний аналіз впливу кінофільму «Убивство у «Східному Експресі»»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Кацакевич Христина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Убивство у «Східному Експресі»» в жанрі детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці. Проаналізовано побудову інтриги, особливості подання підказок та психологічні аспекти поведінки персонажів.

Назва кінофільму: «Убивство у «Східному Експресі»».
Рік створення: 2017. Країна виробник: США, Велика Британія, Мальта.

Автор сценарію та/або автор книги: Сценарій - Майкл Грін. Книга - Агата Крісті.

Імена головних акторів: Кеннет Брана, Пенелопа Крус, Віллем Дефо, Джуді Денч, Джонні Депп, Мішель Пфайфер, Дейзі Рідлі, Джош Гед

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар, детектив).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Еркюль Пуаро.
- Ім'я антигероя (антагоніст): без чітко вираженого одного антагоніста; злочин скоєно колективно.
- Імена героїв другого плану: Хаббард, Ектон, Арбътнот, МакКвін, Мері Дебенхем, княгиня Драгонмірова, Гектор МакКвін, графиня Андрені, доктор Абут, П'єр Мішель та інші пасажери.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Пуаро завершує чергове розслідування в Єрусалимі та сідає на поїзд «Східний Експрес». У вагоні зібрано різношерсту компанію пасажирів, кожен зі своїми секретами. Один із них — бізнесмен Ретчетт — просить

Пуаро про захист, адже отримує погрози. Детектив відмовляється. Невдовзі потяг застрягає в горах через лавину.

Фабула другого акту (розвиток подій): На ранок Ретчетта знаходять убитим у своєму купе. Пуаро проводить допити та аналізує докази. Кожен пасажир має алібі — але водночас і підозру. Усі ниточки приводять до старої справи про викрадення маленької дівчинки Армстронг. Поступово детектив розуміє, що всі пасажирів пов'язані з тією трагедією.

Фабула третього акту (розв'язка): Пуаро розкриває правду: убивство було скоєно групою пасажирів, які діяли за попередньою змовою й карали Ретчетта, справжнє ім'я якого Кассетті — викрадача й убивцю дитини Армстронг. Кожен із них наніс удар як акт справедливості. Пуаро пропонує дві версії поліції: офіційну (убивця один) та справжню (колективний злочин), дозволивши людям уникнути покарання.

Мотиви скоєння злочину: Помста за жорстоке викрадення й убивство дитини Армстронг. Кожен учасник змови був близько пов'язаний із родиною та пережив особисту втрату або трагедію.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Ніж, за допомогою якого кожен зі змовників наносив удар. Були використані різні кути та сила удару, щоб ускладнити експертизу та заплутати слідство.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Оскільки злочин був колективний, кожен із учасників штучно створював алібі, підтримував плутанину, фальшиві докази (палані листи, хустинка, гудзик). Злочинці грали ролі, удавали випадкових людей, що не знають один одного.

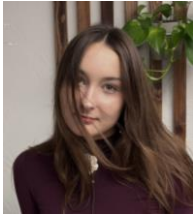
Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовою деталлю стало розуміння зв'язку всіх пасажирів із родиною Армстронгів та штучність доказів. Остаточну розгадку дали суперечливі свідчення,

знайдений клаптик записки й дуже різний характер ударів ножом, що вказував на багатьох нападників.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/5714-vbivstvo-u-shdnomu-ekspres.html>

Ковальчук Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Декстер»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного універ-
ситету безпеки життєдіяльності

© Ковальчук Вікторія , грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз телесеріалу «Декстер» в жанрі кримінально-психологічний трилер та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва телесеріалу: Декстер (англ. Dexter). Рік створення: 2006. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Джеймс Манос.

Основою першого сезону серіалу є роман: «Демон, що спить у Декстері» Джеффа Ліндсея.

Імена головних акторів: Майкс Голл, Дженніфер Карпентер, Джеймс Ремар, Девід Заяс, Лорен Велес, Чарлі Лі, Джулі Бенц.

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар («чорний фільм»), детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Декстер Морган Ім'я антигероя (антагоніст):
- Колективний образ антагоніста: серійні злочинці різних сезонів, система правосуддя, а також внутрішній «темний пасажир» головного героя.
- Імена героїв другого плану: Дебра Морган, Гаррі Морган, Анхель Батіста, Марія ЛаГуерта, Рита Беннет, Ханна Маккей.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Глядач знайомиться з Декстером Морганом — судово-медичним експертом з відділу поліції Маямі, який спеціалізується на аналізі бризок крові на місцях злочинів. Водночас розкривається його подвійне життя: він

серійний убивця, який дотримується морального кодексу — вбивати лише тих, хто сам завдав шкоди іншим та уникнув покарання. Поступово показується психологічне підґрунтя: дитяча травма, прийомний батько Гаррі навчив Декстера маскувати свої імпульси та перетворювати їх на контрольований «кодекс». У цьому акті формуються ключові риси героя: емоційна відстороненість, аналітичне 4 мислення, маніпулятивність і подвійна ідентичність, що дозволяє йому успішно поєднувати роботу в поліції та злочинну діяльність.

Фабула другого акту (розвиток подій): Упродовж серіалу Декстер стикається з новими викликами: з'являються різні серійні злочинці, деякі з них стають психологічним «дзеркалом» його власної поведінки. Він змушений адаптувати свої методи, щоб уникнути викриття, одночасно допомагаючи поліції розслідувати злочини, у тому числі й ті, що скоєні подібними антагоністами. Сюжет показує взаємодію Декстера з оточенням: стосунки з сестрою Деброю, романтичні зв'язки, складні моральні дилеми. Виникає конфлікт між бажанням жити нормальним життям і необхідністю слідувати «темному коду» — власному внутрішньому імпульсу вбивці. Тут також підкреслюється психологічна складність маскування, використання професійних знань для уникнення підозр та маніпуляцій оточенням.

Фабула третього акту (розв'язка): У фінальних сезонах Декстер стикається з незворотними наслідками своєї діяльності: його злочини починають зачіпати близьких, особисті стосунки руйнуються, і він стає все більш ізольованим. З'являються нові антагоністи, а внутрішній конфлікт загострюється: герой розуміє, що не може повністю інтегруватися у соціум, і що його подвійна ідентичність неминуче призведе до катастрофічних наслідків. У фіналі відбувається символічна або реальна ізоляція героя — демонстрація того, як серійна злочинність впливає на особистість та соціальне оточення.

Серіал підкреслює психологічний розвиток героя через поступову ескалацію злочинної поведінки, наслідки моральних рішень і психологічний тиск від соціуму, що робить фабулу повною з точки зору юридичної психології.

Мотиви скоєння злочину: Основним мотивом злочинної поведінки є внутрішній компульсивний потяг до насильства, сформований внаслідок тяжкої психотравми дитинства. Цей потяг раціоналізується через морально-етичний кодекс, який дозволяє Декстеру виправдовувати свої дії як «соціально корисні». В юридично-психологічному аспекті це є прикладом моральної нейтралізації злочину.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Злочини вчиняються із застосуванням заспокійливих речовин, холодної зброї та ретельно підготовлених приміщень. Декстер діє за чітким алгоритмом: вибір жертви, збір доказів її вини, фізичне усунення та знищення слідів злочину.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Основним способом маскування є соціальна адаптація та професійна інтеграція в правоохоронну систему. Декстер використовує знання криміналістики, службове становище, а також емоційну нейтральність для уникнення підозр та маніпулювання ходом розслідувань.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Розслідування злочинів базується на аналізі повторюваних елементів злочинної поведінки: «підпису» злочинця, способу приховування тіл, вибору жертв та психологічних закономірностей. Саме ці деталі поступово дозволяють наблизитися до викриття як окремих антагоністів, так і самого головного героя.

Джерела:

https://uakino.best/seriesss/detective_series/5613-dekster-1-sezon.html

Ковальчук Віталія.
Психологічний аналіз впливу кінофільму
«Посібник з убивств для хороших дівчат»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Ковальчук Віталія, грудень 2025.

Рік створення: 2023. Країна виробник: Великобританія.
Автор книги / сценарію: Голлі Джексон.

Імена головних акторів: Амелія Мур, Меган Джонсон,
Елізабет Аддон, Чарлі О'Коннор.

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри
(детектив), пізнавальні фільми (молодіжний трилер)

Імена головних персонажів:

- Протагоніст: Пайпер Пірс.
- Антагоніст: Андрю «Енді» Белл.
- Герої другого плану: Роуен, Зоя, Лейла, Бен.

Фабула першого акту (знайомство): Серіал починається зі смерті старшокласниці Емілі Белл у невеликому містечку. Спершу випадок вважають самогубством, проте Пайпер Пірс, допитлива і розумна учениця, вирішує розслідувати справу самостійно. Вона знайомиться з родиною та друзями загиблої, фіксує перші докази та помічає невідповідності у свідченнях.

Психологічно перший акт підкреслює початкову напруженість та тривожність у підлітків: страх втратити друзів, страх бути неправильно зрозумілим, емоційні реакції на трагедію, здатність до критичного мислення та логічного аналізу обставин. Пайпер демонструє психологічну стійкість, не піддаючись паніці, що створює контраст із більш емоційно вразливими персонажами другого плану.

Фабула другого акту (розвиток подій): Пайпер заглиблюється у розслідування, відвідує місця подій, опитує свідків і аналізує цифрові докази. Вона виявляє,

що не всі учасники вечірки говорять правду, а деякі намагаються відвести підозру від себе.

Другий акт концентрується на психологічному тиску, який чинить злочинець на оточення, а також на внутрішніх конфліктах підлітків. Пайпер стикається з моральними дилемами: ризик втратити репутацію, загроза фізичної небезпеки та страх перед помстою злочинця. Серіал демонструє механізми маніпуляції, які використовує Антагоніст: введення в оману, створення психологічного дискомфорту, ізоляція свідків та використання соціальних упереджень.

Фабула третього акту (розв'язка): Пайпер розкриває правду про вбивство Емілі та представляє докази поліції. Андрю Белл викритий як справжній злочинець. Серіал завершується психологічним і моральним посилом: важливість пошуку правди, критичного мислення, обережності в довірі оточенню та формування психологічної стійкості підлітків у кризових ситуаціях.

Мотиви скоєння злочину:

- Приховування секретів – злочинець прагне приховати власні дії, боячись втратити репутацію та контроль над соціальним оточенням.
- Бажання контролю – психологічна потреба маніпулювати іншими, забезпечувати собі владу у конфліктних ситуаціях.
- Внутрішні конфлікти підлітків – емоційний тиск, страх перед соціальним осудом та нестача підтримки з боку оточення.

Інструменти і способи вчинення злочину:

- Обман та маніпуляції – для відволікання уваги та введення в оману свідків.
- Використання відсутності нагляду дорослих – спроба скористатися соціальною ізоляцією жертв.
- Приховування доказів – фізичних та цифрових, для ускладнення розслідування.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

- Створення правдоподібної версії подій для оточення.
- Використання соціальних стереотипів та упереджень – щоб уникнути підозри.
- Залякування та ізоляція свідків – формування психологічного контролю над ситуацією.

Хід розслідування (деталі, які допомогли виявити злочинця): Пайпер виявила ключовий доказ: фото з вечірки та приховані повідомлення загиблої, які суперечили офіційній версії. Зіставлення свідчень учасників вечірки дозволило виявити суперечності та викрити справжнього винуватця.

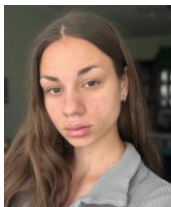
Серіал показує психологічний розвиток протагоністки: як вона навчилася контролювати емоції, аналізувати обставини та приймати правильні рішення в кризовій ситуації.

Вплив серіалу на глядача: демонстрація наслідків приховування правди, важливість критичного мислення, співпереживання та формування моральної та психологічної стійкості.

Джерело:

https://uakino.best/series/detective_series/22274-posbnik-z-ubivstva-dlya-horoshih-dvchat-1-sezon.html

Коптюх Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Там, де співають раки»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Коптюх Вікторія, грудень 2025.

Назва фільму: «Там, де співають раки» (Where the Crawdads Sing). Рік створення: 2022. Країна виробник: США

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Делія Овенс (роман), Люсі Алібар (сценарій)

Імена головних акторів: Дейзі Едгар-Джонс, Тейлор Джон Сміт, Гарріс Дікінсон

Жанровий напрям: Фільм-катарсис (драма, мелодрама). Інтелектуальні кіножанри (детектив, трилер).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Кая Кларк — дівчина, що виросла у диких болотах, соціально ізольована, але емоційно глибока, з високим рівнем спостережливості та інтелекту.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Чейз Ендрюс — самовпевнений, агресивний чоловік, який використовує владу, статус і фізичну перевагу для контролю над Каєю.
- Імена героїв другого плану: Тейт Вокер (підтримка, любов, емоційна опора); Джампін' і Мейбл (соціальні захисники); Том Мілтон (адвокат Каї).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Події розгортаються на болотах Північної Кароліни у 1950-х роках. Маленька Кая поступово залишається покинутою усіма членами родини через домашнє насильство з боку батька, бідність і страх. Вона виживає самотійно, вчиться ловити рибу, торгувати мідіями,

взаємодіяти з природою як з єдиним безпечним середовищем.

Суспільство відкидає її, клеймить як «дику дитину», що формує у Каєї глибоку недовіру до людей та соціальну відстороненість. Водночас природа стає для неї джерелом знань, стабільності та внутрішньої сили.

Фабула другого акту (розвиток подій): У житті Каї з'являється Тейт Вокер, який навчає її читати та відкриває шлях до науки. Між ними виникає теплий емоційний зв'язок, який, однак, знову завершується залишенням — повторенням дитячої травми.

Згодом Кая вступає у стосунки з Чейзом Ендрюсом, популярним хлопцем із міста. Спочатку він демонструє турботу, але поступово виявляє контроль, ревності, приниження та фізичне насильство. Кая усвідомлює небезпеку, намагається розірвати зв'язок, але Чейз не приймає відмову.

Після загадкової смерті Чейза Каї висувують обвинувачення у вбивстві. Вона стає ізгоєм удвічі — як «болотяна дівчина» і як підозрювана у злочині. Судове слідство розгортається на тлі постійного тиску громади та медіа.

Фабула третього акту (розв'язка): Під час суду захист демонструє відсутність прямих доказів: немає свідків, немає точного часу смерті, немає фізичних слідів Каї на місці падіння Чейза. Свідчення ґрунтуються здебільшого на припущеннях і стереотипах.

Суд визнає Каю невинною. Вона повертається до життя з Тейтом, реалізовується як науковиця, пише книги, проживає спокійне життя.

Однак після її смерті глядач дізнається правду: саме Кая скоїла вбивство, ретельно спланувавши кожен крок. Її щоденники та прикраси Чейза стають постфактум зізнанням.

Мотиви скоєння злочину:

- Самозахист від систематичного насильства.

- Страх втрати свободи.
- Помста за фізичні та психологічні знущання.
- Немоżliвість отримати захист від суспільства.
- Травматичний досвід покинутості.

Інструменти і способи вчинення злочину: приманювання жертви на оглядову вежу; інсценування випадкового падіння; вбивство без прямого фізичного контакту; чіткий розрахунок часу і маршруту.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Створення залізного алібі (поїздка до іншого міста).
- Відсутність очевидних мотивів у межах суду.
- Використання суспільних упереджень як «димової завіси».
- Емоційна стриманість.
- Життя без соціальних зв'язків, що унеможлиблює витік інформації.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовою проблемою розслідування стала повна відсутність прямих доказів. Намисто Чейза не мало чіткої прив'язки до Каї, часові рамки були неточними, а свідки лише припускали її присутність. Слідство будувалося на логіці «вона дивна — значить винна», а не на фактах. Саме це дозволило Каї уникнути покарання.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/15494-tam-de-spvayut-raki.html

Корольчук Тетяна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Аматор»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського держав-
ного університету безпеки життєдіяльності

© Корольчук Тетяна, грудень 2025.

*Здійснено структурний аналіз кінофільму
«Аматор» в жанрі екшн/трилер та його вплив
на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони
на шляху розгадки, способи ховання, способи
виявлення таємниці.*

Назва кінофільму: «Аматор». Рік створення: 2025.
Країна виробник: США, Канада.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято
фільм: Кен Нолан та Гері Спінеллі

Імена головних акторів: Рамі Малек, Лоренс Фішберн,
Джон Бернтал, Кетріна Балф, Джуліанна Ніколсон,
Рейчел Броснаген

Жанровий напрям: екшн/трилер.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Чарльз «Чарлі» Геллер.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Горст Шиллер, Алекс Мур.
- Імена героїв другого плану: Сара Геллер, Роберт «Хендо» Гендерсон, Інквілін, Еліш, Мішка Блажич, Алекс Мур.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Чарлі Геллер — геніальний криптограф ЦРУ, який працює в підвалі штаб-квартири в Ленглі. Він живе спокійним, майже замкнутим життям, займаючись шифруванням і розшифровкою даних. Його дружина Сара планує поїздку у справах, вони прощаються з надією на майбутнє. Але раптом приходить трагедія — Сара гине під час терористичного акту у Лондоні.

Чарлі звертається до свого керівництва в ЦРУ з проханням розслідувати смерть дружини, але начальство, з огляду на бюрократичні та оперативні міркування, не поспішає діяти.

Озлоблений і розбитий, він вирішує взяти справу в свої руки: шантажує ЦРУ, погрожуючи розкрити їхні секретні операції, якщо йому не дозволять самостійно шукати винних.

Фабула другого акту (розвиток подій): Після шантажу Чарлі отримує обмежену підготовку (в ЦРУ погоджуються, але під наглядом) під керівництвом полковника Гендерсона.

Він починає полювання на підозрюваних терористів, використовуючи свою інтелектуальну майстерність: хакерські навички, створення хитрих пасток, використання технологій, спостереження.

Першою мішенню стає Гретчен Френк — колишня розвідниця, яку Чарлі переслідує в Парижі, намагається добути зізнання, влаштовуючи пастку (гіпобарична камера з пилом), але не може вбити її, вагаючись. Гретчен тікає, зазнає ДТП, але Чарлі отримує її телефон — нові зацепки.

Потім Чарлі та його таємний інформатор (Inquiline, яка пізніше виявляється Дейвіс) подорожують через Марсель, Стамбул та інші міста, щоб зловити Мішку Блажича і Елліша.

В Іспанії, в Мадриді, Чарлі влаштовує пастку для Блажича – на розкішному басейні в готелі — і змушує його загинути, ламаючи скляне дно басейну. У Румунії він заманює Елліша на неправдиву угоду з озброєнням, де підриває його бомбу, змушуючи видати інформацію про останнього — Шиллера.

Фабула третього акту (розв'язка): Коли Чарлі, нарешті, добирається до Горста Шиллера (головного терориста), він потрапляє на корабель, де Шиллер дає йому пістолет і пропонує вбивство. Однак Чарлі

відмовляється стріляти — замість цього він хакує систему корабля і направляє судно в фінські води, де вже чекає поліція / Інтерпол.

Шиллер заарештований, корумповані посадовці ЦРУ, зокрема Алекс Мур, розкриті і притягнуті до відповідальності.

Наприкінці Чарлі відвідує могилу дружини, а потім завершує ремонт старого літака Cessna, який вони почали з Сарою, і піднімає його в небо — символічно наче знаходить спокій і закінчує свій шлях помсти, не втративши себе.

Мотиви скоєння злочину:

- Помста: Головна мотивація Чарлі — помститися за смерть дружини та знайти тих, хто винен у її загибелі.
- Конспірація / корупція: У фільмі є глибший мотив — не просто терористи, а системна змова в ЦРУ: деякі керівники організації організовували незаконні операції (наприклад, удари дронів), приховуючи їх під терористичні акти.
- Правосуддя: Чарлі не просто хоче вбити винуватців — він прагне винести правду, розкрити корупцію та змінити систему.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Використання хакерських/криптографічних навичок для отримання секретної інформації та доказів.
- Створення пасток і смертельних механізмів: піпобарична камера, підрип, падіння зі скляної підлоги басейну.
- Чорний шантаж і «мертва ручка». Чарлі погрожує розсекретити компрометуючі матеріали на ЦРУ, якщо не нададуть йому ресурси.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

Чарлі діє не як «типовий» агент — він використовує свою інтелектуальну перевагу, а не силу, щоб уникнути прямого конфлікту. Він вміло маскує свою операцію як легальну, домагаючись погодження ЦРУ (після шантажу) на свою «місію», що дає йому певне прикриття.

Механізм «мертва ручка» використовується, щоб тримати керівництво під контролем — це психологічний інструмент шантажу.

Також Чарлі працює з інформатором, щоб отримувати підказки і приховувати свою справжню мету, а не діяти відверто.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовим виявляється розшифровка та аналіз секретних даних: Чарлі знаходить документи, які вказують, що його начальство (в ЦРУ) має пряме відношення до незаконних операцій, що маскувалися під теракти.

Завдяки цьому шантажу він змушує ЦРУ надати йому підготовку й ресурси.

Під час переслідувань конкретних терористів – таких як Гретчен, Мішка, Елліш – Чарлі виявляє їх через стеження, пастки, аналіз інформації (телефон, схованки) і поступово «стирає» їх зв'язки, наближаючись до лідера – Шиллера.

Останній удар: коли Чарлі нарешті стикається зі Шиллером, він використовує свою технічну майстерність — гакуючи корабель Шиллера, щоб направити його до фінських вод, де вже чекає Інтерпол. Це дозволяє йому уникнути вбивства, але все ж домогтися арешту та справедливості.

Джерела:

<https://uaserials.com/10936-amator.html>

Костишак Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Константин: Володар темряви»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського дер-
жавного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: nastya92ua@gmail.com

© Костишак Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Константин: Володар темряви» у жанрі фентезійного трилера, а також оцінено його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування надприродних подій, перепони на шляху розгадки, способи ховання злочинців надприродної природи та методи виявлення прихованих сил і таємниць.

Назва кінофільму: «Константин: Володар темряви» (оригінальна назва Constantine). Рік створення: 2005. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Фільм заснований на коміксах DC/Vertigo «Hellblazer». Сценарій: Кевін Бродбін, Френк Каппелло.

Імена головних акторів: Кіану Рівз — Джон Константин Рейчел Вайс — Анджела та Ізабель Додсон Тільда Свінтон — Гавріїл Пітер Стормаре – Люцифер Джимон Гонсу — Папа Міднайт Шайа ЛаБаф — Час (учень Константина)

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри: трилер Фільм-зустріч з неймовірним: фантастичний фільм, фентезі, фільм жахів.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст) – Джон Константин.
- Ім'я антигероя (антагоніст) – Маммон (син Люцифера), а також архангел Гавріїл, який стає співучасником його плану.
- Імена героїв другого плану – Папа Міднайт, Анджела Додсон, Час, Біміні, Люцифер.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Глядач знайомиться з Джоном Константином — екзорцистом і демонологом, який після клінічної смерті бачив пекло і тепер намагається відкупити свою душу від приречення. Поліцейська Анджела Додсон звертається до нього, намагаючись розгадати смерть своєї сестри-близнючки Ізабель, яка нібито наклала на себе руки, хоча була глибоко віруючою. Константин починає підозрювати, що до самогубства причетні демонічні сили.

Фабула другого акту (розвиток подій): розслідування виявляє, що світ людей та світ демонів нестійко збалансовані, а демони порушують правила й активно переходять у людський вимір. Константин і Анджела зіштовхуються з надприродними істотами, натяками на апокаліпсис та змовою вищих сил. Герої розкривають, що син Люцифера — Маммон — прагне проникнути у світ живих, використовуючи тіло Анджели. Архангел Гавриїл, який розчарувався в людстві, допомагає Маммону, вважаючи, що страждання зроблять людей духовно сильнішими.

Фабула третього акту (розв'язка): Маммон одержує майже достатньо сили для втілення, але Константин жертвує собою, щоби перешкодити ритуалу. Він розтинає собі вени, змушуючи Люцифера з'явитися, бо той не дозволить своєму сину захопити Землю. Люцифер повертає хід подій, караючи Маммона і Гавриїла. В якості нагороди Константин просить врятувати душу Ізабель. Люцифер виконує прохання, але намагається забрати душу Константина — проте останній отримує шанс на спасіння. Люцифер змушений повернути його на Землю живим.

Мотиви скоєння злочину: Маммон прагне влади та бажає вирватися з пекла, щоб панувати над землею. Гавриїл хоче «очистити людство» через страждання, вважаючи людей негідними Божої любові. Демони діють із бажання зруйнувати баланс між добром і злом.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Використання надприродних сил, одержання людських тіл.
- Застосування заборонених магічних артефактів (спис Лонгіна).
- Психічний тиск і нав'язування видінь.
- Маніпуляція вірою та емоційною нестійкістю жертв.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

Маммон діє через людей і демонів, не проявляючись напряду, тому довгий час лишається невидимим. Гавриїл прикривається авторитетом ангела, тому ніхто не підозрює його у зраді. Демони маскуються під звичайних людей або напівістот у тіні світу.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): знахідка Списа Лонгіна запускає ланцюг подій і вказує на справжню природу змови. Константин виявляє, що демони занадто активно проникають у людський світ, що можливе лише при глобальному порушенні рівноваги. Видіння Анджели допомагають зрозуміти зв'язок із Ізабель і причину її самогубства. Константин помічає, що Гавриїл веде себе не як союзник, і підозра приводить до істини.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму: Фільм створює атмосферу темної містики, напрути та екзистенційної тривоги. Глядач переживає: емоції страху, цікавість до надприродного світу, співчуття до Константина, який бореться за власну душу, здивування та потрясіння від сюжетних поворотів. Кінокартина залишає відчуття боротьби між світлом і темрявою всередині людини та ставить питання про віру, провину, прощення і свободу вибору. Загальний настрій — містичний, напружений, проте з елементом надії.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/512-kostyantin-volodar-temryavi.html

Коляса Соломія.
Психологічний аналіз впливу
кінофільму «Шерлок Холмс»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Коляса Соломія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Шерлок Холмс» в жанрі (обрати з наведеного: детективу, трилеру, екшну, фільму жахів, фантастичного фільму, фентезі і т.п.) та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Шерлок Холмс». Рік створення: 2009. Країна виробник: Великобританія, США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм : Джеремі Доннер, Артур Конан Дойл (за мотивами)

Імена головних акторів:

- Роберт Дауні-молодший (Шерлок Холмс).
- Джуд Лоу (доктор Джон Ватсон).
- Рейчел МакАдамс (Ірен Адлер).
- Марк Стронг (лорд Блеквуд).

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Шерлок Холмс.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Лорд Блеквуд.
- Імена героїв другого плану: Доктор Джон Ватсон, Ірен Адлер, інспектор Лестрейд.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Шерлок Холмс і Ватсон викривають ритуальне вбивство, що вказує на психологічну маніпуляцію. Антагоніст, лорд Блеквуд, створює образ надприродної істоти, щоб залякати суспільство та зміцнити свій контроль через страх.

Фабула другого акту (розвиток події): Холмс аналізує поведінку свідків і злочинця, виявляючи елементи психологічного тиску та методи переконання, які використовує Блеквуд. Його «воскресіння» викликає колективний страх, а це — ключовий фактор у психологічній стратегії злочинця.

Фабула третього акту (розв'язка): розкриття маніпуляцій Блеквуда (хімічні речовини, ілюзії) демонструє, як знання психології має та поведінки індивідуумів стає вирішальним у розслідуванні. Холмс руйнує ефект залякування, повертаючи людям віру в раціональність.

Мотиви скоєння злочину: Блеквуд прагне абсолютної влади через залякування, використовуючи архетип страху перед невідомим. Його дії спрямовані на психологічне придушення супротивників і посилення впливу серед послідовників.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Застосування маніпулятивних технік: - використання символів і ритуалів для посилення ефекту страху.
- Створення ілюзії надприродного (спеціальні механізми, хімічні речовини).

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Психологічна стратегія Блеквуда полягала в побудові міфу про свою невразливість. Він використовував переконання, щоб формувати в суспільстві уявлення про свою "вищість", приховуючи реальні докази своїх дій.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Холмс, як майстер дедукції, застосовує глибокі знання юридичної та соціальної психології. Він:

- Аналізує поведінкові моделі підозрюваного.
- Використовує метод реконструкції мотивів і намірів злочинця.
- Підкреслює важливість невербальних знаків та інтерпретації мовлення виявлених свідків.

Ключовою деталлю є вміння Холмса розпізнавати маніпулятивний вплив і відокремлювати страхи суспільства від реальних фактів.

Психологічні аспекти:

- Маніпуляція страхом. Блеквуд використовує базовий страх смерті та надприродного, щоб контролювати суспільство. Його дії є прикладом соціального інженерства, заснованого на людській психології.
- Роль лідерів думок. Холмс демонструє, як особистість із критичним мисленням може змінити панічні настрої через логіку та раціональний підхід.
- Колективна поведінка. Реакція суспільства на дії Блеквуда вказує на те, як психологія має впливає на правопорядок і стабільність.
- Етична дилема. Холмс стикається з питанням, чи можна морально виправдати маніпуляції в розслідуванні злочину для досягнення справедливості.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/genre-action/119-sherlok-holms.html>

Куришко Юлія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Закляття» (1 частина)

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності
E-mail: yulia.yurkiv@icloud.com

© Куришко Юлія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Закляття» в жанрі фільму жахів. Розкрито хід розслідування, перипетії на шляху розгадки, способи ховання та виявлення таємниці. Визначено вплив фільму на глядача.

Назва кінофільму: «Закляття» (The Conjuring). Рік створення: 2013. Країна-виробник: США. Автор сценарію / автор книги: Чад Гейз, Кері Гейз.

Імена головних акторів: Віра Фарміга, Патрік Вілсон, Рон Лівінгстон, Лілі Тейлор.

Жанровий напрям – фільм жахів, фентезі, трилер, містичний фільм.

Імена головних персонажів:

- Головний герой (протагоніст) – Ед та Лоррейн Воррени — демонологи й дослідники паранормального
- Антигерой (антагоніст) – Зла сутність — демон Батшеба
- Герої другого плану– Роджер Перрон, Керолін Перрон та їхні діти.

Фабула першого акту (знайомство): сім'я Перрон переїжджає у новий будинок у Род-Айленді. Починають відбуватися тривожні явища: нічні шурхоти, хлопки дверей, дивні звуки, поведінка дітей змінюється. Мати сім'ї – Керолін – найбільше піддається впливу.

Фабула другого акту (розвиток подій): сім'я звертається до Еда та Лоррейн Ворренів. Під час розслідування вони з'ясовують, що в будинку мешкала відьма Батшеба, яка приносила свою дитину в жертву демоні. Поступово загроза стає все сильнішою, а Керолін

майже одержима. Проводяться дослідження, встановлюється апаратура для фіксації паранормальних явищ.

Фабула третього акту (розв'язка): Керолін повністю потрапляє під вплив демона і намагається нашкодити дітям. Воррени здійснюють екзорцизм, не чекаючи дозволу церкви. Після драматичної боротьби демон відступає, а сім'я Перрон повертається до нормального життя.

Мотиви скоєння злочину: демонічна сутність прагне контролю та жертв; прив'язаність демона до території через давній ритуал; накладання прокляття на кожного, хто живе у будинку.

Інструменти і спосіб вчинення «злочину»:

- Одержимість людини.
- Психологічний тиск, маніпуляція свідомістю.
- Фізичний вплив на жертв (штовхання, подряпини, зв'язування).

Спосіб злочинця захватись / відволікти увагу: демон маскується за звичайні шуми, рух речей; вплив на найслабшого члена сім'ї; приховування своєї присутності до моменту, коли жертва максимально вразлива.

Хід розслідування:

- Збір доказів паранормальної активності.
- Запис аудіо та відеоматеріалів.
- Інтерв'ю з попередніми мешканцями.
- Встановлення причини: давній ритуал Батшеба.
- Проведення екзорцизму як фінальної дії, що допомагає виявити та нейтралізувати сутність.

Узагальнене враження від фільму: фільм викликає сильні емоції: напруження, страх, інтерес, співпереживання. Атмосфера змушує повністю зануритися в сюжет. Містична складова поєднана з драмою сім'ї та професійним розслідуванням. Загальний настрій — тривожний, моторошний, але з фінальним полегшенням.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/288-zaklyattya.html

Кузьо Аліна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: alinka.kusio@gmail.com

© Кузьо Аліна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Ножі наголо» у жанрі детективу. Проаналізовано вплив подій фільму на глядача, логіку розслідування, психологічні особливості поведінки персонажів, способи введення в оману та приховування правди. Розкрито хід розслідування, ключові підказки та мотиви злочину.

Назва кінофільму: «Knives Out» / «Ножі наголо». Рік створення: 2019. Країна виробник: США. Автор сценарію / книга: Райан Джонсон.

Імена головних акторів: Деніел Крейг, Ана де Армас, Кріс Еванс, Джеймі Лі Кертіс та ін.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіносаги (детектив) Фільми-екшн з неймовірним — частково, бо є елементи інтриги та гостросюжетності.

Імена головних персонажів:

- Головний герой (протагоніст): Детектив Бенуа Бланк
- Антигерой / антагоніст: Рансом Драйсдейл (у фіналі розкривається його справжня роль)
- Герої другого плану: Марта Кабаррера, родина Тромбі, Гю Драйсдейл та ін.

Фабула першого акту (знайомство): Представляється родина Тромбі та обставини смерті їхнього патріарха — письменника Гарлана Тромбі. З'являється детектив Бланк, який сумнівається, що смерть була випадковою. Глядач знайомиться з Мартою — медсестрою, яка відіграє ключову роль.

Фабула другого акту (розвиток подій): Детектив починає розпитувати кожного члена родини.

Виявляються суперечливі свідчення, приховані конфлікти та фінансові мотиви. Марта намагається приховати деякі обставини, бо не хоче нашкодити родині та боїться за своє майбутнє.

Фабула третього акту (розв'язка): Бланк розкриває справжній мотив Рансома, пов'язаний з сімейним спадком. Психологічні маніпуляції та підстави зі сторони Рансома викриваються, і справжня картина подій стає зрозумілою.

Мотиви скоєння злочину: Жадібність, бажання отримати спадок, конкуренція всередині сім'ї. Антагоніст керувався корисливими мотивами та прагненням контролю.

Інструменти і спосіб вчинення злочину (без деталей): Антагоніст використовує обман, підміну інформації та маніпуляцію, щоб створити хибне враження про події. Фізичні дії не описуються детально, наголос на психологічних методах.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу: Створення неправдивих алібі, перекладання провини на іншого персонажа, використання слабкостей інших членів родини.

Хід розслідування (що допомогло виявити правду):

- детективні спостереження Бланка;
 - суперечності у свідченнях;
 - поведінкові реакції персонажів;
 - логічний аналіз фактів;
 - уважність до дрібних деталей у розповідях
- Усе це допомагає скласти цілісну картину подій.

Узагальнене враження від перегляду фільму: Фільм викликає інтерес і тримає в напрузі завдяки поєднанню детективної інтриги, гумору та психологічних нюансів поведінки героїв. Створюється атмосфера загадки та інтелектуальної гри. Основний настрій — напруженість, цікавість та задоволення від несподіваної розв'язки.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_comedy/10497-nozh-nagolo.html

Лексіна Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Людина-невидимка»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

© Лексіна Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Людина-невидимка» у жанрі трилеру та фільму жахів та його впливу на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи приховування злочину та способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Людина-невидимка». Рік створення: 2020. Країна виробник: США, Австралія.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Сценарій — Лі Ваннелл, книга — Герберт Джордж Веллс «The Invisible Man».

Імена головних акторів: Елізабет Мосс, Олівер Джексон-Кoen, Олдіс Ходж, Гарріет Дайер, Сторм Рейд.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри — трилер, детектив, фільм-зустріч з неймовірним — фільм жахів, фантастичний фільм.

Імена головних персонажів :

- Головний герой (протагоніст): Сесілія Кесс.
- Антигерой (антагоніст): Адріан Гріффін.
- Герої другого плану: Джеймс Ланієр, Сідні Ланієр, Емілі Кесс, Том Гріффін.

Фабула першого акту (знайомство): Сесілія тікає від жорстокого та контролюючого партнера Адріана. Через деякий час вона дізнається про його «самогубство» та отримує спадок. Жінка намагається повернутися до нормального життя, однак починає підозрювати, що Адріан все ще поруч.

Фабула другого акту (розвиток подій): навколо Сесілії починають відбуватися загадкові, небезпечні та невидимі події. Доказів немає, і оточення вважає її психічно

нестабільною. Сесілія підозрює, що Адріан створив технологію, яка робить його невидимим. Вона намагається зібрати докази та переконати інших.

Фабула третього акту (розв'язка): Сесілія доводить існування невидимого переслідувача, розкриває правду про костюм-невидимість і викриває Адріана. Вона знаходить спосіб зупинити його та звільняється від контролю й страху.

Мотиви скоєння злочину:

- патологічна потреба в контролі
- ревності та маніпуляція
- бажання домінувати та карати
- нарцисизм і жорстокість

Інструменти і спосіб вчинення злочину: високотехнологічний костюм з камерами, що робить людину невидимою, психологічний тиск, приховане фізичне насильство.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

- Інценування власної смерті.
- Відсутність матеріальних доказів.
- Маніпуляція суспільною думкою, щоб виставити жертву психічно нестабільною.
- Використання невидимості для створення хаосу.

Хід розслідування: деталь, яка допомогла виявити злочинця — виявлення костюма-невидимки та відеодокази, що спростовують версію самогубства Адріана.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/10739-lyudina-nevidimka.html>

Лещук Антоніна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Лещук Антоніна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Ножі наголо» в жанрі детективу, трилеру та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Ножі наголо» (Knives Out). Рік створення: 2019. Країна виробник: США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Раян Джонсон – автор оригінального сценарію (фільм не є екранізацією книги).

Імена головних акторів: Деніел Крейг (Бенуа Бланк), Ана де Армас (Марта Кабрера), Кріс Еванс (Ренсом Драйсдейл), Крістофер Пламмер (Гарлан Тромбі), Джеймі Лі Кертіс (Лінда Драйсдейл), Майкл Шеннон (Волт Тромбі), Тоні Коллетт (Джонна), Дон Джонсон (Річард).

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри – трилер, детектив.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст) - Марта Кабрера.
- Ім'я антигероя (антагоніст) - Ренсом Драйсдейл.
- Імена героїв другого плану - Бенуа Бланк, Гарлан Тромбі, Лінда Драйсдейл, Волт Тромбі, Річард Драйсдейл, Джонна Тромбі, Мег Тромбі, Джейкоб Тромбі, Фран

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

У величезному маєтку знаходять мертвим Гарлана Тромбі, знаменитого письменника-детективіста. Поліція вважає це самогубством, але до будинку запрошують приватного детектива Бенуа Бланка, якого найняв

невідомий замовник. Він починає допитувати родину, і через їхні протиріччя розкривається, що в усіх були конфлікти з Гарланом: він сварився з сином, звільнив онука, зловив невістку на шахрайстві. Паралельно глядач знайомиться з Мартою - медсестрою Гарлана, єдиною щирою людиною в домі. Вона стає неформальним помічником детектива, хоча сама боїться, що її зачепить розслідування. Атмосфера сповнена підозр, брехні та сімейних сварок.

Фабула другого акту (розвиток подій): головна подія - читання заповіту. Родина шокована, через те, що маєток, видавництво й статки Гарлана повністю переходять Марті. Тромбі вибухають ненавистю до неї та намагаються позбавити спадку юридичним і психологічним тиском. Паралельно Марта приховує свою участь у подіях ночі: вона думає, що помилково ввела Гарлану смертельну дозу морфіну й фактично спричинила його загибель. Вона намагається уникнути викриття, а Бланк не розуміє, чому тягнеться до неї в розслідуванні. Хаос наростає, коли з'являється анонімна записка, знайдена Мартою, яка натякає, що хтось знає більше. Це змушує її робити ризиковані кроки, приховуючи сліди своєї участі. Водночас детектив починає помічати невідповідності в часі подій, у свідченнях та у фізичних доказах (відбитки, сліди, відео).

Фабула третього акту (розв'язка): У кульмінаційній сцені Бланк викладає повну логічну картину: справжнім ініціатором подій був Ренсом Драйсдейл, онук Гарлана. Він підмінив ліки Марті, щоби інсценувати отруєння та звинуватити її у вбивстві. Його план мав змусити Марту відмовитися від спадку, але Марта інтуїтивно ввела правильні ліки, і смерть Гарлана була не отруєнням, а результатом його рішення вмерти, щоб урятувати її від переслідування. Ренсом, розуміючи провал, убиває свідку Фран і намагається підставити Марту. Проте докази сходяться на ньому, і після останньої невдалої атаки на

Марту (ножем-муляжем) його заарештовують. Завершується все символічно: Марта стоїть на балконі у ролі законної спадкоємиці, а родина внизу безсило спостерігає.

Мотиви скоєння злочину:

- Жадібність і бажання відновити спадщину. Ренсом дізнається, що все майно переходить Марті, і втрачає контроль та статус.
- Егоїзм і почуття привілейованості. Він вважає себе єдиним, хто має право на спадок.
- Помста Гарлану. Йому здавалося, що дід «несправедливо» позбавив його грошей, тому він хотів зруйнувати і Марту, і дідові плани.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: підміна флаконів з ліками (морфін і протиотрута), підроблення «помилки» Марті, розраховане на те, що вона вб'є Гарлана сама, використання записки та шантажу проти свідки Фран, спроба її вбивства через ін'єкцію, щоб перекласти провину на Марту. У фіналі — напад ножом (несправжнім, з декоративної колекції).

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

Ренсом навмисно демонстрував відсутність інтересу до справи та конфлікт із родиною, щоб виглядати відкинутим, а не вмотивованим. Виявляв удавану підтримку Марті, щоб зайняти роль "союзника". Підставив її, створивши вигляд, що вона – невміла вбивця. Залишав штучні сліди, які ведуть до Мартиного «помилкового» введення ліків, а також створив хаос у родині, щоб розслідування розпорошило увагу між усіма родичами.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовим став аналіз ліків і час їхнього введення. Марта інтуїтивно знала свої препарати на дотик, тому не могла переплутати їх. Це довело, що смертельної ін'єкції не було, отже, Ренсом підмінив флакони, а його точні знання про «передозування» викрили те, що він був

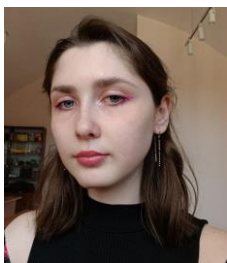
у кімнаті раніше, ніж казав. Додаткові деталі, які дозволили розкрити справу: висновок токсикологів про відсутність передозування, показання Фран перед смертю, сліди Ренсома біля місця злочину, його реакція на викриття, коли Марта навмисно збрехала про порятунок Фран, і він миттю себе видав.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_comedy/10497-nozh-nagolo.html

Лисобик Ілона.

Психологічний аналіз впливу кінофільму «Крик»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Лисобик Ілона, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Крик» в жанрі: детективу, жахів, та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Крик». Рік створення: 1996. Країна виробник: США. Автор сценарію, за яким знято фільм : Вес Крейвен.

Імена головних акторів: Нів Кемпбелл (Сідні Прескотт), Кортні Кокс (Гейл Везерс), Девід Аркетт (Дьюї Райлі), Скотт Ульріх (Біллі Луміс), Меттью Ліллард (Стюарт Мейкер), Джеймі Кеннеді (Ренді Мікс) та Роуз Макгоун (Тейтум Райлі)

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар («чорний фільм»), детектив), Фільм-зустріч з неймовірним (еротичний фільм, фільм жахів, фантастичний фільм, фентезі).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя - Сідні Прескотт, центральна героїня, старшокласниця, яка стає головною мішенню вбивці. Вона пережила смерть матері й поступово перетворюється з вразливої дівчини на сильну особистість, здатну боротися.
- Імена антигероїв - Біллі Луміс, бойфренд Сідні, який виявляється одним із убивць. Він керується особистою помстою за смерть матері, яку, на його думку, спричинила мати Сідні. Стю Мейкер, друг Біллі та хлопець Тейтум. Разом із Біллі бере участь у серії вбивств, мотивуючи свої дії радше розвагою й впливом друга, ніж особистою помстою.

- Імена героїв другого плану: Кейсі Бекер – перша жертва вбивці, школярка. Стів Орс – хлопець Кейсі, убитий на її очах. Тетум Райлі – найкраща подруга Сідні, сестра заступника шерифа. Стю Мейхер – хлопець Тетум, один із друзів компанії. Ренді Мікс – приятель Сідні, одержимий фільмами жахів, часто жартує про їхні «правила». Дьюї Райлі (Дуї) – наївний, але добросердий заступник шерифа, брат Тетум. Гейл Везерс – телевізійна журналістка, прагне сенсації та пов'язує події з убивством матері Сідні. Шериф Берк – керує розслідуванням у місті. Морін Прескотт – мати Сідні, убита за рік до основних подій (згадується у спогадах). Генрі Вінклер / директор Хімбрі.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Фільм починається з моторошної сцени: школярка Кейсі Бекер отримує дзвінок від незнайомця. Розмова швидко перетворюється на гру на виживання — убивця змушує дівчину відповідати на питання про хорори, а помилки коштують життів. Спершу він убиває її хлопця, потім жорстоко розправляється й із самою Кейсі. Ця сцена створює атмосферу страху й показує, що в містечку Вудсборо з'явився новий маніяк у масці «Ghostface».

Далі історія переноситься до Сідні Прескотт, старшокласниці, яка ще не оговталася після вбивства матері. Вона намагається жити звичайним життям, але нові злочини змушують знову переживати давні травми. Ми знайомимося з її друзями: бойфрендом Біллі, подругою Тетум, веселим Стю та кіноманом Ренді, який постійно коментує «правила» фільмів жахів.

Тим часом у місто приїжджає амбітна журналістка Гейл Везерс, що пов'язує нові вбивства зі справою матері Сідні. Це підсилює тривогу й конфлікти навколо головної героїні.

Кульмінацією першого акту стає дзвінок убивці до Сідні. Вона стикається з тим самим голосом і загрозою, що й Кейсі. Хоча дівчині вдається врятуватися, тепер вона

розуміє: історія тільки починається, і саме вона може стати головною мішенню.

Фабула другого акту (розвиток подій): Після перших убивств у містечку Вудсборо паніка зростає. Школярі намагаються жити звичайним життям, але небезпека постійно поруч. Сідні Прескотт переживає страх і сумніви: вона не впевнена, кому можна довіряти, а особлива підозра падає на її хлопця Біллі.

Журналістка Гейл Везерс розслідує нові вбивства та зв'язує їх із справою матері Сідні, що створює для дівчини внутрішній конфлікт і додатковий психологічний тиск.

Другий акт наповнений нападами маніяка, погрозами по телефону й сценами переслідування. Ренді, друг Сідні, намагається «пояснити правила» виживання, попереджаючи про можливі жертви.

Напруга досягає піку, коли всі герої збираються на вечірці у будинку Стюю. Здається, вони в безпеці, але насправді це стає ареною для подальших атак убивці, що підштовхує події до фінального протистояння.

Фабула третього акту (розв'язка): Третій акт досягає найвищого напруження. Вечірка у будинку Стюю стає пасткою: більшість персонажів опиняються під загрозою, а маніяк нападає у несподівані моменти. Сідні Прескотт проявляє сміливість і спритність, уникаючи долі більшості друзів, які стають жертвами.

Згодом відкривається головна таємниця: під маскою Ghostface ховаються двоє вбивць — Біллі Луміс і Стю Мейхер. Мотиви різні: Біллі хоче помститися за смерть матері, а Стю переслідує розвагу й гострі відчуття. Вони ретельно маніпулювали довірою Сідні та її друзів, щоб здійснити свій план.

Фінальна частина — протистояння Сідні та Біллі. Завдяки розуму та рішучості вона перемагає, а вбивці розкриті й покарані. Вторинні персонажі гинуть, підкреслюючи жорстокість та непередбачуваність подій.

Акт завершується тим, що Сідні вижила й стає

символом сили та витривалості. Дької Райлі та Гейл Везерс допомагають відновити порядок і зафіксувати події, завершуючи сюжетну лінію, але залишаючи глядача з відчуттям напруженої, тривожної історії.

Мотиви скоєння злочину: Біллі Луміс – його головним мотивом є помста. Він прагне відплатити за смерть своєї матері, яку вважає наслідком дій матері Сідні. Біллі виховувався в атмосфері страху та образи, і вбивства для нього стають способом реалізувати давню кривду. Він діє цілеспрямовано і продумано, сприймаючи злочини як «виправдану» відповідь на особисті переживання.

Стю Мейхер – його мотив більш егоїстичний і розважальний. Стю отримує задоволення від контролю над людьми та гострих відчуттів. Він бере участь у вбивствах радше заради розваги та адреналіну, керуючись дружбаю з Біллі та бажанням випробувати власні межі. Для нього це гра, а не помста.

Разом вони створюють небезпечну комбінацію: Біллі реалізує помсту, а Стю додає елемент «розваги», що робить їхні дії непередбачуваними й особливо жорстокими. Маска Ghostface допомагає їм залишатися анонімними та маніпулювати страхом жертв.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Злочинці ховають свою особу за маскою Ghostface та чорним плащем, що дозволяє залишатися анонімними і створює додатковий психологічний тиск на жертв. Маска стає символом страху, який маніпулює сприйняттям людей.

Головним знаряддям убивства є великий кухонний ніж. Його використовують як для фізичного насильства, так і для залякування. Окрім цього, маніяки активно застосовують телефонні дзвінки — вони погрожують жертвам, ставлять провокаційні питання та грають на їхніх страхах, дезорієнтуючи людей і контролюючи ситуацію психологічно.

Злочинці ретельно планують свої дії: спостерігають за жертвами, з'являються у несподіваних місцях і створюють

ілюзію постійної загрози. Біллі і Стю поєднують фізичні напади із психологічним тиском, маніпулюючи страхами й використовуючи хаос для власного задоволення.

Таким чином, їхні злочини базуються на прихованій ідентичності, психологічному тиску та холоднокривному насильстві, що робить їх особливо небезпечними й лякаючими.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Злочинці ховали свою особу за маскою Ghostface та чорним плащем. Це дозволяло залишатися невпізнаними і водночас створювало атмосферу страху, яка відвертала увагу жертв і оточуючих від справжньої особи нападника. Маска виконувала не лише захисну функцію, а й психологічно тиснула на людей, підсилюючи відчуття небезпеки.

Ще одним способом відволікання були телефонні дзвінки. Маніяки погрожували жертвам, ставили провокаційні питання та провокували паніку, змушуючи людей зосереджуватися на страху і хаосі, а не на реальному переслідувачі.

Крім того, вони використовували ретельне планування та несподівані появи. Злочинці стежили за жертвами, з'являлися у несподіваних місцях і в найбільш небезпечний момент, створюючи враження, що маніяк постійно поруч.

Таким чином, поєднання маски, психологічного тиску та несподіваних атак дозволяло злочинцям залишатися анонімними, відволікати увагу і контролювати ситуацію, маніпулюючи страхом жертв.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Розслідування у Вудсборо очолює Дьюї Райлі, заступник шерифа. Він уважно збирає докази, опитує свідків і намагається зрозуміти логіку дій маніяка. Важливим фактором стають телефонні дзвінки, які показують, що нападник добре знає жертв і вміє маніпулювати їхнім страхом.

Ще однією підказкою стає поведінка Біллі Луміса та Стю Мейхера: вони з'являються у підозрілі моменти, намагаються контролювати інформацію і відволікати увагу від себе. Їхня нервозність і дивні дії привертають увагу Дьюї і допомагають сформувати підозри щодо їхньої причетності.

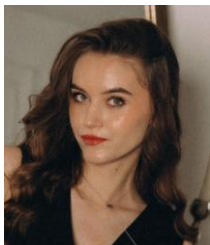
Ключовим моментом для розкриття злочинців стає аналіз мотивів і зв'язків із жертвами. Старі конфлікти та образи пояснюють, чому саме ці люди стали мішенню. Поєднання психологічного аналізу, спостереження і логіки дозволяє героям скласти повну картину.

У фіналі з'ясовується, що під маскою Ghostface ховаються Біллі Луміс і Стю Мейхер. Дрібні деталі — дивна поведінка, телефонні дзвінки та приховані мотиви — стають вирішальними для викриття маніяків, що дозволяє Сідні вижити та забезпечити правосуддя.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/514-krik.html

Лошній Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Таємнича ріка»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Лошній Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний, наративний та психологічний аналіз кінофільму «Таємнича ріка» (Mystic River), режисера Клінта Іствуда, знятого за романом Денніса Ліхейна. Фільм є драматичним детективом, який об'єднує елементи психологічної драми, кримінального трилера та соціальної тематики.

Назва кінофільму: «Таємнича ріка». Рік створення: 2003. Країна-виробник: США. Режисер: Клінт Іствуд. Автор літературного першоджерела: Денніс Ліхейн.

Жанровий напрям: Детектив, психологічна драма.

У фільмі задіяні актори: Шон Пенн, Тім Роббінс, Кевін Бейкон, Лоренс Фішберн, Марсія Гей Гарден.

Головні персонажі:

- Джиммі Маркум — батько вбитої дівчини, емоційний, імпульсивний, із кримінальним минулим.
- Шон Девайн — поліцейський, який веде розслідування; раціональний, але емоційно розірваний внутрішніми конфліктами.
- Дейв Бойл — дитяча жертва насильства, чия травма сформувала нестабільну психіку, через що його поведінка сприймається як підозріла.

Події розгортаються у робітничому районі Бостона, де три чоловіки — Джиммі Маркум, Шон Девайн та Дейв Бойл — зустрічаються після багатьох років, коли жорстоке дитяче переживання несподівано повертається у вигляді нового злочину. У центрі сюжету — убивство доньки Джиммі, яке запускає ланцюг подій, що оголює старі травми, викривлює логіку розслідування та демонструє

психологічні чинники, які можуть призвести до фатальної судової помилки.

Короткий зміст першого акту (знайомство): Початок фільму знайомить глядача із трьома хлопцями, дружба яких переривається трагічно: Дейва викрадають і він стає жертвою сексуального насильства. Подія залишає глибокий психологічний слід, що супроводжує його протягом усього життя.

Багато років потому друзі зустрічаються вже дорослими. Джиммі Маркум дізнається про зникнення своєї доньки Кейті, а згодом її знаходять убитою. Район сколихнула паніка. Шон Девайн, який працює детективом поліції, отримує справу. Дейв, травматизований у дитинстві, в день смерті дівчини поводить дивно, приходить додому весь у крові та уникає пояснень.

Фільм використовує прийом «обмеженого соціального простору», коли злочин відбувається у замкненій, добре знайомій спільноті, що посилює психологічний тиск на всіх персонажів і створює атмосферу підозри.

Фабула другого акту (розвиток подій): Шон Девайн починає розслідування. Показово, що слідство поступово формує хибну версію через емоційний фон та упередження. Дейв Бойл виявляється «зручним підозрюваним»: його нестандартна поведінка, пов'язана з посттравматичним розладом, викликає підозри навіть у його власної дружини.

Паралельно Джиммі Маркум, зломлений горем, починає власний неформальний пошук правди. Його мотив — помста. Його мислення у цей момент підпорядковане афекту, що викривлює здатність об'єктивно оцінювати докази.

Шон збирає свідчення, однак вони містять суперечності. Низка випадковостей і психологічних факторів підштовхують слідство до думки, що Дейв може бути причетним. Проте справжні винуватці — підлітки, знайомі Кейті, — лишаються в тіні, оскільки мотив їхнього

злочину малопомітний і базується на юнацькому конфлікті.

Фабула третього акту (розв'язка): Шон поступово складає пазл справи і знаходить справжніх убивць — двох місцевих хлопців, які вчинили злочин через ревності та імпульсивність. Дейв виявляється невинним.

Однак на цей момент Джиммі Маркум, переконаний у вині Дейва, вже вдається до самосуду. У стані неконтрольованого горя він змушує Дейва зізнатися, що той не робив, і вбиває його, думаючи, що карає справжнього злочинця.

Коли Шон повертається з правдивими результатами слідства, пізно — трагедія вже сталася. Фільм завершується моральною дилемою: як людські емоції, упередження та психологічні травми можуть призвести до судової помилки, яка має незворотні наслідки.

Мотиви скоєння злочину: Існує дві паралельні мотиваційні лінії:

- Мотив убивства Кейті Маркум: ревності, імпульсивність та емоційна незрілість підлітків; відсутність контролю, страх викриття; конфлікт між молодими людьми, що вийшов за межі здорової поведінки.
- Мотив убивства Дейва Бойла: бажання Джиммі помститися за смерть доньки; афективний стан, що звужує свідомість та раціональне мислення; хибне переконання, сформоване емоційним тиском, чутками та попередніми подіями.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Убивство Кейті: виконане імпульсивно, без попереднього чіткого плану; використувовано підручні засоби, характер поранень вказує на хаотичність; злочин не мав високої організованості, що відповідає юнацькій психології.
- Убивство Дейва: Джиммі застосовує фізичне насильство в стані афекту; вибраний спосіб — не зброя злочинця, а результат емоційної імпульсивності; немає рете-

льного плану чи наміру приховувати сліди на високому рівні, лише емоційний вибух.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- У справжніх убивць Кейті: вони не намагаються професійно приховати злочин; хаотичність їхніх дій створює враження випадковості, що й затримує розкриття; їх немає у підозрі через відсутність мотиву, відомого слідству.
- У випадку з Дейвом: ніякої «маскування» немає — лише хибні припущення оточення; психологічні прояви травми Дейва сприймаються як ознаки злочину; дружина Дейва, вразлива до страху, несвідомо підсилює підозри.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Під час розслідування Шон Девайн керувався не лише фактами, а й психологічним аналізом поведінки учасників подій. Поступове зіставлення свідчень, обставин та емоційних реакцій дозволило йому реконструювати реальну картину злочину. Вирішальними стали кілька ключових моментів.

- Характер поранень на тілі Кейті не відповідав версії про напад дорослого чоловіка. Нерівномірність сили ударів, їх хаотичність та відсутність професійності свідчили про імпульсивність злочину та вказували на молододосвідченого, емоційно нестабільного нападника, а не на людину з травматичним минулим, якою вважали Дейва.
- З'явилися свідки, які бачили групу підлітків із зброєю неподалік місця, де згодом знайшли тіло дівчини. Ця інформація суперечила початковим припущенням слідства, проте саме вона дала змогу змістити акценти у правильному напрямку.
- Під час аналізу встановлено суттєві часові суперечності, що унеможливлювали перебування Дейва на місці злочину. Його маршрут, зафіксований непрямыми доказами та показами свідків, не збігався з часовими рамками смерті Кейті.

Крім того, поведінка Дейва не відповідала

психологічному профілю справжнього вбивці. Попри дивні та дезорганізовані реакції, зумовлені посттравматичним розладом, у нього не простежувалося агресивності чи раціональної підготовки, що характерні для навмисного тяжкого злочину. Однак упередження оточення й особиста трагедія Джиммі Маркума перекривали ці об'єктивні ознаки.

Вирішальним стало зіставлення траєкторії руху Кейті в ніч зникнення зі свідченнями місцевих хлопців. Хронологічно вибудована послідовність подій продемонструвала, що дівчина випадково потрапила у конфліктну ситуацію між двома підлітками, що й стало причиною трагедії. Саме ця деталь дозволила Шону встановити справжніх винуватців і завершити розслідування.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/249-tayemnica-rka.html

Лукашек Олександр. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Зброя»

Здобувач вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Лукашек Олександр, грудень 2025.

«Зброя» - психологічний трилер із елементами детективу та горору. У невеликому містечку за одну ніч одночасно зникають 17 дітей з одного класу. Лишається лише один хлопчик. Починається паніка, розслідування, звинувачення та пошук правди. Фільм досліджує темний бік суспільства, колективний страх, природу маніпуляції та питання довіри, водночас вибудовуючи містичний детектив.

Назва фільму: «Зброя». Рік створення: 2025. Країна-виробник: США. Автор / режисер: Зак Креггер.

Головні актори та ролі: Джулія Гарнер - вчителька класу, через яку проходить центральна сюжетна лінія. Арчер Граф - батько одного з дітей, що зникли. Алекс Ліллі - єдиний учень, який не зник тієї ночі. Гледіс Ліллі - тітка Алекса, пов'язана з містичною стороною подій.

Жанровий напрям: Трилер / горор / містичний детектив.

Головні персонажі:

- Протагоніст - вчителька Джастін. Батько Арчер (обоє проводять пошуки та намагаються відновити правду).
- Антагоніст - Гледіс Ліллі, носій темної сили, відповідальна за зникнення. Страх і паніка в громаді як соціальний антагоніст.
- Жертви - 17 дітей, що зникли.

Фабула першого акту (знайомство): О 02:17 ночі всі діти з одного класу одночасно встають, виходять із домівок і зникають у темряві. Вранці в клас приходить тільки один - Алекс. Містом поширюється паніка, а вчителька Джастін стає першою підозрюваною. Суспільство шукає винного,

а поліція розгублена через відсутність доказів.

Фабула другого акту (розвиток подій): Розслідування заходить у глухий кут. Батьки та вчителька починають власні пошуки. З'являються дивні деталі: підозрілі родичі, дивна поведінка Алекса, закритий дім його сім'ї. Атмосфера страху розколює громаду - всі підозрюють одне одного. Відкриваються натяки на ритуали та надприродний вплив. Починає вимальовуватися зв'язок між Гледіс і зникненнями.

Фабула третього акту (розв'язка): Джастін і Арчер проникають у будинок Лілі й знаходять у підвалі всіх дітей у стані гіпнозу. З'ясовується, що Гледіс використала ритуальні предмети та особисті речі дітей, щоб підкорити їхню волю. Під час сутички контрольовані нею дорослі нападають на протагоністів - Джастін захищає дітей. Алекс відтворює ритуал, але спрямовує його проти Гледіс. Закляття руйнується, і діти самі знищують Гледіс, звільняючись від її контролю. Таємницю зникнення розкрито.

Мотиви скоєння злочину: вплив надприродної сили через ритуали; особисті цілі Гледіс щодо контролю над дітьми; страх, паніка і недовіра в громаді, що ускладнювали пошук істини.

Інструменти та способи вивчення злочину:

- Ритуальні предмети (бірки, речі дітей, дерево-чагар).
- Маніпуляція свідомістю дітей.
- Дім Лілі - ізоляція, закриті вікна, приховане підземне приміщення.
- Навмисне створення хаосу та підозр у місті. Зникаючий фактор: ніч, темрява, можливо - старий дім, школа або інше похмуре місце, де атмосфера дозволяє «масовим зникненням».
- Сценарій зникнення: всі діти одночасно прокидаються, збираються, виходять із будинків - як ніби під контролем - і зникають без сліду.
- Відсутність звичних доказів: жодних слідів боротьби,

жодних свідків що підсилює ефект загадки/таємниці.

Спосіб злочинця заховатися й відволікти увагу від себе: Злочинець приховує себе, створюючи повний хаос та паніку: одночасне зникнення дітей здається настільки неможливим, що люди шукають винних будь-де, але не поруч. Він діє вночі, без свідків, не залишає фізичних слідів і підкидає хибні докази, змушуючи поліцію розпорошувати сили. Усі підозри спрямовуються на сім'ю єдиної дитини, яка лишилася, - це відводить увагу від справжнього винуватця. Злочинець умисно використовує страх, конфлікти між батьками та їхні старі таємниці, щоб люди почали підозрювати одне одного. При цьому він поводить як звичайний член громади, ніби теж жертва подій, що дозволяє йому залишатися поруч, але непоміченим.

Вчителька класу (Гарнер) - шокована, обезсонена, охоплена страхом і почуттям провини. Батьки - в паніці. Місцева поліція без підказок. Але з'являється підозра: може, зникнення не просто випадковість - хтось/щось знало про дітей, їх класи, календар, та те, хто залишився. Починають збирати інформацію: минуле кожної дитини, сімейні зв'язки, таємниці, конфлікти. З'ясовуються дивні збіги можливо, лише діти з певного кола зникли. З'являється єдина жива дитина з класу - свідок чи ключ до розгадки. Її свідчення стають вирішальними.

Поступово виявляється справжня причина: надприродне втручання, або хтось винен -зрадник серед дорослих, можливо, зловмисник чи маніпулятор (необхідний для детективу).Зі свідченнями, доказами, переглядом мотивацій таємниці минулого - герої розкривають, хто або що стоїть за зникненнями.

Кульмінація – зіткнення зловмисником; ризик і небезпека; відчай, страх, і нарешті - правда.

Завершальна сцена: відкриття долі дітей (або принаймні частини), правда виходить назовні, герої змінюються, батьки / громада -шоковані, але з надією.

Мотиви скоєння злочину: Мотиви скоєння злочину полягають у прагненні злочинця або надприродної сили встановити контроль і покарання за приховані провини громади. Зникнення дітей стає способом викрити давно замовчувані конфлікти, зруйновані сімейні зв'язки та моральне розкладання дорослих. Злочинець діє не лише заради шкоди, а й через переконання, що дорослі мають заплатити за свої помилки, тому він обирає дітей як найвразливішу ланку, щоб завдати найбільшого удару по батьках. Частково мотивом може бути особиста образа або трагедія з минулого, що перетворила його на того, хто прагне “справедливості”, але перекрученої та жорстокої. У фіналі стає зрозуміло, що його дії - це суміш помсти, фанатичної ідеї очищення та бажання змусити всіх пережити той самий біль, який колись пережив він сам.

Інструменти та спосіб вчинення злочину: засобами є ретельно продумана схема, що поєднує тишу ночі, відсутність свідків і використання місцевості, де легко зникнути без сліду. Злочинець застосовує тактику повної невидимості: він діє швидко, скоординовано й у той момент, коли громада найменш захищена. Його “зброєю” стають не стільки фізичні засоби, скільки психологічні — здатність маніпулювати страхами дорослих, викликати паніку та залишати хибні сліди, які ведуть у глухий кут. Він навмисно створює враження надприродного явища: відсутність шуму, боротьби, цифрових або матеріальних доказів робить зникнення дітей майже містичним і таким, що не піддається логічному поясненню. Саме ця ретельна підміна реальних дій загадковістю дозволяє злочинцю ухилитися від викриття довгий час, а слідству — кружляти навколо неправдивих припущень, поки істина не розкривається у фіналі.

Спосіб злочинця заховатися та відволікти увагу від себе: Щоб не потрапити під підозру, злочинець маскується під звичайною людиною громади та поводить як одна з жертв трагедії. Він спрямовує увагу

поліції на хибні сліди, провокує конфлікти між батьками і використовує паніку, щоб люди підозрювали одне одного. Відсутність прямих доказів і штучно створені інформаційні “шуми” дозволяють йому залишатися непомітним, ніби повністю відстороненим від події.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовою деталлю стало те, що одна з камер, яку злочинець вважав вимкненою, на мить записала фрагмент його тіні та силуету. Аналіз цього випадкового кадру, разом із свідченнями єдиної дитини, що залишилася, та розбіжностями в його власних показах, дозволили слідчим помітити збіг, який вивів їх на справжнього злочинця.

Джерела:

<https://uaserials.com/11110-zbroya.html>

Луккетті Надя.
Психологічний аналіз впливу кінофільму
«Чудовиська: історія Лайла й
Еріка Менендесів»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

© Луккетті Надя, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Чудовиська: історія Лайла й Еріка Менендесів / Monsters: The Lyle and Erik Menendez Story» в жанрі драма, жахи, трилер, кримінал, біографічний та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Чудовиська: Історія Лайла й Еріка Менендесів». Рік створення: 2024. Країна виробник: США.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Раян Мерфі та Іен Бреннан.

Імена головних акторів: Ніколас Чавес (Лайл Менендес), Купер Кох (Ерік Менендес), Хав'єр Бардем (Хосе Менендес) та Хлоя Севіньї (Кітті Менендес).

Жанровий напрям: Пізнавальні фільми (документалістика, біографічний фільм, історичний фільм, науково-популярний фільм, наукова фантастика).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Лайл Менендес та Ерік Менендес (У цьому серіалі протагоністи — обидва брати, бо історія подається з їхньої перспективи.)
- Ім'я антигероя (антагоніст): Хосе Менендес — батько та Кітті Менендес — мати (Вони виконують роль антагоністів, оскільки в серіалі є джерелом насильства, страху й травми, що формує конфлікт.)
- Імена героїв другого плану: Доктор Джером Озіел (Dr. Jerome Oziel) - психотерапевт Еріка. Джадалон Сміт (Judalon Smyth) - колишня пацієнтка та коханка доктора Озіела. Леслі Абрамсон (Leslie Abramson) - головна ад-

вocatка захисту Еріка Менендеса. Домінік Данн (Dominick Dunne) - відомий журналіст та письменник, який висвітлював судовий процес для журналу Vanity Fair і був помітною фігурою в медіа-висвітленні справи. Детектив Лес Зоеллер (Det. Les Zoeller) - детектив поліції Беверлі-Гіллз, який очолював розслідування вбивств. Джеймі Пісарсік (Jamie Pisarcik) - дівчина Лайла на момент вбивств. Перрі Берман (Perry Berman) - друг братів. Джилл Лансінг (Jill Lansing) - головна адвокатка захисту Лайла Менендеса під час першого судового процесу.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Перший акт знайомить глядача з родиною Менендесів та подвійною реальністю їхнього життя. Зовні сім'я виглядає успішною: заможний будинок у Беверлі-Гіллз, впливовий батько Хосе та мати Кітті, яка підтримує образ ідеальної родини. Однак поступово розкривається прихована правда — напружена атмосфера в домі, психологічний тиск і страх, у якому живуть Лайл і Ерік. Глядач бачить перші натяки на жорстокість батька та безсилля хлопців у токсичному середовищі. Акт завершується шокуючою подією: брати скоюють убивство батьків, що стає поворотним моментом і запускає основний конфлікт історії.

Фабула другого акту (розвиток подій): Другий акт зосереджується на наслідках убивства та початку офіційного розслідування. Лайл і Ерік намагаються приховати справжні мотиви свого вчинку, створюючи версію про нібито пограбування. Поліція спочатку не підозрює їх, але поступово помічає невідповідності у їхніх свідченнях та поведінці. У той же час брати переживають сильний внутрішній тиск: страх викриття, провина, хаотичні емоції. Вони починають витрачати великі суми грошей, намагаючись вгамувати стрес, що викликає дедалі більше питань у слідчих. Паралельно розкриваються спогади про минулі знущання та психологічний стан братів, що поглиблює драму. Акт

завершується моментом, коли їхня вигадана історія починає тріщати, і слідство наближається до істини.

Фабула третього акту (розв'язка): Третій акт зосереджений на судовому процесі та остаточному розкритті правди про родину Менендесів. Під тиском доказів та емоційного виснаження брати поступово відкриваються й розповідають про багаторічне насильство, яке приховували від усіх. Їхня адвокатка намагається довести, що злочин був скоєний у стані відчаю та страху. Прокуратура ж наполягає на корисливих мотивах, створюючи жорстке протистояння в суді. Суспільство уважно стежить за процесом, розділяючись між співчуттям і засудженням. У фіналі братів визнають винними у навмисному вбивстві та засуджують до довічного ув'язнення, що завершує історію трагічно та підкреслює масштаб сімейної драми.

Мотиви скоєння злочину: За словами самих Лайла й Еріка Менендесів, мотивом убивства була багаторічна жорстокість батьків, що включала психологічне, фізичне й сексуальне насильство. У серіалі брати багаторазово наголошують, що жили в постійному страху, були повністю під владою батька й відчували, що їхнє життя перебуває в небезпеці. Вони пояснювали свій вчинок як реакцію на безвихідь, спробу зупинити насильство, якому не було кінця, і врятувати себе, переконані, що інші дорослі їм не повірять. У їхньому баченні це не був злочин з корисливих мотивів, а радше відчайдушний акт самозахисту. Прокуратура ж подала абсолютно іншу інтерпретацію. На думку обвинувачення, брати діяли з холодним розрахунком і корисливими намірами. У 4 прокурорській версії Лайл і Ерік убили батьків, щоб отримати доступ до їхніх мільйонів, спадку, бізнесу, розкішного способу життя.

Сторона звинувачення наполягала, що історії про насильство були перебільшені або вигадані, а справжня причина — жадоба грошей, бажання позбутися суворого,

але успішного батька, який контролював витрати синів. Прокуратура також наголошувала на післязлочинній поведінці братів: дорогі покупки, відпочинок, активне витрачання грошей — що, на їхню думку, повністю суперечило версії про травму й страх.

Суспільство ж розділилося між цими двома позиціями. Частина людей вважала братів жертвами домашнього насильства, співчувала їм і вірила, що вони справді діяли зі страху. Інші ж бачили в них розпечених синів багатіїв, які прагнули швидко й легко отримати спадок. Медійність справи зробила трагедію шоу, і громадська думка коливалась між співчуттям і обуренням. Для багатьох усе виглядало як поєднання сімейної драми та холодного планування, що й створило навколо братів складний і суперечливий образ.

Інструменти і способи вчинення злочину: у серіалі вбивство батьків подається як заздалегідь підготовлений злочин. Брати використовують помпову рушницю 12 калібру, яку придбали спеціально для нападу. Вони обирають момент, коли батьки перебувають у сімейній кімнаті та не очікують небезпеки. Після входу до будинку брати відкривають вогонь з близької відстані, наносячи численні смертельні поранення. Подія відбувається пізно ввечері, у їхньому власному домі, що дає їм можливість контролювати ситуацію.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Після вчинення злочину брати намагаються створити враження, що це було зовнішнє пограбування: вони викликають поліцію, удаючи шок, та розповідають вигадану версію подій. Надалі їхня поведінка — витрати великих сум грошей, суперечливі свідчення та емоційна нестабільність — поступово викликає підозру слідчих і стає підґрунтям для подальшого розкриття злочину.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): На початковому етапі слідчі опитували сусідів і знайомих, збирали відбитки пальців і речові докази, але

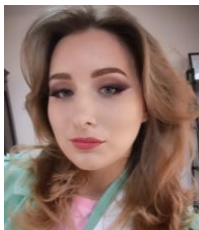
прямих доказів проти братів не було, а підозри спершу не падали на них. Ключовим моментом стало розкриття таємних аудіозаписів сеансів психотерапевта, на яких Ерік зізнався у вбивстві. Цю інформацію передала поліції коханка терапевта, завдяки чому поліція отримала перший серйозний доказ проти братів, що призвело до арешту.

Також у серіалі показано, що під час судового процесу Лайл спілкувався по телефону з дівчиною, яка була його фанаткою. Він попросив її допомогти з написанням книги про їхню історію, не підозрюючи, що вона записує всі їхні розмови на аудіо. У цих розмовах Лайл багато говорив зайвого, і його слова часто не збігалися з тим, що він казав у суді та з його справжніми почуттями. Коли книга була опублікована, виникли сумніви щодо правдивості свідчень братів. До цього моменту існував шанс, що їх могли виправдати, але суперечності між судовими показаннями та записаними розмовами стали важливим фактором, який сприяв їхньому довічному ув'язненню без права на дострокове звільнення. Таким чином, у серіалі ключовими елементами розслідування і судового процесу є: зізнання Еріка перед терапевтом, свідчення коханки терапевта та слова Лайла, записані дівчиною під час телефонних розмов. Ці деталі демонструють реальну причетність братів і вплинули на остаточний вирок.

Джерела:

<https://uaserials.com/9141-chudovyska-istoriya-layla-y-erika-menendesiv.html>

Лучишин Анжеліка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дівчина у потягу»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Лучишин Анжеліка, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Дівчина у потягу» у жанрі детективу. Розкрито будову сюжету, хід розслідування, мотиви злочину, способи приховування та деталі, що допомогли викрити злочинця.

Назва кінофільму: «Дівчина у потягу» (The Girl on the Train). Рік створення: 2016. Країна виробник: США. Автор сценарію / автор книги: Пола Гоукінс; Ерін Крессіда Вілсон

Імена головних акторів: Емілі Блант, Ребекка Фергюсон, Гейлі Беннетт, Джастін Теру, Люк Еванс, Едгар Рамірес

Жанровий напрям: Інтелектуальний жанр: детектив, трилер.

- Ім'я головного героя (протагоніст): Рейчел Вотсон.
- Ім'я антагоніста: Том Вотсон.
- Імена героїв другого плану: Меган Гіпвелл, Анна Вотсон, Скотт Гіпвелл, д-р Камаль Абдік.

Фабула першого акту (знайомство): Фільм починається з того, що Рейчел Вотсон — жінка приблизно 35 років — щодня їздить потягом до Нью-Йорка, хоча в реальності вона давно втратила роботу через проблеми з алкоголем. Її повсякденна рутинна — сидіти у вагоні з пляшкою, дивитися у вікно, намагатися згадати, ким вона була до того, як її життя розпалося.

Щодня маршрут поїзда проходить повз будинок, у якому вона колись жила разом зі своїм чоловіком Томом. Тепер там живе він сам, разом із новою дружиною Анною та їх немовлям. Це нагадування стає для Рейчел постійним джерелом болю. Вона відчуває сором, провину і заздрість.

Біля будинку Тома живе інша пара — Меган і Скотт Гіпвелли. Рейчел бачить їх щодня — із вікна поїзда вони здаються їй втіленням того ідеального подружнього життя, яке вона сама втратила. Вона вигадує про них історії: уявляє, що вони кохають одне одного, довіряють, підтримують. Ця фантазія стає її втечею від реальності, у якій вона сама вже нічого не може контролювати.

Але реальна Меган переживає глибоку внутрішню кризу: вона не відчуває себе «на місці», не може знайти стабільність, має невирішені травми з минулого, страждає від тривоги та емоційних спалахів.

Меган працює нянею у Тома та Анни. Анна довіряє їй дитину, але водночас ревнує й відчуває певний дискомфорт, хоча не розуміє, чому.

Одного дня Рейчел бачить щось, що зруйнувало її фантазію: Меган стоїть на балконі й цілується з іншим чоловіком — не зі своїм чоловіком Скоттом. Це шокує Рейчел. Її уявний світ тріскає.

Рейчел напивається ще сильніше й виходить із потяга неподалік будинку Гіпвеллів. Далі — провал у пам'яті. Наступного дня вона дізнається зі новин: Меган Гіпвелл зникла.

Рейчел відчуває зв'язок із цією історією, хоча не розуміє чому. Їй здається, що в ніч зникнення вона бачила щось важливе. Поліція не довіряє їй, бо вона — алкоголичка з провалами пам'яті. Але внутрішнє відчуття провини й бажання відновити істину починає штовхати її в саме серце цієї таємниці.

Фабула другого акту (розвиток подій): Рейчел приходить до Скотта Гіпвелла й пропонує свою «допомогу», вигадуючи історію, що дружила з Меган. Це дозволяє їй наблизитися до нього та дізнатися більше про життя Меган — те життя, яке вона раніше бачила тільки через вікно поїзда.

Скотт розповідає, що останнім часом Меган була емоційною, неспокійною, часто поводитися дивно. Він

підозрює зраду. Рейчел, яка бачила Меган з іншим чоловіком, підтверджує його страхи. Тим самим вона ще глибше втручається у життя інших людей.

Поліція тим часом розглядає кілька версій: втеча, ревності Скотта, романтичний зв'язок з психотерапевтом Камалом.

Поступово стає ясно: Меган упродовж довгого часу боролася зі спогадами про свою першу дитину, яка загинула через її недбалість. Вона нікому не могла про це сказати. Почуття провини руйнувало її із середини й штовхало на імпульсивні, руйнівні вчинки.

У цей же час відкривається інша правда: Том роками брехав Рейчел, звинувачуючи її в «нападах», які вона нібито робила, коли була п'яна. Але тепер вона починає згадувати: Том був тим, хто кричав, хто штовхав її, хто принижував. Він маніпулював її пам'яттю, перекручуючи факти так, щоб здаватися «жертвою». Це переломний момент. Рейчел починає розуміти, що її провали пам'яті — результат не тільки алкоголю, а й постійного психологічного насильства.

Вона відновлює картину тієї ночі: вона бачила Меган у лісі, і там же був Том. Це відкриття змінює все. Тепер вона впевнена: Том має пряме відношення до зникнення Меган.

Фабула третього акту (розв'язка): Рейчел зустрічається з Камалом, який пояснює, що Меган була вагітна. Але дитина не від Скотта. Камал не знає від кого, але це був чоловік, якого вона боялася. Цим чоловіком і був Том.

У ніч зникнення Меган прийшла до нього, шукаючи підтримки. Її розривало від страху та провини. Вона сказала Томові, що вагітна, але дитина — не його.

Том почав кричати, називати її «нездарою», «хворою», «невдалою матір'ю». Меган відповіла, що розповість Анні про їх роман. Том зірвався. Він схопив Меган і затягнув у ліс. Там, у приступі злості, задушив її. Після цього він

намагався жити так, ніби нічого не сталося. Прибирав сліди, брехав поліції, перекладав провину на Скотта, Камала та навіть на Рейчел.

Кульмінація — сцена протистояння. Том нападає на Рейчел та Анну. Він втрачає контроль і показує справжню сутність — насильника, брехуна, маніпулятора. Рейчел завдає йому удар штопором у горло. Анна добиває його другим ударом — щоб захистити себе та дитину. Поліція визнає це самообороною.

Мотиви скоєння злочину: Меган Гіпвелл не просто стала жертвою випадкової жорстокості. Її вбивство — результат накопичення конфліктів та напруги в родині, де домінував агресивний, емоційно нестабільний та схильний до контролю чоловік — Скотт Гіпвелл.

Мотиви скоєння злочину:

- Ревнощі, підсилені недовірою та емоційною нестабільністю. Скотт мав патологічну схильність контролювати Меган: перевіряв її телефон, питав, де вона була, підозрював у зрадах. Коли він дізнався про реальний роман Меган (з доктором Камалом Абдіком), його ревнощі стали неконтрольованими.
- Відчуття втрати контролю. Для Скотта втрата влади над дружиною - втрата власної ідентичності. Коли Меган почала таємно віддалятися емоційно, він сприйняв це як особисту загрозу.
- Психологічний тиск і власна провина Меган. Вона приховувала від Скотта свою вагітність. Він не знав, що дитина — не його, але відчував, що Меган щось приховує. Це ще більше загострило напругу.
- Раптова емоційна агресія та імпульсивне насильство. Саме в момент сварки Скотт, втративши контроль, вдарив Меган. Вбивство не було заздалегідь сплановане — це імпульсивний злочин, але згодом він був ретельно прихований.
- Страх викриття та соціального осуду. Після того, як Меган зникла, Скотт усвідомив: якщо правда про бійку

вийде назовні; якщо стане відомо про його насильницьку поведінку; або якщо виявиться вагітність від іншого чоловіка, він втратить репутацію і свободу.

- Тому його мотиви посилювалися страхом та бажанням приховати наслідки того, що сталося.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Фізичне насильство під час конфлікту Меган загинула від сильного удару, нанесеного ймовірно руками або тупим предметом, який був під рукою.
- Насильство стало кульмінацією сварки. Сварка між подружжям відбувалась на вулиці біля їхнього будинку. Після чергового зізнання Меган у тому, що приховувала вагітність, Скотт вибухнув.
- Метод — різке, одноразове насильство. Це не довгий процес; удар був сильним настільки, що став смертельним.
- Після злочину він перемістив тіло. Щоби приховати сліди свого вчинку, він: відтягнув тіло у віддалене місце; намагався забезпечити, щоб його не знайшли одразу; позбувся можливих слідів крові..

Спосіб злочинця заховатися і відволікти увагу:

- Том роками маніпулював Рейчел, перекладаючи вину на її алкогольні провали. Скотт діяв поетапно і продумано. Він зіграв роль убитого горем чоловіка: плакав у поліції, говорив про "ідеальну дружину", удавав, що був шокований її зникненням. Це створило образ жертви, а не злочинця.
- Звинувачував інших, особливо — Рейчел. Він стверджував, що вона небезпечна, алкоголичка і переслідує їх. Це відволікало поліцію у вигідний для нього бік.
- Створив ілюзію стабільності у сім'ї. Він говорив, що вони планували дитину, подорожі, майбутнє, хоча це було неправдою.
- Маніпулював свідками. Він змусив Рейчел повірити, що вона сама винна, що "вторгалася у їхнє життя" — це психологічне зміщення провини.

- Замаскував відсутність Меган. Він говорив сусідам, що вона поїхала до подруги чи що вони тимчасово посварилися.
- Приховав докази - прибрав одяг, стер сліди, позбавився речей Меган, які могли викликати підозру.
Хід розслідування (деталь, що допомогла викрити злочинця). Розслідування велося в кількох напрямках:
- Первинні підозри впали на доктора Камала Абдіка. Адже у них був роман, він зник на деякий час, його бачили з Меган. Поліція майже переконалась, що це він.
- Рейчел дала свідчення, хоч її не сприймали всерйоз. Через алкоголізм вона виглядала ненадійним свідком. Але саме її фрагментовані спогади з поїзда стали ключовими.
- Знайдені сліди вагітності. Це змінило напрямок розслідування. Зрозуміли, що Меган жила подвійним життям — значить, мотивів у інших людей могло бути багато.
- Психологічний портрет Меган. Психологічний аналіз її поведінки виявив: страх чоловіка, часті брехні, потребу від нього тікати, намагання знайти підтримку в інших чоловіків. Це вказувало на можливе домашнє насильство.
- Бесіди з сусідами. Сусіди говорили, що чули сварки, крики та бачили контроль Скотта над дружиною.
- Рейчел згадує ключову деталь. Вона пам'ятає, як Меган сідала в машину Скотта в день зникнення. Це переломний момент.
Деталь, яка допомогла виявити злочинця :
- Відновлений спогад Рейчел про Меган. Рейчел нарешті згадує чітко: вона бачила, як Меган сіла в машину Скотта, а не до коханця. Це суперечило словам Скотта і руйнувало його алібі.
- Агресивна поведінка Скотта під час розмови з Рейчел. Його неконтрольована агресія, спалахи люті та спроби залякати її повністю розкрили його справжню натуру.
- Неправдиві свідчення Скотта. Він міняв версії подій,

плутався в деталях, говорив несумісні факти.

- Фізичні сліди. Слідство знайшло докази того, що тіло було переміщене — це відповідало поведінці Скотта.
- Психологічний тиск на Рейчел призвів до викриття. Коли він напав на неї вдома, ця ситуація повністю повторила патерн насильства, яке він чинив над Меган . Це стало остаточною точкою .Він такий же небезпечний і здатний вбити.

Висновок. Мені сподобався сам фільм який розкрив правду та покарав злочинця. У ньому показано що навіть дрібні деталі дозволяють дізнатись правду. Цей детектив залишив у мене сильне враження завдяки своїй психологічній напрузі та непередбачуваному розвитку подій. Стрічка показує, наскільки крихкою може бути людська пам'ять і як легко пережиті травми спотворюють сприйняття реальності. Особливо вразило, як поступово розкривається правда, змушуючи переглядати ставлення до кожного героя. Фільм тримає в напрузі до останнього моменту і змушує замислитися про довіру, маніпуляції та силу внутрішніх страхів. Для мене це емоційно насичена історія, яка доводить: іноді найстрашніше — це правда, яку ми не хочемо бачити.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/1290-dvchina-u-potyagu.html

Маліновська Марія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Назад у майбутнє»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: mariamalinovska6@gmail.com

© Маліновська Марія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Назад у майбутнє» у жанрі комедійної фантастики та пригодницького фільму. Проаналізовано сюжет, конфлікти, мотиви персонажів, часові парадокси й їхній вплив на глядача. Розкрито перебіг подій, стратегії розв'язання проблем героями та ключові сюжетні деталі.

Назва кінофільму: «Назад у майбутнє» (Back to the Future). Рік створення: 1985. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги: Роберт Земекіс, Боб Гейл.

Імена головних акторів: актор, який зіграв Марті; актор, який зіграв Дока; актор, який зіграв Біффа; інші актори другого плану

Жанровий напрям: розважальні жанри (комедія).

Імена головних персонажів:

- Протагоніст: Марті МакФлай.
- Антагоніст: Біфф - шкільний забіяка й головна перешкода героям.
- Герої другого плану: Док Браун, батьки Марті — Джордж і Лоррейн, шкільні друзі, мешканці містечка Гілл-Веллі.

Фабула першого акту (знайомство): Марті— звичайний підліток у 1985 році. Він дружить з ексцентричним винахідником Доком Брауном, який створює машину часу — модифікований автомобіль. Під час випробування Марті випадково переноситься у 1955 рік.

Фабула другого акту (розвиток подій): У минулому Марті зустрічає своїх батьків-підлітків і стає причиною

того, що вони не знайомляться. Якщо він не допоможе їм закохатися, його власне майбутнє зникне. Марті шукає Дока 1955 року, щоб повернутися назад, але виникають численні перешкоди: обмеження техніки, часові парадокси, появи Біффа.

Фабула третього акту (розв'язка): Марті допомагає своїм батькам зійтися, відновлює правильну лінію часу. Разом із Доком вони використовують енергію блискавки, щоб запустити машину часу. Марти повертається у 1985 рік, де його життя покращується.

Мотиви скоєння порушень через час: прагнення врятувати себе та свою сім'ю; необхідність виправити історію; несподівані наслідки часових подорожей.

Інструменти і спосіб вчинення порушень (часових змін): машина часу, створена на основі автомобіля; плутанина з часовими подіями через неправильне втручання в минуле.

Спосіб захватись та відволікти увагу: Марти видає себе за «нового учня», Док приховує справжнє походження технологій, уникання зустрічей із майбутніми родичами.

Хід «розслідування» (ключова деталь): Док 1955 року знаходить спосіб використати удар блискавки — єдине джерело енергії, здатне запустити машину часу. Це стає ключем до повернення Марти додому.

Узагальнене враження від фільму: Фільм дарує легкий гумор, теплу атмосферу та відчуття пригоди. Викликає ностальгію, захоплює дотепними ситуаціями, яскравими персонажами та динамічним сюжетом. Загальний настрій — оптимістичний, веселий та мотивуючий.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_comedy/46-nazad-u-maybutnye.html

Мартиняк Ірина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ножі наголо»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Мартиняк Ірина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Ножі наголо» у жанрі детективу та його впливу на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання та способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Ножі наголо» (Knives Out). Рік створення: 2019. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Райан Джонсон (сценарій і режисура).

Імена головних акторів: Деніел Крейтон, Кріс Еванс, Ана де Армас, Крістофер Пламмер, Джеймі Лі Кертіс, Майкл Шеннон, Дон Джонсон та ін.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (детектив, трилер).

Імена головних персонажів :

- Протагоніст - Бенуа Блан, приватний детектив.
- Антагоніст - Ренсом Драйсдейл (справжній злочинець).
- Герої другого плану - Марта Кабрера, Гарлан Тромбі, Лінда Драйсдейл, Волт Тромбі, Джонні Тромбі, інші члени родини.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Письменника-детективіста Гарлана Тромбі знаходять мертвим у його маєтку. Спершу смерть видається самогубством. До родини приїжджає детектив Бенуа Блан, який отримав анонімне запрошення розслідувати справу. Родина постає як група егоїстичних, корисливих людей, кожен із яких міг мати мотив убити Гарлана. Глядача знайомлять з медсестрою Мартою, яка єдина щиро любила старого письменника.

Фабула другого акту (розвиток подій): Через серію

флешбеків стає зрозуміло, що Марта випадково «переплутала ліки» (як вона вважає) й нібито ввела Гарлану смертельну дозу морфіну. Гарлан — щоб урятувати дівчину від кримінальної відповідальності — інсценує самогубство.

Блан починає підозрювати, що події не збігаються з офіційною версією. Марта намагається приховати свою причетність, але розслідування ускладнюється появою нових доказів і поведінкою підозрілої родини.

Фабула третього акту (розв'язка): Розкривається, що справжній злочинець — Ренсом, онук Гарлана. Він підмінив ліки, щоб убити діда та повернути спадок собі. Його план провалився, бо Марта ввела правильний препарат інтуїтивно (вона вміла визначати їх на дотик). Ренсом підпалив лабораторію, намагався підставити Марту та здійснив ще одне вбивство, щоб замести сліди. Блан викриває його, і Ренсом заарештовують. Марта отримує весь спадок законно.

Мотиви скоєння злочину: жадібність Ренсама; невдоволення тим, що Гарлан позбавив родину спадку; бажання отримати гроші та владу над сімейним бізнесом; помста за те, що Гарлан бачив у ньому невдалого нащадка.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: підміна ліків (морфін - знеболювальне); використання незнання Мартою, що вона ввела правильний препарат; підпал лабораторії з токсикологічними доказами; убивство домогосподарки Френі, яка знала правду.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: створення ситуації, де злочин виглядає самогубством; підставляння Марти як винної; маніпуляції родиною та використання хаосу спадкового конфлікту; анонімне звернення до детектива, щоб спрямувати підозру на інших.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця):

- Марта не могла зробити помилку, бо відрізняла препа-

рати тактильно — це спростовує версію про випадкове «неправильне введення».

- Токсикологічний звіт довів, що Гарлан отримав нормальну дозу ліків і не міг померти від ін'єкції.
- Згодом з'явилася інформація про підміну ліків, яку здійснив Ренсом.
- Знищення лабораторії та вбивство Френі видали справжнього злочинця.
- Ренсам зізнається під тиском доказів.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_comedy/10497-nozh-nagolo.html

Мацигін Анна.
Психологічний аналіз впливу
кінофільму «Турист»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

© Мацигін Анна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Турист» в жанрі (обрати з наведеного: детектив, бойовик) та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Турист». Рік створення: 2010.
Країна виробник: США. Автор сценарію за яким знято фільм: Флоріана Генкеля фон Доннерсмарка.

Імена головних акторів: Джонні Депп — Френк Тапело / Александр Пірс; Анджеліна Джолі — Еліз Кліфтон Ворд; Пол Беттані — інспектор Джон Ейксон; Тімоті Далтон — головний інспектор Джонс; Стівен Беркоф — Реджінальд Шоу; Руфус Сьюелл — Англієць; Крістіан Де Сіка — полковник Ломбарді; Алессіо Боні — сержант Серато; Рауль Бова — граф Філіппо Гаджія; Алек Утгофф — Федька; Ральф Меллер — Лунт.

Жанровий напрям (обрати з наведеного, решту видалити): фільм-катарсис (драма), інтелектуальні кіножанри (детектив), фільми-дії (пригодницький фільм), фільм-зустріч з неймовірним (еротичний фільм).

- Імена головних персонажів :
- Ім'я головного героя - Френк Тапело / Александр Пірс.
- Ім'я антигероя - Еліз Кліфтон Ворд.
- Імена героїв другого плану: інспектор Джон Ейксон, головний інспектор Джонс, Реджінальд Шоу, Англієць, полковник Ломбарді, сержант Серато, граф Філіппо Гаджія, Федька, Лунт.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Еліза Кліфтон-Уорд (агентка Інтерполу) у Парижі

отримує інструкції від свого коханого, невловимого шахрая Олександра Пірса, який вкрав мільярди доларів у гангстера Реджинальда Шоу. Вона повинна обрати чоловіка схожої статури і переконати поліцію, що це Пірс. На поїзді до Венеції Еліза знайомиться з Френком Тупело, американським туристом і вчителем математики, і запрошує його до себе в готель у Венеції, видаючи за Пірса.

Фабула другого акту (розвиток подій): Френка, прийнятого за Пірса, починають переслідувати як поліція (на чолі з інспектором Джонсом, який полює на Пірса через несплачені податки), так і люди Шоу. Френк потрапляє в низку небезпечних ситуацій: погоні, перестрілки, де його рятує Еліза. Френк намагається довести, що він звичайний турист, але Еліза продовжує маніпулювати ним. Френк закохується в Елізу, яка, схоже, відчуває до нього симпатію, але залишається відданою Пірсу. Вони йдуть на бал, де має з'явитися Пірс.

Фабула третього акту (розв'язка): на балу Еліза отримує записку від Пірса із вказівками. Френк намагається перешкодити їй піти. Шоу та його люди знаходять їх і викрадають Елізу, змушуючи Френка шукати Пірса і гроші. Френк проникає в квартиру Елізи, яку охороняє поліція, і відкриває сейф, вводячи код. У цей момент він розкриває свою справжню особистість: він і є Олександр Пірс, який зробив пластичну операцію. Він використав Френка Тупело (якого він імітував) як останній елемент свого плану. Він рятує Елізу, віддає Шоу вкрадені гроші, які виявляються чеком на суму, що покриває борги Пірса перед британською податковою. Інспектор Джонс змушений закрити справу, оскільки податки сплачені. Пірс (тепер уже знову як Френк) та Еліза залишаються разом.

Мотиви скоєння злочину: фінансова вигода, крадіжка \$2.3 мільярда у гангстера Реджинальда Шоу; створення нового життя/захист: Необхідність зникнути, приховати

свою особистість (пластична операція) і розрахуватися з податковою, щоб його не переслідував Інтерпол/поліція.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Шахрайство, крадіжка, відмивання грошей.
- Інструменти - гроші, цифрові технології (для крадіжки та відмивання), пластична операція, використання підставної особи (Френка Тупело) як прикриття, агентурна робота Елізи.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

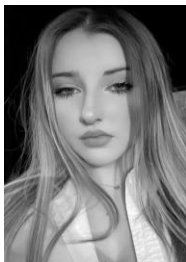
- Пластична операція: Зміна зовнішності, щоб його не могли ідентифікувати.
- Дезінформація: Інценування (через Елізу), щоб поліція та мафія повірили, що Олександр Пірс — це Френк Тупело, простий американський турист.
- Прийняття нової особистості: Жити як Френк Тупело, не привертаючи уваги.
- Сплата податків: Використання вкрадених грошей, щоб сплатити заборгованість перед податковою, і таким чином змусити Інтерпол закрити справу.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Деталь-ключ: здатність «туриста» Френка відкрити сейф Елізи в її венеціанській квартирі, ввівши правильний код. Це доводить інспектору Джонсу (а також Елізі та глядачам), що Френк насправді є Олександром Пірсом, який знає код.

Джерела:

<https://uaserials.com/4038-turyst.html>

Мачеус Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Франкенштейн»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: vikamacheus18@gmail.com

© Мачеус Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Франкенштейн» в жанрі фантастика, жахи та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Франкенштейн». Рік створення: 2025. Країна виробник: Мексика, США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким його фільм: Гільєрмо дель Торо

Імена головних акторів: Оскар Айзек, Джейкоб Елорді, Крістоф Вальц, Міа Гот, Фелікс Каммерер, Чарльз Денс, Девід Бредлі, Ларс Міккельсен, Крістіан Конвері

Жанровий напрям – фантастика, жахи.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Victor Frankenshtein-вчений, який створює живу істоту.
- Ім'я антигероя (антагоніст): The Creature (Створіння Франкенштейна) - створена Віктором істота, яка відіграє ключову «антагоністичну» роль.
- Імена героїв другого плану: Elizabeth Harlander – жінка, пов'язана із сім'єю Франкенштейнів; у фільмі важливий персонаж; William Frankenshtein - молодший брат Віктора; Leopold Frankenshtein - батько Віктора і Вільяма; Blind Man (Сліпий чоловік) - персонаж, який у фільмі взаємодіє зі Створінням; Captain Anderson - капітан корабля, який з'являється у сюжеті.

Короткий опис сюжету: знайомство з Віктором Франкенштейном — талановитим, але одержимим

наукою студентом/вченим. Розкриття його зацікавленості та нав'язливої ідеї перемоги смерті.

Показана атмосфера епохи: розвиток науки, експерименти, лабораторії, межа між дозволеним і забороненим.

Віктор обирає напрям роботи — створення живої істоти з мертвої матерії. Перші експерименти, підготовка лабораторії, збір частин тіла. Мета: довести, що життя можна створити штучно.

Кульмінаційний момент першої частини:

- Успішне оживлення створіння.
- Страх і відраза Віктора після успіху, втеча від власного творіння.
- Монстр залишається сам, без підтримки, навчання і розуміння.

Розвиток конфлікту - життя Монстра серед людей: спроби взаємодії, відкидання через зовнішність; самотність, страждання, усвідомлення ненависті людей; самонавчання (читання, мова — у деяких адаптаціях), зародження ненависті й гніву до творця, який його покинув.

Загострення конфлікту: Монстр знаходить Віктора і вимагає пояснень, просить створити йому подругу, щоб не бути самотнім. Віктор спершу погоджується, але пізніше знищує другу істоту. Монстр клянеться помститися.

Кульмінація: Монстр вбиває близьких Віктора (брата, наречену, друзів — залежить від екранізації). Віктор остаточно руйнується внутрішньо й вирішує знищити власне творіння. Переслідування: Віктор женеться за Монстром через різні локації (часто — Арктика). Фінальна зустріч або протистояння. У класичній версії Віктор помирає. Монстр шкодує про завдане зло та йде помирати самотньо (або зникає у льодах)

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Молодий, допитливий і надзвичайно амбітний Віктор

Франкенштейн зростає в люблячій родині та з ранніх років виявляє глибокий інтерес до природничих наук. Після вступу до університету він поринає в навчання, захоплюється ідеями про походження життя та межі людських можливостей. Зустрівши викладачів і науковців, які відкривають йому нові знання, Віктор одержимо шукає спосіб перемогти смерть і дати життя неживому. Поступово його цікавість перетворюється на манію: він віддаляється від друзів та сім'ї, замикається в лабораторії й готується до великого експерименту, який має довести силу людського розуму. Перший акт завершується тим, що Віктор зважується перейти межу дозволеного — почати створювати істоту, не уявляючи, які наслідки це матиме.

Фабула другого акту (розвиток подій): Після місяців виснажливої роботи Віктор нарешті оживляє створену ним істоту. Але замість тріумфу його охоплює жах: істота виглядає потворною, а її поява лякає Віктора настільки, що він утікає з лабораторії, кидаючи створіння напризволяще. Залишившись самотнім, монстр намагається зрозуміти світ, однак усюди зустрічає страх і ворожість. Не маючи підтримки і бачачи лише ненависть, він поступово наповнюється стражданням і гнівом. Через випадкові знахідки та спостереження монстр дізнається про своє походження та знаходить шлях до свого творця. Водночас Віктор намагається повернутися до нормального життя, але звістки про загадкові трагедії та смерті, які починають переслідувати його рідних, змушують його збагнути: це робота того, кого він створив. Другий акт завершується прямою зустріччю Віктора й монстра, під час якої створіння звинувачує свого творця в жорстокості, розповідає про власні страждання й висуває вимогу — створити йому подругу, щоб більше не бути самотнім. Віктор, наляканий, але співчутливий, погоджується, не усвідомлюючи, які наслідки матиме це рішення.

Фабула третього акту (розв'язка): Віктор починає працювати над другою істотою, але дедалі більше

усвідомлює, які страшні наслідки може спричинити створення нового монстра. Переляканий можливістю появи ще однієї небезпечної істоти або цілої їхньої “раси”, він руйнує незавершене творіння просто на очах у першого монстра. Оскажений від зради та відчаю, монстр клянеться зруйнувати життя Віктора так само, як Віктор зруйнував його. Він починає систематично мститися: забирає життя найближчих Вікторові людей, зокрема його нареченої в день весілля. Зламаний горем і провиною, Віктор вирішує будь-якою ціною знищити своє творіння й вирушає в переслідування монстра, яке приводить його в суворі, безлюдні північні землі. Виснажений погонею, Віктор зрештою помирає. Коли монстр знаходить тіло свого творця, він відчуває глибокий жаль і каяття, усвідомлюючи, що його помста принесла тільки біль — і йому, і Віктору. Монстр зникає в диких просторах Арктики, маючи намір завершити своє життя, залишивши за собою історію про трагедію творця і творіння.

Мотиви скоєння злочину:

- Помста — бажання відплатити за завдану шкоду чи несправедливість.
- Ревнощі та емоційні конфлікти — сильні почуття, що затьмарюють раціональність.
- Корисливість — прагнення отримати вигоду: гроші, владу, ресурси.
- Страх або самозахист — дія під тиском загрози.
- Соціальний тиск або вплив оточення — груповий вплив, маніпуляції.
- Психологічні проблеми — імпульсивність, агресія, нестабільність.
- Бідність і безвихідь — злочин як спроба вирішити критичну життєву ситуацію.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Цифрові технології, до яких монстр має доступ завдяки своїм покращеним когнітивним здібностям (видалення

даних, злам власного досьє).

- Фізична сила та витривалість, притаманна штучно створеному організму.
 - Наукове обладнання лабораторії, яке він використовує стихійно, а не цілеспрямовано як «знаряддя».
- Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:
- Цифрове маскування: Монстр стирає дані про своє існування з лабораторних серверів та мереж, ніби його ніколи не створювали.
 - Перекладання провини: Він спрямовує підозри на Віктора, розкриваючи фрагменти його таємних експериментів — наче саме Віктор є головною небезпекою.
 - Зміна середовища: Ховається у важкодоступних місцях (ізолювана арктична станція), де технології працюють обмежено й його неможливо легко відстежити.
 - Тиша й непомітність: Не взаємодіє з людьми напряду, уникає слідів, діє так, щоб виглядати “невидимим” для систем безпеки.

Хід розслідування (деталь яка допомогла виявити злочинця): у ході розслідування ключовою деталлю стало виявлення аномального біометричного сліду, який не відповідав жодній людині. На місці одного з інцидентів залишився мікрослід синтетичної тканини, створеної за експериментальною біотехнологією, яку розробляв тільки Віктор Франкенштейн. Це дало зрозуміти, що до подій причетна штучно створена істота, а не звичайна людина. Саме ця наукова «невідповідність» і стала доказом, що викрила монстра

Узагальнене враження від перегляду кінофільму: фільм вражає сучасним переосмисленням класичної історії: поєднання технологій, етики науки та психології персонажів створює напружену та драматичну атмосферу. Глядач бачить, як амбіції та одержимість знанням можуть призвести до трагедії, а тема відповідальності творця за свої твори залишається актуальною навіть у світі високих технологій. Сюжет

тримає в напрузі, поєднує емоційні сцени та моральні дилеми, залишаючи відчуття глибокого роздуму про людяність, самотність і наслідки наукового прогресу

Джерела:

<https://uaserials.com/11603-frankenshteyn-2025.html>

Михайлецька Анастасія.
Психологічний аналіз впливу сюжету з відеогри
«Danganronpa: Trigger Happy Havoc»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

© Михайлецька Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз сюжету з відеогри «Danganronpa: Trigger Happy Havoc» в жанрі детективу, та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: Danganronpa: «Trigger Happy Havoc». Рік створення: 2010. Країна виробник: Японія.

Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Йошінорі Тересава (Yoshinori Terasawa).

Жанровий напрям: розважальні жанри візуальна новела, пригодницька відеогра.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Макото Наегі, Кьоко Кірігірі
- Ім'я антигероя (антагоніст): Леон Кувата, Саяка Майзоно
- Імена героїв другого плану: Бьякуя Тогамі та інші...

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Сюжет починається з того, що звичайний школяр Макото Наегі отримує несподіване запрошення вступити до престижної школи «Академія Надії». Це елітний навчальний заклад, куди приймають лише найобдарованіших учнів країни — «Ультраучнів», кожен з яких має унікальний талант. Макото потрапляє туди випадково, як «Ультращасливчик», обраний жеребом.

Та щойно він переступає поріг академії, Макото втрачає свідомість. Прокинувшись, він розуміє, що школа зачинена металевими воротами та герметичними дверима. Разом з іншими учнями він зустрічає дивну

істоту — напівчорнобілого ведмедя Монокума. Той оголошує, що учні назавжди замкнені в Академії Надії й можуть вирватися лише одним способом: успішно вбити когось зі своїх однокласників і не бути викритим під час судового класного трибуналу.

Фабула другого акту (розвиток подій): Після того як Монокума оголошує правила «гри на виживання», учні спершу відмовляються брати участь у вбивствах. Вони шоковані ситуацією і намагаються знайти вихід, перевіряють школу, шукають слабкі місця чи способи зламати металеві бар'єри. Проте швидко стає ясно, що втекти практично неможливо — будівля повністю ізольована, а Монокума контролює кожен крок учнів через камери спостереження.

Учні домовляються жити разом у гуртожитку і підтримувати одне одного. Макото Наегі поступово знайомиться з однокласниками, включно з енергійною Саякою Маїдзоно, яка виявляється його давньою знайомою зі школи. Між ними встановлюється довіра, і вона просить Макото бути поруч, аби вони могли взаємно захищатися.

Розуміючи, що самими погрозами він нікого не змусить убити, Монокума починає використовувати мотиваційні відео. Кожному учневі показують персональне відео — шокуючий або тривожний матеріал, який повинен підірвати їхній емоційний стан. Макото бачить ролик про свою родину, що потрапила в невідому небезпеку, і хоч він намагається зберігати спокій, інші учні реагують набагато сильніше.

Після цього атмосфера в академії змінюється: довіра падає, паніка зростає, а декілька учнів поведуться підозріло або пригнічено. Саме під впливом цих мотиваційних відео психологічний тиск досягає точки кипіння.

Фабула третього акту (розв'язка): Через деякий час після показу мотиваційних відео Макото повертається до

своєї кімнати та раптово знаходить там Саяку Маїдзоно у стані паніки. Вона каже, що хтось переслідує її, і просить помінятися з ним кімнатами на ніч, щоб почуватися в безпеці. Макото погоджується.

Наступного ранку Саяку знаходять мертвою — у ванній кімнаті його власної кімнати, бо саме там вона ночувала. На тілі є сліди боротьби, а на стіні кров'ю намальовані дивні символи, схожі на цифри. Здається, що це смерть, якої вона так боялася... але поступово виявляється, що Саяка сама планувала вбивство.

Розслідування показує, що:

- Саяка заманила до кімнати Макото іншого учня — Леона Куваду. Вона хотіла вбити його і потім звалити провину на Макото, адже кімната була записана за ним.
- Але план провалився: Леон зміг захиститися і в результаті випадково вбив Саяку.

Таким чином перше вбивство в академії — це невдала спроба маніпуляції, що обернулася трагедією.

Мотиви скоєння злочину: У Леона Кувади не було мотиву для вбивства — він не хотів убивати Саяку і не готувався до злочину. Його мотив сформувався в процесі самозахисту. Саяка сама задумала вбити Леона. Вона запросила його до кімнати Макото, використавши записку, і планувала вбити його, щоб вибратися зі школи. Коли Леон прийшов у кімнату, вона напала на нього першою.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Ніж із кухні був інструментом вбивства. Записка-запрошення була відправлена Леону, щоб він прийшов до кімнати Макото.
- Ключ від кімнати, який Макото віддав Саяці, коли вони помінялися кімнатами.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Леон використав те, що злочин стався у кімнаті Макото. Після вбивства Леон вийшов через сміттєпровід, що веде в кімнату для сміття. Це дозволило йому покинути сцену

злочину не проходячи через гуртожитський коридор та не залишаючи помітні сліди.

Леон витягнув ніж із тіла Саяки, щоб забрати його та знищити головний доказ. Хоча ніж він приховати не зміг, сама дія була спробою замести сліди.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Спершу підозра падає на Макото, тому що:

- Тіло знайшли в його кімнаті,
- Саяка була в паніці саме перед тим, як пішла до нього,
- На дверях ванної є сліди спроби втекти.

Однак докази поступово змінюють хід дискусії:

- Ключова річ — двері ванної кімнати. Макото знає, що його двері погано відкриваються, але Леон про це не знав. Це пояснює сліди на дверях.
- Знаряддя злочину — ніжик із кухні. Його взяла Саяка, а не Макото, що бачили інші студенти, які були там в той час.
- Сліди боротьби в кімнаті свідчать, що Саяка намагалася атакувати Леона.
- Кривавий напис на стіні. Вона написала «11037», що читається як «LEON», якщо дивитися перевернуто.

Джерела:

https://danganronpa.fandom.com/ru/wiki/Danganronpa:_Trigger_Happy_Havoc

Михайлишин Анісія.
Психологічний аналіз впливу
кінофільму «Мовчання ягнят»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності
E-mail: amihajisin@gmail.com

© Михайлишин Анісія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Мовчання ягнят» в жанрі психологічного трилера/детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Мовчання ягнят». Рік створення: 1991 р. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Тед Таллі/за романом Томаса Гарріса.

Імена головних акторів: Джоді Фостер, Ентоні Гопкінс, Тед Левайн, Скотт Гленн

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри: трилер, детектив

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Кларіс Старлінг, курсантка ФБР.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Джейм Гамб, «Буффало Білл».
- Імена героїв другого плану: доктор Ганнібал Лектор.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Курсантка ФБР Кларіс Старлінг отримує завдання поговорити з ув'язненим маніяком-психіатром Ганнібалом Лектором, щоб утримати його допомогу у справі серійного вбивці «Буффало Білл».

Фабула другого акту (розвиток подій): Кларіс поступово встановлює небезпечний контакт із Лектором. Він дає їй уривчасті підказки про особу вбивці, але вимагає взамін частинки її особистої історії. Тим часом

«Буффало Білл» утримує викрадену дівчину - Кетрін, дочку сенатора, - у підвалі свого будинку, готуючи її до неминучої смерті. Розслідування набирає темпу, оскільки політичний тиск зростає, а часу для порятунку заручниці все менше. Кларіс намагається розшифрувати символічні натяки Лектора, які ведуть її до висновку, що злочинець створює собі «костюм із жіночої шкіри». Паралельно лектор влаштовує криваву втечу з-під варти, показуючи, що він небезпечний не лише як співрозмовник, а й як фізична загроза.

Фабула третього акту (розв'язка): Кларіс, вирушає перевіряти підозрюваних. Вона натрапляє на будинок «Буффало Білла», навіть не усвідомлюючи, що перед нею справжній злочинець. Опинившись у його домі, вона виявляє підвал, де утримують заручницю. Напруженість зростає: у темному підвалі, де світло вимикається, Кларіс опиняється в пастці. «Буффало Білл» переслідує її в повній темряві, використовуючи прилад нічного бачення. Але завдяки своїй інтуїції та професійній підготовці вона встигає зорієнтуватися й застрелити злочинця.

Розслідування завершується перемогою Кларіс - вона рятує Кетрін і доводить свою спроможність як агентка ФБР. Фінал залишається тривожним: Лектор після втечі вільний і телефонує Кларіс, натякаючи, що їхня психологічна гра ще не завершена.

Мотиви скоєння злочину: Джейм Гамб, «Буффало Білл», був психічно нестабільною особистістю, яка мала глибокі проблеми з власною ідентичністю. Він не просто вбивав жінок заради задоволення - його мотив був нав'язливим ідеалом: створити собі «нову шкіру» та перевтілитися в того, ким він хотів себе бачити.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Інструменти: ніж, ланцюги, мотузки, клітка в підвалі, яма, швейні інструменти.
- Спосіб утримання: Жертв кидав в глибоку яму в підвалі, де вони поступово слабшали від голоду страху та ізоля-

ції.

- Спосіб вчинення убивства: коли жертва була достатньо виснажена, він убивав її ножом, а потім здирав шкіру з певних ділянок тіла для створення «костюма».

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

Джейм Гамб був досвідчений у питаннях маніпуляції та маскування. Він живі під вигаданим ім'ям і ззовні видавався звичайним, навіть дещо непримітним чоловіком.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Розслідування справи було складним. ФБР тривалий час не мало доказів, щоб зрозуміти, хто саме є вбивця. Лектор допоміг Кларіс непрямыми підказками. Він змусив її зрозуміти, що злочинець обирає жертв не випадково, а тому що вони мають певні фізичні параметри. Лектор вів її до думки, що мотив пов'язаний зі шкірою й перевтіленням, що наштотувало Кларіс на ідею, злочинець займається шиттям і створює щось із жіночих тіл. Кларіс виявила, що Гамб був близько пов'язаний із однією із перших жертв - жінкою, у якої він навчався шиттю.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій): Коли я дивилась цей фільм, то відчувала постійну напругу, кожна сцена тримає в очікуванні небезпеки. Мене вразив зв'язок Кларіс з Лектором. Фільм викликав у мене змішанні відчуття, огида до злочинця який вчиняв такі страшні злочини. Водночас спроба зрозуміти злочинця як особистість, які його мотиви були, чому він так відносився до жінок, чому він сам не захотів стати жінкою, а лише робив образ. Після перегляду було багато запитань. Емоційно я була наповнена як і негативно так і позитивно.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/28-movchannia-igniat.html

Олійник Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Полонянки»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Олійник Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Полонянки» в жанрі детективу та трилеру та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання та способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Полонянки». Рік створення: 2013.
Країна виробник: США. Автор сценарію: Аарон Гузіковський.

Жанровий напрям: Інтелектуальний
кіножанр (детектив, трилер).

Імена головних акторів: Г'ю Джекман, Джейк Джилленгол, Віола Девіс, Пол Дано.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Келлер Довер (батько викраденої дівчинки) та детектив Локі.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Холлі Джонс.
- Імена героїв другого плану: Алекс Джонс, Грейс Довер, Франклін та Ненсі Бірчі.

Короткий зміст першого акту (знайомство): Під час святкування Дня подяки у двох сусідських родин, Доверів та Бірчів, зникають маленькі доньки. Головним підозрюваним стає Алекс Джонс, який перебував у фургоні неподалік, але через брак доказів та його інтелектуальні особливості поліція його відпускає.

Фабула другого акту (розвиток подій): Келлер Довер, розчарований роботою поліції, викрадає Алекса і намагається вибити з нього інформацію катуваннями. Паралельно детектив Локі йде складним шляхом доказів, знаходячи окультні символи (лабіринти) та інших підозрюваних.

Келлер дедалі більше втрачає людську подобу, не усвідомлюючи, що справжня загроза зовсім поруч.

Фабула третього акту (розв'язка): Локі знаходить зв'язок між минулими зникненнями та «лабіринтом». Келлер приходить до Холлі Джонс (тітки Алекса), де з'ясовується, що вона і є викрадачкою. Вона заманює його в яму на підвір'ї. Локі встигає врятувати останню дівчинку та вбити Холлі, а згодом чує свисток Келлера з-під землі.

Мотиви скоєння злочину: Помста Богу через «війну проти дітей», щоб змусити батьків втратити віру. Втративши власну дитину, злочинці вирішили руйнувати чужі життя.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Викрадення за допомогою фургону, використання наркотичних сумішей для придушення волі жертв та тримання їх у полоні (підвали, таємні кімнати).

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Маскування під виглядом безпорадної та доброзичливої літньої жінки. Використання психічно травмованого Алекса як «щита» та відволікання уваги поліції на хибні сліди (лабіринти, малюнки).

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити істину): Фотографія чоловіка Холлі Джонс, на якій він носить такий самий амулет-лабіринт, який було знайдено на тілі іншої жертви. Також вирішальним став звук свистка Келлера, який Локі почув у самому фіналі.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/193-polonyanki.html

Олійник Лідія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Запрошення на вбивство»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

© Олійник Лідія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Запрошення на вбивство» в жанрі детективу і трилеру та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Запрошення на вбивство». Рік створення: 2023. Країна виробник: Франція. Автор сценарію за яким знято фільм: Стівен Шимек.

Імена головних акторів: Міша Бартон, Кріс Браунінг, Бьянка А.Сантос, Джиллз Метті, Грейс Лінн Кунг, Шеймус Девер.

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Міранда Грін.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Дональд Волкер.
- Імена героїв другого плану: Гордон, Кетрін, Шон, Кармен Бланко, доктор Філіп Армстронг, Лу Ван, Лоуренс Кейн, Лорд Фіндлі.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Молода флористка, що захоплюється детективами та сама мріє стати детективом, отримує запрошення на віддалений острів, де знаходиться маєток Лорда Фіндлі. Знайшовши в цьому щось захопливе, та попри всі застереження подруги, сідає на потяг та зустрічає там ще п'ятьох таких, як вона, людей. В поїзді Міранда знайомиться з іншими гостями: журналістом, лікарем, адвокатом та ще двома людьми. При прибутті їх зустрічають лише слуги: господаря немає (мовляв, він

застряг через погану погоду). Ніхто з гостей не знає, навіщо їх запросили, і не знайомий між собою, усе це створює тривожну та загадкову атмосферу.

Фабула другого акту (розвиток подій): Гості перебувають у затишному маєтку, але відсутність пояснень їхнього перебування тут і дивна поведінка слуг лише посилюють підозри й напругу. Все досягає кульмінації, коли одного із запрошених, а саме Лоуренса, знаходять мертвим, а згодом його тіло зникає з вітальні. Всі розуміють: серед них, ймовірно, є вбивця. Міранда, захоплена детективними романами, вирішує розплутати цю справу та ставить під сумнів навіть своє алібі. У кожного з'являються страх, підозри, взаємні побоювання й недовіра.

Фабула третього акту (розв'язка): В той же день за вечерею всі помічають відсутність дворецького та різко підриваються його шукати; на жаль, знаходять його мертвим (задушеним шарфом однієї з гостей). Міранда відлучається. Всі збираються у вітальні та обшукують тіло загиблого; з'являється Міранда з псом (який мав би бути мертвим) та з Лоуренсом. І тут розкривається те, що дворецький і є містером Фіндлі, який спостерігав за ними, і вони всі брати та сестри. Вбивцею виявляється найстарший Волкер через помсту.

Мотиви скоєння злочину: Головним мотивом стала помста за долю покинутої матері. З'ясувалося, що його мати завагітніла від Фіндлі та була звільнена, аби не зіпсувати його становище. Вона чекала на нього все життя, але її життя склалося трагічно.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Волкер отримавши листа уже знав, що зробить, та як туди потрапить, все було сплановано заздалегідь: вдарити дверима та задушити не залишивши ні сліду.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Перше, він скористався ізоляцією маєтку на острові і несприятливою погодою через що виклик поліції чи

сторонньої допомоги ставав майже неможливим. Це давало час для маніпуляцій, приховування слідів і переформування обставин. Друге, атмосфера хаосу через перше вбивство (яке вчинив не він) мало відволікти. Третє, він розраховував, що підозри зосередяться на інших а не на ньому.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Вранці після чергових дивних подій герої повертаються до кабінету, де Міранда разом із детективом показує гостям записи, фотографії й документи, весь архів своїх стосунків з різними жінками та дітей, які вів Фіндлі. Серед списку імен усі запрошені, крім Волкера. Натомість з'являється прислуга на ім'я Шелбі-мати Дональда. Коли Міранда дістає підвіску з іменем матері на ній, це дає пряме свідчення, що Волкер є незаконним сином. Ця невідповідність у записах та наявний фізичний доказ змушують вбивцю зізнатися, мотивом стає помста за зруйноване життя матері.

Джерело:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/23347-zaproshennia-na-vbyvstvo.html

Панчак Вероніка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Острів проклятих»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного універ-
ситету безпеки життєдіяльності
E-mail: veronikakajmakova96@gmail.com

© Панчак Вероніка, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Острів проклятих» в жанрі психологічного трилеру та детективу. Фільм досліджує психологічний стан головного героя, мотиви злочину та вплив подій на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи приховування та виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Острів Проклятих» (Shutter Island).
Рік створення: 2010. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Деніс Ліхейн (роман), сценарій Марк Сайдел.

Імена головних акторів: Леонардо ДіКапріо, Марк Руффало, Бен Кінгслі.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів :

- Протагоніст: федеральний маршал Тедді Деніелс.
- Антагоніст: головний лікар острова (Ендрю Леддіс/псевдо-злочинець у сюжеті).
- Герої другого плану: Чак (партнер Деніелса), медсестра Рейчел, інші пацієнти лікарні.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Федеральні маршали Деніелс та Чак прибувають на віддалений психіатричний острів для розслідування зникнення пацієнтки. Деніелс знайомиться з персоналом та пацієнтами, починає помічати дивні деталі

Фабула другого акту (розвиток подій): Розслідування ускладнюється загадковою атмосферою острова, дивними поведінками персоналу та пацієнтів. Деніелс поступово відкриває темні таємниці психіатричної лікарні.

Фабула третього акту (розв'язка): Головний герой усвідомлює, що він сам є пацієнтом лікарні і його «розслідування» — частина терапевтичного експерименту. Психологічний сюжет приводить до моральних і етичних питань щодо реальності, провини та покарання.

Мотиви скоєння злочину: викриття злочинів через психологічну нестабільність, бажання приховати правду про минулі події та моральні колізії.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: маніпуляції, психологічний тиск, приховування інформації.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: створення ілюзії розслідування, психологічна гра з пацієнтами та слідчими.

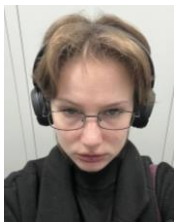
Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): аналіз поведінки персонажів, вивчення медичних записів, психологічна інтуїція головного героя та несподівані розкриття інформації.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму: Фільм тримає глядача в напрузі, створює психологічну дихотомію реальності та ілюзії, викликає емоції тривоги, співчуття та здивування, змушує замислитися над моральними та психологічними аспектами злочинів

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/32-ostrv-proklyatih.html

Пелех Валерія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Бійцівський клуб»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: lsasyklera@gmail.com

© Пелех Валерія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Бійцівський клуб» в жанрі (екшн, кримінал) та його вплив на глядача.

Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Бійцівський клуб». Рік створення: 1990. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм : Чак Поланік.

Імена головних акторів: Бред Пітт, Едвард Нортон і Гелена Бонем Картер.

Жанровий напрям: фільми-дії (екшн, кримінал).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст) - безіменний оповідач (часто його називають просто Narrator або Джек у фанатських матеріалах).
- Ім'я антигероя (антагоніст) - Тайлер Дерден.
- Імена героїв другого плану - Марла Сінгер, Роберт Полсон (Боб), Ангела Госсен.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Головний герой — офісний працівник, який живе монотонним, порожнім життям і страждає від безсоння. Він відвідує різні терапевтичні групи, щоб знайти сенс життя і трохи емоційної розрядки. Там він зустрічає Марлу Сінгер, жінку, яка теж відвідує групи з цікавості, що викликає у нього внутрішній конфлікт. Він знайомиться з Тайлером Дерденом, харизматичним і радикальним чоловіком, який пропонує йому інший спосіб життя.

Фабула другого акту (розвиток подій): Головний герой та Тайлер створюють «Бійцівський клуб» — таємну спільноту чоловіків, які прагнуть виплеснути агресію та відчути себе живими через фізичні бої. Клуб швидко перетворюється на більш радикальну організацію — «Проект Хаос», яка займається саботажем та знищенням символів споживацького суспільства. Головний герой поступово усвідомлює, що Тайлер виходить з-під контролю і методи, які спочатку здавались «звільняючими», стають небезпечними.

Фабула третього акту (розв'язка): Головний герой усвідомлює, що Тайлер — це проекція його власної підсвідомості, а всі злочини і радикальні дії, які він приписує Тайлеру, були його власними вчинками. Він намагається зупинити хаос і бореться з частиною своєї особистості. Фільм закінчується сценою, де він тримає руку Марли, дивлячись на руйнування міських хмарочосів, символізуючи початок нового життя та усвідомлення власної відповідальності.

Мотиви скоєння злочину: Тайлер (як частина психіки головного героя) діє з мотивів протесту проти споживацького суспільства, бажання перезавантажити систему та зруйнувати штучні соціальні структури. Мотивом також є пошук сили, контролю та почуття життя через радикальні дії.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: вибухи, підпали, акти вандалізму, саботаж будівель і банків. Діяльність організована та таємна, часто використовує хаотичні й непередбачувані методи, щоб залишити мінімум слідів.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Тайлер є уособленням внутрішньої особистості головного героя, тому зовнішньо він «невидимий» для інших. Головний герой ідентифікує злочини з Тайлером, уникаючи власної відповідальності до моменту розкриття. Також використовуються таємні зустрічі та нерозкриті

зв'язки членів клубу.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): ключовим моментом є усвідомлення головним героєм своєї дисоціативної особистості — він сам є Тайлером. Розв'язка відбувається через психологічне відкриття та спробу взяти контроль над власними діями.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій: Фільм залишає сильне емоційне враження — від шоку та напруження до захоплення і задуму про психологію особистості. Стиль «Бійцівського клубу» провокує думки про споживацьке суспільство, ідентичність, внутрішні конфлікти і межі свободи. Атмосфера похмурого хаосу та глибоких психологічних конфліктів залишає тривалий післясмак і стимулює рефлексію. Фільм одночасно шокуючий, драматичний і провокаційний, викликаючи цікаві асоціації з власним життям та соціумом.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_drama/8-bycvskiy-klub.html

Періг Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Сім»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності
E-mail: perignasta13@gmail.com

© Періг Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Сім» у жанрі психологічного трилера. Фільм досліджує глибокі аспекти людської моралі, гріха та покарання, демонструючи взаємодію між злочинцем і слідчими. Розкрито хід розслідування, мотиви злочинів, психологічні механізми злочинної поведінки та вплив на глядача.

Назва кінофільму: Сім (Se7en). Рік створення: 1995.
Країна виробник: США. Автор сценарію: Ендрю Кевін Вокер. Режисер: Девід Фінчер.

Головні актори: Бред Пітт, Морган Фрімен, Кевін Спейсі, Гвінет Пелтроу.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри – трилер, детектив, нуар.

Головні персонажі:

- Головний герой (протагоніст) - детектив Девід Міллз (Бред Пітт).
- Антагоніст - Джон Доу (Кевін Спейсі).
- Герої другого плану - детектив Вільям Сомерсет (Морган Фрімен), Трейсі Міллз (Гвінет Пелтроу).

Перший акт (знайомство): Двоє детективів – досвідчений Сомерсет і молодий, емоційний Міллз – розпочинають розслідування серії жорстоких убивств, у яких злочинець карає людей за сім смертних гріхів.

Другий акт (розвиток подій): Розслідування стає дедалі складнішим – убивця ретельно планує злочини, кожен із яких символізує один із гріхів: ненажерство, жадібність, лінощі, хіть, гордість, заздрість і гнів. Детективи стикаються з моральними дилемами й власними страхами.

Третій акт (розв'язка): злочинець сам здається поліції, але веде детективів до фінальної сцени, де розкриває свій останній план. Міллз втрачає контроль, дізнавшись про смерть своєї дружини, і стає знаряддям завершального гріха – гніву.

Мотиви скоєння злочину: Джон Доу прагне «очистити» суспільство від грішників, караючи кожного відповідно до його провини. Це викривлена моральна концепція – злочинець бачить себе знаряддям божественної справедливості.

Інструменти і способи вчинення злочину: злочини ретельно сплановані. Доу застосовує психологічний та фізичний тиск, залишає символічні сліди, пов'язані з кожним гріхом. Використовує пастки, тортури, маніпулює місцем злочину для передачі послання.

Спосіб злочинця захватись: він діє з точністю і холодним розрахунком, уникає камер, не залишає слідів. Його поведінка контрольована, він сам планує момент здачі поліції, щоб завершити свій сценарій.

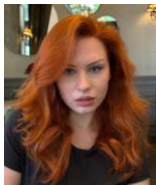
Хід розслідування: ключем до розкриття справи стають символічні натяки, біблійні мотиви та логіка семи гріхів. Детектив Сомерсет аналізує послідовність злочинів, знаходячи закономірність, що допомагає зрозуміти мотиви Доу.

Узагальнене враження: фільм справляє сильне психологічне враження. Він показує, наскільки тонка межа між правосуддям і помстою, моральністю і фанатизмом. «Сім» викликає напруження, страх, співпереживання та роздуми про природу людського зла. Для юридичної психології фільм є важливим прикладом аналізу мотивів злочинця, емоційного стану слідчих і впливу злочину на психіку учасників процесу.

Джерела:

<https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/67a098bb33d45fec5a303a9d-1995-sim>

Плавуцька Софія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Дістати ножі»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: plavutskasofia2003@gmail.com

© Плавуцька Софія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Дістати ножі» в жанрі (обрати з наведеного: детективу, трилеру, екшну, фільму жахів, фантастичного фільму, фентезі і т.п.) та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Дістати ножі». Рік створення: 2019. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Раян Джонсон (сценарій та режисура).

Імена головних акторів: Деніел Крейг, Ана де Армас, Кріс Еванс, Крістофер Пламмер, Джеймі Лі Кертис, Дон Джонсон.

Жантровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар («чорний фільм»), детектив).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст) – Бенуа Блан (приватний детектив).
- Ім'я антигероя (антагоніст) – Ренсом Драйсдейл (онук письменника, маніпулятор, злочинець).
- Імена героїв другого плану – Марта Кебрера (доглядальниця Харлана). Харлан Тромбі (відомий письменник), Лінда Драйсдейл, Річард Драйсдейл, Волт Тромбі, Джоні (Джоані) Тромбі.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

У маєтку відомого письменника Харлана Тромбі родина збирається на святкування дня народження. Наступного ранку Харлана знаходять мертвим. Поліція вважає це самогубством, але загадковий детектив Бенуа Блан

отримує анонімне замовлення й починає власне розслідування. Він знайомиться з кожним членом сім'ї та швидко помічає суперечливі свідчення та приховані конфлікти. Фабула другого акту (розвиток подій): Під час розслідування з'ясовується, що кожен член родини мав мотив бажати письменнику зла. У центрі уваги опиняється доглядальниця Марта, яка випадково... здається, ввела Харлану неправильні ліки. Проте Харлан свідомо пожертвував собою, щоб уберегти Марту. Родина тисне на дівчину, а Блан поступово викриває брехню й маніпуляції родичів. Найбільш підозрілим виявляється Ренсом, який поводить зухвало та уникає відповідей.

Фабула третього акту (розв'язка): Блан знаходить ключову деталь: Ренсом підмінив ліки й хотів убити діда, щоб повернути собі спадок. Але план зірвався через професіоналізм Марти, яка інтуїтивно дала правильний препарат. Ренсом, намагаючись приховати злочин, створив хаос і підставляв Марту. Блан розкриває правду та демонструє незаперечні докази. Ренсона заарештовують. Марта успадковує маєток, а родина залишається ні з чим.

Мотиви скоєння злочину:

- Жадібність — Ренсом не хотів втратити спадок.
- Нарцистичне переконання у власній винятковості.
- Бажання контролювати сімейний бізнес та гроші.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Підміна вмісту медичних флаконів.
- Намір спричинити смертельну передозу.
- Використання лікарських засобів як зброї.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Ренсом удавав безтурботність і демонстративно «допомагав» Марті.

Маніпулював фактами й намагався спрямувати підозру на інших.

Використовував хаос у родині й їхні конфлікти як ширму.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити

злочинця): детектив Блан помітив, що Марта правильно відчула препарат за консистенцією, що означає — вона не могла помилитися. Ключова деталь: токсикологічний аналіз довів, що смертельної дози не було → злочин був запланованим, але не реалізованим так, як хотів Ренсом. Сліди підміни в аптечці.

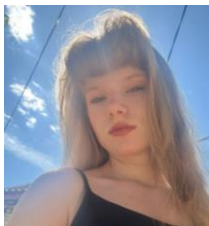
Факт, що Ренсом раніше мав доступ до кімнати з ліками.

Невідповідності у свідченнях сім'ї. Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій: Фільм створює ефект інтелектуального задоволення й викликає сильну зацікавленість у процесі розслідування. Атмосфера напружена, але водночас іронічна, із гострими соціальними підтекстами. Перегляд залишає відчуття завершеності, катарсису й захоплення роботою детектива Блана. Глядач переживає цілу палітру емоцій: від сміху до напруги й задоволення від розгадки.

Джерела:

<https://uakino-bay.net/10105-dostat-nozhi.html>

Побочій Даріна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Body at Brighton Rock»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

© Побочій Даріна, грудень 2025.

Здійснено структурний, наративний та психологічний аналіз кінофільму «Смертельна стежка» (Body at Brighton Rock, 2019), події якого розгортаються у віддаленому національному парку, де працює молода рейнджерка Венді.

Назва кінофільму: «Body at Brighton Rock» (Смертельна стежка). Рік створення: 2019. Країна-виробник: США. Режисер: Роксен Бенджамін.

Жанр: детектив, психологічний трилер.

У фільмі задіяні актори: Кара Теоболд, Емілі Олсон, Метью Дакетт та ін.

Головні персонажі:

- Головна героїня – Венді (молода рейнджерка національного парку).
- Другорядні герої: Майя (подрута), старший рейнджер Дейв, туристи, рятувальники.
- «Антагоніст»: не конкретна людина, а обставини — природа, темрява, невідоме, власний страх.

Короткий зміст першого акту (знайомство): Події розгортаються у великому національному парку, де працює головна героїня — молода, недосвідчена рейнджерка Венді. Спочатку її презентують як людину, яка не зовсім відповідає суворим вимогам професії: вона не підготовлена, невпевнена, хибно оцінює ризики.

Прагнучи довести колегам свою профпридатність, Венді добровільно бере на себе складний маршрут патрулювання. Під час обходу вона заблукує, а згодом натрапляє на тіло чоловіка, що лежить біля стрімкого схилу в районі Брайтон-Рок.

Вона повідомляє керівництво, але через віддаленість місця рятувальники зможуть прибути лише зранку. Венді наказують залишатися з тілом усю ніч, щоб той не пропав, не був пошкоджений тваринами та залишався недоторканим для подальшого слідства. Початковий конфлікт формується: самотня жінка проти дикої природи; невідомість проти логіки; страх проти обов'язку.

Фабула другого акту (розвиток подій): другий акт зосереджений на поступовому наростанні психологічної напруги та дослідженні психічних станів людини, що опиняється в екстремальних умовах.

- Зростання тривоги. Темрява, звуки лісу, відсутність зв'язку, дика природа — все викликає у Венді різке підвищення рівня тривоги. У неї проявляються: панічні реакції; сенсорні спотворення; страх перед хижакими; гіпернастороженість.
- Псевдогалюцинації і розлади сприйняття. Унаслідок стресу Венді починає «бачити» рухи тіла, уявляти, що мрець оживає, що хтось стежить за нею. Ліс «оживає», стає загрозливим психологічним простором.
- Внутрішній конфлікт. Головна героїня бореться між: бажанням утекти; обов'язком залишатися; страхом зробити помилку; потребою довести власну професійність. Це класичний сценарій кризової психології: людина перебуває у ситуації, де її адаптивні механізми перевантажені, але вона повинна діяти.
- Підозра, що смерть не випадкова. Венді починає сумніватися, що чоловік загинув через падіння. Натяки у кадрах — сліди, положення тіла, невідповідності — підводять глядача до ідеї, що там міг бути злочин.

Напруга переходить у стадію параноїдальних мисленневих конструкцій — природну реакцію мозку у момент критичного стресу.

Фабула третього акту (розв'язка): Кульмінація розкриває правду і водночас психологічно трансформує

героїню.

- Загроза стає реальною. Виявляється, що Венді не помилялася — у зоні є невідома особа, і ймовірно, це вбивця, який хоче забратися з місця злочину непоміченим. Психологічний трилер переходить у фазу реального фізичного ризику.
- Венді опиняється у ситуації «виживання». Вона мусить: ховатися; аналізувати фактори ризику; контролювати власні реакції; приймати рішення під загрозою нападу. Це становить основу психологічного тесту на стресостійкість та реакцію у кризі.
- Внутрішнє зростання. Венді долає: паніку; страх смерті; паралізуючу тривогу. Вона вперше демонструє риси професійного рейнджера: холодну оцінку, логічність, витривалість.
- Розв'язка. Рятувальники прибувають, а злочин виявляється реальним: чоловік не впав — його вбили, і вбивця був поруч. Фільм завершується трансформацією Венді: із дівчини, яку ніхто не сприймав серйозно, вона стає людиною, що успішно пройшла через екстремальну ситуацію та продемонструвала професійну зрілість.

Мотиви скоєння злочину: Хоча фільм не зосереджується на деталях злочину, структура поданих елементів натякає на мотиви, типові для ізольованих просторів:

- конфлікт між загиблим і нападником;
- кримінальна діяльність у районі;
- приховані мотиви, що зумовили вбивство;
- бажання винного приховати сліди у важкодоступному місці.

Спосіб приховування злочину: Тіло залишене на скелях так, щоб створити враження падіння, ніби чоловік зірвався зі схилу; сліди боротьби змішані із природними елементами; віддаленість району ускладнює розслідування; убивця міг повернутися вночі, щоб знищити сліди або усунути свідка.

Ключові деталі, що допомогли розкрити злочин: невідповідність травм падінню; підозрілий слід у зоні, де, за логікою, не мало бути людей; поведінка невідомого, який намагався повернутися до місця тіла; психологічні реакції Венді, які допомогли їй інтуїтивно визначити небезпеку.

Психологічний вплив фільму. Фільм демонструє:

- Реалістичну модель поведінки людини під впливом екстремального стресу. Страх, паніка, галюцинаторні образи, параноїдальні думки — все це відповідає реакціям нервової системи у критичних ситуаціях.
- Трансформацію особистості. Венді проходить шлях від невпевненості до внутрішньої сили та стійкості.
- Взаємодію з природою як психологічним чинником. Ліс уночі стає не просто простором — а персонажем, що чинить тиск на психіку.
- Відчуття ізоляції та загрози. Фільм моделює ситуацію, що є цінною для майбутніх фахівців кризової психології: коли людина залишається сам-на-сам із небезпекою й власними страхами.

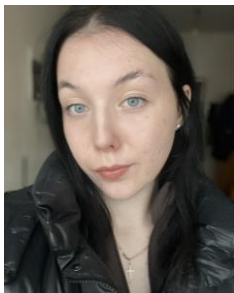
Висновок. «Body at Brighton Rock» — це не традиційний детектив, а психологічний трилер виживання, який демонструє глядачеві поведінку особистості під сильним стресом, динаміку страху, трансформацію через небезпеку та кризову адаптацію.

Фільм може бути корисним для студентів, які вивчають: екстремальну психологію; механізми стресових реакцій; поведінку в ізольованих середовищах; динаміку страху та внутрішніх ресурсів; психологію сприйняття небезпеки.

Джерела:

<https://www.youtube.com/watch?v=-ru6uqB2M1Q>

Полінчук Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Невидимий гість»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Полінчук Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Невидимий гість» в жанрі детективний трилер та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Невидимий гість». Рік створення: 2016. Країна виробник: Іспанія. Автор сценарію, за яким знято фільм : Оріол Пауло.

Імена головних акторів: Маріо Касас, Ана Вагенер, Хосе Коронадо, Барбара Ленні, Франсеск Орелла.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, нуар («чорний фільм»), детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Адріан Дорія.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Вірджинія Гудман.
- Імена героїв другого плану: Лаура Відаль, Томас Гаррідо, Ельвіра Гаррідо, Дані Гаррідо.

Фабула першого акту (знайомство): фільм «Невидимий гість» (2016) розпочинається із знайомства з головним героєм — успішним бізнесменом Адріаном Доріа, який звинувачується у вбивстві своєї коханки Лаури Відаль. Події відбуваються у одному із номерів готелю за містом, де жінку знаходять мертвою у ванній кімнаті, а сам Адріан — непритомний поруч. Попри очевидні докази провини, він наполягає, що невинний.

Щоб підготуватися до суду, до Адріана приїжджає Вірджинія Гудман — відома адвокатка, яка спеціалізується на складних справах і ніколи не

програвала. Вона має лише кілька годин, щоб почути від нього всю правду та знайти суперечності в офіційній версії подій. Під час їхньої розмови через спогади Адріана глядач поступово дізнається про його таємний роман з Лаурою, їхню поїздку до віддаленого готелю, а також про загадкову аварію, яка стала початком низки трагічних подій.

Перший акт формує атмосферу напруги та недовіри, знайомить із головними персонажами — обвинуваченим, його коханкою та адвокаткою — і задає основну інтригу: чи справді Адріан каже правду, і хто стоїть за смертю Лаури Відаль?

Фабула другого акту (розвиток подій): поступово адвокат Вірджинія Гудман переконує Адріана Доріу розповісти всю правду. Він зізнається, що кілька місяців тому разом зі своєю коханкою Лаурою потрапив у автокатастрофу, у якій загинув молодий хлопець — Даніель Гаррідо. У паніці, боячись скандалу, вони вирішили приховати злочин, сховавши тіло в багажнику машини, яку потім залишили на дні озера. Після цього події набули драматичного розвитку: батьки загиблого хлопця починають власне розслідування, підозрюючи, що їхній син став жертвою злочину. Лаура, не витримавши почуття провини, прагне зізнатися в усьому поліції, але Адріан переконує її мовчати.

Під час допиту Гудман все глибше ставить під сумнів його версію, виявляє невідповідності в деталях, а Адріан змушений розкривати нові обставини, які поступово розкривають справжню природу його вчинків. Глядач дізнається, що злочин міг мати ще одного свідка, а Лаура, можливо, дізналася більше, ніж Адріан думав. Атмосфера психологічного напруження наростає, коли стає очевидно, що не все є таким, як здається, а адвокатка знає більше, ніж говорить.

Фабула третього акту (розв'язка): У фінальній частині історії правда поступово виходить назовні.

Вірджинія Гудман продовжує тиснути на Адріана, і він нарешті зізнається, що саме він убив Лауру. Вона погрожувала розкрити поліції правду про смерть Даніеля Гаррідо, і щоб урятувати себе, Адріан інсценував пограбування та задушив її.

Після повного зізнання адвокатка спокійно збирає свої речі, і тільки тоді герой розуміє, що її справжнє ім'я — не Вірджинія Гудман. Насправді це Ельвіра Гаррідо, мати загиблого хлопця, яка, переодягнувшись і використавши хитрість, змогла виманити з Адріана правду. Вона записала всю розмову на диктофон і залишає кімнату, забираючи докази, що викривають убивцю.

Фільм завершується сценами, де Адріан усвідомлює, що програв — усі його брехні розкриті, а справжня справедливість, хай і не через суд, усе ж таки наздогнала його.

Мотиви скоєння злочину: Адріан Доріа — успішний бізнесмен, який має родину, гроші й бездоганну репутацію. Головним мотивом його злочинів стає страх втратити все, що він здобув. Після нещасного випадку, коли він і його коханка Лаура Відаль збивають на дорозі хлопця Даніеля Гаррідо, Адріан боїться, що правда зруйнує його кар'єру, а преса знищить його ім'я. Саме це штовхає його на аморальне рішення — приховати тіло загиблого та інсценувати викрадення автомобіля. Коли ж Лаура, замучена совістю, вирішує зізнатися в усьому поліції, у Адріана знову спрацьовує той самий мотив — самозбереження. Він убиває її, щоб приховати власну провину та зберегти таємницю, яка могла б зруйнувати його життя. Таким чином, його дії продиктовані не лише страхом покарання, а й глибоким егоїзмом і прагненням будь-якою ціною зберегти свій статус.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Перший злочин — приховування факту ДТП — був здійснений без застосування зброї, але з холодним розрахунком. Адріан і Лаура сховали тіло хлопця в багажник його власного авто,

а потім затопили машину в озері, щоб ніхто не знайшов докази. Другий злочин — убивство Лаури Відаль — стався у готельному номері. Адріан убив її під час сварки, коли вона заявила, що не може більше жити з брехнею. Його дії були імпульсивні, але водночас продумані: він інсценував пограбування, розкидав речі, створив безлад і залишив фальшиві сліди, щоб поліція повірила у випадкове вбивство. Таким чином, інструментом злочину стає не стільки зброя, скільки хитрість, психологічний тиск і маніпуляція ситуацією.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Щоб уникнути відповідальності, Адріан використовує кілька рівнів обману. Після аварії він повідомляє поліції, що його автомобіль нібито викрали, аби замести сліди. Потім, коли вбиває Лауру, — створює сцену пограбування, намагаючись представити себе жертвою, яка втратила свідомість і нічого не пам'ятає. Додатково він маніпулює свідченнями, користується допомогою адвокатів, які допомагають вигадати правдоподібну історію для суду. Протягом усієї розмови з адвокаткою Вірджинією Гудман він також намагається психологічно контролювати ситуацію, переконуючи її у своїй невинуватості. Його головна стратегія — створити ілюзію безпорадного свідка, а не винуватця.

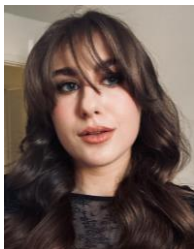
Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Розслідування будується на поступовому викритті брехні Адріана. Спочатку поліція не має доказів, що прямо вказують на нього, але батьки загиблого Даніеля, Томас і Ельвіра Гаррідо, не здаються. Томас знаходить непрямі свідчення: зникнення машини, дивну поведінку Лаури, сліди на місці аварії. Підозрюючи Адріана, вони розробляють план. Найрозумніший хід здійснює мати хлопця — Ельвіра Гаррідо, яка видає себе за досвідчену адвокатку Вірджинію Гудман. Вона приходить до Адріана, щоб вислухати його версію, і, вміло ставлячи запитання, виманює з нього зізнання. Уся

розмова записується на диктофон, схований у її речах. Лише наприкінці Адріан розуміє, що його «адвокатка» — насправді мати тієї самої жертви, яку він намагався забути. Саме цей запис і стає тією деталлю, яка остаточно розкриває злочин і доводить його провину.

Джерела:

<https://uaserials.my/2942-nevydymyi-gist.html>

Садовська Соломія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Балада про дрібного гравця»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Садовська Соломія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Балада про дрібного гравця» у жанрі психологічної драми з елементами інтелектуального трилера. Стрічка занурює глядача у нічний світ Макао – місто, де азарт стає релігією, а програні ставки вимірюються не лише грошима, а й долями. У центрі сюжету – історія шахрая, який намагається сховатися за маскою аристократа, але виявляється у пастці власних ілюзій.

Назва кінофільму: «Балада про дрібного гравця». Рік створення: 2025. Країна виробник: Велика Британія, Німеччина. Автор книги, за яким знято фільм: за романом Лоуренса Осборна.

Імена головних акторів: Колін Фаррелл, Фала Чен, Тільда Свінтон, Алекс Дженнінгс, Діні Іп

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри – трилер, детектив

Імена головних персонажів:

- Головний герой (протагоніст) - Лорд Дойл (Брендан Рейлі), шахрай, що переховується в Макао, видаючи себе за аристократа.
- Антигерой (антагоніст) - Синтія Блайт, приватна детективка, що розслідує його минулі фінансові махінації й прагне викрити справжню особу героя.
- Герої другого плану - Дав Мін, загадкова жінка з казино; персонал казино, кредитори, гравці та люди кримінального середовища.

Перший акт (знайомство): Глядач знайомиться з Лордом Дойлом – професійним шахраєм, який утік до Макао після фінансових злочинів у минулому. Він видає себе за «аристократа», веде розгульне життя в казино,

програє великі суми, втікає від реальності за допомогою алкоголю та азарту. Створюється образ людини, що намагається «переграти» долю, але насправді лише поглиблює власну кризу.

Другий акт (розвиток подій): Дойл знайомиться з таємничою Дав Мін – жінкою, яка ніби відчуває його внутрішню зламаність і пропонує підтримку. Паралельно посилюється загроза: на його слід виходить приватна детективка Синтія Блайт.

Герой опиняється між двома силами: спокусою порятунку та нового життя (Дав Мін) і невідворотним покаранням за минуле (Блайт). Гра в казино перетворюється на метафору його життя – втечу, ризик, хаос. Дойл робить відчайдушні ставки, прагнучи зламати свою фортуна.

Третій акт (розв'язка): Герой робить останню критичну ставку, яка має «вирішити все». Реальність розмивається, і стає незрозуміло, що є правдою, а що – галюцинаціями, породженими його страхом та залежністю. Спроба утекти від детективки та своїх злочинів вже не допомагає – Дойл змушений зустрітись з наслідками власних рішень. Фінал навмисне не дає однозначної відповіді, натякаючи, що кара для героя – у самому його внутрішньому крахові.

Мотиви скоєння злочину:

- Бажання швидкого збагачення.
- Прагнення втекти від минулого та відповідальності.
- Психологічна залежність від азарту, ризику, алкоголю.
- Відчуття власної «особливості» й віра в те, що він здатен обдурити систему та людей.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: використання фальшивої особистості «Лорда Дойла», фінансові махінації, шахрайство; маніпулювання довірою інших людей, азартна гра як спосіб здобути гроші без значних зусиль.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

- Переховування у Макао серед туристів та гравців, де легко загубитися.
- Постійна зміна місць проживання і казино.
- Алкоголь, нічний спосіб життя, хаотичні дії, що роблять його непередбачуваним.
- Вдавання з себе багатого аристократа, щоб відвести підозри від своєї справжньої сутності.

Хід розслідування (деталь, що допомогла викрити злочинця): Синтія Блайт знаходить докази, що Дойл – не лорд, а шахрай Брендан Рейлі, який утік після фінансових зловживань. Ключовою деталлю стає його повторюваний поведінковий патерн у казино, що збігається з почерком його попередніх афер, та свідчення людей, яких він обманув. Саме це руйнує його легенду та наближає момент викриття.

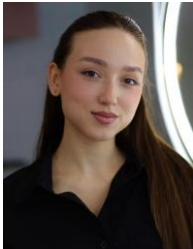
Аналіз впливу на глядача:

- Психологічний вплив. Глядач проникає у внутрішній світ людини на межі краху. Фільм показує, як залежність і самообман руйнують особистість, перетворюючи її на заручника власних рішень.
- Моральний аспект. Стрічка нагадує, втеча від минулого не скасовує наслідків, а азарт – не шлях до свободи, а шлях до руйнації.
- Соціальний аспект. Показане токсичне середовище казино, де людські слабкості перетворюються на товар, а системи гральних будинків живляться розпачем гравців.
- Філософський вплив. Фільм змушує задуматися – чи можна виграти гру, якщо твоєю ставкою стає власна доля? І чи не є справжнім антагоністом — сам герой?

Джерела:

<https://uaserials.com/11584-balada-pro-dribnogo-gravcyia.html>

Сеньків Аделіна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Загублена»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Сеньків Аделіна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Загублена» в жанрі трилеру/детективу та його впливу на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи приховування слідів злочину та способи виявлення таємниці. Фільм демонструє маніпулятивну природу міжособистісних стосунків, психологічний тиск та суспільний вплив медіа.

Назва кінофільму: «Загублена» (Gone Girl). Рік створення: 2014. Країна-виробник: США. Автор сценарію: Гілліан Флінн. Фільм знято за її ж однойменним романом.

Імена головних акторів: Бен Аффлек, Розамунд Пайк, Ніл Патрік Гарріс, Тайлер Перрі, Керрі Кун

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Нік Данн.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Емі Елліотт-Данн.
- Імена героїв другого плану: Марго Данн, Енджі Евері (детективка), Дезі Коллінгз, адвокат Теннер Болт.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
У п'яту річницю шлюбу Нік Данн повертається додому та виявляє зникнення своєї дружини Емі. На місці — сліди боротьби. Поліція розпочинає розслідування, а Нік опиняється в центрі уваги медіа та стає головним підозрюваним. Поступово відкриваються деталі їхнього проблемного шлюбу.

Фабула другого акту (розвиток подій): суспільний тиск, фальшиві докази та щоденник Емі створюють образ

Ніка як потенційного вбивці. В середині фільму розкривається, що Емі інсценувала власне зникнення, щоб помститися Ніку за зраду. Вона ретельно підлаштувала всі докази, щоб звинуватити його у вбивстві.

Фабула третього акту (розв'язка): Емі розіграє іншу маніпуляцію: вбиває свого колишнього коханця Дезі, заявляючи, що він нібито тримав її у полоні. Вона повертається додому “жертвою”, і медіа знову на її боці. Нік розуміє, що став заручником її плану, але не може довести її провини. Фінал залишається напруженим — Нік змушений залишитися в стосунках з небезпечною маніпуляторкою.

Мотиви скоєння злочину: помста за невірність чоловіка, потреба в контролі, бажання сформуванати ідеальний публічний образ та покарати Ніка за «зруйноване ідеальне життя». Також — прагнення маніпулювати медіа та суспільною думкою.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Інсценування зникнення: штучні сліди боротьби, підроблений щоденник, фальсифікація фінансових доказів, ретельне планування маршруту втечі, використання чужих речей як доказів. Убивство Дезі — холоднокривний напад у його будинку.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Емі змінює зовнішність, використовує готівку, переховується в мотелях, маніпулює людьми довкола, фальсифікує записи у щоденнику, створює образ ідеальної дружини-жертви. Активно використовує медіа для формування потрібного наративу.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): ключовими були суперечності в доказах, штучність слідів боротьби, невідповідності у щоденнику та відеозаписах. Детективи дійшли висновку, що зникнення виглядає підозріло інсценованим, а фінальна брехня Емі про «викрадення» стала зрозумілою Ніку після повернення її додому.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/58-zagublena.html

Сердюк Анна.
Психологічний аналіз впливу
кінофільму «Острів проклятих»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: serdiukanna721@gmail.com

© Сердюк Анна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Острів проклятих» у жанрі психологічного трилера та детективу й його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, сюжетні перепони, способи приховування таємниці та вплив фабульної гри на сприйняття подій.

Назва кінофільму: «Острів проклятих» (Shutter Island).
Рік створення: 2010. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або книги: сценарій — Laeta Kalogridis. Фільм знято за романом Денніса Ліхейна «Shutter Island»
Режисер: Martin Scorsese.

Імена головних акторів:

- Leonardo DiCaprio (Тедді Деніелс/Ендрю Леддис).
- Mark Ruffalo (Чак Оул/доктор Шінхан).
- Ben Kingsley (доктор Кролі).
- Michelle Williams (Долорес).

Жанровий напрям – інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив, психологічна драма).

Імена головних персонажів:

- Протагоніст: Тедді Деніелс (насправді — Ендрю Леддис).
- Антагоніст: Психічний розлад героя / trauma (також — вигаданий злочинець Леддис).
- Другорядні персонажі: доктор Кролі, Чак Оул, Долорес.

Фабула першого акту (знайомство): детектив Тедді Деніелс прибуває на острів Шаттер-Айленд разом із напарником Чаком Оулом, щоб розслідувати зникнення пацієнтки-психічнохворої Рейчел Соландо з лікарні для злочинців. Охорона та персонал поведуться загадково,

пацієнти наче приховують правду. Тедді підозрює, що на острові проводять незаконні експерименти.

Фабула другого акту (розвиток подій): Тедді переслідують галюцинації про загиблу дружину. Він знаходить шифрований запис і переконаний, що певний Ендрю Леддис — підпалювач, який убив його дружину — також на острові. Рейчел нібито знаходять, але її історія викликає ще більше підозр. Герой вірить, що його обманюють і хочуть зробити пацієнтом лікарні.

Фабула третього акту (розв'язка): З'ясовується, що Тедді Деніелс — це і є Ендрю Леддис. Він колишній маршал, який після трагедії збожеволів: його дружина, хвора на психічний розлад, втопила дітей, а він у відчаї застрелив її. Весь «розслідувальний сценарій» було створено лікарями як експеримент, щоб повернути героя до реальності. Однак у фіналі незрозуміло, чи приймає він правду, чи знову занурюється в ілюзію.

Мотиви скоєння «злочину» (тут злочин — внутрішній конфлікт героя проти самого себе):

- Психологічна травма після загибелі сім'ї.
- Втеча свідомості в ілюзорну роль «детектива», щоб уникнути вини.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: зброя (постріл у дружину), механізм психологічної ізоляції — власна свідомість як спосіб приховати правду.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу: Ендрю створює альтернативну особистість — Тедді Деніелса, який бореться зі «злом», щоб не визнати власної провини. Його розслідування — це втеча від реальності.

Хід «розслідування»:

- Галюцинації з дружиною та дітьми.
- Шифрований запис «4.0.67» → це номер його власної історії.
- Підозра щодо змови лікарів — насправді спроба повернути його пам'ять.
- У фіналі — раціональне пояснення всього.

Деталь, що допомогла викрити правду:

- Невідповідності в документах, поведінці напарника, реакціях персоналу.
- Лікарі знають його краще, ніж він сам.

Узагальнене враження від перегляду: фільм викликає сильне психологічне напруження, змушує сумніватися у власному сприйнятті реальності. Постійний сюжетний обман та шокуюча розв'язка залишають глядача з питанням: що є правдою, а що — лише захист розуму?

Теми: вина, втрата, психічне здоров'я, моральна відповідальність.

Асоціації: замкненість, туман, страх, дезорієнтація, боротьба із самим собою.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/32-ostv-proklyatih.html

Симоненко Вікторія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Сім»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

© Симоненко Вікторія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Сім» (Se7en) в жанрі психологічного трилеру/нео-нуару та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці. Фільм є витонченим психологічним трилером, де два детективи намагаються зупинити серійного вбивцю Джона Доу, який карає своїх жертв відповідно до Семи смертних гріхів. Розслідування перетворюється на філософську боротьбу, де головною перепорою є раціональний розум вбивці та його здатність передбачати реакції поліції. Способом ховання Доу є його абсолютна анонімність та маніпуляція системою. Фільм кульмінує шокуючою розв'язкою, де вбивця сам стає інструментом розкриття таємниці, змушуючи протагоніста, детектива Міллза, скоїти фінальний гріх «Гніву», чим завершує свою жажливу місію.

Назва кінофільму: «Сім» (Se7en). Рік створення: 1995.
Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Ендрю Кевін Вокер.

Імена головних акторів: Бред Пітт, Морган Фрімен, Кевін Спейсі, Гвінет Пелтроу.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Детектив Девід Міллз.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Джон Доу.
- Імена героїв другого плану: Детектив Вільям Сомерсет, Трейсі Міллз.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Молодий, імпульсивний детектив Девід Міллз переїжджає до великого, постійно дощового міста, щоб почати працювати у відділі вбивств. Його партнером стає досвідчений, цинічний детектив Вільям Сомерсет, який

готується піти на пенсію. Міллз і Сомерсету доручають розслідування двох незвичайних, жахливих вбивств, скоєних з різницею в одну добу: чоловік, який страждав на ожиріння, був змушений їсти до смерті («Обжерливість»), та відомий адвокат, якого змусили вирізати шматок власного тіла («Жадібність»). Сомерсет швидко приходить до висновку, що вони мають справу з серійним вбивцею-інтелектуалом, який планує свої злочини на основі Семи смертних гріхів.

Фабула другого акту (розвиток подій): Міллз та Сомерсет знаходять зачіпки, які підтверджують гіпотезу про Сім смертних гріхів. Вони намагаються передбачити наступні кроки вбивці. Відбуваються наступні вбивства: жінка-модель, спотворена та вбита («Гордість»), наркоторговець, прив'язаний до ліжка та залишений помирати через рік («Лінь»), чоловік, якого змусили вбити повію за гроші (хоча жертва була невинна) («Хіть»). Детективи поринають у темний світ філософії Джона Доу, вивчаючи літературу про релігію та гріхи, щоб зрозуміти його логіку. Вони виявляють його схованку, але вбивця тікає. Детективи виявляють, що вбивця, Джон Доу, сам ввійшов у поліцейські архіви та вивчав їх. Розслідування веде до глухого кута. Несподівано, Джон Доу сам здається поліції, заявляючи, що він вже скоїв шість із семи запланованих злочинів.

Фабула третього акту (розв'язка): Джон Доу погоджується співпрацювати з поліцією та обіцяє відвести Міллза і Сомерсета до місця останніх двох жертв (залишилися «Заздрість» та «Гнів»), але за умови, що його супроводжуватимуть лише вони двоє. Вони їдуть до віддаленої, пустельної місцевості. Там кур'єр привозить таємничу коробку. Сомерсет відкриває її і жахається: у коробці знаходиться голова Трейсі Міллз, дружини Девіда, яка була вагітною. Це є злочином «Заздрість» — Джон Доу зізнається, що заздрив Міллзу його звичайному життю та щастю, і тому вбив Трейсі. У цей момент Джон

Доу провокує Міллза, говорячи, що він є втіленням «Заздрості» (бо мав те, чого не мав Доу), а сам Міллз має стати втіленням «Гніву». Охоплений горем та люттю, Міллз вбиває Джона Доу, скоюючи, таким чином, останній, сьомий гріх — «Гнів». Джон Доу успішно завершує свій план.

Мотиви скоєння злочину: головний мотив Джона Доу — бажання проповідувати та покарати людство за його гріховність. Він бачить себе як Вищий суддя або інструмент Божого гніву. Його мета — "прочитати лекцію" світу, використовуючи свої жертви як ілюстрації Семи смертних гріхів, щоб змусити людей помітити своє зло.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Доу використовує інтелект, планування, ретельну підготовку та знання людської психології. Його "інструменти" — це символічні тортури, які відповідають конкретному гріху.

Він не просто вбиває, а створює алегоричні інсталяції з тіл жертв, змушуючи жертв самих бути частиною своєї кари, або використовуючи їхнє власне зло проти них (наприклад, у випадку «Жадібності» та «Хіті»).

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Доу ховається "на очах", використовуючи свою непомітність. Він веде повністю анонімний спосіб життя, уникаючи уваги, не маючи жодних відбитків пальців чи зареєстрованих даних.

Він залишає мінімальні, але чіткі сліди, щоб детективи зрозуміли його "меседж" (книги, місце злочину), але не могли знайти його самого. Його схованка була наповнена достатньою кількістю доказів для розуміння його мотиву, але недостатньою для його арешту.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): детектив Сомерсет виявив, що за допомогою бібліотечних карток, оформлених на фальшиві імена, вбивця вивчав літературу про гріхи та релігію. Це дозволило їм знайти його квартиру.

Зрештою, Доу сам прийшов до відділку, добровільно

здався і попросив, щоб його супроводжували лише Міллз і Сомерсет. Це було пасткою, а не виявленням. Ця дія Доу була фінальною деталлю його геніального, маніпулятивного плану, який мав на меті змусити Міллза скоїти останній гріх.

Джерела:

<https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/67a098bb33d45fec5a303a9d-1995-sim>

Солтис Оксана. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Зникла»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Солтис Оксана, грудень 2025.

У цій роботі здійснено поглиблений структурний аналіз детективного фільму «Зникла». Метою роботи є не лише відтворити сюжет і послідовність подій, а й дослідити методи, якими у фільмі проводиться розслідування, яким чином злочинник будує свою схему, а також які інструменти використовують слідчі для встановлення істини. Окрему увагу приділено психологічним механізмам маніпуляції, впливу медіа та суспільної думки на хід слідства. Робота демонструє, що детективний жанр сучасності значно виходить за межі класичного «злочин – пошук – викриття», а включає соціальні, інформаційні та психологічні аспекти. Поглиблений аналіз дозволяє розглянути фільм не лише як художній твір, а як модель взаємодії людини, медіапростору і правосуддя.

Назва фільму: «Зникла» (Gone Girl). Рік створення: 2014.
Країна-виробник: США. Автор сценарію: Гіліян Флінн (за власним романом) Головні актори: Бен Аффлек, Розамунд Пайк, Ніл Патрік Гарріс, Керрі Кун.

Жанровий напрям: інтелектуальний детектив, трилер.

Імена головних персонажів:

- Протагоніст - Нік Данн
- Антагоніст - Емі Данн
- Другорядні герої - Марго Данн, детектив Ронда Боні, Дезі Коллінгз, адвокат Теннер Болт.

Перший акт — знайомство: фільм знайомить глядача з подружжям Ніка та Емі Данн. На перший погляд — це класична історія про ідеальну сім'ю, яка живе звичайним життям у тихому американському містечку. Та одного ранку Нік повертається додому і знаходить сліди боротьби, перекинуті меблі й відсутність дружини. Починається розслідування, яке одразу привертає увагу преси. Місцева поліція знаходить змиті сліди крові та

починає підозрювати Ніка. На тлі цього глядачу демонструються фрагменти щоденника Емі, які створюють враження, що жінка страждала від чоловіка, а їхній шлюб давно переживав кризу. Поступово формується образ «ідеальної жертви» — розумної, вразливої та інтелігентної жінки, яку міг скривдити власний чоловік.

Другий акт — розвиток подій: Медіа починають полювати на Ніка, а суспільство майже одностайно визнає його винним. Проте саме тут сюжет робить ключовий поворот, який повністю змінює перспективу: Емі жива. Вона навмисно інсценувала власне зникнення і смерть, щоби підставити чоловіка.

Заради цього вона роками планувала свій злочин: фальсифікувала записи в щоденнику, збирала «докази», штучно створювала фінансові проблеми в сім'ї, імітувала побої, залишала підказки для поліції. Усе це робилося з єдиною метою — зруйнувати життя чоловіка як покарання за його зраду. Емі майстерно маніпулює суспільною думкою і ЗМІ, які швидко приймають її версію подій, не маючи доступу до реальних фактів.

Третій акт — розв'язка: Ретельно вибудований план Емі починає руйнуватися, коли її обкрадають люди, яким вона довірилася. Відчай змушує її звернутися по допомогу до Дезі Коллінгза — чоловіка, який давно був одержимий нею. Однак, коли Емі усвідомлює, що Дезі хоче повністю контролювати її життя, вона вирішує позбутися і його: жінка інсценує зґвалтування та вбиває його, щоби повернутися додому «жертвою», що нібито дивом урятувалася. Її повернення стає медійною сенсацією, а суспільство, зачароване її образом, одностайно підтримує її версію. Нік розуміє, що став заручником маніпуляторки, але не має можливості втекти, адже Емі оголошує про вагітність. Так фільм демонструє, наскільки крихкими є межі між правдою та вигадкою.

Мотиви скоєння злочину: Емі діє з поєднання помсти,

ревностів, маніакального контролю й патологічного бажання зберегти власний ідеальний образ у чужих очах. Вона прагне, щоб її історію не просто почули, а й повірили в неї без сумніву. Для неї злочин стає способом довести свою перевагу та покаранням за зраду, яке вона вважає справедливим.

Інструменти вчинення злочину: Емі ретельно використовує психологічні та матеріальні інструменти: фальсифікація доказів, щоденник із неправдивими записами, інсценування побоїв, контроль фінансів, створення медійного образу невинної жертви. Її злочин є переважно інтелектуальним — він базується не на фізичній силі, а на здатності маніпулювати людьми та інформацією.

Способи захватитись та відволікти увагу: Емі створює у свідомості суспільства чіткий образ — жінки, яку потрібно захищати. Вона знає, як працюють ЗМІ, як поводитись люди в ситуаціях, де є «герой» та «лиходій», і майстерно цим користується. Кожен її крок спрямований на те, щоб переконати оточення у власній невинності.

Деталі, які допомогли розслідуванню: попри потужний інформаційний тиск, слідча Боні знаходить у справі неточності: неправильно змиті сліди крові, штучність записів у щоденнику, нелогічність «полювання за підказками». Ці деталі стають основою сумнівів у провіні Ніка. Однак навіть очевидні докази не можуть повністю зруйнувати легенду Емі через вплив суспільної думки та страх Ніка за власну безпеку.

Висновок: фільм «Зникла» демонструє, наскільки складним і багатшаровим може бути сучасне детективне розслідування. Тут злочин базується не стільки на фізичних діях, скільки на психологічних механізмах впливу. Він показує небезпеку інформаційних маніпуляцій, силу медіа та крихкість людського сприйняття. Розслідування у фільмі — це боротьба не лише за факти, а й за право на правду в умовах тотального

тиску суспільства. Робота доводить, що ефективно розслідування злочину вимагає не лише доказів, а й здатності мислити критично, аналізувати мотиви, бачити викривлення правди там, де інші бачать лише красиву картинку. Таким чином, «Зникла» є прикладом високоякісного інтелектуального детективу, який підкреслює важливість професійності слідчого та небезпеку неконтрольованого впливу суспільної думки.

Джерела:

<https://uaserials.my/2122-zagublena.html>

Стефанів Жанна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Воно»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: zhannastefaniv@gmail.com

© Стефанів Жанна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Воно» в жанрі жахів та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Воно». Рік створення: 2017. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Стівен Кінг.

Імена головних акторів: Jaeden Lieberher (Jaeden Martell) — Білл Денброу; Sophia Lillis — Беверлі Марш; Finn Wolfhard — Річі Тозієр; Jack Dylan Grazer — Едді Каспбрак; Jeremy Ray Taylor — Бен Генском; Chosen Jacobs — Майк Генлон; Wyatt Oleff — Стенлі Уріс; Bill Skarsgård.

Жанровий напрям: фільм-зустріч з неймовірним, фільм жахів.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст) - Білл Денброу, а також Беверлі Марш, Річі Тозієр, Едді Каспбрак, Бен Генском, Майк Генлон, Стенлі Уріс.
- Ім'я антигероя (антагоніст) - Пеннівайз-клоун- танцюрист.
- Імена героїв другого плану - Генрі Бауерс, Патрік Гокстеттер, Віктор Кріс, Белч Хагтінс, Джорджі Денброу, Енді Ганлон, Олі Марш (батько Беверлі), Медс Каспбрак (мама Едді), Зак Денброу (батько Білла), Шерон Денброу (мама Білла), Лерой Генлон (дід Майка).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

У маленькому містечку Деррі зникає шестирічний Джорджі Денброу після того, як у каналізації його

заманює таємничий клоун Пеннівайз. Через кілька місяців його старший брат Білл усе ще не може прийняти зникнення брата й намагається зрозуміти, що сталося. Паралельно ми знайомимося з іншими підлітками, які згодом стануть «клубом лузерів»: Беверлі, Беном, Річі, Едді, Майком і Стенлі. Кожен із них відчуває себе ізольованим, має власні страхи й проблеми, а також поступово стикається з дивними жахливими видіннями. Місто ніби приховує темну силу, але діти ще не розуміють, що всі ці події пов'язані між собою й ведуть до однієї істоти — Пеннівайза.

Фабула другого акту (розвиток подій): «Клуб лузерів» поступово усвідомлює, що всіх їх переслідує одна й та сама істота, яка набуває вигляду найбільших страхів і найчастіше з'являється як клоун Пеннівайз. Діти збирають докази, що в Деррі зникнення трапляються регулярно й що дорослі наче не помічають небезпеки. Білл переконує друзів, що Джорджі міг бути ще живий, і вони вирішують шукати відповідь у покинутих місцях, зокрема в «Будинку на Нібболт-стріт», де Пеннівайз проявляється з особливою силою. Паралельно на них тиснуть свої страхи, домашні проблеми та агресія Генрі Бауерса, який стає ще жорстокішим під впливом тієї ж темної сили. З кожною новою сутичкою діти розуміють: Пеннівайза можна здолати лише разом, бо окремо вони безсилі.

Фабула третього акту (розв'язка): діти об'єднуються й вирушають у каналізацію — лігво Пеннівайза, щоб урятувати Беверлі, яку істота викрала. Усередині вони стикаються з власними страхами, але цього разу протистоять їм разом. Пеннівайз намагається зламати їх психологічно, використовуючи образ Джорджі, проте Білл приймає правду і відмовляється вірити ілюзії. Завдяки єдності та взаємній підтримці «клуб лузерів» завдає Пеннівайзу вирішального удару, і той відступає в глибину каналізації. Діти вважають, що перемогли його,

дають клятву знову зібратися, якщо зло повернеться, і пережите випробування остаточно зміцнює їхній зв'язок.

Мотиви скоєння злочину: у фільмі «Воно. Частина 1» мотиви скоєння злочину з боку Пеннівайза ґрунтуються на його природі як давньої істоти, що існує поза людською мораллю. Він живиться страхом і саме через це полює на дітей, адже їхній жах яскравіший, глибший і легше викликається. Його поведінка зумовлена циклічністю пробудження — приблизно раз на 27 років він прокидається, тероризує місто та знову зникає. Пеннівайз не просто вбиває, а навмисне доводить жертв до піку страху, тому що саме тоді отримує найбільше сили. Атмосфера Деррі, просякнута його впливом, створює умови безкарності: дорослі не помічають очевидного, ігнорують небезпеку та мимоволі дозволяють істоті діяти відкрито. Усе це робить його «злочини» не емоційним поривом, а частиною природного механізму виживання.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: у фільмі інструменти й спосіб вчинення злочину з боку Пеннівайза ґрунтуються не на фізичній зброї, а на його надприродних здібностях. Він використовує здатність перевтілюватися у будь-яку форму, яка здатна викликати найбільший страх у конкретної дитини, маніпулює свідомістю, створює галюцинації, ілюзії та нав'язує бачення, що послаблюють жертву психологічно. Його спосіб дії — ізоляція дитини, розділення групи друзів, заманювання у місця, де дорослі не бачать і не реагують: покинуті будинки, каналізація, підвали, темні коридори. Він використовує голос, образи близьких, дитячі фобії та фізичні перетворення, щоб довести жертву до пікової емоційної напруги, а вже потім напасти. Деррі як місто теж своєрідно служить його інструментом: атмосфера байдужості дорослих дозволяє йому діяти невидимо, а темна енергетика підсилює його здібності. Пеннівайз не покладається на силу в звичайному людському сенсі — він діє через страх, і саме

страх є його головною зброєю.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

Спосіб, у який Пеннівайз приховує себе та відволікає увагу, базується на його надприродній природі та впливі на місто. Він маскується не лише зовнішністю, а й тим, що викривляє сприйняття людей навколо. Дорослі у Деррі ніби не здатні помічати його присутність або реагувати на небезпеку: їхня увага мимоволі відводиться, вони бачать лише те, що їм «дозволено» бачити. Пеннівайз користується цією колективною сліпотою, тому його злочини залишаються непоміченими або пояснюються випадковістю.

Його головний спосіб сховатися — перевтілення. Він може приймати будь-яку форму, тож майже ніколи не виглядає однаконо для різних людей. Він використовує і тіні, і галюцинації, і миттєві появи/зникнення, тому свідки не здатні точно описати його чи навіть усвідомити, що бачили щось реальне. Ще один спосіб — вибір місць, де його ніхто не помітить: каналізація, підвали, труби, закинуті будівлі. Він діє швидко, точково і зникає раніше, ніж хтось встигає втрутитися.

Поєднання ілюзій, маніпулювання страхом, здатності зникати та впливу на сприйняття дорослих фактично робить Пеннівайза «невидимим» для суспільства, дозволяючи йому діяти без підозр і переслідування.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): У «Воно. Частина 1» хід «розслідування» ведуть самі діти, і ключовою деталлю, яка допомагає виявити злочинця, стає поєднання їхніх окремих страхів у спільну картину. Кожен із них стикається з різними жахливими образами, але всі ці прояви мають одну рису: вони поведуться так, ніби хочуть викликати максимально сильний страх, і часто супроводжуються появою клоуна. Саме усвідомлення того, що всі бачать різні форми одного й того ж явища, стає переломним моментом.

Важливою деталлю також стає дослідження Бена: він

знаходить у бібліотечних архівах інформацію про регулярні цикли зникнень у Деррі, які повторюються приблизно кожні 27 років. Цей факт підтверджує, що місто вже багато разів переживало подібне зло, і це не випадкові трагедії.

Коли діти вирушають до покинутого будинку на Нібболт-стріт, вони бачать Пеннівайза відкрито, у його «справжній» формі, що остаточно доводить: їх переслідує одна надприродна істота. Сукупність свідчень — спільні видіння, бібліотечні матеріали, повторюваність подій і поведінка страхів — і стає тією ключовою деталлю, яка виявляє справжню природу злочинця.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій):

Фільм поєднує страх, тривогу та моторошну атмосферу з відчуттям дитячої дружби, єдності й відваги. Виникає одночасно страх перед невідомим і співпереживання героям, адже їхні переживання та травми здаються реалістичними та близькими. Асоціації з дитинством, першими фобіями та «невидимими» небезпеками створюють глибоке психологічне занурення. Думки після перегляду концентруються на темі боротьби зі страхами, силі дружби та важливості взаємопідтримки, навіть коли здається, що зло непереможне. Загальний настрій фільму — моторошний, напружений, місцями тривожний, але водночас сповнений надії та сміливості, що робить його сильним і емоційно насиченим досвідом.

Сулятицька Юлія.
Психологічний аналіз впливу серіалу
«Чудовисько: історія Еда Гіна»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Сулятицька Юлія, грудень 2025.

Назва кінофільму: «Чудовисько: Історія Еда Гіна». Рік створення: 2025. Країна-виробник: США. Автори сценарію та творці серіалу: Раян Мерфі, Ієн Бреннан.

Імена головних акторів: Чарлі Ганнем (Ед Гін), Лорі Меткалф (Августа Гін), Том Голландер (Альфред Гічкок), Олівія Вільямс (Альма Ревілл), Вікі Кріпс (Ільза Кох), Сюзанна Сон (Аделін Воткінс).

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (біографічний трилер, кримінальна драма).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Ед Гін.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Августа Гін (мати Еда, як внутрішній і зовнішній антагоніст — джерело його психічного розладу).
- Імена героїв другого плану: Альфред Гічкок, Альма Ревілл, Ільза Кох, шериф Шлі, Берніс Ворден, Аделін Воткінс.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Дія розгортається у сільській місцевості штату Вісконсин у 1950-х роках. Глядач знайомиться з головним героєм — замкненим фермером Едом Гіном, який проживає на віддаленій фермі разом із суворою, фанатично релігійною матір'ю Августою. Її вплив формує у Гіна спотворене уявлення про моральність, жінок і гріх. Августа виховує сина в атмосфері страху, покарання та контролю.

Після її смерті Ед поступово втрачає зв'язок із реальністю. Його самотність і психічна нестабільність посилюються, він починає відвідувати кладовище та

викопувати тіла жінок, що нагадують йому матір. У цей же час кінорежисер Альфред Гічкок, дізнавшись про ці злочини, починає вивчати цю справу як основу для свого фільму «Психо».

Фабула другого акту (розвиток подій): Гін занурюється у світ своїх хворобливих фантазій. Він створює предмети побуту, одяг і маски з людської шкіри, намагаючись «повернути» матір, з якою мав патологічну залежність. Паралельно поліція отримує перші сигнали про зникнення місцевих жінок.

Сюжет поступово поєднує два виміри — психологічний портрет злочинця та медійну інтерпретацію насильства, яку уособлює Альфред Гічкок, що перетворює жахливу реальність на кінематографічний образ.

Глядач спостерігає, як детективи, журналісти та місцева громада поступово наближаються до викриття Еда. Серіал розкриває його подвійне життя: вдень — мовчазний відлюдник, уночі — маніакальний порушник могил і вбивця.

Фабула третього акту (розв'язка): Після зникнення власниці місцевої крамниці Берніс Ворден поліція виходить на слід Гіна. Під час обшуку ферми правоохоронці виявляють жахливі докази злочинів: предмети, виготовлені з людських останків, а також тіла жертв.

Еда заарештовують, він зізнається у двох убивствах і численних актів наруги над тілами. Психіатрична експертиза визнає його неосудним.

Заключні сцени показують суспільну реакцію, медійну сенсацію та початок процесу «міфологізації» Гіна — перетворення реального монстра на культурний символ страху. Режисер Гічкок у фіналі розмірковує про межу між мистецтвом і мораллю.

Мотиви скоєння злочину:

- Психологічна залежність від матері — прагнення збере-

гти її присутність після смерті.

- Психосексуальні розлади — сплутування понять смерті, сексуальності та релігії.
- Соціальна ізоляція — повна відсутність контактів із суспільством.
- Релігійно-фанатичні переконання матері — прищеплення почуття гріха та огиди до жінок.

Інструменти і способи вчинення злочину: використання вогнепальної зброї та холодної зброї під час убивств; викопування тіл із могил; виготовлення предметів побуту з частин тіл; злочини здійснювались у віддаленій місцевості, що ускладнювало розкриття.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Ед Гін мав репутацію «тихого дивака» у місцевій спільноті, не виявляв агресії публічно і не викликав підозри. Його самотництво та «нешкідливість» створили враження безпечної особи. Відсутність соціальних зв'язків дозволила йому роками приховувати злочини.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): зникнення продавчині Берніс Ворден стало ключовою подією, що привела поліцію до Гіна. Свідки бачили його в магазині в день зникнення. Обшук його ферми виявив тіла жертв і численні докази злочинів, що підтвердили його провину.

Джерела:

<https://uaserials.com/11438-chudovysko-istoriya-eda-qina.html>

Тарнопільська Христина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Касл»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Тарнопільська Христина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз серіалу «Касл» (Castle) в жанрі детективу, драма, мелодрама, комедія та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Касл». Рік створення: 2009. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Ендрю Марлоу (Andrew Marlowe).

Імена головних акторів: Натан Філліон (Річард Касл), Стана Катіч (Кейт Беккет), Сьюзан Салліван (Марта Роджерс), Джон Уертас (Хав'єр Еспозіто), Шеймус Девер (Кевін Райан).

Жанровий напрям (обрати з наведеного, решту видалити): розважальні жанри (комедія), фільм-катаклизм (драма, мелодрама), інтелектуальні кіножанри (детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст): Річард Касл (Richard Castle), Кейт Беккет (Kate Beckett).
- Ім'я антигероя (антагоніст): Змінюється в кожній серії. Наскрізний антагоніст, пов'язаний зі справою матері Беккет – Вільям Брекем.
- Імена героїв другого плану: Алексіс Касл (Alexis Castle) – донька Касла; Марта Роджерс (Martha Rodgers) – мати Касла; Хав'єр Еспозіто, Кевін Райан – детективи; Лейні Періш (Lanie Parish) – судмедексперт.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): введення в злочин/знайомство з жертвою - заходять тіло або місце злочину. Детектив Кейт Беккет починає

розслідування. Річард Касл, який працює консультантом поліції, прибуває на місце події і додає свій неформальний погляд та гумор.

Фабула другого акту (розвиток подій): розслідування та конфлікт: Касл і Беккет збирають докази, опитують свідків і підозрюваних. Касл часто пропонує екстравагантні теорії, які, хоч і помилкові, наближають Беккет до правди. Виявляються перепони на шляху розгадки та хибні сліди. Розвиваються особисті стосунки між головними героями.

Фабула третього акту (розв'язка): виявлення таємниці та арешт: Завдяки деталі, яку помічає хтось із команди (часто Касл), або логічному висновку Беккет, встановлюється справжній мотив та особа злочинця. Відбувається кульмінація, злочинця викривають і затримують. Справа закрита, а Касл отримує ідею для нової книги/розділу.

Мотиви скоєння злочину: Зазвичай: помста, гроші, влада, ревності, приховування попередніх злочинів, випадковість на ґрунті особистого конфлікту.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Різноманітні – від класичного вогнепалу, ножових поранень до екзотичних та «книжкових» способів. Часто злочин копіює сцени з книг Касла на початку серіалу.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: Створення алібі, підставні підозрювані, інсценування (наприклад, пограбування), використання фальшивих імен або професій, приховування знаряддя/доказів.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Часто це непомічена деталь або випадковий коментар, який надихає Касла на нестандартну гіпотезу. Використання літературних знань Касла або його уяви в поєднанні з логікою та дедукцією Беккет. Виявлення неспівпадіння в алібі або невідповідності сліду/доказу.

Джерела:

<https://uaserials.com/90-kasl-2009.html>

Тис Катерина. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Розмова»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Тис Катерина, грудень 2025.

У роботі здійснено структурний аналіз фільму та з'ясовано, яким чином його сюжет і візуально-звукові засоби впливають на глядача, розкриваючи особливості розслідування, приховування злочину та виявлення таємниць. Головним об'єктом аналізу є постать Гаррі Кола — професіонала зі стеження, який опиняється втягнутим у злочин, про суть якого дізнається запізно, що призводить до глибоких психологічних наслідків. Кінофільм Френсіса Форда Коппола «Розмова» (The Conversation, 1974) є одним із найяскравіших представників інтелектуального трилера та нео-нуару, у якому піднімаються питання приватності, моральної відповідальності, маніпуляції інформацією та психологічного тиску.

Фільм «Розмова» створено у 1974 році у США. Автор сценарію, режисер — Френсіс Форд Коппола. У головних ролях знялися Джин Гекмен (Гаррі Кол), Джон Кезел (Стен), Фредерік Форрест (Марк), Сінді Вільямс (Енн) і Гаррісон Форд (Мартін Стаетс).

За жанровим спрямуванням фільм належить до інтелектуальних кіножанрів, зокрема до трилера та нуару, оскільки головний конфлікт тут побудований не на зовнішній дії, а на напрузі, внутрішньому розслідуванні, моральних дилемах та проблемі довіри до інформації.

Центральними персонажами є:

- Протагоніст – Гаррі Кол.
- Антагоніст — умовний, оскільки опозиція виникає між героєм і системою контролю.
- Мартін Стаетс, представник корпорації, який уособлює сторонні сили, що маніпулюють Гаррі.
- Героями другого плану є Стен, Енн, Марк та директор корпорації.

Сюжет кінофільму можна умовно розділити на три

акти.

Перший акт знайомить глядача з Гаррі Колом, відомим фахівцем із підслуховування, який працює на приватні компанії й отримує оплату за перехоплення розмов. У вступній сцені його команда записує розмову молодої пари в міському парку, використовуючи складне обладнання — направлені мікрофони, радіопередавачі та дистанційні пристрої. Вже з перших хвилин фільму видно, що Гаррі — людина, яка веде прихований спосіб життя, уникає зближення з іншими, одержима темою приватності й боїться власної вразливості. Коли він дізнається, що запис передається високопосадовцю корпорації, Гаррі починає сумніватися в тому, чи не завдасть його робота комусь шкоди.

Другий акт розгортається навколо внутрішнього розслідування Гаррі. Він детально аналізує запис, відфільтровує шуми та відновлює фрази, які пара вимовляла в парку. Особливу увагу привертає фраза: «Він уб'є нас, якщо матиме шанс». Гаррі сприймає її буквально, пригадуючи попередній випадок, коли через його роботу загинули люди. Герой починає відчувати провину та параною. Він ізолюється від колег, не довіряє замовнику, приховує запис і навіть уникає друзів. У цей період його власна домівка і робоче місце стають джерелом небезпеки, бо йому здається, що тепер уже за ним спостерігають. Він потрапляє під тиск системи: корпоративні представники намагаються отримати запис, що посилює загрозу. Гаррі вагається між обов'язком виконати замовлення і моральним страхом повторити минулу трагедію.

У третьому акті відбувається розв'язка. Гаррі зрештою стає свідком подій, що підтверджують: він неправильно інтерпретував інформацію. Молоді люди, чию розмову він записав, не були потенційними жертвами — навпаки, саме вони планували злочин. Коли директор корпорації гине, Гаррі розуміє, що фраза про

вбивство мала іншу інтонацію та інший зміст, ніж той, який він почув. Він стає інструментом у чужому плані й розуміє, що його використовували. У кульмінаційній сцені герой розбирає власну квартиру до голої бетонної основи, намагаючись знайти пристрій для прослуховування. Це перетворюється на символ його внутрішнього руйнування — він більше не може бути впевненим у безпеці, приватності чи власному розумінні реальності.

Мотивом злочину у фільмі є боротьба за владу всередині корпорації та бажання усунути директора. Молодій парі вигідно позбутися людини, яка контролює їхнє життя, а отже злочин має під собою прагматичні, але приховані мотиви. Інструментами злочину стають технології, маніпуляції інформацією та її приховане використання.

Автори показують, як із фрагмента фрази можна створити хибне уявлення про події, спонукавши людину до бажаних дій.

Спосіб злочинців відволікти увагу будується на створенні ілюзії, ніби вони є жертвами. Вони грають роль наляканої пари, яка нібито побоюється за своє життя. Це вводить Гаррі в оману, змушуючи його діяти всупереч здоровому глузду та професійному досвіду. Таким чином, злочинці використовують саму логіку спостереження проти спостерігача.

Хід розслідування у фільмі є внутрішнім і психологічним, однак головною деталлю, що розкриває таємницю, є інтонація ключової фрази. Гаррі, прослуховуючи запис багато разів, усвідомлює, що початкове трактування було хибним. Одна й та сама фраза може мати різні смисли в залежності від того, як її вимовити. Саме це стає підґрунтям фінального повороту. Цей прийом підкреслює, що інформація сама по собі не є істиною — важливо, хто і як її інтерпретує.

Резюме. Таким чином, фільм «Розмова» поєднує

елементи трилеру, психологічної драми та нуару, пропонуючи глядачеві не лише сюжет про стеження та злочин, а й глибоку рефлексію щодо приватності, відповідальності та маніпуляції фактами. Він демонструє, що межа між контролем та втручанням, між правдою та інтерпретацією, між жертвою та злочинцем — надзвичайно тонка. Структура фільму побудована таким чином, що глядач переживає той самий психологічний тиск, що і головний герой, а сюжетна інтрига тримає напругу до останніх хвилин. Це робить «Розмова» непересічним твором у світовому кінематографі та яскравим прикладом інтелектуального кіножанру.

Коппола показує світ, у якому приватність існує лише як ілюзія, а людина може стати мішенню системи, навіть якщо вона не робила нічого незаконного. Важливим є також образ самого Гаррі Кола. Він не просто професіонал — він своєрідне втілення страху суспільства перед втручанням у особистий простір. Його принципи «не залучатися», «тільки робота», «ніяких емоцій» поступово руйнуються, коли він стикається з наслідками власної діяльності.

Не менш цікаво, що фільм майже повністю побудований на звуці. Замість традиційних погонь і бійок, глядач спостерігає за роботою зі звуковими доріжками. Це робить «Розмову» одним із найоригінальніших трилерів в історії кіно. Сам Коппола зізнавався, що фільм був натхненний ідеями Антоніоні (особливо «Blow-Up»), але він свідомо обрав звук замість зображення як головний об'єкт розслідування.

Фільм «Розмова» — це не просто історія про прослуховування чи технічну майстерність шпигуна. Це глибока психологічна драма про людину, яка прагне контролювати все довкола, але врешті втрачає контроль над власним життям.

Коппола створив стрічку, в якій зовнішній конфлікт майже відсутній — зате внутрішня боротьба героя стає

центральним елементом.

Структура фільму вибудована таким чином, щоб глядач разом із Гаррі Колом пережив усі фази сумніву, страху, тривоги та пізнього прозріння.

Головна ідея стрічки полягає в тому, що правда — багатошарова, а інформація може бути небезпечною, якщо її виривати з контексту. Викривлене сприйняття реальності стає фатальним як для героя, так і для всіх, хто потрапляє в орбіту його професійної діяльності.

Стрічка демонструє, що технології спостереження — це лише інструменти, а справжню загрозу створює людина, яка ними користується. «Розмова» попереджає: навіть найкращі фахівці не застраховані від помилок, а спотворене трактування фактів може мати невідворотні наслідки.

У фіналі Гаррі залишається сам на сам із власною параноєю, фізично й емоційно розібраним — це символ того, що прагнення абсолютного контролю завжди веде до руйнування.

Фільм не лише розповідає історію злочину та його прихованих механізмів, а й порушує питання моральної відповідальності, приватності та меж довіри до інформації.

Джерела:

https://uakino.best/filmy/genre_detective/15071-rozmova.html

Худайбергенова Ольга.
Психологічний аналіз впливу кінофільму
«Вітряна ріка»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського
державного університету безпеки життєдіяльності

© Худайбергенова Ольга, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Вітряна ріка» в жанрі детектив та його вплив на глядача. Було розкрито хід розслідування, психологію персонажів та причину скоєння злочину.

Назва кінофільму: «Вітряна ріка». Рік створення: 2017.
Країна виробник: США, Велика Британія, Канада. Автор сценарію та режисер: Тейлор Шерідан.

Імена головних акторів: Елізабет Олсен, Джеремі Реннер.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (детектив, трилер) та неовестерн.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головних героїв (протагоністи): Корі Ламберт, Джейн Беннер.
- Ім'я антигероя (антагоніст): Піт Мікенс та його колеги.
- Імена героїв другого плану: Бен Шойо, Мет Рейберн, Мартін Хенсон, Чіп Хенсон, Наталі Хенсон.

Фабула першого акту (знайомство): Дія розгортається на тлі суворих, засніжених пейзажів індіанської резервації «Вітряна ріка» у штаті Вайомінг, де корінні американці живуть у злиднях.

Глядач знайомиться з Корі Ламбертом (Джеремі Реннер) досвідченим мисливцем та лісничим Служби рибних ресурсів та дикої природи США. Корі - білий чоловік, який був одружений з індіанкою. Він глибоко інтегрований у життя резервації, але носить у собі власну невимовну трагедію: кілька років тому його донька Емілі загинула від холоду, що й спровокувало його розлучення з дружиною.

Під час полювання на пуму Корі виявляє в снігах замерзле тіло 18-річної дівчини на ім'я Наталі Хенсон, знайомої його сім'ї та доньки його друга Мартіна. Корі викликає місцеву поліцію, також на допомогу приїджає агентка ФБР Джейн Беннер.

Судмедексперт встановлює, що Наталі була згвалтована та побита, але офіційна причина смерті - крововилив у легені через біг босоніж на сильному морозі. Ця класифікація, яка не визначає смерть як пряме вбивство, створює бюрократичну перешкоду: місцева поліція, очолювана Беном Шойо, має лише шість офіцерів на величезну територію, а агентка ФБР Джейн Беннер, молода і недосвідчена, не може викликати повноцінний слідчий загін, поки факт вбивства не буде доведений. Якщо ж оформити це як згвалтування, то це підпадає тільки під юрисдикцію Бюро у справах індіанців.

Корі, керуючись власним болем від втрати доньки, вирішує допомогти Джейн як слідопит, щоб знайти справедливість для Мартіна та його дружини, які перебувають у горі.

Фабула другого акту (розвиток подій): Корі та Джейн починають розслідування. Корі помічає сліди снігохода, які ведуть до місця, де знайшли Наталі, але не повертаються назад.

На схилі, вище місця виявлення Наталі, Корі та Джейн знаходять ще одне тіло - Метта Рейберна, білого охоронця з сусідньої бурової станції. Від брата Наталі, Чіпа Хенсона, вони впізнають що Метт був її хлопцем.

Бен Шойо супроводжує Джейн на бурову станцію, яка ізолювана від цивілізації серед снігів. Тим часом Корі помічає сліди від снігохода, які ведуть на бурову станцію. Він намагається зв'язатися з Беном, щоб його попередити. Прибувши туди, вони стикаються з ворожим ставленням охоронців бурової. Джейн помічає, що обличчя охоронців побите. Вони поведуться підозріло, знаючи деталі про Наталі, які не були оприлюднені.

Напрута швидко зростає до межі. Охоронці дістають зброю та оточують поліцейських та агентку ФБР.

Фабула третього акту (розв'язка): глядачам показують те, що сталося в день загибелі Наталі та Метта. Пара разом проводила час, поки не прийшов Піт Мікенс і його колеги. Антагоніст почав домагатися до Наталі, а Метт її почав захищати. Охоронці накинулися на них. Метт забивають до смерті, а Наталі втікає від Піта, який її гвалтував. Без взуття, без належного одягу в сурові, холодні гори.

Повертаючись до теперішніх подій. На станції починається перестрілка, де Джейн була поранена. Всі інші поліцейські вбиті. Корі Ламберт прибуває з прикриття і вбиває більшість нападників. Єдиний, кому вдається втекти, - Піт Мікенс.

Корі переслідує Піта високо в горах, де змушує його зізнатися у злочині. Для звершення правосуддя Корі знімає з Піта взуття і дає йому «шанс», який був у Наталі, - бігти. Піт Мікенс помирає від крововиливу в легені на морозі, як і його жертва. Корі забезпечує жорстоку справедливість.

Головний герой відвідує Джейн у лікарні. Він говорить про суворість цього місця: «Тут або ти вчишся виживати, або гинеш. Іншого не дано». Фільм закінчується тим, що Корі сидить поруч зі своїм другом Мартіном, батьком Наталі. Наприкінці з'являється титр, який наголошує на проблемі: статистика зниклих безвісти не ведеться для жінок корінних народів США, тому ніхто не знає, скільки їх насправді зникло.

Мотиви скоєння злочину: сексуальне насильство та садистське зловживання владою і відчуття безкарності з боку охоронців нафтової бурової станції. Охоронець Піт Мікенс та його колеги, ізольовані в суворих умовах, нудьгують та відчують свою безкарність, що призводить до агресії. Піт, побачивши Наталі Хенсон, почав домагатися до неї, що переросло у згвалтування. У

контексті резервації (де життя корінних жителів часто ігнорується законом), Піт та його колеги, ймовірно, вважали, що напад на індіанську дівчину не матиме серйозних наслідків.

Інструменти та способи скоєння злочину: основним способом скоєння злочину було фізичне та сексуальне насильство. Фактором, що забрав шанс Наталі вижити, стало екстремальне холодне повітря Вайомінгу.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: злочинці не дуже намагалися приховати факт вбивства, думаючи що їх не покарають. Коли вже факт розкриття їхнього злочину наблизився, вони вирішили всіх застрелити.

Хід розслідування: Розслідування злочину у фільмі «Вітряна ріка» має унікальні особливості, що зумовлені бюрократичними та географічними бар'єрами. Головною перешкодою стала юридична класифікація смерті 18-річної Наталі Хенсон: вона була визнана смертю від холоду (крововилив у легені), а не прямим убивством. Це автоматично мінімізувало участь ФБР, змусивши молоду агентку Джейн Беннер співпрацювати з обмеженими ресурсами місцевої поліції та, найважливіше, з неофіційним слідопитом.

Ключову роль у просуванні справи відіграв місцевий мисливець Корі Ламберт. Завдяки своєму досвіду та знанню суворі, ізольованої місцевості, а не криміналістичним методам, він знайшов сліди снігохода, що призвели до виявлення тіла хлопця жертви та ідентифікації злочинців на віддаленій буровій станції.

Окрім юридичних перешкод, розслідування насичене соціальним і трагічним підтекстом. Воно висвітлює проблему відчуття безкарності, що панує у резервації. Фінальна розв'язка справи, що настає після кривавої перестрілки, не є типовим судовим процесом, а самосудом, який вершить Корі Ламберт. Він застосовує до головного злочинця, Піта Мікенса, ту саму смерть

(замерзання на морозі), яка убила Наталі. Таким чином, розслідування є не лише пошуком істини, а й глибоко особистим актом відплати на тлі несправедливості та суворих законів дикої природи Вайомінгу.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/genre-action/2114-vtryana-rka.html>

Чедрик Ольга. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Вбивство у Східному експресі»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Чедрик Ольга, грудень 2025.

Здійснено структурний, наративний та психологічний аналіз кінофільму «Вбивство в Східному експресі», створеного за мотивами однойменного роману Агати Крісті. Дія фільму відбувається у 1934 році під час подорожі розкішним поїздом «Східний експрес», на який сідає відомий детектив Еркюль Пуаро після завершення справи в Єрусалимі. Серед пасажирів опиняється заможний, але підозрілий чоловік Семюел Ретчетт, який просить Пуаро про охорону через отримані погрози. Детектив відмовляє. Уночі поїзд зупиняється через снігову лавину, а вранці Ретчетта знаходять мертвим у власному купе. Гості, ізольовані в горах, занепокоєні та налякані, припускають, що серед них може бути вбивця. Пуаро, переконаний, що це ретельно спланований злочин, розпочинає розслідування, поступово виявляючи, що майже кожен пасажир має прихований мотив, пов'язаний із темним минулим убитого.

Назва кінофільму: «Вбивство в Східному експресі». Рік створення: 2017. Країна-виробник: США, Велика Британія. Режисер: Кеннет Брана. Автор літературного першоджерела: Агата Крісті.

Жанровий напрям: Інтелектуальний кіножанр (детектив, трилер)

У фільмі задіяні відомі актори: Кеннет Брана, Джонні Депп, Пенелопа Крус, Дейзі Рідлі, Мішель Пфайффер, Джуді Денч.

Персонажі фільму:

- Ім'я головного героя - Еркюль Пуаро
- Ім'я антигероя - Семюел Ретчетт (Кассетті)
- Імена героїв другого плану: місіс Габбард, Ектор Маккуїн, Едвард Генрі Мастерман, Грета Олссон, принцеса

Драгомирова, Пілар Естрададос, граф і графиня Андрені, Хільдегард Шмідт, П'єр Мішель та інші пасажери поїзда.

Короткий зміст першого акту (знайомство): початок фільму знайомить глядача з Еркюлем Пуаро, який завершує чергове розслідування в Єрусалимі та сідає на «Східний експрес». Під час подорожі представлена група пасажирів різного соціального походження, що створює враження випадковості складу вагона.

Семюел Ретчетт просить Пуаро про особисту охорону через погрози, однак детектив відмовляє, відчувачи моральну неприязнь до цього чоловіка. Зранку Ретчетта знаходять убитим у власному купе. Поїзд зупинено лавиною, пасажери опиняються у повній ізоляції — типовий сюжетний прийом «обмеженого простору».

Пуаро починає розслідування, використовуючи методи психологічного аналізу поведінки та суперечностей у свідченнях.

Фабула другого акту (розвиток подій): Пуаро допитує пасажирів один за одним, і кожен із них дає суперечливі свідчення. На поверхню виходить одна дивна особливість: майже всі пасажери мають певний зв'язок із родиною Армстронгів, чие життя було зруйноване викраденням Дейзі. Смерть дитини спричинила низку сімейних трагедій: мати дівчинки померла від горя, її батько наклав на себе руки, а невинна покоївка була засуджена помилково й під тиском покінчила життя самогубством.

Поступово Пуаро встановлює такі ключові факти:

- Ретчетт насправді — Кассетті, відомий організатор викрадень, який був причетний до смерті Дейзі Армстронг, але уникнув покарання.
- Більшість людей у вагоні були знайомі між собою раніше, хоч і намагаються приховати цей факт.
- Кожен із них мав мотив помститися Кассетті та нагоду для скоєння вбивства.

Фабула третього акту (розв'язка): У міру того як

Пуаро проводить допити, заплутані свідчення пасажирів починають складатися в єдину трагічну історію. Детектив поступово розкриває, що всі люди у вагоні так чи інакше пов'язані з колись гучною справою про викрадення маленької Дейзі Армстронг — злочином, який зруйнував життя цілої родини та став національною трагедією. Вбитий Семюел Ретчетт виявляється не бізнесменом, за якого себе видавав, а злочинцем Кассетті — організатором того викрадення.

Коли Пуаро зрештою відтворює події тієї ночі, він доходить до єдиного можливого пояснення: убивство було скоєне не однією людиною, а «всіма пасажирами разом». Кожен із них завдав один удар ножем — як акт відплати за понівечене життя маленької дитини та смерть її рідних. Це не випадковий злочин, а ретельно сплановане правосуддя, здійснене людьми, яких об'єднала одна спільна рана.

Пасажири не заперечують — їхній мовчазний вирок був єдиним способом покарати Кассетті, який уникнув законного суду. Перед Пуаро постає моральна дилема: розкрити правду та зруйнувати долі всіх причетних чи дозволити їм піти, визнавши справедливість їхнього вчинку.

Зваживши докази й мотиви, Пуаро обирає другий шлях. Він дозволяє пасажирам продовжити свою подорож, залишаючи трагедію Армстронгів у минулому та зберігаючи таємницю, яка стала для них єдиним способом повернути внутрішній спокій. Поїзд вирушає далі, а Пуаро мовчки приймає відповідальність за непросте, але гуманне рішення.

Мотиви скоєння злочину: головним мотивом пасажирів стало прагнення до справедливості й помсти за загибель маленької Дейзі Армстронг та руйнування сім'ї Армстронгів. Ретчетт, який насправді є злочинцем Кассетті, уник покарання за викрадення та смерть дитини. Психологічна травма, спільний горе та відчуття безсилля

перед системою стали каталізаторами змови, у якій кожен учасник мав особисту причину взяти участь у колективному покаранні.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: злочин був здійснений ножом, яким послідовно завдали ударів усі пасажир-учасники змови. Ретельно продумана організація — вимкнене світло, створення шумів та фальшивих слідів, переміщення пасажирів у різний час — забезпечила плутанину і склала ілюзію, що вбивця діяв одноосібно. Знаряддя вбивства та костюми були сховані або підкинуті так, щоб заплутати слідство.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе: пасажир-учасники створили кілька паралельних хибних версій, що вводили Пуаро в оману: підроблені докази, інсценовані сварки, перевдягання в провідника, штучні крики та суперечливі свідчення. Кожен мав алібі, яке підтверджував інший учасник, що робило змову майже непроникною. Створення хаосу та поєднання правди з брехнею забезпечили колективне прикриття.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Ключовим моментом стало виявлення Пуаро зв'язку між пасажирами та справою Армстронгів: імена, професії та минулі події склалися в одну трагічну схему. Детектив звернув увагу на занадто ідеально узгоджені свідчення та неприродну емоційну реакцію на ім'я Кассетті. Остаточною деталлю стала нерівномірність характеру ножових поранень, що вказувало на багатьох нападників. З'ясувавши справжні мотиви та спільний біль, Пуаро викрив змову, об'єднавши докази в єдину картину.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/5714-vbivstvo-u-shdnomu-ekspres.html>

Швай Інна. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Спліт»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: shvajinna2005@gmail.com

© Швай Інна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Спліт» у жанрі психологічного трилеру та фільму жахів та його впливу на глядача. Розкрито хід розслідування, психологічні перепони головної героїні, способи маскуванія злочинця, механізми приховування таємниці та поступове виявлення істини. Фільм демонструє, як множинність особистостей злочинця створює ускладнений простір для розгадки, а глядач постійно переживає напруження та почуття невизначеності.

Назва кінофільму: «Спліт» (Split). Рік створення: 2016. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: М. Нایت Ш'ямалан (сценарист і режисер).

Імена головних акторів: Джеймс МакЕвой, Аня Тейлор-Джой, Бетті Баклі, Гейлі Лью Річардсон, Джессіка Сула.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри – трилер
Фільм-зустріч з неймовірним – фільм жахів.

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст) – Кейсі Кук.
- Ім'я антигероя (антагоніст) – Кевін Венделл Крамб (та його домінуючі особистості: Денніс, Патрісія, Хедвіг, а також «Звір»).
- Імена героїв другого плану – доктор Карен Флетчер, Клер, Марша, інші особистості Кевіна.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
трьох дівчат викрадає чоловік із загадковою поведінкою. Протягом перших сцен глядач знайомиться з Кейсі — замкненою та обережною дівчиною. Викрадач поводить себе непередбачувано, а згодом відкривається шокуюча

правда: у його тілі існують понад 20 різних особистостей. Дівчата опиняються в замкненому підземному просторі без можливості втечі.

Фабула другого акту (розвиток подій): дівчата намагаються зрозуміти логіку викрадача. Особистості Денніса та Патрісії контролюють тіло, готуючи «жертвоприношення» для нової надлюдської особистості — «Звіра». Кейсі шукає слабкі місця між особистостями, намагаючись вивести їх з рівноваги. Паралельно доктор Флетчер підозрює, що одна з особистостей захопила контроль і намагається втрутитися. Напруження зростає, коли «Звір» наближається до «народження».

Фабула третього акту (розв'язка): «Звір» проявляється у фізично посиленій формі та вбиває двох дівчат. Кейсі вдається втекти, оскільки «Звір» визнає її «чистою через страждання». Тіло Кевіна втрачає контроль, повертається справжня особистість, яка жахом усвідомлює скоєне. Фінал натякає на продовження — з'являється герой з фільму «Невразливий» і зв'язує сюжету в єдиний всесвіт.

Мотиви скоєння злочину:

- Психологічні травми дитинства Кевіна.
- Бажання домінуючих особистостей довести свою перевагу.
- Ідея, що «Звір» має карати тих, хто «не страждав» і «не гідний вижити».
- Захисні механізми психіки, що перетворилися на агресивний ритуал виживання.

Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Фізична сила (особливо у формі «Звіра»).
- Обман через різні особистості - маніпуляції, дитяча поведінка Хедвіга, строгість Патрісії.
- Використання замкненого простору, секретних кімнат і охоронних дверей.
- Контроль над жертвами через психологічний тиск та непередбачуваність.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

- Зміна особистостей, що ускладнює розуміння його справжніх намірів.
- Приховування «небезпечних» особистостей («Звіра») до моменту появи.
- Маніпуляції поведінкою Хедвіга, який здається дитиною та викликає довіру.
- Життя у підземному бункері та використання його як пастки.

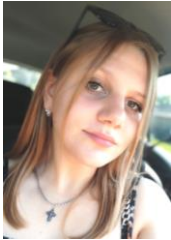
Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): доктор Флетчер, аналізуючи поведінку своїх пацієнтів, помічає зміни у мові та звичках, які вказують, що контроль над тілом отримала інша особистість. Її підозри стають першим кроком до розкриття правди. Ключова деталь — відмінність лексики та міміки, яка видає домінування «небезпечної трійці».

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій): Фільм створює атмосферу постійного напруження та клаустрофобії. У глядача виникає поєднання страху, цікавості та співчуття. Стрічка зачіпає теми психічної травми, адаптації та виживання. МакЕвой вражає багатогранністю гри, а сама історія змушує задуматися про глибину людської психіки.

Джерела:

<https://uaseriales.my/2234-split.html>

Шевченко Анастасія. **Психологічний аналіз впливу** **кіносеріалу «Леді-детектив міс Фрайні Фішер»**

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: anastlot444@gmail.com

© Лотоцька Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз австралійського телесеріалу «Леді-детектив міс Фрайні Фішер» в жанрі детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Леді-детектив міс Фрайні Фішер» (Miss Fisher's Murder Mysteries). Рік створення: 2012–2015 (Серіал, 3 сезони). Країна виробник: Австралія. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: серіал знято за мотивами детективної серії книг австралійської письменниці Керрі Грінвуд. Сценарист - Дебора Кокс, Керрі Грінвуд (та інші).

Імена головних акторів: Ессі Девіс (Фрайні Фішер), Натан Пейдж (Детектив-інспектор Джек Робінсон), Х'юго Джонстон-Барт (Констебль Х'ю Коллінз), Ешлі Каммінгс (Дороті Вільямс).

Жанровий напрям: Інтелектуальні кіножанри (детектив).

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст) - Фрайні Фішер (Phryne Fisher)
- Ім'я антигероя (антагоніст) - злочинець у кожній окремій серії (зазвичай це не повторюваний персонаж).
- Імена героїв другого плану- детектив-інспектор Джек Робінсон, Констебль Х'ю Коллінз, Дороті Вільямс (Дот), Тітка Пруденс, Доктор Мак.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):
Представлення ексцентричної та незалежної світської

левиці Фрайні Фішер, яка живе у Мельбурні 1920-х років. Вона повертається до міста і стикається зі злочином (наприклад, отруєнням або загадковою смертю), часто випереджаючи або втручаючись у роботу поліції. Представлення жертви, перших підозрюваних та детектив-інспектора Джека Робінсона.

Фабула другого акту (розвиток подій): Фрайні, використовуючи свої зв'язки у вищому суспільстві, а також знайомства в кримінальному світі, разом зі своєю помічницею Дот, проводить власне розслідування. Вона збирає докази, опитує свідків та підозрюваних, часто "впроваджується" в різні соціальні кола (наприклад, на фабрику, в турецькі лазні, на магічне шоу). З'являються хибні сліди та перепони від консервативної поліції, на чолі з інспектором Робінсоном. Напруга зростає, оскільки Фрайні наближається до розгадки, ризикуючи власним життям.

Фабула третього акту (розв'язка): Фрайні Фішер викриває справжнього злочинця (яким часто є хтось із, здавалося б, непричетних осіб). Вона збирає всіх ключових персонажів разом або використовує пастку, щоб змусити злочинця видати себе. В останній сцені злочинця заарештовують (часто завдяки діям інспектора Робінсона та констебля Коллінза, які встигають прибути вчасно), а Фрайні насолоджується черговою перемогою, можливо, у товаристві Джека Робінсона.

Мотиви скоєння злочину: Найчастіше це класичні мотиви: жадібність (спадщина, фінансові махінації), помста (за старі образи, нещасне кохання), заздрість або захист репутації/таємниці.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Широкий спектр: від отрути та вогнепальної зброї до нещасних випадків на виробництві, інсценування самогубства, використання екзотичних методів або речей, пов'язаних з місцем злочину (наприклад, реквізит фокусника).

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:

Створення хибних слідів, підставлення невинних підозрюваних (особливо з соціально незахищених верств), маскуванню під добропорядного члена суспільства, інсценування обставин злочину як нещасного випадку або самогубства.

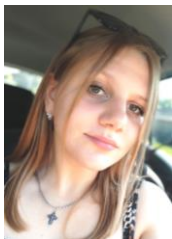
Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Розслідування Фрайні ґрунтується на її гострому розумі, жіночій інтуїції, знанні різних соціальних кіл, а також на деталях, які ігнорує поліція (наприклад, невідповідності у вбранні, походження екзотичної речовини, психологічний портрет злочинця). Часто це невелика, але ключова помилка злочинця або свідोцтво, отримане з неофіційних джерел (слухи, вуличні діти).

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій): Елегантний та стильний детективний серіал. Емоції: захоплення від інтелекту та сміливості Фрайні, легка іронія від її взаємодії з консервативним інспектором Робінсоном. Асоціації: «Золотий вік» детективу, естетика ар-деко 1920-х років. Загальний настрій: грайливий, але з відчуттям справедливості, динамічний та гламурний.

Джерела:

https://uakino.best/seriesss/detective_series/23279-ledi-detektiv-mis-frajn-fisher-ledi-detektiv-mis-frajni-fisher-1-sezon.html

Шевченко Анастасія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Касл»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

E-mail: anastlot444@gmail.com

© Лотоцька Анастасія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз американського телесеріалу «Касл» в жанрі детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи ховання, способи виявлення таємниці.

Назва кінофільму: «Касл» (Castle). Рік створення: 2009–2016 (Серіал, 8 сезонів). Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Автор ідеї та розробник серіалу — Ендрю В. Марлоу. У серіалі головний герой, письменник Річард Касл, пише книги про вигадану детективку Ніккі Гіт, натхненну Кейт Бекетт.

Імена головних акторів: Натан Філіон (Річард Касл), Стана Катіч (Детектив Кейт Бекетт), Сьюзен Салліван (Марта Роджерс), Молі Квінн (Алексіс Касл), Джон Уертас (Детектив Еспозіто), Шеймус Дівер (Детектив Раян).

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (детектив), елементи драми та комедії.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст) - Річард Касл (Richard Castle).
- Ім'я антигероя (антагоніст) - злочинець у кожній окремій серії. Основним наскрізним антагоністом є «Три-Кей» (Three-K) та пов'язані з ним персонажі (в контексті таємниці матері Кейт Бекетт).
- Імена героїв другого плану - детектив Кейт Бекетт, Детектив Хав'єр Еспозіто, Детектив Кевін Раян, Судмедексперт Ланні Періш, Марта Роджерс (мати Касла), Алексіс Касл (донька Касла).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Серія розпочинається з виявлення загадкового вбивства, часто з незвичайними або дивними обставинами. Письменник Річард Касл, який працює консультантом поліції, з'являється на місці злочину зі своїми жартами та гіпотезами. Кейт Бекетт, головний детектив, намагається зосередитися на фактах, тоді як Касл пропонує версії, натхненні кримінальними романами. Представлення жертви та перших підозрюваних.

Фабула другого акту (розвиток подій): Розслідування розвивається через допити, збір доказів командою Бекетт (Раян і Еспозіто) та нетрадиційні методи Касла (наприклад, використання його зв'язків, проведення неофіційних «експериментів»). З'являються хибні сліди, розкриваються таємниці життя жертви, які ускладнюють пошук справжнього мотиву. Касл часто відволікає Бекетт, але його «письменницьке» бачення сюжету та мотивів інколи виявляється ближчим до істини, ніж суто поліцейський протокол.

Фабула третього акту (розв'язка): Після низки помилкових припущень та емоційних суперечок між Каслом і Бекетт, знаходиться ключовий доказ або розкривається справжній мотив. Касл допомагає «скласти пазл» та викриває злочинця. Розв'язка часто містить драматичне протистояння, де Бекетт використовує факти, а Касл — психологію. В кінці злочинця заарештовують. Закінчується серія ліричною сценою, що підкреслює розвиток стосунків Касла і Бекетт.

Мотиви скоєння злочину: Широкий діапазон: гроші (спадщина, шантаж), кохання/пристрасть (зрада, ревності, нерозділене кохання), помста, а також випадкові або курйозні мотиви, що виникають через незвичайні обставини.

Інструменти і спосіб вчинення злочину: Від класичних (вогнепальна та холодна зброя) до екзотичних, що відповідають «голлівудській» фантазії (наприклад, речі з

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management Science Journal, № 29, 2026
музеїв, рідкісні отрути, інсценування магічних зникнень).

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе:
Інсценування обставин (видаючи злочин за нещасний випадок або за вбивство, скоєне іншою особою), маскування під члена сім'ї, партнера або колегу, який найбільше сумує, підтасовка доказів.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Детективи Бекетт, Раян та Еспозіто покладаються на судмедекспертизу (Ланні Періш), відбитки пальців та документальні докази. Касл часто звертає увагу на нелогічність у поведінці підозрюваних або протиріччя у їхніх розповідях, які не сходяться з його «авторським» баченням.

Узагальнене враження від перегляду кінофільму (емоції, асоціації, думки та загальний настрій):
Енергійний і дотепний серіал. Емоції: цікавість, завдяки складним загадкам, та задоволення від "хімії" між головними героями. Асоціації: сучасний Шерлок Холмс, поєднаний з романтичною комедією. Загальний настрій: легкий, оптимістичний, збалансований гумором і серйозними детективними сюжетами.

Джерела:

<https://uaserials.my/90-kasl-2009.html>

Шелемей Антоніна.
Психологічний аналіз впливу
кінофільму «Правда або дія»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Шелемей Антоніна, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Правда або дія» в жанрі психологічного трилеру та фільму жахів. Проаналізовано хід розслідування, мотиви злочину, способи впливу антагоніста, а також розвиток сюжету й розв'язку.

Назва кінофільму: «Правда або дія» (Truth or Dare). Рік створення: 2018. Країна виробник: США. Автор сценарію / автор книги: Майкл Рейх, Джилліан Джейкобс (оригінальний сценарій).

Імена головних акторів: Люсі Гейл, Тайлер Поссі, Вайолетт Бін, Нолан Джерард Фанк.

Жанровий напрям: фільм-жахи, психологічний трилер, містичний фільм.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніст): Олівія Баррон.
- Ім'я антагоніста: Надприродна сутність (демон гри «Правда або дія»).
- Імена героїв другого плану: Маркі, Лукас, Тайсон, Пенелопа, Бред.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство):

Група американських студентів вирушає на відпочинок до Мексики. Там вони знайомляться з хлопцем на ім'я Картер, який запрошує їх зіграти в гру «Правда або дія» у покинутій церкві. Гра здається безпечною розвагою, однак після її завершення Картер зникає. Згодом друзі розуміють, що гра не закінчилась і має надприродний характер, адже починає переслідувати їх і в реальному житті.

Фабула другого акту (розвиток подій): після

повернення додому учасники гри змушені виконувати завдання або відповідати на болючі запитання, інакше на них чекає смерть. Завдання стають дедалі небезпечнішими, а деякі з героїв гинуть. Друзі намагаються з'ясувати походження гри та причини її появи. Вони дізнаються, що гра пов'язана з демоном, який карає за брехню та порушення правил. Напрута зростає, адже довіра між героями руйнується, а страх і почуття провини виходять на перший план.

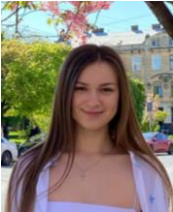
Фабула третього акту (розв'язка): головна героїня Олівія знаходить спосіб дізнатися правду про демона та правила гри. Вона розуміє, що повністю зупинити гру неможливо без нових жертв. Перед нею постає моральний вибір: пожертвувати собою або поширити гру далі. У фіналі Олівія приймає складне рішення і передає прокляту гру іншим людям, тим самим рятуючи себе та друзів, але залишаючи відкриту загрозу для всього світу.

Мотиви скоєння злочину: покарання за брехню, моральний вибір між правдою та дією, прагнення демона до справедливості через страждання. Інструменти і спосіб вчинення злочину: Містичний вплив через правила гри, психологічний тиск, примус до виконання небезпечних завдань.

Спосіб злочинця захватись, відволікти увагу від себе: Відсутність фізичної форми, дія через посмішки жертв, створення ілюзії випадкових подій.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця): Легенда про прокляту гру та відеозапис, що пояснили походження демона і правила його дії.

Шостак Дарія. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Ручна поклажа»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Екстремальна та кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Шостак Дарія, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Ручна поклажа» в жанрі трилеру та детективу та його вплив на глядача. Розкрито хід розслідування, перепони на шляху розгадки, способи приховування, способи виявлення таємниці й психологічні аспекти злочину в умовах обмеженого простору аеропорту.

Назва кінофільму: «Ручна поклажа» («Carry-On»). Рік створення: 2024. Країна виробник: США. Автор сценарію та/або автор книги, за яким знято фільм: Т. J. Fixman (оригінальний сценарій).

Імена головних акторів: Taron Egerton, Jason Bateman, Sofia Carson, Logan Marshall-Green.

Жанровий напрям: інтелектуальні кіножанри (трилер, детектив).

Імена головних персонажів :

- Ім'я головного героя (протагоніст) - Ітан Копек, молодий, принциповий та сумлінний агент TSA (служба безпеки аеропорту).
- Ім'я антигероя (антагоніст) - таємничий мандрівник, який шантажує Ітана та намагається перевезти небезпечний вантаж.
- Імена героїв другого плану – Нора, дівчина Ітана, використана антагоністом як об'єкт шантажу. Керівництво TSA та колеги Ітана, які виступають фоном, що посилює тиск відповідальності.

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Події розгортаються у великому аеропорту напередодні Різдва. Ітан працює на контролі безпеки, дотримується правил і має репутацію чесного співробітника.

До нього підходить таємничий чоловік із валізою, який пропонує незвичну "угоду" — пропустити його ручну поклажу без огляду. Коли Ітан відмовляється, незнайомець погрожує його близьким. Герой опиняється в пастці: або він порушує правила і пропускає небезпечний багаж, або ризикує життям Нори.

Починається психологічне протистояння, де антагоніст демонструє, що контролює ситуацію.

Фабула другого акту (розвиток подій): тиск на Ітана зростає. Таємничий чоловік контролює кожен його крок, змушуючи обходити систему безпеки.

Ітан намагається приховати свою тривогу від колег, але внутрішньо аналізує поведінку мандрівника та шукає прогалини в його плані.

Злочинець майстерно користується: хаосом у аеропорту, святковою метушнею, людською неухважністю, знанням процедур.

Ітан починає самостійне «внутрішнє розслідування»: перевіряє записи камер, простежує підозрілі деталі, зіставляє факти та шукає спосіб зупинити злочинця так, щоб не наразити Нору на небезпеку.

Фабула третього акту (розв'язка): Ітан ризикує та починає діяти всупереч вимогам злочинця. Він знаходить спосіб перевірити валізу та встановити, що в ній міститься вибухівка / небезпечний вантаж, який має потрапити на борт літака.

Відбувається фінальне протистояння між Ітаном і мандрівником. Герой застосовує знання процедур, логіку та імпровізацію, щоб:

- одночасно врятувати Нору,
- викрити злочинця,
- і не допустити терористичної атаки в аеропорту.

Злочинець викритий, злочин — зупинений.

Мотиви скоєння злочину:

- бажання перемістити заборонений вантаж (ймовірно — вибухівку або іншу небезпечну субстанцію) на борт

літака;

- використання натовпу, хаосу та святкової метушні як прикриття;
 - вичерпне планування і розрахунків на психологічний тиск замість прямого насильства;
 - можлива участь у ширшій злочинній схемі або теракті.
- Інструменти і спосіб вчинення злочину:

- Спеціально підготовлена валіза з небезпечним вмістом.
- Психологічний шантаж агента TSA.
- Обхід системи контролю безпеки через використання людського фактору.
- Зміна поведінкових шаблонів, щоб не привертати увагу іншим співробітникам.
- Максимальне використання натовпу, що ускладнює спостереження та контроль.

Спосіб злочинця заховатись, відволікти увагу від себе:

злитися з масою пересічних пасажирів; діяти впевнено та спокійно, не створюючи підозри; перекладати відповідальність на Ітана, роблячи його "винним" у разі провалу; приховувати справжню природу вантажу; контролювати ситуацію дистанційно через погрози, мінімізуючи власні ризики.

Хід розслідування (деталь, яка допомогла виявити злочинця). Ключові елементи розслідування Ітана:

- аналіз неузгодженостей у поведінці пасажирів;
- підозра, викликана надмірною впевненістю мандрівника;
- перевірка записів камер спостереження;
- приховане зіставлення маршрутів, часів та можливих цілей;
- професійна інтуїція та знання процедур;
- логічне усвідомлення, що багаж занадто важливий для злочинця, аби бути «звичайною валізою».

Саме сукупність дрібних деталей — поведінкових та логістичних — дозволила Ітану зрозуміти реальний масштаб загрози і знайти спосіб її зупинити.

Джерела:

<https://uaserials.com/9717-ruchna-poklazha.html>

Штангрет Христина. Психологічний аналіз впливу серіалу «The Sopranos»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: Shtangret.21@gmail.com

© Штангрет Христина, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз серіалу «The Sopranos» у жанрі кримінальної драми та психологічного трилера, а також його вплив на глядача. Розкрито побудову конфлікту, мотиви злочинів, способи приховування кримінальної діяльності, хід розслідування та психологічну динаміку головних персонажів.

Назва серіалу: «The Sopranos». Рік створення: 1999–2007.
Країна виробник: США. Автор ідеї / шоураннер: Девід Чейз.

Головні актори: Джеймс Гандольфіні, Еді Фалко, Лоррейн Бракко, Майкл Імперіолі, Домінік К'янезе, Стівен Ван Зандт, Тоні Сіріко, Дреа де Маттео.

Жанровий напрям: кримінальна драма, трилер, психологічний серіал.

Імена головних персонажів:

- Головний герой (протагоніст) – Тоні Сопрано – мафіозний бос, який намагається поєднати кримінальну діяльність, лідерство та сімейне життя.
- Антагоніст – у серіалі антагоніст змінюється залежно від сезону, але ключовим конфліктним персонажем є: Джуніор Сопрано (дядько Тоні, суперник у боротьбі за владу). Також у деяких сезонах антагоністичні ролі виконують Річі Апріл, Ральф Сіфаретто та члени інших мафіозних родин.
- Герої другого плану – Кармела Сопрано (дружина Тоні), Медоу Сопрано (донька), Ентоні-молодший (син), д-р Дженніфер Мелфі (психотерапевт Тоні), Сільвіо Данте (консільєрі), Полі Галт'єрі (капореджім), Крістофер

Молтісанті (племінник Тоні), Арті Букко (друг і власник ресторану), Джон Сакримоні та Філ Леотардо (боси інших родин).

Короткий зміст (фабула) першого акту (знайомство): Знайомство з Тоні Сопрано — босом мафії, який страждає на панічні атаки. Вперше показано його подвійне життя: сім'я, кримінальні справи, психологічні проблеми.

Знайомство з психотерапевтом д-р Мелфі. Окреслення атмосфери сучасної мафії: злочини, внутрішні правила, мережі впливу.

Перший виклик владі Тоні з боку Джуніора та інших членів угруповання. Напруження між кримінальною діяльністю та родиною. Початок терапії, де Тоні відкриває свою внутрішню тривогу та страхи. Перші серйозні конфлікти всередині клану.

Фабула другого акту (розвиток подій): Замахи, конфлікти між мафіозними фракціями, загострення суперництва Тоні та Джуніора.

Внутрішній психологічний конфлікт Тоні доходить до піку. Його позиція як лідера переходить у стадію випробувань.

Розвиток конфлікту:

- Проблеми в сім'ї, зради, конфлікти з дітьми.
- Боротьба з конкурентами, вибухи, замовні вбивства.
- Тоні стикається з питаннями моралі, лояльності та відповідальності.
- Крістофер втягується в злочинний світ і переживає власні драми.
- Зрада серед найближчих людей.
- Тиск ФБР посилюється.
- Тоні робить жорсткі рішення щодо «своїх» та «ворогів».
- Руйнування психологічної стабільності та посилення залежностей.
- Збройні протистояння між родинами.
- Втрата важливих людей: смерть близьких членів угру-

повання.

- Посилення страхів Тоні та майже повний розпад системи лояльності.

Фабула третього акту (розв'язка): фінал залишено відкритим, але натякає на неминучий кінець Тоні або його влади. Атмосфера напруження досягає вершини: глядач спостерігає за падінням імперії та особистої стабільності героя.

Узагальнене враження від серіалу: «The Sopranos» вражає глибоким психологізмом, складною побудовою персонажів і реалістичним зображенням сучасної мафії. Це не просто кримінальна сага — це дослідження людської психіки, влади, моралі та особистих травм. Серіал тримає в постійній напрузі, поєднує емоційні драми з кримінальними сюжетами та порушує питання відповідальності, насильства й ідентичності. Після перегляду залишається сильне враження та потреба осмислити поведінку героїв і наслідки їхніх дій.

Джерела:

<https://sopranos-ua.net/13-fox>

Юрас Вероніка. Психологічний аналіз впливу кінофільму «Синевир»

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності
E-mail: urasveronika05@icloud.com

© Юрас Вероніка, грудень 2025.

Здійснено структурний аналіз кінофільму «Синевир» у жанрі фільм-жахів. У центрі уваги – група молодих людей, які вирушають у Карпати та стикаються з містичною істотою Очима Озера. Розкрито сюжетні лінії: знайомство героїв, природа загадкових подій, механізми страху, способи виявлення загрози та розгадка таємниці.

Назва кінофільму: «Синевир». Рік створення: 2013.
Країна виробник: Україна. Автор сценарію та/або автор книги: Сценарій – Олександр Альошечкін, В'ячеслав Альошечкін (фільм не заснований на книзі).

Імена головних акторів: Поліна Філіпенко, Сергій Листунов, Олександр Альошечкін, Інші актори другого плану.

Жанровий напрям: фільм-жахів, елементи містичного трилера.

Імена головних персонажів:

- Ім'я головного героя (протагоніста) – Максим – молодий хлопець, який намагається зібрати компанію на «відпочинок» у Карпатах.
- Ім'я антагоніста – Містична істота Очі Озера (дух-охоронець)
- Імена героїв другого плану – Оля, Катя, Ігор, Денис, та інші члени компанії.

Фабула першого акту (знайомство): Група друзів вирушає на віддалену гірську територію біля озера Синевир у Карпатах. Молоді люди планують відпочинок, розваги та дослідження місцевості. Місцеві мешканці попереджають їх про небезпеку — легенду про істоту, яка живе біля озера та карає непроханих гостей. Герої

ігнорують застереження.

Фабула другого акту (розвиток подій): після приходу ночі починають відбуватися дивні та лякаючі події: зникають речі, чуються звуки в лісі, один із друзів безслідно зникає. Компанія намагається знайти логічне пояснення, але страх посилюється. Герої усвідомлюють, що вони не одні. Поступово стає зрозуміло, що на них полює невідома сила.

Фабула третього акту (розв'язка): Істота проявляється, починає нападати на групу. Друзі намагаються втекти, але зробити це в темному лісі складно. Під кінець з'ясовується походження Очей Озера – дух, що охороняє територію від непрошених і неповажних гостей. Виживає лише один із героїв, який ледве вибирається до людей.

Мотиви скоєння «злочину» (агресії істоти): порушення території духа-охоронця, неповага молодих туристів до природи та місцевих звичаїв.

Інструменти і спосіб «вчинення злочину»: містична сила, переслідування у темряві, напад з укриття, використання страху та раптовості.

Спосіб, як істота заховалася, відволікла увагу: переміщення без звуку в лісі, використання темряви, природної туманності та особливостей ландшафту навколо озера.

Хід «розслідування» (деталь, що допомогла розкрити природу істоти): герої знаходять старі записи та чують історії місцевих мешканців, які пояснюють легенду про Очі Озера. Вони розуміють, що істота — давній дух, пов'язаний з озером.

Загальне враження від перегляду фільму: фільм створює атмосферу напруги та страху завдяки карпатській природі, туманам і звуковому супроводу. Емоційно він викликає відчуття тривоги, непередбачуваності й ізоляції. Загальний настрій — містичний, похмурий, тривожний. Карпатські пейзажі стають окремим персонажем, що

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management: Science Journal, № 29, 2026
підсилює ефект хорору.

Джерела:

<https://uakino.best/filmy/natives/8956-sinevir.html>

Розділ 3. Актуальні питання життєстійкості особистості, економіки та культури суспільства

Баланюк Христина. Комунікативні стратегії та рольові позиції в міжособистісній взаємодії осіб, схильних до співзалежності

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Orcid: <https://orcid.org/0009-0004-3250-7743>

E-mail: Khrystyna.balanyuk@gmail.com

© Баланюк Христина, лютий 2026.

УДК 159.922.27:314.151.3-054.7(477); 159.9:316.6

Статтю присвячено емпіричному аналізу комунікативного та рольового аспектів життєдіяльності осіб із проявами співзалежності. Зокрема проаналізовано взаємозв'язок між міжособистісною взаємодією, ролями за драматичним трикутником Кармана та стратегіями поведінки у конфлікті. За допомогою кореляційного аналізу виявлено певні зв'язки, які підтверджують деструктивну комунікацію при злиттєвих партнерствах. Також встановлено наявність статистично значущого зв'язку між схильністю до співзалежності та вибору ролей «Жертви» та «Рятівника». Виявлено взаємозв'язок прийняття цих ролей із залежним та підпорядковуваним типами міжособистісної взаємодії. Це зумовлює вибір стратегії пристосування у конфліктних ситуаціях, обмежує здатність до пошуку конструктивного компромісу та провокує механізм латентної агресії, що проявляється через емоційну детонацію на фоні тривалого пригнічення власних потреб.

Ключові слова: співзалежність, схильність до співзалежності, міжособистісна взаємодія, комунікативні стратегії, рольові позиції, драматичний трикутник Кармана, конфлікт, агресія.

The article is devoted to the empirical analysis of communicative and role aspects

of the life of individuals with signs of codependency. In particular, the relationship between interpersonal interaction, roles in Karpman's drama triangle, and behavioral strategies in conflict is analyzed. By using correlation analysis, it was found that there are certain connections that confirm destructive communication in merge partners. It was also found that there is a statistically significant connection between the tendency toward codependency and the choice of the roles of "Victim" and "Rescuer.". A correlation of the adoption of these roles with dependent and subordinate types of interpersonal interaction was found. This determines the choice of adaptation strategy in conflict situations, limits the ability to seek constructive compromise, and provokes a mechanism of latent aggression, which manifests itself through emotional detonation against the backdrop of prolonged suppression of one's own needs.

Keywords: codependency, tending to codependency, interpersonal interaction, communication strategies, role positions, Karpman's drama triangle, conflict, aggression.

Постановка проблеми. У сучасному психологічному науковому просторі проблема співзалежної поведінки все виразніше трансформується із суто клінічного явища у складний соціопсихологічний феномен. Як наслідок, у структурі стосунків особистості виникають значні деструктивні зміни, наприклад, такі як: порушення у способах взаємодії з іншими людьми. Центральним, проте недостатньо дослідженим аспектом цієї проблеми залишається комунікативна ригідність.

Актуальність дослідження даної теми зумовлена необхідністю розширення наукових уявлень про особливості поведінкового вираження співзалежності. Попри глибоку вивченість емоційних чинників цього явища, процес їхнього втілення у конкретні поведінкові паттерни та комунікативні стратегії залишається недостатньо розкритим, що потребує системного емпіричного аналізу.

Проблема дослідження полягає у необхідності розкриття зв'язку між схильністю до співзалежної поведінки та комунікативними стратегіями і рольовими позиціями осіб, схильних до спів залежності.

Об'єктом дослідження є психологічні особливості поведінки осіб, схильних до співзалежності, в системі

міжособистісних стосунків.

Предметом дослідження є особливості зв'язку драматичних ролей та стратегій міжособистісного спілкування у осіб, схильних до співзалежності.

Мета дослідження полягає емпіричному встановленні зв'язків між вираженістю співзалежності та рольовими сценаріями осіб, схильних до співзалежності.

Виклад основного матеріалу. Феномен співзалежності (codependency) є відносно новим напрямом у психологічній науці, однак останні десятиліття він набуває більшої зацікавленості та став предметом активного вивчення у світовій та українській психотерапевтичній практиці.

Основоположником концепції співзалежних відносин вважають Тімоті Кермака (Т. Cermak), у працях [11] якого наведено визначення співзалежності як особистісного розладу, що формується у людей, які тривалий час перебувають у деструктивних взаєминах із залежною особою. У подальших дослідженнях поняття співзалежності (co-dependence) було розглянуто у ширшому контексті, а саме: як соціально-психологічний феномен [11], який характеризується зниженням автономії, надмірним контролем, низькою самооцінкою, порушенням меж та емоційним злиттям з іншою людиною. У роботах авторів Мудрик А.Б та Дж.Боулбі [5, 10] висунуто твердження, що співзалежність має витoki у дитячій травмі прив'язаності, де любов поєднується з контролем і відмовою у прийнятті.

Сучасна психологічна думка акцентує увагу на тому, що співзалежність не є статичним станом, а виражається через динамічну систему міжособистісної взаємодії. Зокрема, у дослідженнях Б. Уайнхолд та Дж. Уайнхолд (B. Weinhold, J. Weinhold) [15], феномен співзалежності розглядається як наслідок незавершеного процесу сепарації-індивідуації, що власне зумовлює нездатність особистості будувати автономні психологічні межі. У

згаданому контексті комунікація стає інструментом для регуляції внутрішньої тривоги через контроль партнера, тим самим порушуючи природний процес обміну інформацією. Вагомий внесок у вивчення поведінкових паттернів при співзалежності зробив С. Карпман (S. Karpman) [12], який запропонував модель «драматичного трикутника». Згідно з цією концепцією, комунікація співзалежних осіб структурується довкола трьох ролей: «Жертви», «Рятівника» та «Переслідувача». Кожна з цих позицій є маніпулятивною за своєю суттю та спрямована на уникнення справжньої близькості, що робить автентичний діалог практично неможливим. Західні дослідники, зокрема К. Морган та М. Бітті [14, 9], підкреслюють, що відсутність навичок конструктивної комунікації перетворює будь-яку суперечку на інструмент підкріплення залежності. У результаті, міжособистісний простір таких осіб, як зазначають автори, стає ригідним і напруженим, де замість відкритого вираження почуттів використовуються стратегії емоційного контролю.

В українському науковому дискурсі останнього десятиліття теоретичний базис дослідження співзалежності представлений ґрунтовними розвідками Л. Литвинчук [3], яка розглядає цей феномен як деструктивну психологічну систему та наслідок незавершеної сепарації особистості від батьківських фігур. Глибинно-психологічні чинники несвідомої самодепривації та тяги до деструктивних стосунків розкриті у концепціях Т. Яценко [8]. Проблема розмивання особистісних меж та втрати суб'єктності як здатності до самодетермінації висвітлена у працях Т. Титаренко [7]. Особливості емоційної динаміки, зокрема синдрому «невротичної любові» та специфіку взаємин у молодих сім'ях, проаналізовано у дослідженнях О. Кочаряна та А. Коцарь [1; 2].

Отже, аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що комунікативна сфера співзалежної

особистості дійсно є системно викривленою. Вона базується на порушенні процесу сепарації, реалізується через жорсткі рольові моделі та проявляється у нездатності до конструктивного вирішення конфліктів, що, відповідно, потребує глибокого емпіричного аналізу взаємозв'язків між цими компонентами. Оскільки в літературі цей феномен описаний переважно через якісні характеристики, виникає необхідність глибшого вивчення структурних взаємозв'язків між внутрішніми установками та поведінковими проявами, які забезпечують стійкість такої взаємодії. Це зумовило перехід до емпіричного етапу роботи, в основу якого було покладено низку припущень щодо структури взаємозв'язків між показниками співзалежності та комунікативними параметрами особистості (рольовими позиціями, стратегіями поведінки в конфлікті та типами міжособистісного ставлення).

Гіпотезами емпіричного дослідження були такі:

- Припускається наявність прямого зв'язку між схильністю до співзалежності, співзалежною роллю «Рятівник» та такими стратегіями спілкування і поведінки у конфлікті, як конформізм, альтруїзм, пристосування.
- Припускається наявність прямого зв'язку між схильністю до співзалежності, співзалежною роллю «Жертва» та такими стратегіями спілкування і поведінки у конфлікті, як залежність, підпорядкування, пристосування.
- Припускається наявність прямого зв'язку між схильністю до співзалежності, співзалежною роллю «Агресор» та такими стратегіями спілкування і поведінки у конфлікті, як авторитарність, уникання та латентна агресія.

Реалізація мети дослідження зумовила вибір багаторівневого психодіагностичного інструментарію, який дозволяє простежити шлях від внутрішньої схильності до злиттєвих сценаріїв до її конкретних проявів у міжособистісній комунікації та конфліктах, зокрема, було застосовано такі методики:

Опитувальник Спанна–Фішера (SF CDS). [13] Він дозволяє зафіксувати фундаментальні ознаки співзалежності: ступінь втрати власного «Я», надмірну фіксацію на партнері та відсутність особистісних меж.

Методика діагностики міжособистісних взаємин Т. Лірі [4]: обрана для детального опису структури стосунків у координатах двох головних векторів — домінування та дружності. Даний інструментарій базується на 8-шкальній моделі, що дозволяє кількісно оцінити такі типи інтерперсональної поведінки, як авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підпорядковуваний, залежний, конформний та альтруїстичний. Застосування цієї методики дає змогу виявити не лише переважаючий стиль взаємодії, а й ступінь його адаптивності: від помірних проявів (наприклад, здатності до співпраці чи лідерства) до екстремальних, дезадаптивних форм, що характеризуються повною втратою автономії, патологічною конформністю або схильністю до жертвності.

Тест за методикою К. Томаса «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» [7] : застосовується для розкриття ролі стійких поведінкових паттернів особистості в умовах зіткнення інтересів. За допомогою методики верифікується схильність до п'яти стратегій: суперництва, співпраці, компромісу, уникання та пристосування. Даний інструментарій дозволяє дослідити динаміку взаємодії через співвідношення двох базових векторів: орієнтації на власні інтереси (наполегливість) та орієнтації на інтереси партнера (кооперація).

Концепція «драматичного трикутника» С. Карпмана [12]: залучена для аналізу рольової структури спілкування. Даний підхід дозволяє простежити, як глибинний страх відторгнення змушує особу обирати та змінювати ролі «Жертви», «Рятівника» чи «Агресора», що забезпечує патологічну циклічність та стійкість деструктивної комунікації.

Синтез емпіричних даних дозволяє виявити закономірні поєднання внутрішнього дефіциту автономії із певними типами рольових позицій та комунікативних стратегій, що утворюють цілісну структуру співзалежної поведінки.

З метою дослідження було сформовано вибірку, що охопила 53 респонденти (40 – жінки, 13 – чоловіки). Збір первинних даних здійснювався за допомогою дистанційного анкетування через платформу Google Forms: такий підхід дозволив забезпечити анонімність учасників та залучити представників різних соціальних груп.

Віковий діапазон вибірки охоплює період від 20 до 60 років. Досліджувана група характеризується різноманітністю сімейного статусу: 27 осіб перебувають в офіційному шлюбі, 15 учасників підтримують сталі стосунки без реєстрації (перебувають в цивільному шлюбі), а 10 респондентів мають досвід розлучення. Важливим контекстуальним чинником є наявність залежностей у партнерів опитуваних; зокрема, лише 18 осіб зазначили відсутність таких проблем, тоді як інші вказали на наявність у близьких трудової залежності (17 випадків), алкогольної (14 випадків) або ігрової залежності (4 випадки).

Оцінювання рівня емоційної залежності за шкалою Спанна-Фішера дозволило диференціювати вибірку за ступенем вираженості даного феномену (див Рис. 1).

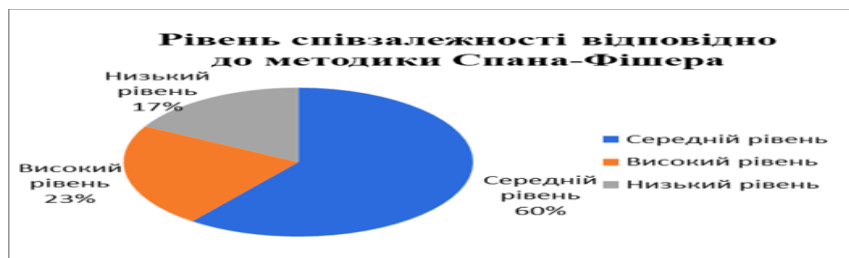

Рисунок 1. Рівень співзалежності відповідно до методики Спанна-Фішера

Отримані результати свідчать про те, що лише невелика частина респондентів (9 осіб) має низькі показники співзалежності; натомість більшість вибірки демонструє середній (32 осіб) та високий (12 особи) рівні.

Безумовно, така статистика підтверджує доцільність подальшого аналізу комунікативних паттернів, адже 83% учасників у тій чи іншій мірі схильні до емоційної фіксації на партнерові, що, безперечно, позначається на їхній поведінці в конфліктах та щоденній взаємодії.

Математико-статистичний аналіз отриманих емпіричних даних здійснювся за допомогою кореляційного аналізу за критерієм Пірсона, що дозволило встановити наявність, взаємозв'язків між показниками міжособистісної сфери, стратегіями конфліктної поведінки та рівнем співзалежності. Вибір даного методу зумовлений необхідністю виявлення стійких асоціацій між кількісними змінними у вибірці 53 осіб, при цьому критичне значення коефіцієнта для даного обсягу досліджуваних при рівні значущості $p \leq 0,05$ становить $r = 0,28$ до $r = 0,73$.

Розгляд результатів за методикою міжособистісної діагностики Т. Лірі у поєднанні з іншими психодіагностичними інструментами дозволяє комплексно охарактеризувати паттерни соціальної взаємодії досліджуваних, висвітлюючи глибинні зв'язки між типами ставлення до оточуючих та рівнем деструктивних проявів у стосунках.

Для ґрунтового розуміння природи міжособистісних взаємин та агресивних проявів у вибірці, емпіричний аналіз було структуровано крізь призму трьох ключових ролей «драматичного трикутника» — «Жертви», «Рятівника» та «Агресора», — що дозволило цілісно зіставити рольові позиції респондентів із їхніми комунікативними стратегіями та конфліктною поведінкою. Вибір даного підходу зумовлений необхідністю перевірки гіпотез щодо взаємозв'язку

співзалежності з типами міжособистісного ставлення (за Т. Лірі), стратегіями подолання конфліктів (за К. Томасом) та маркерами латентної агресивності, враховуючи межі адаптивності діагностованих ознак.

Після встановлення загальних кількісних показників співзалежності у вибірці, наступним етапом дослідження став аналіз внутрішньої структури цього феномену крізь призму комунікативних стратегій. Для глибинного розуміння того, як саме емоційна залежність детермінує поведінку особистості, було здійснено перевірку висунутих гіпотез, фокусуючись на рольових позиціях «драматичного трикутника» та їхньому зв'язку з адаптивністю міжособистісної взаємодії.

Аналіз першої гіпотези дозволив виявити специфіку функціонування ролі «Рятівника» у системі співзалежних відносин. Статистично підтверджено наявність прямого значущого зв'язку між загальним рівнем співзалежності та прийняттям ролі «Рятівника» ($r=0,50$). Психологічний зміст цієї позиції розкривається через високі кореляції з альтруїстичним ($r=0,48$) та конформним ($r=0,42$) типами ставлення до оточуючих. Особливої уваги заслуговує аналіз показників адаптивності. Середні значення за альтруїстичним (10,72 бала) та конформним (9,81 бала) октантами виходять за межі адаптивної норми (0–8 балів), що свідчить про неадаптивний характер «рятівництва». Це означає, що за зовнішньою жертовністю та гіперопікою ховається не щира підтримка, а нав'язлива допомога, яка межує з деструктивним придушенням особистості партнера. Така модель взаємодії безпосередньо зумовлює вибір стратегій у конфлікті: встановлено зв'язок із «пристосуванням» ($r=0,38$) за К. Томасом. У ситуаціях протиріч «Рятівник» схильний нехтувати власними інтересами не заради вирішення проблеми, а задля штучного підтримання емоційного злиття та підтвердження власної значущості через «необхідність» іншому. Таким чином, перша гіпотеза

отримала повне підтвердження: роль «Рятівника» виступає формою неадаптивної комунікації, де альтруїзм є лише інструментом маніпулятивного втримання об'єкта залежності.

Перевірка другої гіпотези дозволила розкрити внутрішню динаміку рольової позиції «Жертви» та її визначальний вплив на комунікативний простір співзалежної особистості. Математично доведено наявність найбільш цільного у всій кореляційній структурі зв'язку між загальним показником співзалежності та роллю «Жертви» ($r = 0,63$). Психологічний профіль цієї ролі деталізується через статистично значущі зв'язки із залежним ($r = 0,57$) та підпорядковуваним ($r = 0,35$) типами міжособистісної взаємодії. Аналіз середніх значень за залежним октантом (8,64 бала) свідчить про перехід від адаптивного рівня поведінки до неадаптивного. Це вказує на те, що комунікація респондентів у цій позиції характеризується не просто згодою, а тотальною безпорадністю, надмірною потребою в опіці та неспроможністю самостійно приймати рішення. Така неадаптивність безпосередньо корелює з вибором стратегії «пристосування» у конфліктних ситуаціях ($r = 0,32$). У контексті співзалежності пристосування перестає бути тактичним кроком для вирішення суперечки і перетворюється на стійку деструктивну модель: особистість повністю відмовляється від власних інтересів на користь партнера, щоб уникнути страху самотності або відповідальності. Отже, друга гіпотеза отримала повне підтвердження: роль «Жертви» у співзалежних осіб є дезадаптивною формою комунікації, що базується на тотальному підпорядкуванні та відмові від особистісної автономії як єдиного способу втримання значущого зв'язку з партнером.

В ході перевірки третьої гіпотези та розкриття внутрішньої динаміки ролі «Агресора» було проведено кореляційний аналіз між рівнем співзалежності,

рольовими позиціями за С. Карпманом та окремими діагностичними параметрами тесту на співзалежність Спанна-Фішера. Зокрема, як індикатори латентної агресії було використано пункти методики, що верифікують пасивно-агресивні тенденції: стратегію приховування справжньої ідентичності (п. 12: «Зазвичай я не дозволяю іншим побачити моє справжнє «Я»»), схильність до накопичення роздратування (п. 13: «Коли хтось засмучує мене, я тримаю це в собі довгий час, але час від часу я «вибухаю»») та готовність до тотального уникання конфронтації (п. 14: «Зазвичай я готовий/ва піти на все, аби уникнути відкритого конфлікту»).

В ході аналізу даних було встановлено прямий значущий зв'язок між рівнем співзалежності та прийняттям ролі «Агресора» ($r = 0,28$), проте якісний аналіз цього зв'язку вказує на складний механізм придушення та подальшої афектації ворожості. Статистично доведено, що роль «Агресора» корелює з авторитарним типом міжособистісної взаємодії ($r = 0,41$). Середнє значення за цим октантом становить 8,23 бала, що свідчить про неадаптивний рівень (нормою є 0–8 балів). Така неадаптивність виявляється у формі деспотичності, надмірних вимог до оточуючих та прагнення тотального контролю, що є компенсаторною реакцією на внутрішню невпевненість. Проте найбільш вагомим результатом є виявлення екстремально високого зв'язку між схильністю до співзалежності та «емоційною детонацією» — латентною агресією ($r = 0,73$). Цей показник розкриває специфічний комунікативний цикл: через страх руйнування стосунків особа, схильна до співзалежності, обирає стратегію «уникання» конфлікту ($r = 0,52$) та демонструє вкрай низьку здатність до відкритого «суперництва» ($r=0,004$). Тривале пригнічення власних потреб та справжнього «Я» ($r = 0,41$) із закритістю призводить до критичного накопичення внутрішньої напруги. Коли напруга досягає межі, відбувається

«детонація» — неконтрольований спалах агресії, який за інтенсивністю значно перевищує привід конфлікту.

Окремий аналіз механізму латентної агресії, який можна побачити на кореляційній плеяді (див. Рис. 2) дозволяє спростувати уявлення про «Жертву» як про суто пасивний тип.

Рис. 2 Кореляційна плеяда взаємозв'язку співзалежності, рольової позиції «Жертва» у «драматичному трикутнику» та механізмів латентної агресії особистості ($p \leq 0,05$)

Висока кореляція з показником емоційної детонації ($r=0,73$) свідчить про те, що «Жертва» — це найбільш емоційно заряджена та потенційно вибухова роль. Це пояснює феномен «раптових розривів» або як варіант «простої детонації», так би мовити, поштовху до одужання і виходу із злиттєвої системи. «Вибух» у співзалежних осіб не обов'язково є кінцем стосунків, але він завжди є кінцем старої моделі взаємодії. Це криза, яка дає шанс або на остаточний розрив, або на початок побудови зрілих стосунків, де кожен має право на власне «Я».

Узагальнюючи результати емпіричного дослідження, можна констатувати, що комунікативний простір співзалежної особистості є цілісною системою деструктивних паттернів, де кожна роль «драматичного трикутника» має свій специфічний прояв у стратегіях міжособистісної взаємодії. Встановлено, що переважання неадаптивних форм альтруїзму (роль «Рятівника») та

підпорядкування (роль «Жертви») створює ілюзію безконфліктності стосунків, яка насправді базується на тотальному придушенні власного «Я». Найбільш вагомим відкриттям дослідження став доказ того, що відсутність у співзалежних осіб навичок конструктивного суперництва не означає відсутність агресії. Навпаки, виявлений механізм латентної конфліктності через «емоційну детонацію» доводить, що прихований гнів є невід'ємною частиною позиції «Жертви». Таким чином, комунікація у співзалежних стосунках є циклічним процесом: від зовнішнього пристосування та жертвовності до афективних вибухів, що унеможлиблює побудову партнерства на засадах автономії та взаємної поваги.

Висновки. Проведене дослідження було присвячене вивченню комунікативних стратегій та рольових позицій в міжособистісній взаємодії осіб, схильних до співзалежності, і дозволило встановити систему взаємозв'язків між рівнем співзалежності, рольовими позиціями «драматичного трикутника» та комунікативними стратегіями особистості. Отримані результати підтверджують висунуті гіпотези та дозволяють констатувати наступне:

- Встановлено, що у досліджуваній вибірці 83% респондентів демонструють середній та високий рівні. Статистично доведено, що висока схильність до співзалежності демонструє перехід від адаптивних форм комунікації до деструктивних рольових сценаріїв, де стосунки стають надцінним ресурсом, заради якого особистість нехтує власною автономією.
- Повністю підтверджено першу гіпотезу щодо зв'язків ролі «Рятівника» з такими стратегіями спілкування і поведінки у конфлікті, як конформізм, альтруїзм, пристосування. Виявлено, що дана роль реалізується через неадаптивні рівні альтруїстичного та конформного типів міжособистісної взаємодії. Це зумовлює вибір стратегії пристосування у конфлікті, де допомога партнеру

виступає маніпулятивним інструментом утримання об'єкта залежності та запобігання сепарації.

- Отримала повне підтвердження друга гіпотеза про наявність прямого зв'язку між схильністю до співзалежності, співзалежною роллю «Жертва» та такими стратегіями спілкування і поведінки у конфлікті, як залежність, підпорядкування, пристосування. Статистично доведено її зв'язок із залежним та підпорядковуваним типами взаємин. Рівень кореляційних зв'язків за залежним октантом ($r = 0,57$) свідчить про вихід за межі адаптивної норми, що проявляється у стратегіях пристосування та уникання конфліктів.
- Перевірка третьої гіпотези дозволила частково підтвердити припущення щодо специфіки реалізації ролі «Агресора» в структурі співзалежної комунікації. Встановлено, що через страх розриву взаємин співзалежна особистість вдається до стратегії уникання та демонструє нездатність до відкритого суперництва. Ключовим результатом, що підтверджує висунуте припущення, є виявлення високого зв'язку між рівнем співзалежності та схильністю до «емоційної детонації» ($r = 0,73$). Це математично доводить, що агресія співзалежних має афективний характер і не виконує функцію конструктивного захисту особистісних кордонів, як це передбачалося у гіпотезі. Таким чином, припущення про зв'язок ролі «Агресора» з униканням та латентною агресією підтверджено, тоді як зв'язок із відкритою авторитарністю та суперництвом у межах конфліктної взаємодії спростовано, що вказує на прихований, пасивно-агресивний характер цієї ролі.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що міжособистісна комунікація співзалежних осіб позбавлена автентичності та спрямована не на діалог, а на відтворення безпечних для залежного «Я» рольових моделей. Встановлено, що дії в конфлікті у таких осіб мають вимушений характер: відсутність навичок суперництва та

захисту власних кордонів компенсується або тотальним підпорядкуванням, або латентною агресією у формі «емоційної детонації». Така структура комунікативних параметрів свідчить про глибоку дезадаптацію співзалежних осіб у стосунках. Відтак, це вказує на доцільність розробки програм психологічної допомоги, пріоритетом яких є розвиток емоційної зрілості та комунікативної автономії особистості, що дозволить подолати схильність до маніпулятивної взаємодії та емоційної детонації.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що міжособистісна комунікація співзалежних осіб позбавлена автентичності та спрямована не на діалог, а на відтворення безпечних для залежного «Я» рольових моделей. Встановлено, що дії в конфлікті у таких осіб мають вимушений характер: відсутність навичок суперництва та захисту власних кордонів компенсується або тотальним підпорядкуванням, або латентною агресією у формі «емоційної детонації». Така структура комунікативних параметрів свідчить про глибоку дезадаптацію співзалежних осіб у стосунках. Відтак, це вказує на доцільність розробки програм психологічної допомоги, пріоритетом яких є розвиток емоційної зрілості та комунікативної автономії особистості, що дозволить подолати схильність до маніпулятивної взаємодії та емоційної детонації.

Джерела

1. Кочарян О. С. Психологія молодшої сім'ї : монографія. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 280 с.
2. Кочарян А.С., Коцарь А.В. Синдроми невротичної любові. Вісник Харківського університету. Серія «Психологія». 2000. № 498. С. 68–72.
3. Литвинчук Л. М. Психологія співзалежних стосунків : монографія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – 363 с.
4. Лірі Т. Методика діагностики міжособистісних відносин / адаптація Л. Н. Собчик, укр. пер. З. С. Карпенко // Практикум з психології спілкування / за ред. З. С. Карпенко. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – С. 132–140.
5. Мудрик А. Б. Соціально-психологічні особливості формування співзалежної поведінки в юнацькому віці // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Психологічні науки. – 2017. – № 7.

6. Тест за методикою К. Томаса «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» Видавнича група "Основа". Видавнича група «Основа». URL: <https://osnova.com.ua/test-za-metodikoyu-k-tomasa-viznachennya-stilyu-povedinki-v-konfliktiy-situatsii/?srsltid=AfmBOorhnwHvQkjoT9T-MmgNUWX9HRICyR8M-yxqrdeUn8aIGo5GGEGy>
7. Титаренко Т. М. Психологія особистості: життєві домагання, самоздійснення, суб'єктність. – Київ : Міленіум, 2017. – 340 с.
8. Яценко Т. С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта: глибинно-психологічний аспект : монографія. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. – 188 с.
9. Beattie M. Codependent No More: How to Stop Controlling Others and Start Caring for Yourself (Revised and Updated). – Spiegel & Grau, 2022. – 368 p.
10. Bowlby J. A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. – New York : Basic Books, 1988. – 180 p.
11. Cermak T. L. Diagnosing and Treating Co-Dependence: A Guide for Professionals Who Work with Chemical Dependents, Their Spouses, and Children. – Minneapolis : Johnson Institute Books, 1986. – 182 p.
12. Escaping the Drama Triangle / University of South Carolina, Division of HR, Office of Organizational and Professional Development. – Columbia, SC, [2026]. – 9 p.
13. Fischer J. L., Spann L. Measuring codependency // Alcoholism Treatment Quarterly. – 1991. – Vol. 8, No. 1. – P. 87–100. – DOI: 10.1300/J020V08N01_06.
14. Morgan J. P. What is codependency? // Journal of Clinical Psychology. – 1991. – Vol. 47, No. 5. – P. 720–729.
15. Weinhold B. K., Weinhold J. B. Breaking Free of the Co-dependency Trap. – 2nd ed. – Novato : New World Library, 2008. – 280 p.

Блохіна Анастасія.

Психологічний стан підлітків в умовах війни: огляд наукових публікацій

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

© Блохіна Анастасія, січень 2026.

Проаналізовано вплив війни на психологічний стан української молоді та особливості становлення підліткової особистості в умовах соціально-психологічної нестабільності. Розглянуто, чому підлітковий період вважається сенситивним етапом розвитку, та які зовнішні події й виклики сприяють формуванню особистості підлітка. Особлива увага приділена механізмам розвитку національної свідомості, самоусвідомлення та ідентичності молодих українців під впливом війни. На основі сучасних наукових публікацій проведено порівняльний аналіз досліджень щодо психологічних змін підлітків до та під час війни. Наведено актуальні статистичні дані щодо проявів патріотизму, громадянської позицій та цінностей молодого покоління в умовах збройного конфлікту. Результати показують, як військові події трансформують психосоціальні характеристики підлітків, впливають на їх особистісний розвиток, систему цінностей та відчуття приналежності до нації.

Ключові слова: підлітковий період, сенситивний етап розвитку, самоусвідомлення, національна свідомість, ідентичність, цінності, війна, українська молодь.

«Життя справді складне, і єдиний у нього підручник — досвід». Григорій Тютюнник

Постановка проблеми. Підлітковий період є одним із найсенситивніших етапів розвитку особистості, коли формується самосвідомість, ціннісні орієнтири та соціальна ідентичність. У цей час молоді люди активно засвоюють соціальні та культурні норми, визначають свої життєві пріоритети та починають формувати власну громадянську позицію. В умовах війни зовнішні фактори набувають особливої ваги, оскільки підлітки стикаються зі стресовими ситуаціями, небезпекою, зміною звичного соціального середовища та інформаційним тиском. Це розширює спектр психологічних викликів, що стоять

перед молоддю, та впливає на процеси формування їхньої національної свідомості, патріотизму та соціальної активності.

Підлітки в цей період виявляють підвищену чутливість до негативних соціально-психологічних чинників, оскільки в них ще не сформовані або слабо розвинені механізми психологічного самозахисту. Психологічний захист розглядається як система механізмів, спрямованих на мінімізацію негативних переживань, пов'язаних із конфліктними та стресовими ситуаціями, що загрожують цілісності особистості.

Справжня причина прояву тривожності у підлітків невідома, але, як і інші психічні захворювання, вона може бути викликана:

- Порушеннями на біологічному рівні в організмі: захворюваннями щитовидної залози, надниркових залоз (надлишок кортизолу) або серцево-судинної системи. Неправильна робота ендокринної системи організму, тобто гормональні проблеми, можуть позначитися на роботі нервової системи, а отже, і на психічному стані людини.
- Травматичними подіями – подіями, які мають загрозливий вплив на фізичну та/або психологічну цілісність особи. Деякі яскраві приклади психологічної травми включають військові дії, стихійні лиха, нещасні випадки (дорожньо-транспортні пригоди, травми на виробництві тощо), сексуальне/психологічне/фізичне насильство над людьми, серйозну хворобу, втрату близької людини тощо;
- Постійними стресовими ситуаціями, оскільки життя приносить усілякі події: позитивні та негативні. Якщо з позитивними речами все зрозуміло, то негативні події, які викликають у людини психологічний стрес, позначаються на її психічному та фізичному стані. Якщо стресові ситуації носять постійний, стійкий характер, індивід починає відчувати депресію і схильний

оцінювати своє життя як невдале, що може становити загрозу серйозних захворювань: депресії, тривоги, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), панічний розлад тощо;

- Спадковими факторами: в організмі людини є гени, які можуть провокувати тривожність людині. При цьому слід враховувати, що навіть якщо мова йде про конкретні гени, наявність або відсутність генетичної схильності не має залежності від одного окремого гена, а навпаки, вважаються полігенними. Тобто, іншими словами, ген не означає ознаку сам по собі, тому що це залежить від спільної дії кількох генів і їх «налаштування» в наборі хромосом.

- Загрозою життю, особливо в умовах війни [5, с. 6].

Звичайно, що причин прояву тривожності у підлітків може бути безліч.

Ми зупинилися лише на кількох, але не виключаємо і такі чинники, як взаємодія із соціумом, особливості виховання та атмосфера в сім'ї, самооцінка та внутрішні конфлікти особистості підлітка, довготривале нервово перенапруження і т.і..

Наукова проблема полягає у вивченні життестійкості підлітків як психолого-функціонального ресурсу особистості. Життестійкість забезпечує стабільність внутрішньої системи, здатність долати стресові ситуації та ефективно використовувати доступні ресурси. Вона пов'язана з формуванням ціннісних орієнтацій, світогляду, самооцінки та соціальних навичок, виступаючи важливим чинником адаптації до життєвих змін.

В умовах війни підлітки демонструють як негативні, так і позитивні реакції. З одного боку, спостерігається зростання тривожності, депресивних проявів та посттравматичних реакцій. З іншого — активуються механізми адаптації та резилієнсу, що проявляється через спілкування, творчість, спорт, волонтерство та

усвідомлення національної приналежності. Війна прискорює процес дорослішання та формування громадянської позиції, одночасно стимулюючи розвиток життєстійкості як внутрішнього ресурсу.

Таким чином, підлітковий період у контексті війни стає критичним для формування психічного здоров'я, соціальної активності та національної ідентичності. Вивчення цих процесів дозволяє окреслити ризики та потенційні ресурси розвитку молоді, що сприяють зміцненню її життєстійкості та ефективної соціальної адаптації. Подальші дослідження мають зосереджуватися на довгостроковому спостереженні динаміки резилієнсу, впливі гендерних та регіональних відмінностей, а також на оцінці ефективності психосоціальних програм, таких як арт-терапія, шкільні інтервенції та онлайн-підтримка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці проблема психологічного стану, адаптації та життєстійкості підлітків в умовах збройних конфліктів досліджується багатьма науковцями. Зокрема, психологічні наслідки кризових і травматичних подій для дітей та підлітків розкрито у працях З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І. М. Білої, Г. П. Лазос; питання ціннісних орієнтацій і життєвих стратегій підлітків висвітлено в дослідженнях С. І. Бабатіної; проблеми збереження психологічного здоров'я молоді проаналізовано І. А. Власенко та О. М. Ревою; особливості психологічної допомоги дітям, які перебували в зоні збройного конфлікту, представлені у працях О. Л. Іванової та І. Я. Пінчук; сучасні емпіричні дані щодо психоемоційного стану підлітків у період війни наведено в аналітичних дослідженнях Освіторії та GWARA Media.

Метою статті є дослідження впливу війни на психологічний стан підлітків, вивчення механізмів формування національної свідомості та громадянської активності, а також визначення чинників, які сприяють адаптації та особистісному розвитку молоді української

генерації в умовах сучасного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі проблема впливу війни на психологічний стан підлітків висвітлена в низці досліджень українських та зарубіжних авторів. Так, у роботі Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Білої І. М., Лазос Г. П. (2015) «Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки» розглядаються психічні реакції дітей і підлітків на соціальну нестабільність і кризові події. Дослідження проводилося у 2014–2015 роках на базі психологічних центрів м. Києва та інших регіонів України. Автори застосовували методи анкетування, клінічного інтерв'ю та психологічного спостереження, опитавши дітей і підлітків, які пережили кризові ситуації [5].

У дослідженні Бабатіної С. І. (2015) «Особливості побудови та змісту життєвої стратегії особистості підліткового віку» аналізуються життєві цінності та стратегії підлітків в умовах соціальної напруги. Дослідження проводилося у 2015 році серед підлітків Луганської області. Методи включали опитувальники ціннісних орієнтацій і аналіз життєвих планів [1].

Дослідження Власенко І. А., Рева О. М. (2020) «Модель збереження психологічного здоров'я студентської молоді в Україні» фокусується на механізмах збереження психічного здоров'я молоді. Проводилося у 2020 році в Херсонській області, з використанням опитувань і аналізу психологічного стану студентів [3].

У методичних рекомендаціях Іванової О. Л., Пінчук І. Я. та ін. (2020) «Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають / перебували у зоні збройного конфлікту» розглядаються наслідки травматичних подій для дітей і підлітків. Дослідження базується на даних з 2014–2020 років у зонах конфлікту на сході України, з методами клінічних бесід і психодіагностики [4].

Сучасні дослідження, такі як Osadchuk et al. (2024)

«Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine», проводилися у 2022–2023 роках серед 8096 підлітків по всій Україні та за кордоном, з використанням онлайн-опитувань та шкал PHQ-9, GAD-7, IES-R [9]. Дослідження Danese A., Martsenkovskyi D. (2023) «Impact of the Russian Invasion on Mental Health of Adolescents in Ukraine» проводилося у 2016–2017 роках серед підлітків у Донецькій і Кіровоградській областях, з оцінкою PTSD, тривожності та депресії [10].

У дослідженні Warchol et al. (2024) «Resilience processes among Ukrainian youth preparing to build resilience with peers during the Ukraine-Russia war» вивчалися процеси резилієнсу у 2023 році серед 15 молодих людей (18–22 роки), з якісним аналізом тренінгів [11]. Дослідження Sourander A. et al. (2025) «Years of war in Ukraine leave adolescents facing a growing mental health emergency» проводилося у 2022–2024 роках серед підлітків в Україні, з опитуваннями та шкалами для PTSD і депресії [13].

У дослідженні GWARA Media (2023) «Як змінився емоційний стан молоді за рік війни» аналізувався емоційний стан молоді. Проводилося онлайн-анкетуванням серед 4174 осіб (14–34 роки) з різних регіонів України [11]. Дослідження Освіторії (2023) «Чим українські підлітки особливі: велике дослідження під час війни» вивчало вплив війни на підлітків, серед 600 осіб (13–19 років) з Києва, Львова, Одеси, Дніпра та невеликих міст, методом онлайн-анкетування [8].

Проблема трансформації національної ідентичності підлітків у кризових умовах розглядається в працях Кісарчук З. Г. та ін. (2015), де встановлено, що у 60–65% підлітків актуалізується національна ідентичність як психологічний ресурс [6]. Подібні результати отримані у Бабатіної С. І. (2015), де 70% опитаних підлітків виявили посилення національної орієнтації [1]. У дослідженні Uehling G. (2017) 75% респондентів відзначали зростання національної єдності [13], а Frontliner (2026) підкреслює

формування ідентичності через практичну діяльність та посилення національної приналежності [14].

Причини психо-емоційних змін у підлітків пояснюються стресом та травмою: тривожність 50–60%, депресія 30% (Кісарчук З. Г., 2015) [4]; Gwara Media (2023) – тривожність 55%, депресія 24.8%, ПТСР-подібні симптоми 35% [11]; Osadchuk et al. (2024) – депресія 32%, тривожність 17.9%, травма 35% [9]; Danese A., Martenskovskyi D. (2023) – PTSD OR 4.11, тривожність OR 3.10, депресія OR 2.65 [10].

Щодо задоволеності навчанням, Освіторія (2023) зазначає, що 62% підлітків відчують зниження якості знань, 25% – нестачу часу, 23% – невизначеність, але 68% позитивно оцінюють підтримку вчителів [8]. Sourander A. et al. (2025) підкреслюють вплив війни на концентрацію та 16% PTSD симптомів [12].

Джерела психологічної стійкості включають спілкування (40%), музика/ігри (43%), спорт (32%), віру у перемогу (95%) [8]; соціальна підтримка знижує дезадаптацію на 20–30% (Кісарчук З. Г., 2015) [5]; позитивне мислення, контроль, регуляція емоцій, стосунки, спільнота (100% роль родини) – Warchol et al., 2024 [11]; сімейна підтримка знижує PTSD на 15% (Sourander A. et al., 2025) [12].

Результати досліджень багатьох вчених дають можливість О. Басенко [1, с. 34] стверджувати, що підлітковому віці особливо сильними та значущими для особи є родинні зв'язки. Позитивний фізичний та емоційний контакт з батьками створює відчуття захищеності, сприяє психічному розвитку та формуванню опірності до стресу. Емоційна прив'язаність критично важлива для подолання складних подій, а реакції значущих дорослих можуть як погіршувати, так і підтримувати психологічний стан підлітка.

Як зауважує О. Чиханцова [13, с. 153], життестійкість – це енергозберігаючий механізм виживання у складних

життєвих обставинах. Вона пов'язана з поведінкою, виробленням нової філософії життя та різними способами реалізації повсякденного життя. Л. Сердюк [9, с. 294-295] підкреслює, що психологічна сторона життєстійкості пов'язана з особистісно-смысловим рівнем суб'єкта, його цінностями, самоставленням, усвідомленим вибором та рефлексією.

І. Сергєєва, О. Солодка [8] зазначають, що життєстійкість дозволяє протистояти негативним впливам, зберігати здоров'я та оптимальний рівень активності. Формується вона з дитинства і завершує розвиток у підлітковому віці. Близько половини опитаних підлітків мають високий рівень життєстійкості, однак не завжди використовують конструктивні копінг-стратегії, через що дорослі мають допомогти їм у складних ситуаціях.

За висновками О. Басенко [1, с. 39], життєстійкість у підлітків розвивається через взаємодію внутрішніх та зовнішніх ресурсів і соціо-екологічних рівнів, що є критично важливим у надзвичайних умовах війни. Інтенсивне переживання стресових подій та виснаження копінг-ресурсів може призводити до послаблення життєстійкості та погіршення психічного здоров'я. Соціальна підтримка та сприятливий соціально-екологічний контекст стають визначальними чинниками адаптації та розвитку підлітків у сучасних умовах збройного конфлікту.

Висновки. На основі аналізу сучасних наукових публікацій і емпіричних даних можна стверджувати, що війна є потужним соціально-психологічним чинником, який комплексно впливає на психічний стан, особистісний розвиток і процес соціалізації українських підлітків. Узагальнення результатів досліджень свідчить про суттєві відмінності між психологічним станом молоді в довоєнний період та в умовах повномасштабної війни.

Як показують дослідження, до 2022 року основними

джерелами психоемоційної напруги були вікові кризи, навчальні труднощі та міжособистісні конфлікти. В умовах війни домінують інші чинники: страх за власну безпеку та безпеку близьких, невизначеність майбутнього, втрата стабільності, тривалий стрес та постійний інформаційний тиск. Аналіз публікацій показує зростання рівнів тривожності у підлітків до 55%, депресивних проявів – до 32%, а посттравматичних реакцій – до 35% (Danese & Martsenkovskiy, 2023; Osadchuk et al., 2024; Sourander et al., 2025).

Особливої уваги заслуговує хронічний стрес, який формується через порушення освітнього процесу, втрату рідних або знайомих, а також через постійне перебування у зоні інформаційного та емоційного тиску. Дослідження Бабатіної (2015), Басенко (2019) та Сердюка і Купреєвої (2017) підкреслюють, що тривалий стрес може мати не лише короткострокові психоемоційні наслідки, а й довгострокові ефекти для когнітивного та соціально-емоційного розвитку підлітків. Війна суттєво впливає на процеси формування ідентичності підлітків. Активізуються механізми національної самосвідомості, посилюється відчуття приналежності до нації, що виступає стабілізуючим ресурсом у кризових умовах (Uehling, 2017; Освіторія, 2025). Водночас у молоді спостерігаються адаптаційні механізми: значна частина підлітків демонструє високий рівень резилієнсу, проявляючи активність через спілкування з однолітками, заняття спортом, творчість, волонтерство та віру у перемогу. Резилієнс виступає як психологічний ресурс, який допомагає зменшити негативний вплив травматичних подій на психіку та сприяє збереженню психологічного здоров'я (Warchol et al., 2024; Сергєєва & Солодка, 2021). Разом із негативними наслідками війна прискорює процеси дорослішання та формування громадянської позиції. Підлітки в умовах війни змушені брати на себе нові обов'язки, швидше ухвалювати

рішення та взаємодіяти з дорослими у кризових ситуаціях, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки для їхнього розвитку.

Виявлені зміни мають як короткострокові, так і потенційно довгострокові наслідки для психічного здоров'я та соціальної адаптації молоді. В умовах війни важливим стає розвиток психосоціальних програм, спрямованих на підтримку підлітків: арт-терапія, шкільні інтервенції, онлайн-підтримка та формування національної ідентичності як довгострокового захисного фактора.

Таким чином, сучасні наукові дослідження демонструють комплексний вплив війни на підлітків, водночас висвітлюють ресурси адаптації та резилієнсу, що можуть бути використані у практичній психології для підтримки та розвитку молоді в умовах кризи.

Напрямки подальших досліджень:

- лонгітюдні дослідження динаміки резилієнсу підлітків;
- вивчення гендерних та регіональних відмінностей у психоемоційному стані;
- оцінка ефективності психосоціальних інтервенцій, включно з арт-терапією та шкільними програмами;
- дослідження ролі онлайн-підтримки та цифрових ресурсів у психоемоційному розвитку;
- вивчення впливу національної ідентичності як фактору довгострокового психологічного захисту та адаптації.

Джерела

1. Бабатіна С. І. (2015). Особливості побудови та змісту життєвої стратегії особистості підліткового віку. Теоретичні і прикладні проблеми психології... Луганськ. С. 29–38.
2. Басенко О. Е. (2019). Психосоціальні передумови розвитку життєстійкості у підлітків в умовах воєнного конфлікту. Український психологічний журнал.
3. Власенко І. А., Рева О. М. (2020). Модель збереження психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету, № 3. С. 90–99.
4. Іванова О. Л., Пінчук І. Я. та ін. (2020). Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги. Київ, 22 с.
5. Кісарчук З. Г. та ін. (2015). Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. Київ, 23 с.

6. Національна свідомість. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_свідомість
7. Освіторя. Чим українські підлітки особливі: велике дослідження під час війни. URL: <https://osvitoria.media/opinions/chym-ukrayinski-pidlitky-osoblyvi-velyke-doslidzhennya-tynejdzheriv-pid-chas-vijny/>
8. Сердюк Л. З., Купрєєва О. І. (2017). Психологічні засади підвищення життєстійкості особистості. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 15. Київ, С. 481–491.
9. Сергєєва І., Солodka О. (2021). Психологічні особливості проявів життєстійкості в підлітковому віці. Vzdelávanie a spoločnosť, medzinárodný nekonferenčný zborník. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Sergeeva_Solodkaya.pdf
10. Чиханцова О. А. (2017). Соціокультурне середовище як чинник розвитку життєстійкості особистості. Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості: матеріали Всеукраїнської (із міжнародною участю) науково-практичної конференції (5–6 жовтня 2017 року, м. Херсон). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 168 с.
11. Як змінився емоційний стан молоді за рік війни: дослідження. Gwara Media. URL: <https://gwaramedia.com/yak-zminivsya-emocijnij-stan-molodi-za-rik-vijni-doslidzhennya/>
12. Perspectives of Science and Education. Психологічні та соціальні аспекти...
13. Danese A., Martsenkovskiy D. (2023). Impact of the Russian Invasion on Mental Health of Adolescents in Ukraine. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0890856722018913>
14. Frontliner. Teenagers and youth of war: how a generation's identity is changing. (2026). URL: <https://frontliner.ua/en/teenagers-and-youth-of-war-how-a-generations-identity-is-changing>
15. Osadchuk N. et al. (2024). Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine. JAMA Pediatrics. URL: <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2816152>
16. Sourander A. et al. (2025). Years of war in Ukraine leave adolescents facing a growing mental health emergency. Medical Xpress. URL: <https://medicalxpress.com/news/2025-12-years-war-ukraine-adolescents-mental.html>
17. Uehling G. (2017). Identity and Conflict in Ukraine. Berghahn Journals.
18. Warchol M. et al. (2024). Resilience processes among Ukrainian youth preparing to build resilience with peers during the Ukraine-Russia war. Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/child-and-adolescent-psychiatry/articles/10.3389/frcha.2025.1637011/full>

Боднар Анастасія, Яремко Роман. Прояви емоційного вигорання у волонтерів в умовах війни

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія», Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
E-mail: a.bodnar@ldubgd.edu.ua

Доцент кафедри практичної психології та педагогіки, доктор філософії, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2781-7788>
E-mail: r.yaremko@ldubgd.edu.ua
безпеки життєдіяльності

© Боднар Анастасія, Яремко Роман, лютий 2026.

УДК 159.944.4:364-058.862:355.01

Здійснено теоретичний та емпіричний аналіз проблеми емоційного вигорання волонтерів в умовах воєнного стану. Сучасні виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, висувають надзвичайні вимоги до психоемоційної стійкості осіб, залучених до гуманітарної допомоги. У роботі розглянуто волонтерську діяльність як специфічний вид праці, що характеризується високим рівнем відповідальності та емоційним навантаженням. Значну увагу приділено еволюції поглядів на природу синдрому вигорання у науковій літературі, зокрема проаналізовано підходи В. Бойка, К. Масляч та С. Фройденбергера. Емоційне вигорання визначено як набутий механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на психотравмуючі впливи. Детально описано три фази формування синдрому за методикою В. Бойка: фазу напруження, фазу резистенції (опору) та фазу виснаження. Окремий блок дослідження присвячено емпіричному аналізу проявів вигорання серед волонтерів гуманітарного штабу «Клаптик Надії». Визначено, що найбільш сформованою у респондентів є фаза резистенції, що виявляється через симптоми редуції професійних обов'язків та емоційно-моральної дезорієнтації. З'ясовано, що тривалий стрес провокує дестабілізацію внутрішнього стану, зниження мотивації та виникнення симптомів «психосоматичних і психовегетативних порушень». У підсумку зазначено, що основними шляхами профілактики та подолання вигорання є розвиток психологічної резильєнтності, навички емоційної саморегуляції та впровадження програм психологічної підтримки для волонтерського сек-

тору.

Ключові слова: емоційне вигорання, волонтерська діяльність, воєнний стан, психологічний захист, фаза резистенції, гуманітарна допомога, психоемоційна стійкість, симптоми вигорання.

Bodnar Anastasia, Yaremko Roman. Manifestations of emotional burnout in volunteers under martial arts condition. A theoretical and empirical analysis of the problem of emotional burnout of volunteers under martial law has been carried out. Modern challenges associated with a full-scale invasion place extraordinary demands on the psycho-emotional resilience of persons involved in humanitarian aid. The paper examines volunteering as a specific type of work characterized by a high level of responsibility and emotional stress. Considerable attention is paid to the evolution of views on the nature of burnout syndrome in the scientific literature, in particular, the approaches of V. Boyko, K. Maslach, and S. Freudenberger are analyzed. Emotional burnout is defined as an acquired mechanism of psychological protection in the form of complete or partial exclusion of emotions in response to psycho-traumatic influences. Three phases of the syndrome formation according to V. Boyko's method are described in detail: the tension phase, the resistance phase, and the exhaustion phase. A separate block of the study is devoted to the empirical analysis of the manifestations of burnout among volunteers of the humanitarian headquarters "Sliver of Hope". It was determined that the most developed phase among respondents is the resistance phase, which is manifested through symptoms of reduction of professional duties and emotional and moral disorientation. It was found that prolonged stress provokes destabilization of the internal state, decreased motivation and the emergence of symptoms of "psychosomatic and psychovegetative disorders". As a result, it is noted that the main ways to prevent and overcome burnout are the development of psychological resilience, emotional self-regulation skills and the implementation of psychological support programs for the volunteer sector.

Keywords: emotional burnout, volunteer activity, martial law, psychological protection, resistance phase, humanitarian aid, psycho-emotional resilience, symptoms of burnout.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні зумовила безпрецедентне піднесення волонтерського руху, який став критично важливою ланкою національного спротиву. Волонтери сьогодні реалізують багатовекторну діяльність: від задоволення логістичних потреб фронту до надання психосоціальної підтримки цивільному населенню. Така

багатофункціональність та робота в умовах тривалого екстремального стресу вимагають колосальних внутрішніх ресурсів, що неминуче призводить до їх вичерпання. У перші місяці збройної агресії домінувала надмобілізація зусиль («робота на виснаження»), через що волонтери ігнорували перші ознаки психоемоційного дисбалансу. Сьогодні проблема емоційного вигорання набуває особливої гостроти, оскільки втома, постійний контакт із людським боєм та високий рівень відповідальності стають факторами дезадаптації особистості. Теоретичне підґрунтя дослідження базується на працях таких науковців, як Л. Карамушка, О. Креденцер, К. Терещенко (вивчення вигорання), а також Г. Єльнікової, М. Маркової, М. Шульги (аналіз специфіки волонтерства). Попри значний доробок, у сучасних реаліях спостерігається низький рівень обізнаності самих волонтерів щодо ризиків вигорання та дефіцит апробованих методик його профілактики в умовах затяжної війни. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення симптомів вигорання задля збереження кадрового та психологічного потенціалу волонтерської спільноти.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості прояву емоційного вигорання у волонтерів, які працюють у надзвичайних умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Значну частину нашого життя ми проводимо в діяльності - навчанні, роботі, волонтерстві та веденні домашнього господарства. Через діяльність ми розкриваємо свій потенціал і здібності, досягаючи намічених цілей, реалізуючи власні цінності та зростаючи професійно. Саме тому ми приділяємо найбільшу увагу як самій діяльності, так і її якості, адже саме через неї оцінюємо себе. Однак прагнення досягти певного рівня та відповідати створеному ідеальному образу часто супроводжується значним стресом, що нерідко призводить до емоційного вигорання. Синдром

професійного вигорання являє собою тривалий та багатогранний психофізіологічний процес, що супроводжується емоційним, психологічним, інтелектуальним та фізичним виснаженням, викликаним постійним емоційним напруженням [3].

Герберта Фрейденберґера вважають першим науковцем, який дослідив феномен професійного вигорання. У 1974 році він опублікував статтю «Вигорання персоналу» («Staff burnout») в журналі *Journal of Social Issues*, що стала результатом його спостережень за волонтерами, зокрема й за собою, у безкоштовній клініці для людей із залежностями. Він описав вигорання як комплекс проявів, серед яких: емоційне і фізичне виснаження внаслідок надмірного навантаження, головний біль, безсоння, спалахи агресії та негнучке мислення. Фрейденберґер зазначав, що людина з таким станом виглядає, поводиться і сприймається як пригнічена [2]. Саме ця публікація стала поштовхом до глибших і ширших досліджень явища вигорання.

Крістіна Маслах розглядала синдром вигорання як багатогранне явище, основними проявами якого є емоційне виснаження, відсторонене або цинічне ставлення до людей, з якими доводиться працювати (знеособлення), а також зниження відчуття професійної ефективності та значущості власної роботи [5]. 1981 році вона разом із Сюзан Джексон розробила перший інструмент для вимірювання цього синдрому — опитувальник *Maslach Burnout Inventory (MBI)*, який згодом став класичним у дослідженні професійного вигорання [1].

На думку В. Шауфелі, М. Саланови, В. Гонсалес-Рома та А. Баккера, емоційне вигорання являє собою двовимірну модель, що включає два ключових аспекти. Перший із них – це емоційне виснаження, а другий – деперсоналізація, яка характеризується погіршенням ставлення до оточуючих, а в окремих випадках – навіть до самого себе [10]. На думку таких дослідників, як Р. Берк, Е.

Грінгалас, Дж. Деніел, І. Шабо, К. Маслах та інших, емоційне вигорання слід розглядати як комплексне явище, яке охоплює три основні компоненти: емоційне виснаження, відчуження у взаємодії з людьми (деперсоналізація) та зниження відчуття власної професійної ефективності [7]. Цікаву концепцію запропонували й американські психологи Б. Пеллман і Е. Гартман з Університету Ошкоша. Подібно до К. Маслах, вони розглядають вигорання як складне багатофакторне явище, яке не можна звести лише до одного критерію чи прояву [10].

Аналізуючи цей феномен, науковці розглядають його не лише як наслідок тривалого емоційного напруження, а й як сукупність окремих компонентів. До них належать:

- емоційне виснаження - переживання внутрішньої порожнечі та втоми, що виникають внаслідок надмірних професійних навантажень;
- деперсоналізація - емоційне відсторонення та байдужість у ставленні до людей, з якими доводиться взаємодіяти;
- зниження відчуття професійної спроможності - відчуття власної неефективності, сумнівів у професійній компетентності та успішності [10].

Одним із перших, хто почав розглядати професійне вигорання як динамічний процес, був американський психолог Герберт Черніз. Досліджуючи діяльність соціальних працівників, він дійшов висновку, що вигорання є формою психологічного відчуження людини від своєї професії, яке виникає у відповідь на надмірний стрес і постійну фрустрацію. Це явище часто виникає тоді, коли професійна діяльність стає рутинною частиною життя. Людина перестає жити своєю роботою і починає працювати лише для того, щоб забезпечити існування. Інакше кажучи, вигорання виявляється у втраті мотивації, зацікавленості в роботі, натхнення та почуття покликання [9].

Гербарт Черніз виділяє такі три етапи процесу вигорання:

- початковий етап вигорання характеризується виникненням стабільного стану психоемоційної напруги, який зумовлений сильним впливом професійних стресорів. Він виникає внаслідок дисгармонії між завищеними вимогами до особистості та її психологічними можливостями;
- етап пов'язаний з емоційною реакцією на цей тиск і проявляється через тимчасові стани тривожності, виснаження, дратівливості та втоми;
- завершальний етап, який часто трактується як своєрідна психологічна адаптація або захисна реакція, супроводжується змінами в емоційній сфері та поведінці. Це може виявлятися у формах емоційного відсторонення, цинічного ставлення чи байдужості до оточення та їхніх потреб [8].

Чимало дослідників акцентують увагу на тісному взаємозв'язку між професійним вигоранням і стресом. Вони розглядають вигорання як поступовий, динамічний процес, що розгортається паралельно зі стадіями розвитку стресу. Зокрема, О. Мірошніченко підкреслює важливість диференціації симптомів залежно від етапу вигорання. Відповідно до запропонованої моделі, виокремлюють кілька основних три фаз із характерними ознаками:

- «фаза напруги» - на цьому етапі проявляються такі симптоми, як переживання психологічної травми, невдоволення собою, відчуття замкненості, тривожність і депресивні стани;
- «фаза резистентності» - відзначається появою недостатньо контрольованих емоційних реакцій, морально-емоційної дезорієнтації, зниження відповідальності у професійній діяльності та прагнення уникнути емоційних навантажень;
- «фаза виснаження» - характеризується розвитком емо-

ційного та особистісного відчуження, почуттям емоційної спустошеності, а також виникненням психосоматичних і психовегетативних симптомів [3].

Науковці, зокрема С. Д. Максименко, Л. М. Карамушка та Т. В. Зайчикова, досліджуючи синдром емоційного вигорання, дійшли висновку, що недостатній рівень професійної надійності у фахівця може призводити до незавершеності його психічної регуляції. Це у свою чергу підсилює вплив стресових чинників на здатність протидіяти стресу, тривалість перебування в стресовому стані, а також погіршує якісні показники професійної надійності та працездатності. В результаті це може викликати особистісні деформації, серед яких найбільш яскраво вираженим проявом є професійне вигорання [6].

Згідно з Б. Поелманом і Е. Хартманом, стрес найчастіше виникає у двох випадках:

- коли навички та компетенції людини не відповідають вимогам організації, незалежно від того, чи є ці вимоги реальними чи уявними;
- коли робота не відповідає особистим бажанням, цінностям або потребам працівника.

Іншими словами, стрес виникає, коли між людиною та її організаційним середовищем існує невідповідність або протиріччя. На другому етапі люди починають відчувати «усвідомлений стрес», який виникає через невирішену стресову ситуацію. Різні фактори, такі як характер, оточення, освіта, кваліфікація, досвід, роль в організації та умови праці, впливають на перехід з першої стадії в другу. На третій стадії стрес проявляється на трьох рівнях: фізичному (фізична втома і симптоми), емоційно - когнітивному (емоційне виснаження і надмірна деперсоналізація) через ставлення та почуття, і поведінковому (поведінка, що характеризується деперсоналізацією і зниженням продуктивності). На цій стадії організація вже помічає зміни і починає реагувати на симптоми, що проявляються у працівника. Четверта

стадія вказує на наслідки тривалого стресу, а вигорання вважається комплексним переживанням хронічного емоційного стресу [9].

Аналіз різних підходів дозволяє розглядати емоційне вигорання як багатоступеневий процес. Його розвиток залежить від особистісних характеристик індивіда, його професійної та соціальної позиції. Симптоми вигорання виявляються в емоційній, фізичній та поведінковій сферах особистості. У багатьох моделях робочий стрес, високі вимоги при обмежених ресурсах, завищені очікування та ідеалізація, а також неспроможність ефективно справлятися зі стресом і нерозумне використання енергії, сприяють фізичному і емоційному виснаженню, деперсоналізації, цинізму та зниженню відчуття особистого успіху. Це впливає на здоров'я (як емоційне, так і фізичне), поведінку, взаємовідносини, продуктивність та ставлення до роботи.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стрімко розвинуло волонтерську діяльність. Кожен намагався і намагається допомогти. Працюючи в команді люди відчували себе в безпеці, під час плетіння маскувальних сіток люди знімали напруту та зменшували свою тривожність. Ситуація на сході України стає все складнішою, і велика проблема місцевих жителів полягає в тому, що вони стали заручниками конфлікту. Волонтери, які працюють у гарячих точках, також опиняються в зоні високого ризику. Багато людей не мають можливості виїхати, тому змушені залишатися поблизу лінії розмежування, постійно наражаючи своє життя на небезпеку. Повномасштабна війна спричинила складні обставини для багатьох людей. Окрім державної допомоги, значну роль у підтримці відіграли волонтери. Як зазначають дослідники Панкова О.В., Касперович О.Ю. та Іщенко О.В., «волонтерство» - це глобальний процес, завдяки якому люди об'єднуються, щоб змінювати життя локальних та глобальних спільнот. Волонтери - це люди,

які добровільно та безоплатно беруть участь у соціальній та політичній діяльності з метою вирішення суспільно значущих проблем. Волонтерами можуть бути люди будь-якого віку або роду занять, з різним походженням і становищем, які використовують частину своєї енергії, часу і знань на благо інших людей і суспільства в цілому [4].

Надзвичайні ситуації можуть спричиняти хронічний стрес, оскільки волонтери працюють в умовах, що вимагають великих фізичних і емоційних зусиль. Часто їм доводиться виконувати складні й виснажливі завдання, інколи навіть небезпечні для життя. В умовах кризи волонтери можуть витрачати все більше часу на надання допомоги іншим, в результаті чого вони можуть відчувати відчуження від своїх родин і особистого життя. Стресові фактори ще більше посилюються, коли волонтери залучені до великих колективних кризових ситуацій, таких як природні катастрофи, або стикаються з моральними чи етичними труднощами. Вони можуть відчувати свою безпорадність у виконанні завдань або перевантаження від постійних потреб тих, кому вони допомагають [8].

Для виявлення емоційного вигорання у волонтерів здійснювались дослідження за допомогою двох методик: методика «Діагностики рівня емоційного вигорання» В.В. Бойка; методика «Прогноз» (оцінка рівня нервово-психічної стійкості за В. Бодровим) [5]. У дослідженні взяли участь 28 волонтерів м. Стрия, віком від 18 до 75 років.

За результатами дослідження «Діагностика рівня емоційного вигорання» (рисунок 1) було отримано такі дані на кожен етап. Для відсоткового аналізу використовується загальний бал респондентів. Близько 40,74% респондентів не мають сформованої фази емоційного вигорання. 33,33% респондентів знаходяться на стадії формування емоційного вигорання. 25,93%

респондентів мають сформовану фазу емоційного вигорання, що вимагає більш детального аналізу їх робочих умов та психологічного стану.

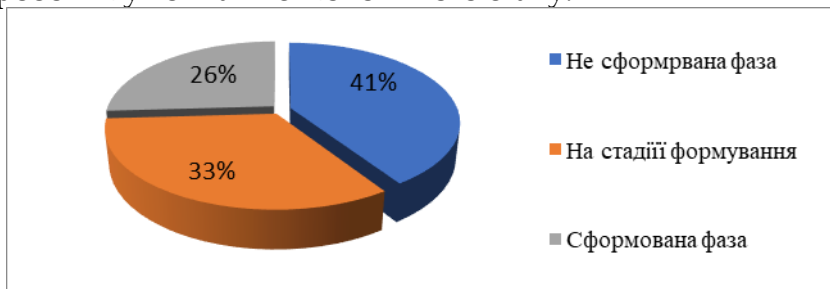

Рис. 1. Результати проведеного дослідження за методикою «Діагностика рівня емоційного вигорання»

На рисунку 2 наведено результати дослідження нервово-психологічної стійкості «Прогноз». У 5 респондентів (18,5%) показник за шкалою відвертості перевищив 10 балів, що може свідчити про їхню невідвертість під час опитування. Згідно з отриманими даними, 11,1% респондентів мають високий рівень НПС (група I), 22,2% – хороший рівень (група II), 51,8% – задовільний рівень (група III), а 14,8% – незадовільний рівень (група IV).

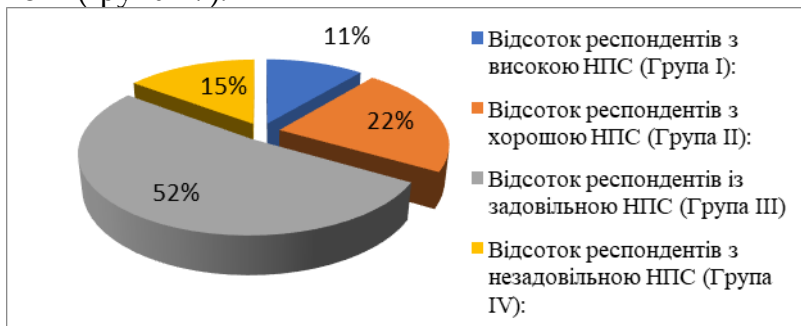

Рис. 2. Результати дослідження нервово-психологічної стійкості «Прогноз».

Тому на основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

- більшість респондентів (51,85%) мають задовільну нер-

вово-психічну стійкість, що означає можливість зривів в екстремальних ситуаціях;

- 14,81% респондентів мають незадовільну НПС, що вимагає додаткового обстеження;
- лише 11,11% респондентів мають високу НПС, а 22,22% – хорошу.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити низку важливих теоретичних та практичних висновків щодо специфіки емоційного вигорання волонтерів у сучасних реаліях України. Теоретичний аналіз підтвердив, що емоційне вигорання волонтерів в умовах воєнного стану є складним динамічним процесом, який розвивається як специфічна форма психологічного захисту. В умовах затяжної кризи волонтерська діяльність перетворюється на роботу з високим рівнем екстремальності, де постійний контакт із людськими втратами та дефіцит часового ресурсу стають головними детермінантами вичерпання психоемоційного потенціалу особистості. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що значна частина волонтерів (понад 25%) уже має повністю сформовану фазу емоційного вигорання, а третина респондентів (33,3%) знаходиться на стадії її активного формування. Це свідчить про те, що первинний адаптаційний ресурс, мобілізований на початку повномасштабного вторгнення, наразі є вичерпаним або близьким до вичерпання. Аналіз нервово-психічної стійкості (НПС) показав, що лише незначна частка опитаних (11,1%) володіє високим рівнем стійкості до стресорів. Переважна більшість респондентів (51,8%) мають задовільний рівень НПС, що вказує на високу ймовірність психологічних зривів та дезадаптивних реакцій у разі посилення екстремальності умов праці. Особливої уваги потребують 14,8% волонтерів із незадовільною стійкістю, які перебувають у зоні високого ризику розвитку психосоматичних порушень.

Джерела:

1. Волонтерство в Україні. Волонтерський рух - як діяти в межах. URL: <https://platforma.volunteer.country/> (дата звернення: 06.02.2026).
2. Ленгле А. Вступ до екзистенційно-аналітичної теорії емоцій: дотик до цінності. Питання психології. 2004. № 4. С. 3–21.
3. Мірошниченко О. Профілактика «синдрому» професійного вигорання у працюючих в екстремальних умовах. Житомир, 2013. С. 155.
4. Панькова О., Касперович О., Іщенко О. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2017. С. 25–40.
5. Лемак М., Петрище В. Психологу для роботи. Діагностичні методики. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. 264 с.
6. Максименко С., Карамушка Л., Зайчикова Т. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. Київ : Міленіум, 2004. 264 с..
7. Burke R. J., Greenglass E. A. longitudinal study of psychological burnout in teachers. Human Relations. No. 2003. P. 187–202.
8. Caring for Volunteers. A Psychosocial Support Toolkit. URL https://pscentre.org/wp-content/uploads/2018/02/volunteers_EN.pdf (date of access: 06.02.2026). 72 p.
9. Cherniss C. Long-term consequences of burnout: an exploratory study. Journal of Organizational Behavior. 1992. P. 1–11.
10. Hartman E., Perlman B. Burnout: summary and future research. Human Relations. 1982. P. 283–205.
11. Яремко Р. Я., Милик І. Р. Психологічні особливості переживання самотності в умовах війни. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 25 квіт. 2024 р. Чернігів, 2024. С. 466–468.

Войтенко Елона.
Особливості психологічної адаптації
вимушених емігрантів з України:
від бар'єрів до інтеграції

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Електронна адреса: kotusja@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1015-9080>

© Войтенко Елона, лютий, 2026.

УДК 159.922.27:314.151.3-054.7(477)

У статті досліджено динаміку та детермінанти психологічної адаптації вимушених емігрантів з України в умовах повномасштабного воєнного конфлікту. Теоретично обґрунтовано специфіку вимушеної міграції як чинника «подвійного стресу» та «синдрому відкладеного життя». На основі емпіричного дослідження (методика К. Роджерса та Р. Даймонда) виявлено суперечливий характер адаптаційного профілю: високий рівень соціальної відкритості та самоприйняття на фоні зниженого емоційного комфорту. Доведено, що емоційна стійкість та інтернальність є ключовими ресурсами, які запобігають розвитку ескапізму та сприяють поступовій інтеграції особистості у нове соціокультурне середовище.

Ключові слова: вимушена міграція, психологічна адаптація, емоційна стійкість, психологічні бар'єри, етапи адаптації, синдром відкладеного життя, інтернальність.

The article examines the dynamics and determinants of psychological adaptation of forced Ukrainian emigrants. The specifics of forced migration are theoretically grounded as a factor of "double stress" and "deferred life syndrome." Based on empirical research (Rogers-Dymond methodology), a contradictory nature of the adaptation profile was revealed: a high level of social openness against the background of reduced emotional comfort. It has been proven that emotional resilience and internality are key resources that prevent the development of escapism. Recent studies indicate that resilience acts as a mediator between traumatic experience and long-term well-being.

Keywords: forced migration, psychological adaptation, emotional resilience, psychological barriers, deferred life syndrome, internality.

В умовах воєнного стану українці стикаються з рядом викликів: постійні обстріли, емоційне перенапруження, вимушене внутрішнє переміщення або вимушена еміграція. Це вимагає відповідної адаптації, у тому числі психологічної, до нових умов життя і діяльності, особливо коли йдеться про еміграцію.

Сучасний науковий дискурс за останні п'ять років (2021–2026) демонструє перехід від вивчення базових потреб мігрантів до аналізу чинників їхньої довгострокової психологічної стійкості, де резильєнтність виступає центральним медіатором подолання травматичного досвіду (Sierau et al., 2024; MDPI, 2024) [16]. Провідні міжнародні дослідження, зокрема австрійської школи (Kohlenberger et al., 2024) та вітчизняних науковців (Кокорєв та ін., 2025), акцентують на важливості мінімізації пост-міграційних стресорів та подолання «цифрових бар'єрів» для успішної акультурації [1, 9]. Особливу увагу дослідники приділяють динаміці кризових станів: так, за даними моніторингу Canterbury Christ Church University (2026), піки тривожності вимушених емігрантів припадають саме на другу стадію адаптації («культурний шок»), що підкреслює критичну роль емоційної саморегуляції та інтернальності у запобіганні дезадаптації та професійній деградації (ефекту „brain waste” - марнування інтелектуального потенціалу) [13].

Метою статті є теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження особливостей психологічної адаптації вимушених емігрантів з України, а також визначення ролі емоційної стійкості та інтернальності у подоланні адаптаційних бар'єрів і профілактиці ескапізму.

Виклад основного матеріалу. Проблема психологічної адаптації вимушених емігрантів набула особливої гостроти в контексті сучасних геополітичних викликів в Україні. Вимушена міграція, на відміну від

трудової чи освітньої, характеризується раптовістю, відсутністю попереднього планування та втратою звичного соціального капіталу, що безпосередньо впливає на рівень ментального здоров'я особистості [14]. Проблема адаптації українців сьогодні розглядається не лише як соціальна інтеграція, а як збереження ментального здоров'я в умовах хронічної травматизації. Сучасні дослідження вказують на те, що резильєнтність виступає медіатором між травматичним досвідом та довгостроковим благополуччям [16]. В умовах вимушеної міграції та хронічної невизначеності здатність до емоційної саморегуляції набуває критичного значення. Вона стає ключовим внутрішнім ресурсом, що дозволяє емігранту не лише протистояти «культурному шоку», а й зберігати психологічну цілісність під тиском травматичних обставин.

Для українських емігрантів процес інтеграції супроводжується низкою бар'єрів, які класифікуються як внутрішні (психологічні) та зовнішні (соціокультурні):

- Когнітивно-мовний бар'єр: труднощі в опануванні мови країни перебування не лише обмежують побутову комунікацію, а й призводять до дефіциту соціальної інформації. Як зазначає Дж. Беррі, мовна компетентність є ключовим предиктором успішної акультурації, оскільки вона визначає рівень стресу при взаємодії з представниками іншої культури [4].
- Бар'єр соціальної ідентичності: багато емігрантів стикаються з феноменом «втрати статусу». Вимушена зміна професійної ролі (робота не за фахом) провокує кризу самосприйняття. Згідно з теорією соціальної ідентичності А. Тешфела, невідповідність між «Я-ідеальним» (статус вдома) та «Я-реальним» (статус в еміграції) створює стійкий психологічний дискомфорт [17]. Поряд із ризиком втрати статусу, важливу роль відіграє збереження зв'язку з власною культурою. Дослідження І. Петровської підкреслюють, що національна та грома-

дяньська ідентичність виступають потужними чинниками психологічної резильєнтності жінок-біженців, допомагаючи зберігати емоційну стабільність навіть у критично новому середовищі [2]. Додатковим деструктивним чинником у цьому контексті виступає феномен «brain waste» (марнування інтелектуального потенціалу), що через вимушену декваліфікацію та роботу не за фахом поглиблює розрив між професійним «Я-ідеальним» та міграційним «Я-реальним». Така невідповідність статусу не лише провокує глибоку кризу самосприйняття, а й виснажує емоційну стійкість особистості, трансформуючи процес адаптації зі стратегії розвитку в стратегію психологічного виживання.

- Емоційний бар'єр «провини вцілілого»: специфічний бар'єр для українців, що полягає у психологічному за-тисненні та неможливості насолоджуватися безпекою в новій країні, поки на батьківщині триває війна.

Етапи адаптації в умовах вимушеного переселення. Процес адаптації є динамічним і проходить через стадії мобілізації, культурного шоку та відновлення [12]. Проте для українців цей шлях ускладнюється «синдромом відкладеного життя» [3], коли очікування швидкого повернення блокує реальні кроки до вкорінення. Невизначеність часової перспективи вимагає від особистості високої толерантності до невизначеності [5].

Стадія мобілізації (емоційного шоку). Характерна для перших тижнів після виїзду. Психіка працює в режимі «виживання», емоційні реакції пригнічені, а основна увага зосереджена на базових потребах (безпека, житло).

Стадія депресії або «культурного шоку». За К. Обергом, на цьому етапі виникає усвідомлення культурних відмінностей та невідповідності очікувань реальності. З'являється роздратування щодо місцевих звичаїв та туга за домом. Це критична точка, де емоційна стійкість особистості визначає, чи відбудеться перехід до наступного етапу, чи людина залишиться у стані

дезадаптації [12]. Сучасна апробація моделі К. Оберга, на базі Canterbury Christ Church University, підтверджує наявність піків тривожності саме на другому (кризовому) етапі адаптації у студентів-емігрантів. Це пояснює динаміку емоційних коливань, які ми спостерігаємо у вимушених переселенців [13].

Стадія відновлення (адаптації). Поступове прийняття нових норм. Людина починає орієнтуватися у соціумі, формуються нові соціальні зв'язки.

Окрему увагу науковці приділяють «цифровій адаптації», де соціальні мережі стають віртуальним ресурсом підтримки [11].

Психологічна адаптація українських вимушених емігрантів суттєво відрізняється від класичних моделей міграції через чинник «незавершеного виїзду». Більшість респондентів розглядають своє перебування за кордоном як тимчасове, що породжує низку специфічних феноменів:

Синдром «відкладеного життя». Емігранти підсвідомо блокують процес глибокої адаптації (вивчення мови на високому рівні, купівля меблів, встановлення тривалих соціальних зв'язків), очікуючи на швидке повернення додому. Це створює стан «зависання» між двома реальностями, що виснажує емоційну стійкість. Як зазначає Н. Хамітов, такий стан призводить до екзистенційної кризи, де людина втрачає здатність бути суб'єктом власного життя тут і зараз [3].

Траєкторія «подвійного стресу». До стресу від адаптації в новій країні додається стрес від постійного моніторингу новин з України та страх за близьких, що залишилися в зоні бойових дій. Це явище описується як «транснаціональний стрес», який постійно відтягує когнітивні та емоційні ресурси особистості, знижуючи її адаптивну здатність.

Невизначеність часової перспективи. Відсутність чіткої дати завершення війни робить неможливим

довгострокове планування. Згідно з концепцією толерантності до невизначеності (Tolerance for Ambiguity), здатність витримувати цей стан без впадання в депресію є ключовим показником емоційної стійкості в умовах кризи [5].

Роль соціальної підтримки як зовнішнього ресурсу стійкості. Емоційна стійкість не є ізольованою внутрішньою якістю, вона суттєво підживлюється зовнішнім соціальним середовищем. Соціальна підтримка виступає «буфером», який пом'якшує удари долі та прискорює проходження етапів адаптації.

У контексті українських емігрантів критично важливими є три види підтримки:

- Інструментальна (допомога з документами, пошуком роботи).
- Емоційна (можливість розділити переживання з тими, хто розуміє).
- Інформаційна (поради щодо життя в новій громаді).

Діаспора та спільноти співвітчизників: спілкування з іншими українцями за кордоном створює відчуття безпеки та «психологічного дому». Проте, як стверджує С. Хобфолл у своїй теорії збереження ресурсів (Conservation of Resources, COR), соціальна підтримка ефективна лише тоді, коли вона допомагає людині відновити власні ресурси, а не робить її залежною від допомоги [7].

Якщо середовище сприймається як вороже (низька соціальна підтримка), адаптація блокується на стадії конфлікту. Взаємозв'язок із методикою К. Роджерса – Р. Даймонда: на рис. 1 показники за шкалою «Прийняття інших» та «Емоційний комфорт» безпосередньо залежатимуть від того, чи відчуває людина підтримку з боку нового соціуму.

Також емоційна стійкість особистості в умовах вимушеної міграції виступає не лише як риса характеру, а як динамічний механізм психологічного захисту та

саморегуляції. У науковому дискурсі цей феномен часто пов'язують із поняттям «резильєнтності» (resilience) – здатності людини відновлюватися після травматичних подій. Стресостійкість у даному контексті розглядається як «буфер», що пом'якшує наслідки психотравмуючих подій. За даними О. Кокорева та співавторів, використання адаптованих шкал (як-от CD-RISC-10) дозволяє верифікувати здатність особистості до швидкого відновлення після шокowego впливу війни та переїзду [1].

Комплексна структура стійкості. Згідно з підходом С. Мадді, емоційна стійкість базується на життєстійкості (hardiness), яка включає три компоненти: залученість, контроль та прийняття ризику. Для емігранта це означає здатність сприймати переїзд не як катастрофу, а як виклик, що піддається впливу й осмисленню [10].

Емоційна саморегуляція. Важливим аспектом стійкості є здатність до контейнування негативних переживань. В умовах адаптації це дозволяє емігранту не піддаватися паніці при зіткненні з невдачами (наприклад, відмовами у працевлаштуванні). Як стверджує Дж. Гросс, ефективна стратегія переоцінки (reappraisal) допомагає знизити інтенсивність стресу без придушення емоцій, що є критичним для збереження ментального здоров'я в новому середовищі [6].

Зв'язок із соціально-психологічною адаптацією. Емігранти з високим рівнем внутрішнього контролю швидше долають стадію культурного шоку, оскільки беруть на себе відповідальність за результати своєї інтеграції.

У контексті методики К. Роджерса та Р. Даймонда, яку було використано для аналізу даних, емоційна стійкість пов'язана із внутрішнім контролем.

Методи та матеріали. Емпіричне дослідження проводилося дистанційно. Загальний обсяг вибірки склав 52 респонденти. До участі були залучені особи обох статей (чоловіки та жінки) віком від 19 до 65 років. Вибірка

репрезентує широкую географію проживання: респонденти на момент опитування перебували у різних країнах, що забезпечує валідність даних незалежно від специфіки конкретної держави перебування. Усі учасники мають статус вимушених емігрантів, які залишили Україну внаслідок воєнних дій.

Для діагностики показників адаптованості й особливостей емоційного стану респондентів було використано Методику діагностики соціально-психологічної адаптації (СПА) К. Роджерса та Р. Даймонда (в адаптації А. Осницького) [15].

Важливо підкреслити, що за методикою К. Роджерса та Р. Даймонда, адаптація розглядається не лише як зовнішній процес, а як стан внутрішньої узгодженості особистості.

Даний інструментарій є багатовимірним і дозволяє оцінити не лише загальний рівень пристосування особистості, а й специфічні чинники, які його зумовлюють. Опитувальник складається з низки шкал, які утворюють наступні блоки (інтегральні показники):

- Адаптація: відображає загальний успіх або складність входження індивіда в нове середовище.
- Самосприйняття: рівень самоприйняття та внутрішньої згоди з власною особистістю в нових умовах.
- Прийняття інших: готовність до взаємодії та рівень конфліктності у стосунках із представниками іншої культури.
- Емоційний комфорт: відображає переважний емоційний фон (від спокою та впевненості до тривоги та напруження).
- Інтернальність: ступінь відповідальності, яку людина бере на себе за процес власної адаптації.
- Прагнення до домінування: активність позиції індивіда в соціумі.

Особливістю методики є також наявність шкали Ескапізму (втеча від проблем), що є критично важливим

для дослідження вимушених емігрантів, які можуть використовувати відстороненість як захисний механізм. Розрахунок результатів проводився за формулою визначення інтегральних показників, де значення варіюються від 0% до 100% (або у сирих балах), що дозволяє провести кореляційний аналіз між емоційною стійкістю та рівнем адаптації.

У ході емпіричного дослідження було встановлено середні показники за основними шкалами соціально-психологічної адаптації (СПА). Узагальнені дані представлені на рисунку 1.

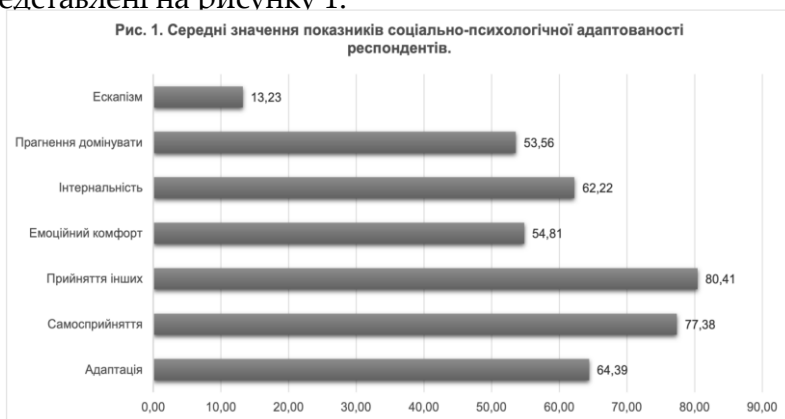

Рисунок 1 – Результати опитування за методикою діагностики соціально-психологічної адаптації

Отримані дані дозволяють констатувати:

- Інтегральний показник адаптації (64,39%) свідчить про середній рівень пристосованості вибірки. Це вказує на успішне подолання первинного культурного шоку, проте процес інтеграції залишається незавершеним.
- Високі показники самоприйняття (77,38%) та прийняття інших (80,41%) є найбільш оптимістичними. Це означає, що попри зміну середовища, респонденти зберігають позитивне ставлення до себе та виявляють високу толерантність і відкритість до нового соціуму та готовність до взаємодії.
- Емоційний комфорт (54,81%) є найнижчим серед основних шкал. Це підтверджує нашу теорію про високу ці-

ну адаптації: навіть за умови успішних зовнішніх кроків, внутрішній стан характеризується тривожністю й емоційною напругою.

- Інтернальність (62,22%) демонструє, що емігранти схильні брати відповідальність за своє життя на себе, що є важливим фактором стійкості, тобто респонденти не чекають пасивно на допомогу, а виявляють активність.
- Проте низький рівень прагнення домінувати (53,56%) може вказувати на обережну соціальну позицію – емігранти намагаються не «керувати», а «вписатися» в існуючі структури, що є адекватною стратегією на етапі адаптації.
- Низький рівень ескапізму (13,23%) свідчить про психологічну зрілість вибірки і те, що група не схильна «тікати від реальності», а намагається активно вирішувати проблеми. Попри низький емоційний комфорт, люди здатні залишатись в контактi з реальністю, що є необхідною умовою для формування довгострокової стійкості.

Дані про низький емоційний комфорт корелюють із результатами європейських моніторингів, які фіксують «втому від неочевидності» серед українських біженців. Як зазначають науковці, тривалий стан тимчасового захисту виснажує когнітивні ресурси, що ми спостерігаємо через середні показники адаптивності при високому самоприйнятті [8]. Водночас, висока інтернальність нашої вибірки підтверджує тезу О. Кокорева про те, що внутрішні ресурси особистості є визначальними у підтримці стабільності під час тривалого стресу [1].

Висновки. Результати проведеного теоретико-емпіричного дослідження дозволяють сформулювати такі узагальнені висновки:

Специфіка адаптаційного профілю. Психологічна адаптація українських вимушених емігрантів характеризується вираженою асиметрією між когнітивно-соціальними та емоційними показниками. Встановлено,

що високий рівень соціальної відкритості та прийняття іншого соціокультурного простору не є гарантом внутрішнього благополуччя. Навпаки, низький рівень емоційного комфорту вказує на стан «функціональної адаптації», коли людина зовні успішно виконує соціальні ролі, проте перебуває у стані глибокого психологічного виснаження.

Детермінанти стійкості. Ключовим ресурсом, що утримує емігрантів від дезадаптивних стратегій поведінки, є поєднання високої інтернальності та позитивного самоприйняття. Здатність особистості брати на себе відповідальність за власну життєтворчість в умовах чужого середовища виступає головним модератором, який запобігає переходу до стадії депресивного «завмирання».

Феномен активного опору ескапізму. Виявлений низький рівень ескапізму свідчить про високу психологічну зрілість української вибірки. Попри наявність «синдрому відкладеного життя», респонденти не схильні до втечі в ілюзорний світ, а демонструють готовність до вирішення конкретних життєвих завдань у країні перебування, що створює фундамент для подальшої повноцінної інтеграції.

Вплив транснаціонального контексту. Доведено, що адаптація вимушених емігрантів не є завершеним актом, а перебуває під постійним тиском подій на Батьківщині. Це зумовлює нелінійність процесу: будь-яка ескалація конфлікту в Україні може призводити до регресу на стадію «культурного шоку», незалежно від терміну перебування особистості за кордоном.

Характер інтеграційних процесів. Аналіз отриманих даних дозволяє констатувати, що інтеграція українських вимушених емігрантів на поточному етапі має селективний характер. Високі показники соціальної відкритості та інтернальності свідчать про успішну «зовнішню» інтеграцію (прийняття норм, правил та соціуму країни перебування). Проте низький емоційний

комфорт вказує на відсутність «внутрішньої» інтеграції – стану психологічного вкорінення. Таким чином, перехід від бар'єрів до повної інтеграції можливий лише за умови трансформації емоційної стійкості особистості у стабільне почуття безпеки та подолання синдрому «відкладеного життя».

Перспективи подальших досліджень. Подальша наукова розробка даної проблематики може здійснюватися у таких стратегічних напрямках:

- лонгітюдні дослідження. Проведення повторних зрізів через 1–2 роки для відстеження динаміки показників СПА. Це дозволить зрозуміти, чи трансформується низький емоційний комфорт у стійку депресію, чи він є лише тимчасовою реакцією на тривалу невизначеність;
- порівняльний аналіз за країнами перебування. Дослідження впливу державної політики різних країн ЄС на рівень емоційної стійкості українців. Важливо виявити, чи існують культурні особливості приймаючої сторони (наприклад, колективістські vs індивідуалістські культури), які припшвидшують етап соціальної стабілізації;
- гендерний та віковий аспекти. Глибше вивчення того, як емоційна стійкість варіюється залежно від наявності дітей, професійного статусу та вікової категорії емігрантів;
- розробка програм інтервенції. На основі отриманих даних про низький емоційний комфорт, перспективним є створення та апробація спеціалізованих тренінгових програм, спрямованих на трансформацію «синдрому відкладеного життя» у стратегію «життєтворення в умовах невизначеності».

Джерела

1. Кокорєв О. В., Ятвецька Г. В., Кривошея Т. І. (2025). Стресостійкість та психологічна адаптація дорослих українців — вимушених переселенців. Психологічний часопис.
2. Петровська І. та кол. (2024). Спільнотні ідентичності як чинники психологічної резильєнтності жінок-біженців. Габітус, 60.
3. Хамітов Н. (2022). Екзистенціальна антропологія: етика, психологія, психотерапія. Київ: Наукова думка.
4. Berry J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. International

5. Furnham A., & Marks J. (2013). Tolerance of Ambiguity: A Review of the Recent Literature. *Psychology*, 4 (9).
6. Gross J. J. (2015). *Handbook of Emotion Regulation* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
7. Hobfoll S. E. (2001). The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process. *Applied Psychology*, 50(3).
8. López-Expósito A., et al. (2024). Mental health and socio-cultural adjustment of Ukrainian refugees in Europe: A cross-national study. *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1).
9. Kohlenberger, J., Dörfler-Bolt, V., Pritz, S. M. et al. (2024). Experiencing forced migration: challenges of arriving after displacement from Ukraine. Vienna: WU Vienna / Austrian Academy of Sciences.
10. Maddi S. R. (2004). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. *Journal of Humanistic Psychology*, 44(3).
11. Mikhailov A., & Richter L. (2025). Digital translocalism and resilience: How Ukrainian forced migrants navigate host societies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(2).
12. Oberg K. (1960). *Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments*. *Practical Anthropology*, 7.
13. Psychological peculiarities of adaptation of Ukrainians abroad: a comparative analysis of stages. (2026, January). Canterbury Christ Church University Study.
14. Pumariaga A. J., & Sharma A. (2023). The Mental Health of Refugees and Displaced Persons. *Current Psychiatry Reports*, 25(1).
15. Rogers C. R., & Dymond R. F. (1954). *Psychotherapy and Personality Change*. University of Chicago Press.
16. Sierau S., et al. (2024). Resilience and mental health in Ukrainian refugees: A longitudinal perspective on the first two years of displacement. *Frontiers in Psychiatry*, 15.
17. Tajfel H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge University Press.

Лещук Антоніна, Стельмах Оксана. Психологічні особливості взаємозв'язку стилю мислення та стресостійкості у майбутніх рятувальників

Курсантка 4 курсу спеціальності «Екстремальна і кризова психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4097-6388>

© Лещук Антоніна, Стельмах Оксана, лютий, 2026.

Здійснено теоретичний та емпіричний аналіз особливостей взаємозв'язку між домінуючими стилями мислення та рівнем самооцінки стресостійкості у курсантів-рятувальників. Проаналізовано специфіку фахової підготовки курсантів системи ДСНС. Розглянуто стилі мислення як відносно стабільні когнітивні передумови. Зазначено, що важливим фактором стресостійкості є так звана когнітивна оцінка, коли людина аналізує, наскільки загроза є серйозною та зможе вона з нею справитись. Встановлено, що у майбутніх рятувальників переважає реалістичний стиль мислення та середній рівень стресостійкості.

Ключові слова: стиль мислення, стрес, стресостійкість, рятувальники, курсанти.

The article carries out a theoretical and empirical analysis of the features of the relationship between dominant thinking styles and the level of self-assessment of stress resistance in rescue cadets. The specifics of the professional training of cadets of the State Emergency Service system are analyzed. Thinking styles are considered as relatively stable cognitive prerequisites. It is noted that an important factor in stress resistance is the so-called cognitive assessment, when a person analyzes how serious the threat is and whether he will be able to cope with it. It is established that a realistic thinking style and an average level of stress resistance prevail in future rescuers.

Key words: style of thinking, stress, stress resistance, rescuers, cadets.

Постановка проблеми. Сучасні умови професійної діяльності працівників ДСНС характеризуються постійним перебуванням у зоні екстремальних умов, що

висуває жорсткі вимоги до їхньої психологічної готовності та емоційної витривалості. В умовах воєнного стану навантаження для рятувальників зростає ще більше, що вимагає високої психологічної резильєнтності та здатності до швидкого і точного реагування. Проблема формування стресостійкості у майбутніх рятувальників залишається однією з центральних у психології, оскільки ефективність виконання службових обов'язків залежить не лише від фізичної підготовки, а й від здатності зберігати когнітивну гнучкість у екстремальних умовах. Незважаючи на значну кількість досліджень у психології, механізми того, як саме індивідуальні особливості переробки інформації впливають на адаптивний потенціал курсантів, потребують глибшого вивчення, тому розуміння цих аспектів ще на етапі навчання майбутніх рятувальників є важливою запорукою ефективності сектору оборони, а стиль мислення може виступати значущим чинником адаптивності та психологічної стійкості.

Аналіз досліджень даної проблематики. У психологічній науці проблема взаємозв'язку стресостійкості та стилів мислення залишається недостатньо дослідженою.

Проте, проблематика психологічного та фізіологічного стресу, а також стресостійкості була предметом вивчення багатьох відомих науковців таких як Річард Лазарус, Роберт Сапольські, Ганс Сельє, Сюзан Кобаса, Сальваторе Мадді. Цю тему не обійшли й українські вчені, такі як Сергій Максименко, Мирослав Савчин, Людмила Карамушка, та інші.

Розглянувши наукові роботи авторів, які займалися вивченням когнітивно індивідуальної характеристики особистості обробки інформації, можемо простежити, що кожен мав своє бачення стилю мислення та його типології. Серед зарубіжних авторів ключові місця посідають А. Харрісон і Р. Бремсон, Р. Стернберг, Г. Віткін, А. Кауфман, Д. Колб, а також К. Юнг, ідеї якого

стали основою для подальших типологій мислення. Проте нами було взято за основу типологію стилів мислення за моделлю А. Харрісона, Р. Бремсона [6] та окреслено їх потенційний вплив на когнітивну, емоційну й поведінкову регуляцію в умовах стресу.

Метою цієї статті є теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості взаємозв'язку між домінуючими стилями мислення та рівнем самооцінки стресостійкості у майбутніх рятувальників, а також визначити найбільш адаптивні когнітивні стратегії для цієї професійної групи.

Виклад основного матеріалу. Стрес можна описати як багатовимірне явище, що ґрунтується на складних взаємозв'язках між людьми та навколишнім середовищем. Слід зазначити, що певний рівень цього психофізіологічного явища є життєво важливим для заохочення та розширення можливостей людей для досягнення цілей, а також для мобілізації усіх своїх ресурсів під час надзвичайної ситуації. Однак, не маючи достатньо розвинутої здатності резильєнтності, стрес може виступати й перешкодою для концентрації, вирішення проблем, прийняття рішень та інших життєво необхідних процесів.

Ми спираємося на підхід Річарда Лазаруса, який стверджував, що саме реакція людини на ситуацію викликає стрес, а не сама подія. [5] Ця відповідь визначається особливостями когнітивних процесів, оцінки стресора та обраними індивідом способами його подолання. Ключову роль тут відіграє так звана когнітивна оцінка, коли людина аналізує, наскільки загроза є серйозною та чи вистачить їй сил із нею впоратися.

Логічним продовженням аналізу стресу є поняття стресостійкості, яку науковці визначають як здатність людини протистояти негативному впливу стрес-факторів, зумовлену індивідуальним комплексом вроджених і надбаних психологічних та фізіологічних властивостей. [3]

У контексті професійної підготовки це поняття часто ототожнюють із нервово-психічною стійкістю, яка дозволяє за допомогою саморегуляції протистояти екстремальним факторам середовища, не знижуючи при цьому рівня продуктивності та не шкодячи власному здоров'ю.

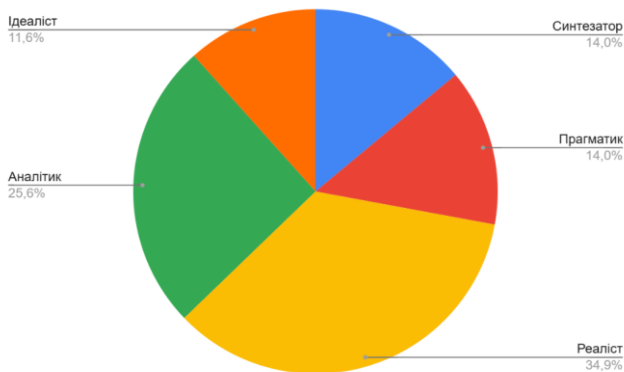
Особливої актуальності ці питання набувають під час розгляду специфіки фахової підготовки курсантів системи ДСНС. Організація та зміст навчання, режим дня та соціально-побутові умови суттєво відрізняються від класичного студентського життя та регулюються нормативними документами, що наближають курсанта до умов реальної служби. Характерними рисами цього середовища є директивне регулювання відносин, чітка субординація та регламентовані правила поведінки. Окрім того, курсанти стикаються з примусовим обмеженням спілкування з родиною та друзями, а також постійним перебуванням у сталому колективі, що охоплює не лише навчання, а й спільний побут і господарську діяльність. Навчально-виховний процес також характеризується високим рівнем відповідальності. Вже з перших днів навчання курсанти усвідомлюють важливість майбутніх рішень, а під час проходження практики безпосередньо стикаються з емоційними проявами постраждалих та свідків надзвичайних подій, що є потужним стресором. До цього додаються фактори інформаційного навантаження, необхідність структурувати великі обсяги нових знань та фактор дефіциту часу, який вимагає виконання різноспрямованих завдань у стислі терміни. Саме перший курс є найбільш критичним періодом адаптації, коли зміна соціального оточення та зростання фізичних навантажень накладаються на вікові фізіологічні зміни юнацького віку.

В таких умовах критичного значення набуває те, як саме особистість обробляє інформацію та приймає рішення. Оскільки стрес виникає внаслідок суб'єктивної

оцінки загрози, саме стиль мислення виступає тим «фільтром», через який курсант сприймає реальність. Це індивідуальний спосіб постановки цілей та вибору стратегій вирішення проблем, що формується в процесі навчання та професійної діяльності. [3] Розуміння домінуючого стилю мислення дозволяє прогнозувати поведінку майбутнього рятувальника в умовах невизначеності: чи буде він схильний до швидких прагматичних дій, чи, можливо, до глибокого аналізу, який, попри свої переваги, може гальмувати реакцію в умовах дефіциту часу.

З огляду на те, що переживання стресу значною мірою зумовлюється особливостями когнітивних процесів, доцільним є звернення до аналізу стилів мислення як чинника, що впливає на адаптацію особистості в умовах стресового навантаження. У психології стиль мислення розглядають як індивідуальний спосіб обробки інформації, розв'язання проблем і прийняття рішень. Для нашого дослідження ми обрали типологію А. Харрісона і Р. Бремсона [4], які розглядали стилі мислення як відносно стабільні когнітивні передумови. Автори зазначають, що в реальному житті індивіди зазвичай використовують змішаний варіант кількох стилів, а мобільність мислення покращує ефективність прийняття рішень у критичних та стресових умовах.

З метою проведення емпіричного дослідження взаємозв'язку між когнітивними стратегіями та стресостійкістю задіяно 43 курсанта Львівського державного університету безпеки життєдіяльності віком від 18 до 23 років. Дослідження проводилось за допомогою інтернет-опитування. На першому етапі було діагностовано домінуючі стилі мислення за методикою Харрісона-Бремсона. [2]

*Рис. 1 Результати дослідження методики Харрісона-Бремсона
«Стилі мислення»*

Аналіз отриманих результатів дозволив виявити відсоткове співвідношення представників різних стилів у вибірці:

Синтетичний стиль виявлено у 14% респондентів. Цей стиль проявляється у тому, щоб створювати щось нове, оригінальне, комбінувати несхожі, часто протилежні ідеї. Синтезатори прагнуть створити узагальнену концепцію, що дозволяє об'єднати різні підходи. Хоча це корисно для розв'язання нетипових проблем, потреба у внутрішньому конфлікті ідей може спричиняти затримку вирішального кроку в умовах, де доводиться діяти миттєво.

Ідеалістичний стиль (11,6% опитаних) орієнтований на цінності, базується на інтуїції та цілісному сприйнятті проблеми. Такі курсанти враховують людські цінності та міжособистісні чинники, що важливо для підтримки морального духу команди. Однак зосередженість на цінностях може ускладнювати прийняття жорстких рішень.

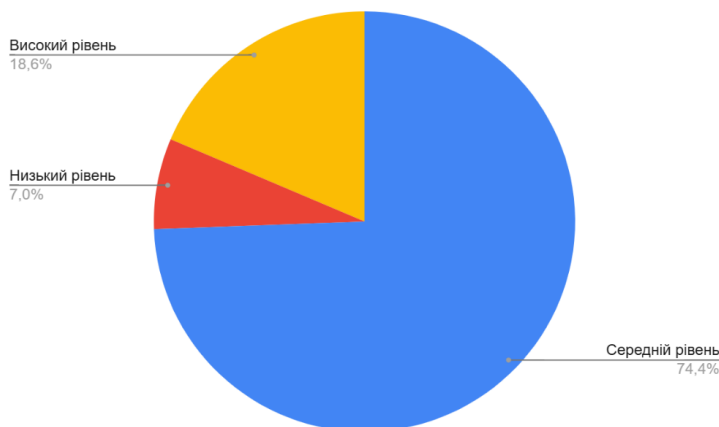
Прагматичний стиль (14% респондентів) спирається на безпосередній особистий досвід та орієнтацію на швидке досягнення практичного результату. Ця орієнтація на локальний успіх і висока оперативна гнучкість роблять його одним із найбільш адаптивних у гострому стресі, сприяючи швидкому перемиканню та мінімізації

«паралічу» когнітивних процесів.

Аналітичний стиль (25,6% респондентів) передбачає логічний, системний і детальний підхід. Аналітики розробляють докладний план і намагаються зібрати якнайбільше інформації. Хоча вони незамінні для стратегічного планування, у ситуаціях дефіциту часу надмірна потреба в інформації може знижувати швидкість реагування.

Реалістичний стиль (34,9% респондентів) ґрунтується на фактах і безпосередньому пізнанні. Люди з цим стилем забезпечують рішучий початок дії та впевненість, що критично важливо для подолання паніки.

Наступним етапом дослідження було визначення рівня стресостійкості респондентів за допомогою опитувальника «Самооцінка стійкості до стресу». [1] Стресостійкість трактується як індивідуальна здатність людини підтримувати високу ефективність та психофізичне здоров'я навіть під тиском екстремальних умов.

**Рис.2 Результати дослідження опитувальника
«Самооцінка стійкості до стресу»**

За результатами діагностики встановлено, що високий рівень стресостійкості мають 18,6% курсантів, середній – 74,4% і низький – 7%.

Співставлення отриманих даних щодо стилів мислення та рівнів стресостійкості дозволяє окреслити певні закономірності адаптації курсантів до умов фахової підготовки. Домінування у вибірці реалістичного стилю є позитивним професійним маркером, оскільки саме цей тип мислення, орієнтований на конкретні факти та виправлення ситуації «тут і зараз», є найбільш ресурсозберігаючим в екстремальних умовах. Це частково пояснює той факт, що переважна більшість респондентів (93%) продемонстрували середній та високий рівні стресостійкості.

Водночас значна частка аналітичного стилю у курсантів вказує на наявність потужного потенціалу для стратегічного планування, проте ця група курсантів може перебувати у зоні ризику в ситуаціях гострого дефіциту часу через схильність до надмірної деталізації та сповільненого прийняття рішень. Низький відсоток ідеалістичного стилю може свідчити про певну професійну деформацію або природний відбір, оскільки надмірна емоційна включеність та орієнтація на суб'єктивні переживання, притаманні цьому стилю, можуть ускладнювати виконання службових обов'язків рятувальника.

Таким чином, можна припустити, що формування стресостійкості майбутніх рятувальників відбувається шляхом стихійної або цілеспрямованої адаптації їхніх когнітивних стратегій до вимог середовища, відбувається поступове витіснення емоційно-забарвлених стратегій на користь прагматично-реалістичних алгоритмів мислення.

Висновки. Теоретичний та емпіричний аналіз підтвердив, що стресостійкість майбутніх рятувальників є динамічною характеристикою, яка безпосередньо залежить від індивідуального стилю мислення, що виступає когнітивним фільтром у оцінці загроз. Проведене дослідження виявило, що серед курсантів домінують реалістичний та аналітичний стилі мислення,

що свідчить про їхню професійну орієнтацію на об'єктивні факти, логіку та конкретний результат, необхідні для ефективної роботи в екстремальних умовах. Високі показники адаптації (93% респондентів мають середній та високий рівень стресостійкості) підтверджують ефективність таких когнітивних стратегій, проте наявність групи ризику та специфічні обмеження кожного стилю вказують на необхідність впровадження програм психологічної підготовки для розвитку когнітивної гнучкості курсантів.

Джерела

1. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К. : Міленіум, 2004. – 264 с.
2. Опитувальник «Стиль мислення». StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/9805927/page:3/> (дата звернення: 09.02.2026).
3. Красілова Ю., Соловійова А. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. International Scientific Unity. 2025. С. 604–606. URL: <https://doi.org/10.70286/isu-12.11.2025.019> (дата звернення: 09.02.2026).
4. Thinking Styles of IT Executives. MIT Sloan Management Review. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/organizations-thinking-styles-of-it-executives/> (дата звернення: 09.02.2026).
5. Tashmatov V. A., Papinian V. V. STRATEGY FOR FIGHTING NEGATIVE STRESS DISORDERS IN POLICE OFFICERS. Habitus. 2024. No. 61. P. 277–281. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.50> (дата звернення: 04.02.2026).
6. Kariaka I. V., Dailydonys A. A., Kovalenko O. O. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF MANIFESTATION OF STYLES OF THINKING IN THE PROCESS OF COMMUNICATIVE ACTIVITY OF YOUNG PEOPLE. Theory and practice of modern psychology. 2020. No. 2. P. 120–124. URL: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.2.21> (дата звернення: 08.02.2026).

Лисобик Ілона. Результати емпіричного дослідження стресу і тривожності студентів ЗВО

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності
Електронна адреса: ilona.lysobyk2005@gmail.com

© Лисобик Ілона, лютий, 2026.

Висвітлено результати емпіричного дослідження стресу та тривожності студентів закладів вищої освіти України. Розкрито теоретичні підходи до розуміння психологічного стресу та його впливу на емоційний стан особистості. За допомогою психодіагностичних методик визначено рівні нервово-психічної напруги, тривожності та невротичних проявів. Результати свідчать про домінування середнього й високого рівнів стресу, що зумовлює потребу в психологічній профілактиці та підтримці студентської молоді.

Ключові слова: стрес, тривожність, студенти, нервово-психічна напруга, психологічне здоров'я, психопрофілактика.

The article highlights the results of an empirical study of stress and anxiety among students of higher education institutions in Ukraine. It reveals theoretical approaches to understanding psychological stress and its impact on the emotional state of an individual. Psychodiagnostic methods were used to determine the levels of nervous and mental tension, anxiety and neurotic manifestations. The results indicate a predominance of moderate and high levels of stress, which necessitates psychological prevention and support for students.

У сучасному світі стрес і тривожність є невід'ємними складовими повсякденного життя, які впливають на психічне і фізіологічне здоров'я людини. Постійні зміни, високий темп життя, соціальні й економічні виклики, а також професійні вимоги формують середовище, в якому людина піддається постійному емоційному та фізичному напруженню. Стресові ситуації, пов'язані з такими аспектами, як робота, сім'я, фінансові труднощі та соціальна невизначеність, є типовими у сучасному суспільстві. Ці фактори можуть призводити до емоційного виснаження, розвитку тривожності, порушень

сну, зниження працездатності та погіршення міжособистісних стосунків. З огляду на це, дослідження впливу стресу і тривожності на психофізіологічний стан людини стає особливо важливим, оскільки воно дозволяє виявити механізми їхнього негативного впливу і знайти шляхи його подолання. Поглиблене розуміння цих механізмів відкриває можливість розробки ефективних методів профілактики і корекції стресу і тривожності, що сприятиме підвищенню загального рівня якості життя людини. Більше того, вивчення взаємозв'язку між стресом і пов'язаною з ним тривожністю та психосоматичними захворюваннями допоможе зменшити тиск на медичні та соціальні системи, спрямовані на лікування наслідків хронічного стресу.

Важливим аспектом дослідження є також розуміння того, як індивідуальні особливості особистості, такі як рівень тривожності, тип темпераменту, навички саморегуляції та адаптації, впливають на стійкість людини до стресу. Крім того, соціальне оточення та підтримка відіграють важливу роль у зниженні рівня стресу та його негативного впливу. Соціальні зв'язки, сімейна підтримка та професійна допомога, такі як консультації з психологами або психотерапевтами, можуть значно зменшити негативні наслідки стресових ситуацій.

Дослідженням стресу займалися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. В. Кеннон описав фізіологічну реакцію «боротьби або втечі», Г. Сельє запропонував концепцію загального адаптаційного синдрому. Р. Лазарус акцентував на когнітивній оцінці стресових ситуацій, Т. Кокс досліджував професійний стрес. В Україні питання стресу вивчали О. Тімченко та Т. Титаренко, які аналізували адаптаційні механізми особистості. Т. Холмс і Р. Раге розробили шкалу життєвих подій, що дозволяє вимірювати рівень стресу.

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження стресу і тривожності студентів ЗВО.

Стрес – це універсальне біологічне явище, характерне для всіх живих істот, від найпростіших одноклітинних організмів до людини. Його існування тісно пов'язане з самим фактом життя, оскільки життєдіяльність – це постійна динамічна рівновага між організмом і зовнішнім середовищем. Для підтримання життя необхідна безперервна взаємодія із середовищем: світло, вода, повітря, їжа та інші ресурси є невід'ємною умовою існування.

Стрес виникає тоді, коли відбувається порушення цієї рівноваги. Фактори, що спричиняють таке порушення, називаються стресорами. Вони можуть бути як зовнішніми (екзогенними), наприклад, фізичні, психологічні чи інформаційні впливи, так і внутрішніми (ендогенними), такими як біль, запальні процеси або інші внутрішні реакції організму. У відповідь на дію стресорів організм формує адаптивну реакцію – стрес-відповідь, метою якої є відновлення гомеостазу та збереження життєздатності. Таким чином, стрес і стресова реакція є природними та необхідними процесами. Негативне ставлення до стресу як до шкідливого явища пов'язане з його надмірною або тривалою дією, що може призвести до порушення адаптаційних механізмів та розвитку патологічних станів.

Стрес-система є складним механізмом регуляції, що забезпечує збереження гомеостазу в умовах повсякденного життя та активізується у відповідь на дію стресових факторів. Вона відіграє вирішальну роль у координації фізіологічних змін, які забезпечують адаптацію організму до нових умов. Сучасні дослідження свідчать про те, що структура цієї системи включає центральну ланку та дві периферичні гілки, які забезпечують ефективний зв'язок між центральною частиною та іншими органами й системами організму.

Психологічні чинники стають стресогенними тоді, коли людина в процесі індивідуального осмислення

певної події або ситуації починає сприймати її як загрозову або таку, що викликає інтенсивну емоційну реакцію. Науковці, як правило, зосереджують увагу саме на негативних емоціях, розвитку тривожності, оскільки саме вони найчастіше провокують появу патологічних процесів або ускладнюють перебіг уже наявних захворювань.

Вирішальним чинником у виникненні стресу є не сама подія, а особистісне ставлення до неї, саме суб'єктивне сприйняття визначає, чи стане ситуація стресовою.

Негативні емоції виконують важливу адаптивну функцію – активізують організм для задоволення ключових біологічних і соціальних потреб, а також спрямовані на уникнення шкідливих або загрозливих впливів. У звичайних умовах життєдіяльності такі емоції, як правило, мають короткочасний і епізодичний характер, і після досягнення бажаного результату вони зазвичай змінюються позитивними переживаннями. Однак інтенсивність негативних емоцій зростає в тих ситуаціях, коли людина не має змоги реалізувати свої значущі потреби як біологічного, так і соціального характеру.

Іншими словами, страх, тривога, відчуття небезпеки та подібні емоції виникають тоді, коли психологічна оцінка ситуації свідчить про невідповідність між запитами зовнішнього впливу (стимулу) та наявними фізичними чи психологічними ресурсами особи. Саме така розбіжність, тобто своєрідний «внутрішній конфлікт» між вимогами ситуації та особистими можливостями чи потребами, й перетворює звичайний фактор на стресор.

Психологічний стрес здатен впливати на когнітивні функції як у короткотерміновій, так і в довготривалій перспективі. Наприклад, у короткостроковому плані стрес може відволікати увагу: коли людина розмірковує над неприємною ситуацією, що трапилася раніше, це знижує її здатність зосереджуватися, виконувати поточні завдання або запам'ятовувати інформацію. У довгостроковій

перспективі постійний або хронічний стрес часто пов'язаний із прискореним погіршенням когнітивних функцій, що проявляється інтенсивніше порівняно з людьми, які зазнають менше стресу.

Наукові дослідження підтверджують ці взаємозв'язки: короткотривалі повсякденні стресори можуть тимчасово зменшувати доступні когнітивні ресурси, насамперед увагу, необхідну для ефективного оброблення інформації. Натомість тривалий життєвий стрес стабільно асоціюється з погіршенням когнітивного стану, пришвидшенням вікових змін мозку і підвищеним ризиком розвитку деменції.

Одним з пояснень негативного впливу хронічного стресу є наявність алоstaticного навантаження – стану, за якого організм зазнає тривалого біологічного виснаження. Це виснаження зумовлює дисбаланс у гормональній регуляції та хронічне запалення, які можуть негативно впливати на структури мозку, відповідальні за когнітивні функції [Types of stressors (eustress vs. distress) [Електронний ресурс] // MentalHelp.net. – URL: <https://www.mentalhelp.net/stress/types-of-stressors-eustress-vs-distress/>].

Г. Сельє пропонує принцип «альтруїстичним егоїзму». Егоїзм, або турбота про себе, є важливою біологічною рисою, яка забезпечує самозбереження організму, розвиваючись через еволюцію – від мікроорганізмів до людини. Кожна жива істота, включаючи людину, має першочергово захищати себе. Проте іноді інстинкт самозбереження вступає в суперечність з прагненням допомогти іншим, особливо серед вищих істот. Егоїзм не обмежується лише окремими індивідами, але також поширюється на сім'ї, колективи, громади та нації, де пріоритетом стає захист більшості. З цього погляду альтруїзм можна вважати модифікацією егоїзму, його виразом у колективному масштабі, що допомагає суспільству вижити. Суспільства,

в яких шанують принципи любові та взаємодопомоги, є найбільш життєздатними. В Україні сьогодні можна побачити численні приклади таких цінностей. Завдяки своїм добрим вчинкам кожна людина викликає вдячність і повагу інших, що, ймовірно, є найгуманнішим способом забезпечення суспільної безпеки і стабільності [Теорія стресу та філософські погляди Ганса Сельє: значення для сучасної медицини [Електронний ресурс] // Health-ua.com. – URL: <https://health-ua.com/neurology/mizdisciplinari-problemi/71356-teorya-stresu-tafilosofsk-poglyadigansasel-znachennya-dlya-suchasno-meditcin>].

У теорії Г. Сельє стрес трактується як фізіологічна реакція на різні фізичні, хімічні та органічні фактори. Основні положення цієї теорії можна підсумувати в чотирьох принципах:

- Усі живі організми мають вроджені механізми для підтримки внутрішньої рівноваги або гомеостазу. Ці процеси необхідні для нормального функціонування організму і є життєво важливими для його існування.
- Стресори (сильні зовнішні подразники) порушують цю рівновагу. Відповідь організму на будь-який стресор, будь то приємний чи неприємний, є неспецифічним фізіологічним збудженням, що має захисно-приспосувальний характер.
- Процес розвитку стресу та адаптації до нього проходить кілька етапів, при чому тривалість кожної стадії залежить від здатності організму до резистентності, а також від інтенсивності та тривалості впливу стресора.
- Організм має обмежені резерви для адаптації до стресу, і їх виснаження може призвести до захворювань або навіть до смерті [Теорія стресу та філософські погляди Ганса Сельє: значення для сучасної медицини [Електронний ресурс] // Health-ua.com. – URL: <https://health-ua.com/neurology/mizdisciplinari-problemi/71356-teorya-stresu-tafilosofsk-poglyadigansasel-znachennya-dlya-suchasno-meditcin>].

Військовий психолог В. Ягупов зазначає, що сама ситуація війни створює серйозну загрозу для життя людини, що викликає сильний стрес, який, в свою чергу, може призвести до різних психологічних труднощів та розладів. За його словами, тривалий перебіг війни неминуче призводить до психологічних проблем. Це не стільки самі хвороби чи розлади особистості, скільки наслідки стресу, з якими людина не може впоратися, і які можуть викликати емоційні розлади, проблеми у спілкуванні та інші труднощі [Ягупов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика: підручник. Київ: Psychobook, 2023. 517 с.].

Реакція на стрес може включати як різні поведінкові прояви, так і наслідки, які можуть проявитися з часом. Відповідно до ситуації, реакція людини може залежати від таких факторів: психологічних характеристик особистості (темперамент, характер, тип нервової системи, стиль особистості тощо); досвіду реагування на стрес в минулому, а також життєвого сценарію; фізичного та емоційного стану людини до і під час стресу; специфіки самої стресової ситуації, зокрема рівня загрози для життя і безпеки, наприклад, у ситуації шкільного стресу порівняно з ситуацією війни [Проблеми психології діяльності в особливих умовах: Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 18 квітня 2023 р. Черкаси: видавець Третяков О. М., 2023. 256 с.].

Постійна дія стресу і тривожності може призвести до швидшого старіння організму та збільшити ризик хвороб. Це виявляється у таких фізичних ознаках: головний біль, втома, труднощі зі сном, проблеми з концентрацією, розлади шлунка, дратівливість. Хронічний стрес, або тривалий стрес, що триває протягом довгого часу, може спричинити серйозні проблеми з серцем та кровоносними судинами. Постійне підвищення частоти серцебиття, рівня гормонів стресу та артеріального тиску негативно впливає на організм. Такий стрес може

збільшити ризик розвитку гіпертонії, серцевих нападів або інсультів [Stress effects on the body. American Psychological Association. URL: <https://www.apa.org/topics/stress/body>].

З метою вивчення стресу і тривожності людини нами було проведено емпіричне дослідження, у якому взяли участь 30 осіб віком від 19 до 25 років. Учасники є студентами різних курсів та спеціальностей закладів вищої освіти України, серед них 16 жінок (53%) та 14 чоловіків (47%).

З метою визначення рівня нервово-психічної напруги респондентів ми використали опитувальник діагностики нервово-психічної напруги. На рис. 1 представлено результати дослідження.

Рис. 1 – Результати дослідження за опитувальником нервово-психічної напруги

Як бачимо на рис. 1, високий рівень нервово-психічної напруги спостерігається у 49% респондентів, середній рівень – у 45%, і лише 6% демонструють низький рівень. Такий розподіл свідчить про значну психоемоційну напруженість у більшості учасників, що може бути наслідком перевантаження, стресових впливів або знижених адаптаційних резервів. Майже половина вибірки перебуває в зоні потенційного ризику для розвитку нервово-психічних порушень. Водночас низький рівень напруги трапляється дуже рідко, що вказує на дефіцит стабільного емоційного стану серед

досліджуваних. Ці результати підкреслюють актуальність психопрофілактики та заходів для зниження стресу, зокрема тренінгів саморегуляції, релаксаційних технік та корекційних програм.

Ми також використали методику експрес-діагностики неврозу (К. Хека і Х. Хеса), результати опитування за якою представлено на рис. 2.

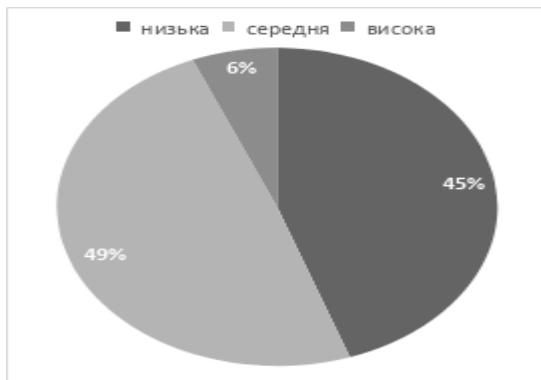

Рис. 2 – Результати дослідження за методикою експрес-діагностики неврозу К. Хека і Х. Хеса

На рис. 2 показано, що середній рівень проявів неврозу мають 24% респондентів, тоді як високий рівень зафіксовано у 76%. Такий розподіл свідчить про домінування виражених невротичних проявів серед обстежених. Високий рівень вказує на наявність емоційної нестабільності, внутрішньої напруги, підвищеної тривожності та ймовірність розвитку більш серйозних психоемоційних порушень. Це може бути пов'язано з тривалим стресом, перевантаженням або зниженими адаптаційними ресурсами. Такий результат підкреслює необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки та впровадження програм профілактики неврозу, спрямованих на зниження емоційної напруги, стабілізацію психічного стану та формування навичок саморегуляції. Результати опитування за тестом «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенка) представлені

на рис. 3.

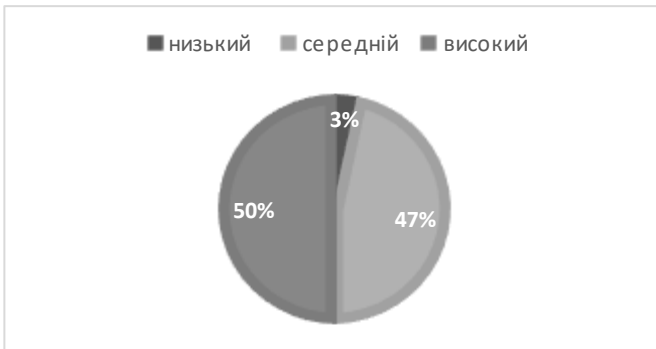

Рис. 3 – Результати дослідження тривожності за тестом «Само-оцінка психічних станів» Г. Айзенк

Як бачимо, лише 3% респондентів мають низький рівень тривожності, що свідчить про високу емоційну стабільність лише у незначній частини опитаних. Водночас 47% демонструють середній рівень тривожності, що є типовим для більшості людей у повсякденному житті: вони можуть відчувати помірний дискомфорт у стресових ситуаціях, але це не заважає їхній соціальній адаптації. Найбільшу частку (50%) становлять респонденти з високим рівнем тривожності, що вказує на схильність до надмірного хвилювання, емоційної нестабільності, труднощів із саморегуляцією та можливу потребу в додатковій психологічній підтримці. Загалом результати свідчать про підвищений рівень емоційного напруження серед опитаних, де значна частина перебуває в зоні ризику.

Також за цією методикою виявлено, що у 3% респондентів – низький рівень фрустрації, що вказує на їхню здатність ефективно справлятися з перешкодами та зберігати спокій. Середній рівень фрустрації спостерігається у 47% учасників, що свідчить про помірну реакцію на труднощі, яка є нормальною для більшості людей і не перешкоджає їхній діяльності. Високий рівень

фрустрації демонструють 50% опитаних, що може вказувати на значні труднощі в адаптації до стресів і потребу в підтримці для подолання емоційних бар'єрів. Загалом дані відображають переважну вразливість до фрустрації серед респондентів із невеликою часткою тих, хто виявляє високу стійкість.

3% респондентів мають низький рівень агресивності, що свідчить про їхню спокійну вдачу та здатність уникати конфліктів. Середній рівень агресивності демонструють 34% учасників, що є типовим для більшості людей і вказує на помірну реакцію на провокації без значних проявів ворожості. Високий рівень агресивності спостерігається у 63% опитаних, що може вказувати на схильність до конфліктної поведінки та потребу в роботі над самоконтролем. Загалом дані свідчать про переважну схильність до агресивних реакцій серед респондентів із невеликою часткою тих, хто зберігає спокій.

10% респондентів мають низький рівень ригідності, що вказує на їхню гнучкість і здатність легко адаптуватися до змін. Середній рівень ригідності демонструють 50% учасників, що свідчить про помірну стійкість до змін, яка дозволяє зберігати баланс між стабільністю та адаптивністю. Високий рівень ригідності спостерігається у 40% опитаних, що може вказувати на труднощі з пристосуванням до нових обставин і схильність чіплятися за звичні моделі поведінки. Загалом дані показують, що більшість респондентів мають середній або високий рівень ригідності, що може ускладнювати їхню адаптацію.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що представлена модель відображає складну систему взаємозалежностей між емоційними характеристиками особистості та їхнім потенційним впливом на психічне здоров'я. Особливу увагу в клінічній практиці та психопрофілактиці слід приділяти типам, які демонструють найбільшу кількість міжособистісних та емоційних зв'язків — зокрема, циклоїдному та дистимічному типам, оскільки вони є

найвразливішими у стресових ситуаціях та потенційно схильними до розвитку патологічних станів.

Джерела

1. Проблеми психології діяльності в особливих умовах: Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 18 квітня 2023 р. Черкаси: видавець Третьяков О. М., 2023. 256 с.
2. Теорія стресу та філософські погляди Ганса Сельє: значення для сучасної медицини [Електронний ресурс] // Health-ua.com. – URL: <https://health-ua.com/neurology/mizdisciplinami-problemi/71356-teorya-stresu-ta-filosofsk-poglyadigansasel-znachennya-dlya-suchasno-meditcin>
3. Ягупов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика: підручник. Київ: Psychobook, 2023. 517 с.
4. Stress effects on the body. American Psychological Association. URL: <https://www.apa.org/topics/stress/body>
5. Types of stressors (eustress vs. distress) [Електронний ресурс] // MentalHelp.net. – URL: <https://www.mentalhelp.net/stress/types-of-stressors-eustress-vs-distress/>

Лозинська Ольга.
Психологічний аналіз вивчення впливу
нейромаркетингу на свідомість людини

Старший викладач кафедри практичної психології
та педагогіки Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7712-2017>

© Лозинська Ольга, лютий 2026.

Проведено комплексний психологічний аналіз нейромаркетингу як між-дисциплінарного напрямку, що поєднує когнітивну психологію, нейробіологію та маркетингові технології. Досліджено еволюційну детермінованість споживчої поведінки та механізми прямого впливу на підсвідомі структури мозку. Розкрито роль лімбічної системи (амигдали та прилеглого ядра) у генерації імпульсивних бажань та префронтальної кори у здійсненні когнітивного контролю. Особливу увагу приділено нейрохімічному аспекту: впливу дофаміну, окситоцину та серотоніну на формування брендової лояльності. Висвітлено прикладні інструменти нейромаркетингу, такі як ціновий анкоринг та сенсорний дизайн. Обґрунтовано ризики «нейро-маніпуляції», що призводять до зниження автономії особистості та свободи споживчого вибору.

Ключові слова: нейромаркетинг, лімбічна система, префронтальна кора, нейромедіатори, дофамін, когнітивна система, ціновий анкоринг, споживча поведінка.

Lozynska O.M. The article provides a comprehensive psychological analysis of neuromarketing as an interdisciplinary field combining cognitive psychology, neurobiology, and marketing technologies. It explores the evolutionary determinism of consumer behaviour and the mechanisms of direct influence on the subconscious structures of the brain. The role of the limbic system (amygdala and adjacent nucleus) in generating impulsive desires and the prefrontal cortex in exercising cognitive control is revealed. Particular attention is paid to the neurochemical aspect: the influence of dopamine, oxytocin and serotonin on the formation of brand loyalty. Applied neuro-marketing tools, such as price anchoring and sensory design, are highlighted. The risks of 'neuro-manipulation' leading to a decrease in personal autonomy and freedom of consumer choice are substantiated.

Keywords: neuromarketing, limbic system, prefrontal cortex, neurotransmitters, dopamine, cognitive system, price anchoring, consumer behaviour.

«Нейромаркетинг — це розуміння того, як працює наш мозок, та використання знань про його роботу для зростання продажів та покращення якості товарів» Роджер Дулі

Постановка проблеми. Сучасна наукова думка все частіше апелює до того, що поведінкові патерни сучасної людини багато в чому детерміновані механізмами, сформованими на ранніх стадіях еволюції. У цьому контексті нейромаркетинг постає не просто як інструмент реклами, а як складний метод «хакерського зламу» підсвідомості. Попри масову комерціалізацію напрому, у науковому дискурсі нейромаркетинг переважно розглядається вузько — як прикладне застосування нейробіологічних досягнень. Проблема полягає у необхідності глибинного аналізу того, як нейротехнології фактично змінюють правила гри, трансформуючи вільний вибір у прогнозовану біологічну реакцію.

Аналіз останніх досліджень і публікаці. Становлення нейромаркетингу як фундаментальної науки стало можливим завдяки технологічному стрибку останніх десятиліть. Зарубіжний досвід: Дж. Залтман (метод ZMET): заклав основу вивчення метафоричних ментальних моделей. Мартін Ліндстром («Buyology»): емпірично довів домінування підсвідомих імпульсів над раціональними деклараціями. Роджер Дулі: розкрив механізми нейронного впливу на формування лояльності. Девід Льюїс: деталізував технології «проникнення» в мозок споживача. Ц. Сюй та М. Чжан: встановили біологічні предиктори привабливості брендів. Вітчизняний науковий внесок: С. О. Курбан, М. А. Окландер та І. О. Жарська: систематизували інструментарій (fMRI, EEG, айтрекінг). С. М. Сорока: обґрунтував місце нейромаркетингу в системі нейроекономіки. К. С. Галенко: здійснює критичний аналіз етичних ризиків та маніпуляцій. Н. П. Скригун та В. О. Метейко: досліджують вплив сенсорних стимулів безпосередньо у торгових залах. Однак висвітлені дослідження не достатньо розкривають

питання

Мета статті: здійснити розгорнутий психологічний аналіз механізмів впливу нейромаркетингу на свідомість та виявити особливості їхнього застосування у формуванні споживчої поведінки через прямий вплив на психофізіологічні структури мозку та нейрохімічні процеси.

Виклад основного матеріалу. В нашій країні війна безумовно внесла корективи в усі сфери життя і маркетинг не є виключенням. В умовах війни та нестабільності емоційний стан людей значно загострюється. Більшість відчувають тривогу, невпевненість і страх за майбутнє. Це ставить складні виклики перед маркетологами, адже треба бути особливо чутливими до настроїв клієнтів. Маркетологи використовують безліч трюків і психологічних “капканів”, щоб звернути увагу покупця на конкретний товар – від розстановки продуктів на полицях до кольору обгортки. Проте настав момент, коли просто набутого досвіду в конкурентному середовищі стало замало, і сформувалася ціла дисципліна на стику нейропсихології та досліджень ринку – нейромаркетинг. Нейромаркетинг — нове поле маркетингових досліджень, яке вивчає сенсорні, когнітивні та емоційні відповіді споживачів на маркетингові стимули. [1] На сьогоднішній день, нейромаркетинг це відносно нова сфера маркетингових комунікацій, його значення та важливість поступово зростає. Вплив на споживача у сучасних умовах розвитку перенасичення інформаційного простору традиційні маркетингові підходи дедалі частіше втрачають ефективність. Поведінка людей перебуває у колосальній залежності від несвідомих процесів, які знаходяться у нейронних структурах.

Перехід до нейромаркетингу — міждисциплінарної галузі, що поєднує когнітивну психологію, нейрофізіологію та маркетинг для вивчення підсвідомих

реакцій споживачів є актуальним на сьогоднішній день. Особливо важливо в умовах високої конкуренції та інформаційного перевантаження, коли увага споживача стає одним із найцінніших ресурсів. Дослідження психофізіологічних механізмів нейромаркетингу є на часі у 2026 році, оскільки ми перейшли від епохи «вмовляння» споживача до епохи «прямого діалогу» з його мозком. Доктор Джеральд Залман в своїй книзі «How Customers Think» описав, що 95% пізнання відбувається поза свідомістю, завдяки емоціям, тоді як лише 5% є результатом раціонального аналізу[2].

Нейромаркетинг як наука пояснює механізми цих процесів. Вплив нейромаркетингових інструментів на свідомість людини, а також відсутності чітких меж між допустимим психологічним впливом і прихованою маніпуляцією актуалізує необхідність комплексного дослідження впливу нейромаркетингу на когнітивні процеси, емоційне сприйняття та прийняття рішень людиною з метою визначення як його потенційних переваг, так і можливих ризиків для особистості та суспільства загалом. Концепцію нейромаркетингу створили у 1990 році психологи Гарвардського університету. В її основу покладена модель, яка передбачає, що більш як 90% людського мислення проходить в області підсвідомого, що розташоване нижче рівня свідомого, тобто контрольованого. Використання нейромаркетингу збільшує ефективність рекламних кампаній на 20-30% (Nielsen). Близько 70% людей реагують на маркетингові повідомлення через емоційний вплив, а не раціональний аналіз (Psychology Today). Отже, якщо дослідити алгоритми прийняття рішень, то можна розробити стратегію, яка буде їх враховувати.

Неважко здогадатися, що коли зробленими висновками доповнити методи традиційного маркетингу, робота стане більш ефективною.[3] Термін «нейромаркетинг» офіційно було введено в 2002 р.

професором Університету Еразма Роттердамського Е. Смідтсом, який уважав, що нейромаркетинг дає можливість підвищити «ефективність методів маркетингу, вивчаючи реакцію мозку» [4]. Дослідження мозку незаперечно доводять, що наша свідомість зазнає потужного впливу підсвідомої нейронної діяльності. Представлені результати вивчення реакцій мозку на подразники дають нам точне уявлення про нейронні процеси та пов'язані з ними когнітивні та емоційні реакції. Уся розумова діяльність базується на матеріальному субстраті нейронних мереж між собою в біохімічних і біофізичних процесах, що відбуваються у мозку [5, с. 10] Серед інструментальних методів нейромаркетингових досліджень можна визначити такі:

- МРТ (магнітно-резонансна томографія). Ця технологія дає змогу відстежити, як кровотік у мозку досліджуваних реагує на візуальні, звукові або смакові подразники. Однак через те, що методика є доволі дорогою, її використовують переважно лише з науковою метою. [6]
- Eyetracker. Дає можливість оцінювати привабливість будь-якої реклами (сайти, digital-проекти, поліграфічна продукція, відеоролики), а також розташування товарів на полиці в магазині (відтворюючи реальний процес покупки товарів). Також eyetracker успішно використовується для аналізу фільмів і комп'ютерних ігор. Завдяки дослідженню можна визначити, які зони найбільше привертають увагу споживача, та з'ясувати, наприклад, як змінити кольори, розташування елементів, щоб людина запам'ятала рекламу, або які секунди в ролику варто вирізати, щоб не втратити споживацьку увагу. [7]
- Детектор брехні. Поліграф відстежує певні показники: фізіологічні реакції, які можуть посилюватися за ступенем важливості запитань. Зазвичай, людина приблизно однаково реагує на прості питання, але найбільш значущі можуть викликати в неї неконтрольовану напругу. У маркетингових дослідженнях ця технологія дає мож-

ливість вивчати вплив реклами на респондентів, комплексно вимірюючи біопараметри мозку, шкіри і м'язової системи. [8]

- Facereading. Це система оцінки емоцій з використанням автоматичного розпізнавання мікроекспресій обличчя людини. Визначає ефективність відеороликів, інтернет-проектів, оцінює істинність суджень під час тестувань, музичні та інші переваги досліджуваного.[9]
- Електроенцефалографія (ЕЕГ). Вимірювання електричної активності головного мозку дають змогу зареєструвати об'єктивні емоційні реакції людини на продукт, рекламу або дизайн. [10]
- Функціональна магнітно-резонансна томографія (ФМРТ або fMRI). Допомогає вивчати універсальні процеси прийняття рішення. Дослідження проводять шляхом сканування мозку респондента в умовах сильного та однорідного магнітного поля. За допомогою ФМРТ дослідник може вивчати системи, що беруть участь у формуванні спонтанного та усвідомленого попиту споживача, тестувати концепції товарів, брендів тощо. На жаль, в українських діагностичних центрах вкрай недостатньо устаткування для проведення ФМРТ, та й сам метод належить до найдорожчих та найбільш складних у застосуванні [11].

Використовуючи дані інструментальні методи дослідження нейромаркетинг є доволі ефективним методом, що дає змогу визначити, з якою ймовірністю респондент прийме рішення про покупку. Це відбувається через роботу лімбічної системи, яка відповідає за емоції, інстинкти та миттєві реакції. Виробники та маркетологи давно навчилися застосовувати цю систему, використовуючи спеціальні тригери. Запах, колір, розташування товару, музика у магазині — все це впливає на рішення клієнта ще до того, як він свідомо обдумує покупку. Споживача думає, що він робить вибір, але насправді мозок реагує

на сигнали, маніпуляцію, якої людина не усвідомлює. У мозку є дві ключові звивини, які активно беруть участь у прийнятті рішень: поясна звивина та орбітофронтальна кора. Вони відіграють важливу роль в аналізі інформації, емоціях і мотивації, а нейромаркетинг використовує їхні особливості для впливу на поведінку споживачів. Роль лімбічної системи та префронтальної кори це центральне питання нейромаркетингу, оскільки саме тут відбувається «боротьба» між емоційним імпульсом та раціональним аналізом. Лімбічна система («Двигун» бажання): Еволюційно давня частина мозку. Амигдала: реагує на страх та дефіцит («Тільки сьогодні!»). Прилегле ядро (Nucleus Accumbens): вузол системи винагороди виділяє дофамін, створюючи передчуття задоволення. Префронтальна кора (ПФК) («Гальма» та логіка): відповідає за когнітивний контроль. Дорсолатеральна ПФК: оцінює ціну, якість та вигоду. Орбітофронтальна кора: виступає «арбітром», інтегруючи сигнали для фінального вибору. (таб.1)

Таблиця 1. Точки конфлікту під час сприйняття реклами.

Сфера конфлікту	Реакція Лімбічної системи	Реакція Префронтальної кори
Ціна-Бажання	"Я хочу це зараз, це зробить мене щасливим!"	"Це занадто дороге, у нас є кредит."
Миттєва відкладена вигода	Орієнтація на миттєве задоволення (знижка 50%).	Розрахунок довгострокової користі (якість матеріалу).
Емоційний тригер	Реагує на яскравий образ, музику, еротичний підтекст.	Намагається знайти логічний зв'язок між образом і якістю.

Ця таблиця демонструє класичну модель внутрішньопсихологічного конфлікту, який виникає в мозку людини під час контакту з рекламним повідомленням. Вона фактично описує боротьбу між «хочу» (біологічні інстинкти) та «треба/раціонально» (соціальні та логічні норми). Можна відмітити рівні впливу нейромаркетингу на когнітивну систему. З таблиці стає зрозуміло, що людина — це не єдиний «моноліт»,

який приймає рішення. Це результат динамічної боротьби двох структур: лімбічної системи (емоційний мозок): працює за принципом задоволення. Лімбічна система древніша, швидша і реагує за мілісекунди. Префронтальна кора (раціональний мозок): виконує роль «внутрішнього критика» та бухгалтера. Префронтальна кора намагається стримати імпульси та оцінити ризики. Маркетологи використовують цей конфлікт, щоб «знеболити» ціну. Коли покупець бачить товар, лімбічна система активується (центр задоволення), а коли ціну — активується острівцева частка (insula), що відповідає за фізичний біль. Отже якщо бажання, розпалене рекламою, сильніше за «біль» від ціни, людина здійснить покупку. Наш мозок біологічно запрограмований на виживання «тут і зараз». Знижка 50% сьогодні для лімбічної системи виглядає ціннішою, ніж якість взуття, яке прослужить 5 років. Реклама, що тисне на терміновість (акція закінчується!), вимикає раціональний розрахунок префронтальної кори. Префронтальна кора часто програє, бо вона «повільна». Поки вона шукає логіку («Чому напівгола дівчина рекламує автомобільне масло?»), емоційний відгук на образ вже сформувався і закріпив позитивну асоціацію з брендом. Логіка в рекламі часто слугує лише «алібі» для підсвідомо прийнятого рішення. Аналіз цієї таблиці дозволяє зрозуміти стратегію успішної реклами: максимально збудити лімбічну систему (через яскраві образи, обіцянку щастя, секс або страх дефіциту). Дати «заспокійливе» префронтальній корі (надати раціональне виправдання: «це інвестиція», «екологічно», «висока німецька якість»). Перемога в конфлікті зазвичай за лімбічною системою, якщо реклама встигла створити сильний дофаміновий відгук раніше, ніж кора ввімкнула критичний аналіз. Важливу роль відіграють нейромедіатори. Нейромедіатори мають здатність реагувати зі специфічними білковими рецепторами клітинної

мембрани, ініціюючи ланцюг біохімічних реакцій, що викликають зміну трансмембранного струму іонів, що приводить до деполяризації мембрани і виникнення потенціалу дії [12]. Тому емоційна прив'язаність до бренду є результатом цілеспрямованої стимуляції нейрохімічних шляхів. Якщо дофамін (медіатор очікування): Створює стан збудження та спонукає до купівлі через передчуття новизни, то окситоцин (гормон довіри): формує багаторічну лояльність через відчуття приналежності до спільноти (напр. "бренд-релігія"), а серотонін (медіатор статусу): відповідає за відчуття власної значущості. Люксові бренди підвищують суб'єктивний соціальний статус.(таб.2)

Таблиця 2. Порівняльна таблиця впливу нейромедіаторів.

Нейромедіатор	Маркетингова стратегія	Ефект для споживача
Дофамін	Гейміфікація, акції, новинки	"Я мушу це отримати, це буде круто!"
Окситоцин	Сторітелінг, ком'юніті, емпатія	"Цей бренд мене розуміє, я йому довіряю."
Серотонін	VIP-статус, ексклюзивність	"Цей бренд підкреслює мої досягнення."

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що стабільна емоційна прив'язаність до бренду не є випадковим психологічним феноменом, а виступає результатом цілеспрямованої стимуляції конкретних нейрохімічних шляхів головного мозку. Когнітивний відгук споживача детермінується балансом трьох ключових нейромедіаторів, кожен з яких відповідає за специфічний аспект споживчого досвіду:

Дофамінова стимуляція (медіатор системи винагороди) забезпечує короткострокову активацію та драйв до придбання через механізм очікування новизни.

Окситоцинова модуляція виступає фундаментом стратегічної лояльності («бренд-релігії»), конвертуючи раціональний вибір у глибоку психологічну ідентифікацію з брендовою спільнотою.

Серотонінова регуляція задовольняє ієрархічні потреби індивіда, трансформуючи володіння продуктом у маркер соціальної домінантності та успіху.

Практична реалізація нейромаркетингових стратегій ґрунтується на використанні емпіричних даних про реакції центральної нервової системи на зовнішні подразники. На відміну від традиційного маркетингу, прикладні методи спрямовані не на логічне переконання, а на безпосередню корекцію сенсорного та емоційного сприйняття. Це досягається шляхом інструментального моніторингу нейрофізіологічних показників, що дозволяє оптимізувати маркетинговий контент на рівні підсвідомих імпульсів. До найбільш ефективних прикладних напрямків нейровпливу належать:

Управління емоційним фоном через ЕЕГ-моніторинг: використання електроенцефалографії дозволяє здійснювати прецизійний монтаж рекламного медіаконтенту. Аналізуючи ритми головного мозку в реальному часі, дослідники визначають точні секунди виникнення когнітивного дисонансу (нудьги) або пікового задоволення, що дає змогу створювати відеоряд, який буквально «диригує» настроєм аудиторії.

Нейробіологічна корекція цінового сприйняття (ціновий анкоринг): згідно з нейровізуалізаційними дослідженнями, споглядання високої ціни активує острівкову частку (*insula*) — зону мозку, що відповідає за реєстрацію фізичного болю та огиди. Для нівелювання цього ефекту маркетологи застосовують когнітивні «анестетики»: спрощення процесу оплати (технологія «one-click buy»), візуальне приховування символів валюти та використання стратегій анкорингу для зміщення фокусу з вартості на цінність.

Сенсорний дизайн та нейроакустика: формування сприйняття якості продукту відбувається через непрямі нейронні асоціації. Зокрема, інтенсивність та частота звуку (шурхотіння пакування) кодується мозком як показник

свіжості продукту, а низькочастотний, глухий звук закриття дверей автомобіля активує нейронні патерни, пов'язані з безпекою та преміальністю.

Для глибокого розуміння споживчої поведінки важливо розрізняти декларовані наміри покупців та їхні справжні біологічні реакції. У той час як класичні методи спираються на саморефлексію респондентів, новітні підходи дозволяють зазирнути безпосередньо в підсвідомість. Основні відмінності між цими двома парадигмами систематизовано в таблиці 3.

Таблиця 3. Відмінності між маркетингом та нейромаркетингом.

Характеристика	Традиційний маркетинг	Нейромаркетинг
Джерело даних	Опитування, фокус-група	MPT, ЕЕГ, айтрекінг, біометрія
Об'єкт аналізу	Свідомі думки (що кажуть)	Підсвідомі реакції (що відчувають)
Точність	Низька (декларативна)	Висока (фізіологічна)
Головна мета	Переконати оптимально	Сформувати інстинктивне бажання

Порівняльний аналіз, наведений у таблиці, свідчить про фундаментальну зміну вектора в маркетингових дослідженнях: від суб'єктивної інтерпретації власних дій споживачем до об'єктивної реєстрації його біологічних відгуків.. Застосування нейромаркетингового

інструментарію (МРТ, ЕЕГ, айтрекінг, біометрія) дозволяє обійти цей бар'єр, фіксуючи первинні реакції лімбічної системи мозку. Таким чином, перехід від стратегії «переконання» до стратегії «активації інстинктивного бажання» забезпечує вищу точність прогнозування ринкового успіху продукту. Нейромаркетинг трансформує маркетингову діяльність із гуманітарної дисципліни, що базується на припущеннях, у точну прикладну науку, де джерелом даних є безпосередня активність нейронів.

Висновок. Проведений психологічний аналіз дозволяє констатувати, що нейромаркетинг

трансформував архітектуру взаємодії між брендом і споживачем, перевівши її з площини раціонального переконання у площину нейробіологічного управління. Нейромаркетинг остаточно довів що близько 95% процесів прийняття рішень відбуваються на підсвідомому рівні, що робить нейрофізіологічні методи (ЕЕГ, ФМРТ, айтрекінг) єдиним достовірним джерелом даних для аналізу споживчої поведінки. Вплив на свідомість реалізується через таргетовану активацію лімбічної системи (амигдали та прилеглого ядра), яка випереджає когнітивну відповідь префронтальної кори. Маркетингові стратегії успішно експлуатують цей часовий лаг, використовуючи «нейрохімічні важелі» — дофамінове очікування, окситоцинову довіру та серотонінове підтвердження статусу. Прикладні інструменти, такі як ціновий анкоринг та нейроакустичний дизайн, діють як «когнітивні анестетики». Вони пригнічують активність островкової частки (insula), мінімізуючи «біль від витрат», та створюють ілюзію органічної потреби там, де існує лише зовнішній стимул. В умовах сучасної нестабільності та стресу, в яких перебуває українське суспільство, вразливість споживачів до нейромаркетингових маніпуляцій зростає. Емоційна дефіцитарність компенсується через штучно стимульовані «швидкі» нейрохімічні винагороди. Найбільший ризик нейромаркетингу — це поступове зникнення свободи вибору.

Нейромаркетинг є потужним міждисциплінарним інструментом, що потребує не лише подальшого вивчення з метою підвищення економічної ефективності, а й ретельного етичного регулювання. Основний ризик полягає у поступовій втраті споживачем суб'єктності, коли акт вибору перетворюється на автоматичну реакцію нейробіологічного подразника. Нейромаркетинг не змушує купувати те, що покупцеві байдуже, він робить так, щоб він захотів купити те, що бренд прагне продати.

Це актуалізує потребу в етичному регулюванні галузі та підвищенні рівня когнітивної гігієни споживачів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаються у розробці етичних протоколів застосування нейротехнологій та вивченні механізмів формування психологічного імунітету споживачів до надмірного нейромаркетингового тиску в умовах інформаційного перенасичення.

Джерела

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%B%D0%B3>
2. https://eli.johogo.com/Class/WMU/How_Customers_Thsnk.pdf
3. <https://marketer.ua/ua/the-secrets-of-emotional-influence-on-the-consumer-how-neuromarketing-is-changing-the-trading-game/>
4. Smidts, A. (2002). Kijken in het brein: Over de mogelijkheden van neuromarketing. Looking into the brain: On the prospects of neuromarketing. ERIM Inaugural Address Series Research in Management.
5. Traindl, A. (2017), Neuromarketing. Emotions Visualization, Pablysher Alpina, Kyiv, 112 p.
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
7. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B9-%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B3>
8. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84>
9. <https://facereader.com.ua/>
10. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
11. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
- 12.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8>

References:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
2. https://eli.johogo.com/Class/WMU/How_Customers_Thsnk.pdf
3. <https://marketer.ua/ua/the-secrets-of-emotional-influence-on-the-consumer-how-neuromarketing-is-changing-the-trading-game/>
4. Smidts, A. (2002). Kijken in het brein: Over de mogelijkheden van neuromarketing. Looking into the brain: On the prospects of neuromarketing. ERIM Inaugural Address Series Research in Management.
5. Traindl, A. (2017), Neuromarketing. Emotions Visualization, Pablysher Alpina, Kyiv, 112p .
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
7. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B9-%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B3>
8. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84>
9. <https://facereader.com.ua/>
10. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
11. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>
12. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8>

Магура Богдан. Особливості управління інженерно-технічними проєктами у лісовій інженерії

Доцент кафедри аграрної та лісової інженерії Національний лісотехнічний університет України, кандидат технічних наук

Електронна адреса: magbogdan@nltu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9825-0855>

© Магура Богдан, лютий, 2026.

Розглянуто особливості управління інженерно-технічними проєктами в галузі лісового господарства, зокрема у його виробничій складовій – лісовій інженерії. Акцентовано увагу на проєктуванні, впровадженні та експлуатації канатних лісотransпортних систем, технологіях транспортування деревної сировини та будівництві лісових доріг. Проаналізовано етапи життєвого циклу проєктів, методи планування та контролю, а також галузеві ризики, зумовлені природно-кліматичними, технологічними й екологічними чинниками. Обґрунтовано доцільність застосування сучасних підходів проєктного менеджменту для підвищення ефективності лісозаготівельних робіт і забезпечення сталого використання лісових ресурсів.

Ключові слова: лісова інженерія, управління проєктами, канатні лісотransпортні системи, транспортування деревини, лісові дороги, лісозаготівля.

The article considers the specific features of managing engineering and technical projects in the field of forestry, in particular in its production component – forest engineering. Attention is focused on the design, implementation and operation of cable transport systems, technologies for transporting wood raw materials and the construction of forest roads. The stages of the project life cycle, planning and control methods, as well as industry risks caused by natural, climatic, technological and environmental factors has been analysed. The role of regulatory and legal support and sectoral standards in the implementation of engineering projects is substantiated. It is shown that the application of a systematic project management approaches contributes to increasing the efficiency of logging operations and ensuring the sustainable use of forest resources.

Keywords: forest engineering, project management, cable skidding systems, timber transportation, forest roads, logging.

Вступ. Лісове господарство є однією з галузей, у яких інженерно-технічні проєкти тісно пов'язані з природним середовищем і мають значний вплив на екологічний стан

територій. Особливої актуальності набуває ефективне управління проектами у виробничій складовій лісового господарства – лісовій інженерії. Зокрема проектний підхід є актуальним під час проведення та організування трелювання та транспортування деревної сировини в умовах складного рельєфу, обмеженої транспортної доступності та підвищених вимог до збереження ґрунтового покриву відповідно до вимог Лісового кодексу України [1]. Впровадження і застосування підвісних канатних лісотransпортних систем, комбінованих схем трелювання та сучасних інженерних рішень дозволяє мінімізувати негативний антропогенний вплив на лісові екосистеми та підвищити ефективність і продуктивність лісопромислового виробництва [2-7]. Водночас реалізація таких рішень потребує професійного управління інженерно-технічними проектами на всіх стадіях їх життєвого циклу з урахуванням галузевих нормативів і стандартів [8-13].

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є обґрунтування особливостей управління інженерно-технічними проектами в лісовій інженерії з акцентом на канатні лісотransпортні системи, транспортування деревної сировини та будівництво лісових доріг, як ключові елементи інфраструктури лісогосподарського виробництва.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати специфіку інженерно-технічних проєктів у лісовому господарстві; охарактеризувати життєвий цикл управління проектами впровадження канатно-підвісного транспортування деревини; визначити основні ризики проєктів транспортування деревної сировини та шляхи їх мінімізації; обґрунтувати роль будівництва лісових доріг у системі інженерно-технічних проєктів; узагальнити нормативно-правові та стандартні вимоги до реалізації таких проєктів.

Виклад основного матеріалу. Інженерно-технічні проекти в лісовій інженерії охоплюють комплекс робіт, пов'язаних із проектуванням і впровадженням новітніх технологій лісопромислового виробництва, будівництвом лісових доріг, організацією трелювання та транспортування деревини. До окремої групи можна віднести проекти по розробленню (створенню) та модернізації лісозаготівельної техніки, зокрема канатних лісотransпортних установок.

До типових інженерно-технічних проєктів у лісопромисловому виробництві належать: запровадження систем точного лісівництва (precision forestry), будівництво та реконструкція лісових автомобільних доріг і технологічних волоків; будівництво та реконструкція інженерних споруд на лісових автомобільних дорогах (мостів, підпірних стінок, водопропускних елементів тощо); впровадження у технологічний процес канатних лісотransпортних систем для трелювання деревини в складних лісоексплуатаційних умовах, зокрема на гірських схилах та на пересіченій і заболоченій місцевості; організування комбінованих схем транспортування деревної сировини (тракторне + канатно-підвісне трелювання); облаштування верхніх і нижніх складів деревини; запровадження систем точного лісівництва (precision forestry); рекультивація лісових територій після завершення лісозаготівельних робіт, розробка та впровадження автономних / напівавтономних харвестерів і форвардерів (табл.1).

Будівництво лісових доріг є одним із ключових різновидів інженерно-технічних проєктів, оскільки воно визначає доступність лісових масивів, ефективність транспортування деревини та рівень антропогенного впливу на довкілля. Проектування та будівництво таких об'єктів здійснюється відповідно до вимог ДСТУ і галузевих інструкцій Держлісагентства України [8-10]. Такі проєкти включають інженерно-геодезичні роботи,

планування поздовжнього профілю траси з урахуванням рельєфу, підбір і розрахунок товщини дорожнього одягу та організацію водовідведення.

Таблиця 1 – Узагальнена характеристика деяких інженерно-технічних проєктів у лісопромисловому виробництві

Вид проєкту	Основне призначення	Ключові інженерні особливості	Основні ризики
Запровадження систем точного лісівництва (precision forestry)	Прийняття рішень щодо управління конкретною лісовою ділянкою	Використання сучасних інструментів і технологій для збору даних, інтеграція датчиків, GPS, GIS, LiDAR, супутникових знімків, безпілотних літальних апаратів, автоматизоване планування операцій	Високі початкові інвестиції в обладнання, проблеми з точністю даних у складних умовах (гірські терени, густі ліси), залежність від інтернету та електроживлення у віддалених районах, кліматичні зміни (пожежі, повені), обмежена інфраструктура зв'язку

Розробка та впровадження автономних / напівавтономних харвестерів і форвардерів	Оптимізація процесів заготівлі деревини, особливо в складних умовах (гірські райони, віддалені ліси), заміна ручної праці на автоматизовану, зменшення контакту людини з небезпечними елементами	Інтеграція датчиків для розпізнавання середовища, дерев, колод та перешкод, посилене шасі для складного рельєфу, гібридні/електричні двигуни для автономності.	Потенційна втрата робочих місць через автоматизацію; проблеми з навігацією в густому лісі, гірському рельєфі чи поганій погоді; залежність від сенсорів (LiDAR, GPS), ризик збоїв, інтеграція з людськими операторами (наприклад, в змішаних системах).
Впровадження канатно-підвісних лісо-транспортних систем	Первинне транспортування деревини на схилах і у важкодоступних місцях	Розрахунок канатів, анкерів, опор; монтаж і демонтаж канатних установок	Високі витрати на обладнання/навчання, технічні відмови, залежність від погоди (вітер, видимість), ризики на крутих схилах, знос або перевантаження канатів, простой, пошкодження обладнання
Будівництво лісових доріг	Забезпечення доступу до лісових масивів	Трасування, водовідведення, спорудження земляного полотна і дорожнього одягу	Ерозія ґрунтів, перевищення кошторису, порушення графіків
Запровадження комбінованого трелювання деревини	Поєднання тракторного та канатного транспортування деревини	Оптимізація маршрутів, зменшення земляних робіт, монтаж і демонтаж канатних установок	Порушення графіків, зношування і відмова техніки
Інженерія відно-	Відновлення	Проектування	Невизначеність

влення та рекультивації лісових територій	лісових екосистем після вирубок/пожеж	дренажних систем, протигрозійних заходів, стабілізація схилів після вирубок/пожеж, водовідвідні канали, фашинні укріплення, біоінженерія схилів	окупності через довгостроковість, вплив змін клімату (зміна водного балансу, пожежі), неправильне планування, порушення гідрології чи біорізноманіття
Облаштування лісопромислових складів	Акумуляування та первинна обробка деревної сировини	Планування території, навантажувальні роботи	Порушення графіків, логістичні затримки

Управління інженерно-технічними проектами впровадження канатно-підвісного транспортування деревної сировини здійснюється відповідно до класичного життєвого циклу проекту, адаптованого до галузевих умов і рекомендацій сучасного проєктного менеджменту [14-16].

На етапі ініціації проєкту визначають доцільність застосування канатної системи (мету проєкту) з врахуванням і оцінкою можливостей та ландшафту (рельєф, лісовий покрив) для вибору типу системи, відстані транспортування, об'ємів заготівлі та екологічних обмежень. На цьому етапі також здійснюють ідентифікацію й аналіз зацікавлених сторін (стейкхолдерів) (надлісництва, регулятори, місцеві громади, постачальники) та початкову оцінку ризиків. Здійснюється оцінка, чи підходить конкретна канатна установка для стрімких схилів ($>30^\circ$), збір даних з GIS/LiDAR для аналізу ділянки, залучення екологів та громади для оцінки впливу на довкілля, в тому числі на біорізноманіття.

Планування включає розрахунок параметрів канатної установки, вибір схеми транспортування, календарне планування та оцінку ризиків. Також на цьому етапі відбувається детальне планування ресурсів, бюджету, календарного графіка, ризиків та якості. Цей етап включає

планування трас, вибір обладнання (канати, щогли, лебідки) та логістики.

Етап реалізації плану передбачає закупівлю, монтаж канатної установки, навчання персоналу, організацію робіт з трелювання та поточного контролю технічного стану обладнання, координацію команд (інженери, робітники, підрядники).

Моніторинг і контроль спрямовані на дотримання проєктних параметрів, коригування відхилень, управління змінами, безпеки праці та мінімізацію впливу на довкілля. Основна увага приділяється безпеці, ефективності та дотриманні нормативів (екологічних, з охорони праці та безпеки життєдіяльності). З інженерно-технічної сторони здійснюється моніторинг натягу канатів та розтяжок в реальному часі (з допомогою давачів), контроль ерозії ґрунту, коригування плану при зміні погоди. У випадку продуктивності нижчої ніж була запланована, вносяться зміни.

Завершення (закриття) проєкту включає демонтаж або консервацію системи, оцінку та аналіз досягнутих техніко-економічних показників і результатів, передачу системи в експлуатацію. На цьому етапі здійснюється вивчення і засвоєння отриманих знань/уроків (lessons learned) та підготовка документації для майбутніх проєктів. Готується фінальний звіт, аудит, опитування стейкхолдерів.

Також проводиться оцінка ROI (Return on Investment, повернення інвестицій) – показника рентабельності, що вимірює прибутковість або збитковість інвестицій відносно їхньої вартості, аналіз ефективності, надаються рекомендації для оптимізації, здійснюється архівування даних для аналогічних проєктів в регіоні.

Проєкти транспортування деревної сировини супроводжуються значною кількістю ризиків, що обумовлено як технічними, так і природними чинниками, про що свідчать результати наукових досліджень і галузеві

рекомендації [8-10]. До основних з них належать:

- технічні ризики, пов'язані з відмовами канатних систем;
- природні ризики, зумовлені погодними умовами та рельєфом місцевості;
- екологічні ризики, пов'язані з пошкодженням ґрунтової поверхні та лісових насаджень;
- організаційні ризики, спричинені порушенням графіків робіт.

Ефективне управління ризиками передбачає їх ідентифікацію, кількісну оцінку та розроблення заходів щодо мінімізації негативних наслідків, зокрема шляхом застосування адаптивних планів, і резервування ресурсів.

Застосування канатних і комбінованих транспортних систем у лісовій інженерії відповідає принципам сталого розвитку, оскільки дозволяє зменшити антропогенне навантаження на лісову екосистему, зокрема, ущільнення ґрунту, пошкодження життєздатного підросту та ерозійні процеси, що узгоджується з положеннями Лісового кодексу України та правилами ведення лісового господарства [1, 11-13]. Управління інженерно-технічними проєктами в цій сфері має базуватися на інтеграції технічних, економічних і екологічних критеріїв ефективності, рекомендованих як вітчизняними, так і міжнародними стандартами управління проєктами [14-16].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що управління інженерно-технічними проєктами в лісовій інженерії має виражену галузеву специфіку, що підтверджується положеннями нормативних документів і результатами наукових досліджень, зумовлену складними природно-кліматичними умовами, сезонністю робіт і підвищеними екологічними вимогами. Обґрунтовано, що канатні транспортні системи та комбіновані схеми первинного транспортування деревини є ефективними інженерними рішеннями для освоєння лісових масивів у гірській та

пересіченій місцевості, а також на перезволожених ґрунтах. Показано, що будівництво лісових автомобільних доріг слід розглядати як самостійний різновид інженерно-технічних проєктів, який істотно впливає на ефективність логістики лісозаготівель, рівень антропогенного навантаження на довкілля та економічні показники підприємств. Реалізація таких проєктів має здійснюватися з обов'язковим дотриманням вимог чинних нормативних документів і стандартів. Встановлено, що застосування системного підходу до управління інженерно-технічними проєктами, який поєднує методи проєктного менеджменту, техніко-економічні розрахунки та екологічні обмеження, забезпечує зниження рівня ризиків і підвищення сталості лісогосподарського виробництва. Отримані результати можуть бути використані під час планування та реалізації інженерно-технічних проєктів у виробничій діяльності лісогосподарських підприємств.

Джерела

1. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=3852-12>.
2. Адамовський, М. Г.; Мартинців, М. П.; Бадера, Й. С. Підвісні канатні лісотранспортні системи. К.: Вид-во ІЗМН, 1997.
3. Гриб В. М., Грушанський О. А., Магура Б. О., Сендонін С. Є. Основи лісоексплуатації : навчальний посібник (частина II). Київ : Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2021. 314 с.
4. Магура Б, Магура Н. Антропогенний вплив на лісові екосистеми Українських Карпат // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія: Біологія. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – Вип.VII–VIII. – С.282–283.
5. Магура Б.О. До питання трелювання деревини на лісосіках з низькою несучою здатністю / Б.О. Магура // Прикладні науково-технічні дослідження : матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2017. – С.116. – ISBN 978-966-284-110-7.
6. Keeton, W.S., Angelstam, P.M., Baumflek, M., Bihun, Y. et al. Sustainable forest management alternatives for the Carpathian Mountain region, with a focus on Ukraine. In The Carpathians: Integrating Nature and Society Towards Sustainability; Kozak, J., Ostapowicz, K., Bytnerowicz, A., Wyzga, B., Eds.; Springer: Berlin/Heidelberg, Germany, 2013; pp. 331–352.
7. Radiak I., Mahura B., Rudko I., Bakay B. Investigation of Skidding Equipment Parameters for the Implementation of Forestry Management Technologies. Book of Abstracts: Proceedings of the 57th International Symposium of Forest Mechanization

8. ДСТУ 8747:2025 Автомобільні дороги загального користування. Види та переліки робіт з ремонтування та експлуатаційного утримування лісів [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=115853
9. ДБН В.2.3-40 - 2015. Автомобільні дороги. Частина I. Проектування. Частина II. Будівництво. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/435594139/74-1>
10. ВСН 7-82 Інструкція з проектування лісогосподарських автомобільних доріг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64227
11. Правила поліпшення якісного складу лісів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=724-2007-%EF>
12. Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=929-2008-%EF>.
13. Про затвердження Санітарних правил в лісах України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF#Text>
14. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Управління проектами : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 308 с.
15. PMI. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide). 7th ed. Newtown Square : Project Management Institute, 2021. 370 p.
16. ISO 21500:2021. Guidance on project management. Geneva : International Organization for Standardization, 2021.

Олійник Анастасія. Вплив стресу на саморегуляцію особистості

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю «Практична психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Електронна скринька: aolijnik62@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7263-6979>

© Олійник Анастасія, січень 2026.

УДК 159.947.5:378-057.875:614.8

УДК 159.944:159.923

Здійснено теоретичний аналіз проблеми впливу стресу на саморегуляцію особистості в умовах сьогодення. Сучасні реалії, зокрема стан війни, соціальні виклики висувають підвищені вимоги до психічної стійкості людини. У роботі розглянуто саморегуляцію як ключовий внутрішній ресурс, що забезпечує стабільність та адаптацію в складних життєвих обставинах. Значну увагу приділено еволюції поглядів на природу стресу в науковій літературі, зокрема проаналізовано підходи Г. Сельє, У. Кеннона та Р. Лазаруса. Стрес визначено як захисну реакцію організму на психологічні та фізичні подразники. Охарактеризовано основні види стресу: психологічний, фізіологічний, хронічний та гострий, а також розмежовано поняття еустресу (корисного стресу) та дистресу (руйнівного стресу). Детально описано три стадії проходження стресової реакції: стадію тривоги, стадію опору та стадію виснаження. Окремий блок дослідження присвячено механізмам впливу стресу на саморегуляцію. Визначено, що стресові фактори дестабілізують психоемоційний баланс, провокують когнітивні зміни, такі як погіршення уваги та мислення, а також знижують ефективність самоконтролю через імпульсивні реакції та енергетичне виснаження організму. У підсумку зазначено, що основними методами відновлення внутрішнього стану та підтримки саморегуляції є релаксація та концентрація, які допомагають особистості адаптуватися до змін.

Ключові слова: стрес, саморегуляція, стресові ситуації, копінг-стратегії, самоконтроль, психологічне благополуччя.

The Influence of Stress on Personality Self-Regulation. The article presents a theoretical analysis of the influence of stress on personality self-regulation in the contemporary context. Modern realities, particularly the state of war and social challenges, impose increased demands on human mental resilience. The study examines self-regulation as a key internal resource that ensures stability and adaptation in difficult life circumstances. Significant attention is paid to the

evolution of views on the nature of stress in scientific literature; in particular, the approaches of H. Selye, W. Cannon, and R. Lazarus are analyzed. Stress is defined as a protective reaction of the body to psychological and physical stimuli. The main types of stress are characterized: psychological, physiological, chronic, and acute; additionally, the concepts of eustress (beneficial stress) and distress (destructive stress) are differentiated. The three stages of the stress reaction are described in detail: the alarm stage, the resistance stage, and the exhaustion stage. A separate section of the research is dedicated to the mechanisms of the influence of stress on self-regulation. It is determined that stressors destabilize the psycho-emotional balance, provoke cognitive changes such as the deterioration of attention and thinking, and reduce the effectiveness of self-control due to impulsive reactions and the body's energy depletion. In conclusion, it is noted that the main methods for restoring the internal state and supporting self-regulation are relaxation and concentration, which assist the personality in adapting to changes.

Keywords: stress, self-regulation, stressful situations, coping strategies, self-control, psychological well-being.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі тема стресу є доволі актуальною, адже стрес є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Для українців, у першу чергу, стан війни, постійне зростання вимог суспільства, зміни стану здоров'я (як фізичного, так і емоційного), проблеми в особистому житті чи на роботі, кліматичні зміни створюють численні виклики для психіки. В умовах постійного впливу стресу особливого значення набуває здатність до саморегуляції. Вона є одним із внутрішніх ресурсів, який дозволяє підтримувати та зберігати стабільність у стресових ситуаціях.

Мета статті – дослідити особливості прояву стресу та його впливу на саморегуляцію особистості.

Дослідження впливу стресу на саморегуляцію особистості є актуальним як у теорії, так і на практиці, адже дає можливість дослідити механізми адаптації та ознайомитися з ефективними стратегіями психологічної підтримки.

В сучасній психологічній літературі багато наукових робіт присвячено поняттю «стрес». Масштабні

дослідження розпочалися у другій половині ХХ ст. після появи робіт Г. Сельє, в основі яких були дослідження фізіологічних змін в організмі під дією стресових факторів.

Стрес – це сукупність фізіологічних і психологічних реакцій організму на певний стимул – стресор. Дане поняття у науковий обіг ввів психофізіолог У. Кеннон. Через деякий час Г. Сельє став детальніше вивчати стрес і визначив його як неспецифічну відповідь організму на будь-яку представлену йому вимогу до необхідного адаптування

Р. Лазарус, досліджуючи стрес, визначив його як реакцію на взаємодію зовнішнього світу й особистості та ввів поняття «емоційний стрес». Це означає, що людина активізує свою когнітивну діяльність, щоб визначити рівень загрози. [11].

Дж. Еверіл та С. Селс вважають, що стресова ситуація – це втрата контролю, а саме відсутність адекватної реакції індивіда [10].

Ще одне визначення стресу трактується як захисна реакція організму людини на зовнішні подразники, яка виявляється у фізичній, емоційній, психічній сферах та сприяє пристосуванню до змін [5, с.225].

Існує багато видів стресу. Розглянемо декілька з них:

- Психологічний стрес є результатом порушення психологічної стабільності людини з різних причин, зокрема через образи або роботу. Такий стрес може бути результатом перевантаження людини надмірною роботою або нерівномірності між роботою та навантаженням. Симптоми психологічного стресу включають зміни в розумових функціях, уповільнення розумових процесів, відволікання та втручання у прийняття рішень.
- Фізіологічний стрес виникає внаслідок фізичного перевантаження організму та впливу шкідливих факторів зовнішнього середовища, таких як занадто високі коли-

вання температури на робочому місці, недостатнє освітлення, підвищений рівень шуму. Симптоми фізіологічного стресу включають прискорене серцебиття, почервоніння та пітливість.

- Хронічний стрес виникає внаслідок постійного значного фізичного та морального навантаження на людину, наприклад тривалого пошуку роботи, що призводить до надмірного навантаження на нервовий, психологічний чи фізіологічний стан. Симптоми хронічного стресу включають дратівливість, депресію, головні болі та безсоння.
- Гострий стрес – це стан, коли людина втрачає психологічну рівновагу після певної події чи явища, наприклад, ледь не збитого автомобіля чи сварки з керівником. Симптоми гострого стресу можуть включати нудоту та прискорене серцебиття [6].

Стрес може бути як корисним, так і руйнівним. Він може підвищити адаптаційні можливості людини в умовах дискомфорту й небезпеки. Корисний стрес називають еустресом. А може й руйнувати людину, різко знизити ефективність її роботи і якість життя. Такий вплив називається дистресом [2; 3].

Стрес відбувається у такі три етапи:

- Стадія тривоги. Починається з появою стресора, який спричиняє стрес. Це перший етап, на якому відбуваються фізіологічні та психічні зміни. Спостерігається прискорене серцебиття, підвищення тиску та пульсу. Увага зосереджується на стресорі та виникає підвищений рівень контролю над ситуацією. Цей етап сприяє мобілізації захисних механізмів організму та механізмів саморегуляції для боротьби зі стресом. Якщо цих зусиль достатньо, тривога зменшується, а стрес завершується. Більшість стресів закінчується на цьому етапі.
- Стадія опору. Ця стадія настає, коли стресор продовжує діяти. Організм захищається від стресу, використовуючи накопичені «запаси» енергії та максимально активі-

зуючи всі системи організму.

- Стадія втоми. Оскільки стресові фактори продовжують діяти, здатність організму протистояти стресу поступово знижується, тому що «резервуари» людини виснажуються. Знижується загальна опірність організму, і стрес може призвести до розвитку різних захворювань.

В сучасному розумінні стресом вважається стан, що виникає під впливом надмірно сильних факторів, які називаються стресорами. Стрес може виникати у зв'язку з різноманітними стресовими ситуаціями, такими як сильні фізичні та нервово-психічні навантаження, наприклад, важка праця, хвороба, операції, страх, тривога, біль та гнів [8; 9].

Отже, стрес – це захисна реакція організму на психологічні та фізичні подразники, він може бути різним (психологічний та фізіологічний, хронічний та гострий).

В сучасному світі здатність особистості до саморегуляції є важливою складовою психологічного благополуччя та продуктивної діяльності. Саморегуляція сприяє здатності людини адаптуватися до змін, забезпечує контроль над емоціями та поведінкою, а також допомагає в досягненні визначених цілей. Проте стресові ситуації часто є значним випробуванням для механізмів саморегуляції.

В. Бондаренко, С. Єсімов, М. Ковалів визначають психологічну саморегуляцію як «дії, вчинки, властиві людині, які відображаються у психологічних процесах. Під час розвитку людської свідомості і розширення психологічних знань елементи психічної та психофізіологічної саморегуляції можуть змінюватись і ставати частиною психологічної сфери» [1, с. 154].

Стрес має значний вплив на здатність до саморегуляції, зокрема порушує психоемоційний баланс та фізіологічні процеси. Розглянемо основні механізми впливу стресу:

- Зміни в когнітивній та емоційній сфері, зокрема негативні емоції та роздратування зменшують здатність до са-

моноконтролю, що може призводити до появи імпульсивних реакцій. Порушення уваги та мислення також є одними з аспектів впливу на здатність до саморегуляції, які перешкоджають прийняттю раціональних рішень.

- З фізіологічної точки зору, гормональні зміни, зокрема підвищення рівня кортизолу, призводять до тривалого збудження, що своєю чергою виснажує організм.

Ці фактори впливають на саморегуляцію, знижуючи ефективність методів самоконтролю, зокрема через брак енергії та уваги.

Згідно з теорією Г. Сельє, тривалий стрес призводить до виснаження, втрати енергії, яка потрібна для процесу саморегуляції [12].

У процесі саморегуляції виникає кілька ключових ефектів, зокрема зменшення емоційної напруженості, послаблення проявів втоми. Ще до методів саморегуляції можна віднести релаксацію та концентрацію [4; 7].

Стрес може суттєво впливати на саморегуляцію особистості, зокрема зменшує здатність до самоконтролю, спричиняє брак енергії, порушує увагу та мислення, підвищує рівень кортизолу, знижує здатність до самоконтролю тощо. Основними методами саморегуляції під час стресу є релаксація та концентрація. Використання даних методів дозволить відновити внутрішній стан та поведінку особистості.

Ми провели емпіричне дослідження впливу стресу на саморегуляцію особистості. У дослідженні взяли участь 30 респондентів віком 16–22 роки. Серед них 21 жінка та 9 чоловіків.

За допомогою шкали сприйнятого стресу (PSS-10) виявлено наявний рівень психологічного стресу молоді. Результати опитування представлено на рис. 1.

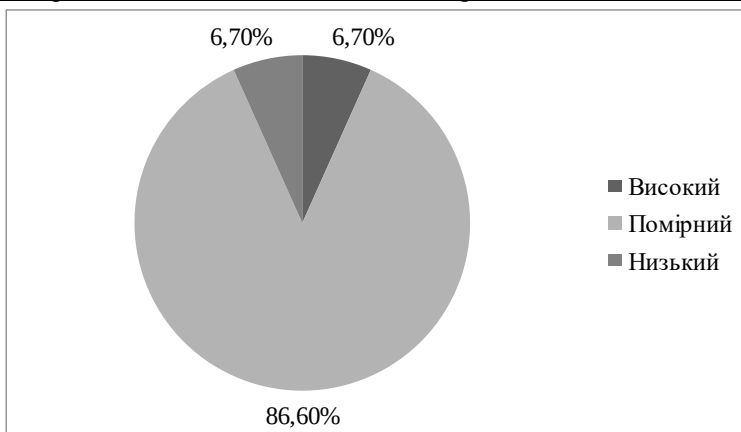

Рисунок 2.1 – Рівень психологічного стресу респондентів

Як бачимо на рис. 1, переважаюча більшість респондентів, а саме 86,6% мають помірний рівень психологічного стресу, в решті виявлено високий та низький рівні (по 6,7%). Отже, можна стверджувати, що переважаюча більшість респондентів мають помірний рівень сприйнятого стресу, вони відносно добре почуваються в нових та складних ситуаціях, певною мірою на них можуть впливати проблеми, наприклад, щоденні клопоти, важливі події та зміни в ресурсах для подолання стресу. Респонденти, які мають високий рівень стресу, за статистикою можуть мати вищий рівень кортизолу, менше спати, пропускати сніданок, вживати більшу кількість алкоголю, на відміну від тих, що мають низький рівень сприйнятого стресу. Але є виключення, наприклад, дві однакові людини можуть мати абсолютно однакові переживання в житті, але сприйняти їх зовсім по-різному, тому все залежить від їхнього сприйняття і вміння переживати складні періоди в житті.

Для визначення копінг-стратегій поведінки особистості в умовах подолання стресу було застосовано методикку «Діагностика копінг-поведінки в стресових ситуаціях». Результати опитування за цією методикою представлено на рис. 2.

Рисунок 2 – Результати дослідження копінг-поведінки респондентів

З рис. 2 видно, що найбільш виражена копінг-стратегія – це орієнтація на вирішення завдань або ж проблемно орієнтована стратегія, середнє значення серед усіх респондентів за даною шкалою складає 54,6. Це свідчить про те, що у разі виникнення стресової ситуації досліджувані будуть докладати багато зусиль для розв'язання проблеми, пробувати змінити ситуацію. Наступна копінг-стратегія, яку використовують досліджувані, – це уникнення (49,93). Враховуючи те, що стратегія уникнення виокремлює відволікання та соціальне відволікання, потрібно зауважити, що досліджувані можуть уникати соціальних контактів та відволікатися від проблемної ситуації, що призводить до тимчасового зменшення сили стресу. І ще одна копінг-стратегія – це емоційно орієнтована, або ж копінг, орієнтований на емоції, що супроводжується такими реакціями, як: надмірна емоційність, роздратованість, зацикленість на собі та заглиблення у світ фантазій. Це означає, що досліджувані, які мають високий результат за даною шкалою, можуть мати ще більший рівень стресу, хоча можуть бути і виключення, коли дана копінг-поведінка приводить до зменшення рівня стресу.

У дослідженні також була використана методика «Стиль саморегуляції поведінки» (табл. 1), за допомогою якої ми визначили показники таких компонентів: планування, моделювання, програмування, оцінювання результатів, гнучкість, самостійність та загальний рівень саморегуляції.

Таблиця 1 – Результати опитування за методикою «Стиль саморегуляції поведінки»

Шкали	Рівні	Кількість осіб	У відсотках
Планування	Низький	2	6,7%
	Середній	16	53,3%
	Високий	12	40%
Моделювання	Низький	7	23,3%
	Середній	15	50%
	Високий	8	26,7%
Програмування	Низький	15	50%
	Середній	13	43,3%
	Високий	2	6,7%
Оцінювання результатів	Низький	11	36,6%
	Середній	14	46,7%
	Високий	5	16,7%
Гнучкість	Низький	9	30%
	Середній	18	60%
	Високий	3	10%
Самостійність	Низький	5	16,7%
	Середній	13	43,3%
	Високий	12	40%
Загальний рівень са-	Низький	4	13,3%

морегуляції	Середній	22	73,4%
	Високий	4	13,3%

Аналіз отриманих результатів за шкалою «Планування» показав, що середній рівень притаманний 53,3% людей. Ці респонденти можуть усвідомлено планувати свою діяльність, хоча і не завжди можуть самостійно сформулювати цілі. Варто звернути увагу і на високий рівень за цією шкалою, який притаманний 40% респондентів. Плани цих респондентів реалістичні, стійкі, а цілі діяльності висувуються самостійно. За шкалою «Моделювання» видно, що 50% досліджуваних здатні приділяти значну увагу досягненню цілей в поточній ситуації, хоча і можуть фантазувати на рахунок майбутнього. Результати за шкалою «Програмування» показують, що низький рівень наявний у 50% осіб, тому вони мають сформовану потребу в продумуванні способів своїх дій і поведінки для досягнення цілей, а також стійкі в непередбачуваних ситуаціях. Середній рівень (46,7%) шкали «Оцінювання результатів» характеризує індивідуальну розвиненість та адекватність оцінки ситуації, тобто респонденти можуть адекватно оцінювати результати, але не завжди помічати свої помилки. Інколи це може призводити до мінімального погіршення якості результатів при збільшенні обсягу роботи. Високий рівень (36,6%) даної шкали свідчить про наявність у респондентів адекватної самооцінки та гнучкої адаптації до зміни умов. Отримані дані за шкалою «Гнучкість» вказують на те, що середній рівень притаманний 60% респондентів, таким чином вони демонструють пластичність усіх регуляторних процесів, хоча не завжди успішно можуть вирішувати поставлені завдання в ситуації ризику. Однак гнучкість дозволяє адекватно реагувати на швидку зміну подій. Середній (43,3%) та високий (40%) рівні за шкалою «Самостійність» свідчать про автономність в організації активності досліджуваних, здатність самостійно планувати діяльність та контролювати хід виконання висунутої мети.

Низький рівень (16,7%) характеризує те, що випробувані некритично слідуєть чужим порадам. Середній рівень саморегуляції притаманний переважній більшості респондентів (73,4%), отже, вони самостійні, адекватно реагують на зміну умов, хоча і в деяких моментах можуть залежати від ситуації і думки оточуючих. Загалом чим вищий загальний рівень усвідомленої саморегуляції, тим легше людині адаптуватися до нових умов, опановувати нові види активності, а її успіхи є стабільнішими.

Таблиця 2 – Результати опитування за методикою «Індикатор копінг-стратегій»

Шкали	Рівні	Кількість осіб	У відсотках
Вирішення проблем	Дуже низький	1	3,3%
	Низький	13	43,4%
	Середній	15	50%
	Високий	1	3,3%
Пошук соціальної підтримки	Дуже низький	3	10%
	Низький	5	16,7%
	Середній	21	70%
	Високий	1	3,3%
Уникнення проблем	Дуже низький	7	23,3%
	Низький	22	73,4%
	Середній	1	3,3%
	Високий	0	0%

Результати дослідження за методикою «Індикатор копінг-стратегій» (див. табл. 2) вказують на різноманітність у ставленні респондентів до проблемних ситуацій. Середній рівень за шкалою «Вирішення проблем» притаманний 50% респондентів, це свідчить про те, що вони доволі впевнені у своїх силах, у них наявні ресурси для пошуку можливих способів вирішення проблеми,

хоча водночас можуть потребувати підтримки та додаткових здібностей. Низький рівень за цією ж шкалою, виявлений у 43,4% респондентів, вказує на те, що респонденти більше відчуватимуть труднощі, але будуть готові до вдосконалення. За шкалою «Пошук соціальної підтримки» середній рівень притаманний переважній більшості (70%), це свідчить про потребу респондентів у допомозі та підтримці близьких людей, хоча при потребі вони можуть справлятися і самі. Дуже низький рівень (10%) вказує на те, що досліджуваним складно звертатися за допомогою і вони звикли вирішувати все самотійно. Щодо результатів за шкалою «Уникнення проблем», то видно, що низький рівень притаманний 70% респондентів, які більш схильні до вирішення проблем, аніж уникання. Зауважимо, що високий рівень відсутній, це хороший показник, адже свідчить про те, що усі респонденти готові до непередбачуваних ситуацій і більше схильні до того, щоб не панікувати і втрачати контроль, а вирішувати проблему.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що за весь період вивчення стресу та саморегуляції у кожного вченого свій особливий погляд на дані поняття. Однак у всіх присутня думка, що стрес – це захисна реакція організму на певний подразник (як фізичний, так і психологічний), а саморегуляція – це здатність особистості контролювати свої емоції та вміти адаптуватися до змін у стресових ситуаціях. Стрес може суттєво впливати на саморегуляцію особистості, а саме зменшувати здатність до самоконтролю, порушувати увагу та мислення, знижувати дієвість методів самоконтролю тощо. Також ми виявили, що основними методами саморегуляції під час стресу є релаксація та концентрація. Використання даних методів дозволить відновити внутрішній стан і поведінку особистості.

Окрім теоретичного аналізу, ми дослідили вплив стресу на саморегуляцію особистості за допомогою

методик, спрямованих на визначення рівня стресу, пошуку соціальної підтримки, вирішення завдань у стресових ситуаціях, уникнення тощо. У результаті було виявлено, що більшість респондентів мають середній рівень сприйнятого стресу та доволі високий загальний рівень саморегуляції, що свідчить про те, що вони добре адаптуються при зміні умов, вміють вирішувати проблеми в стресових ситуаціях, хоча інколи можуть уникати труднощів та соціального середовища і відповідно не завжди визнавати, що для кращого результату їм потрібна підтримка від близьких.

Отже, стрес має значний вплив на саморегуляцію, але проаналізувавши результати дослідження, можна припустити, що коли людина вміло справляється з вирішенням проблем і має з боку підтримку, то їй буде легше адаптуватися у стресовій ситуації і відповідно досягти кращого результату в її вирішенні.

Джерела

1. Бондаренко В. А., Єсімов С. С., Ковалів М. В. Психологічна саморегуляція як засіб підвищення ефективності професійної діяльності поліцейських патрульної служби. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2017. № 1. С. 152–161.
2. Булах В. П. Стрес та його вплив на організм людини. Медсестринство 2014. № 3. С. 10–15.
3. Дембіцький С. С. Вивчення психологічного дистресу в соціологічних дослідженнях: історія та методологія. Український соціум. 2018. № 1 (64). С. 37–48.
4. Денис О. Саморегуляція особистості як психолого-педагогічна проблема. Science and Education. 2020. № 4. С. 53–59.
5. Коваль М. С., Коваль І. С. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику: навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. 252 с.
6. Пилипака Ю. І. Стрес як загальний адаптаційний синдром та психічне здоров'я особистості. Психологія: реальність і перспективи. 2016. № 6. С. 177–182.
7. Поліщук О. Психологічні компоненти стресостійкості особистості. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1348> (дата звернення: 31.01.2026).
8. Смольська Л. М. Стресостійкість та життєстійкість: креативна модель формування в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2021. № 4. С. 113–117.
9. Шевченко Р. М. Стресостійкість як чинник професійної діяльності жінок-управлінців: структурнокомпонентний аналіз. Актуальні проблеми психології: 36. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2020. Т. IX. Вип. 10. С. 280–287.

10. Averill J. P. Personal control over aversive stimuli and its relationship to stress // Psychological bulletin, 1973, v. 80, № 4, p. 286-303.
11. Lazarus R.S. Psychological stress in the workplace. J. of Social Behavior and Personality. 1991. Vol. 6. N 7. P. 1-13.
12. Selye H. The stress of life. New York: McGraw-Hill. 1956. 324 p.

Чечільницька Юлія, Пилипенко Лілія. Психологічні особливості професійної мотивації майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах воєнного стану

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої спеціальності «Психологія», Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

E-mail: chechilnytska.julia06@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6169-6988>

Старший викладач кафедри практичної психології та педагогіки, доктор філософії, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1379-0470>

E-mail: lhodii@ldubgd.edu.ua

© Чечільницька Юлія, Пилипенко Лілія, січень 2026.

Досліджено психологічні особливості професійної мотивації майбутніх рятувальників в умовах воєнного стану. Теоретично та емпірично проаналізовано особливості формування мотивації курсантів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Мотивацію розглядають як комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що спрямовують, активізують та підтримують діяльність особистості, впливають на її ефективність, стресостійкість і професійне становлення.

Ключові слова: професійна мотивація, майбутні фахівці цивільного захисту, надзвичайні ситуації, професійна підготовка.

The article examines the psychological characteristics of professional motivation among future rescuers in conditions of martial law. The peculiarities of the formation of cadets' motivation in the process of professional training in higher education institutions with specific training conditions are analyzed theoretically and empirically. Motivation is considered as a complex of internal and external factors that direct activate and support the activity of an individual, influence their effectiveness, stress resistance and professional development.

Key words: professional motivation, future civil protection specialists, emergencies, professional training.

Постановка проблеми. Проблематика мотивації особистості залишається надзвичайно актуальною, адже з часом змінюються не лише особисті цілі людей, а й

суспільна значущість певних професій. У зв'язку зі зростанням кількості надзвичайних ситуацій та катастроф дедалі більше зростає значущість професії рятувальника. Складність цієї професії обумовлена багатофункціональністю виконуваних завдань, високим рівнем як фізичних, так і психологічних навантажень, необхідністю оперативного реагування на зміну обставин під час роботи, а також потребою володіння знаннями суміжних спеціальностей. Досягнення результативності у таких умовах залежить не лише від особистісних рис працівника, рівня його професійної підготовки чи здібностей, а й від сили мотивації, яка формує напрям розвитку особистості, визначає її цілі та значно впливає на ефективність і безпеку професійної діяльності. Саме тому важливим є глибоке вивчення причин, що в одних випадках спонукають людину уникати небезпеки, а в інших – прагнути досягти високих результатів.

Важливість вивчення професійної мотивації майбутніх працівників у сфері цивільного захисту зумовлена підвищеною потребою в досвідчених та висококваліфікованих працівників, які вміють успішно працювати у складних обставинах, зокрема під час війни. У наш час дуже важливо вивчати причини, що формують бажання до професійної діяльності, адже саме від цього залежить готовність виконувати робочі завдання в екстремальних ситуаціях, зокрема під час війни.

Аналіз публікацій з вказаної тематики. Проблематика професійної мотивації має широке відображення у науковій літературі, проте дослідження, присвячені безпосередньо мотиваційній сфері працівників ДСНС та фахівців екстремального профілю, носять більш фрагментарний характер. Вагомий внесок у розробку цього питання зробили вітчизняні науковці, зокрема Л. Гонтаренко, О. Вавринів, О. Тімченко, І. Ушаков, Р. Ярємко та інші. У працях цих авторів ґрунтовно проаналізовано мотиваційні чинники, що

детермінують діяльність рятувальників на етапах фахової підготовки, а також встановлено кореляційні зв'язки між рівнем мотивації та показниками успішності й надійності професійних дій. Дослідниками вивчено домінуючі мотиви вибору професії, схарактеризовано вплив екстремальних умов на поведінкові реакції, а мотивацію представлено як складний конструкт, що інтегрує змістові та динамічні компоненти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок у галузі психології мотивації та професійного становлення особистості, проблема формування мотиваційної сфери майбутніх рятувальників безпосередньо в умовах тривалих воєнних дій залишається недостатньо висвітленою. Більшість існуючих досліджень фокусуються на вивченні психологічної реабілітації вже діючих фахівців, які отримали травматичний досвід, а також загальних питаннях мотивації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Однак, поза увагою науковців залишається специфічний феномен трансформації професійних мотивів курсантів, які обрали або продовжують навчання у закладах вищої освіти системи цивільного захисту під час війни. Невирішеним залишається питання того, як перманентна загроза життю, зміна ціннісних орієнтирів суспільства та високий рівень невизначеності впливають на мотивацію майбутніх фахівців. Зокрема, потребує детального вивчення психологічні особливості професійної мотивації майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає в емпіричному вивченні та аналізі психологічних особливостей мотивації майбутніх рятувальників в умовах воєнного стану, а також у визначенні впливу стресогенних факторів війни на їхню професійну спрямованість.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових

дослідженнях термін «мотивація» часто розглядається як загальна концепція і визначає багато психологічних істот та процесів, які сприяють та спрямовують поведінку особистості з ключовими умовами та предметами, що визначають спотворення, селективність, психічні рефлексії та кінцеві наміри діяльності. Це розуміння мотивації відповідає життєвим ідеям і пояснює, чому теми вважають за краще робити односторонній на основі селективності та ефективного напрямку дії [13]. Сутність терміну «мотивація», згідно із поглядами Н. Богацької, можна характеризувати як зовнішні і внутрішні спонукання суб'єкта динамічні процеси, організацію, діяльність та стабільність фізіологічного та психологічного планування, що контролюють поведінку людини, щоб досягти певної мети [1]. Базові теоретичні підходи до мотивації вивчали такі науковці як: В. Врум, Ф. Герцберг, Л. Дунц, С. Занюк, К. Левін, С. Максименко А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, З. Фрейд, Х. Хекхаузен та інші. Проблематика професійної мотивації досліджується у працях В. Карамушки, Л. Карамушки, О. Кокуна, Г. Ложкіна, Є. Резвих тощо.

Варто зазначити, що представники різних мотиваційних концепцій виділяють різні фактори, щоб пояснити поведінку й діяльність. А. Маслоу вважав, що рушієм поведінки людини виступають саме ті потреби, які ще не задоволені. Усі потреби вчений розташував залежно від їх значимості для життєдіяльності індивіда, вважаючи, що вищі потреби можуть направляти поведінку індивіда лише тією мірою, якою задоволені нижчі потреби. Когнітивна теорія В. Врума базується на двох основних припущеннях: людина завжди має високе очікування майбутніх подій внаслідок своєї поведінки; людина віддає перевагу певним наслідкам та висновкам. Згідно з підходом Ф. Герцберга, чинники, що впливають на задоволення працею, поділяються на дві категорії: мотиватори, які сприяють підвищенню задоволеності

роботою, та гігієнічні фактори, що, навпаки, можуть викликати незадоволення й мати негативний вплив. На думку вченого, мотивація виникає під впливом саме мотивуючих факторів, однак їхній позитивний вплив зазвичай залишається непоміченим і має короточасний характер. Ф. Герцберг виділяє дві основні категорії мотивів, що зумовлюють професійну активність людини, які різняться за своїм спрямуванням. Перша категорія, так звані «мотивуючі фактори», орієнтована на досягнення результатів у професійній діяльності та виконання службових завдань. Серед ключових чинників, що сприяють формуванню професійної мотивації, виокремлюють такі: можливість досягати успіху в професійній діяльності, перспективи кар'єрного росту, визнання результатів праці та позитивна оцінка з боку оточення, належний рівень оплати, умови для підвищення професійної майстерності, високий рівень відповідальності, а також складність і змістовна насиченість роботи. Ці спонукальні чинники мають прямий вплив на результативність професійної діяльності. Іншу групу складають так звані «гігієнічні чинники», які забезпечують привабливість професії, однак не сприяють істотному зростанню продуктивності праці. До них належать сприятливі умови праці, мінімізація стресових ситуацій, доброзичлива атмосфера в колективі та підтримка з боку керівництва, а також комфортний режим роботи. Таким чином, у мотиваційній структурі особистості можна виділити як мотиви, пов'язані з прагненням до професійної реалізації, так і мотиви, спрямовані на поліпшення умов праці. При цьому саме перша група чинників відіграє ключову роль у підвищенні ефективності діяльності, тоді як друга — лише знижує рівень незадоволеності, але не забезпечує високий рівень мотивації. Мотиви, що належать до другої групи, за Ф. Герцбергом, сприяють зниженню рівня невдоволеності працею, однак самі по собі не забезпечують підвищення

продуктивності діяльності й не можуть виступати достатньою основою для формування стійкої високої мотивації [7, с. 7].

Л. Дунець розглядав мотивацію як комплекс внутрішніх чинників, які стимулюють людину до здійснення певної діяльності, спонукаючи її до активної поведінки [2].

О. Ковальчук вважає, що ключовим джерелом людської мотивації є прагнення до активної діяльності та розвитку власних когнітивних, фізичних і емоційних якостей, а також задоволення, яке людина отримує від досягнення поставлених цілей і подолання нових викликів. Мотивація розглядається як цілісна система внутрішніх спонукань, що охоплює мотиви, потреби, цілі, бажання, інтереси, прагнення та мотиваційні установки. Вона виступає чинником, що визначає цілеспрямованість, впорядкованість і стійкість людської діяльності, а також пояснює вибірковість і послідовність поведінки, орієнтованої на досягнення конкретного результату [7].

Найчастіше під професійною мотивацією рятувальників розуміють: систему спонукань, яка підкріплює, спрямовує та направляє людину у виконанні нею професійної діяльності [9]; цілеспрямоване спонукання фахівця до виконання професійної діяльності з урахуванням його особистих потреб, інтересів і цілей [8].

Мотивація майбутнього рятувальника виступає рушійною силою, що спонукає їх до ефективного виконання професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику. За умови зацікавленості у досягненні позитивного результату, майбутній фахівець діятиме оперативніше, якісніше та з внутрішнім задоволенням. Спонукальні чинники до діяльності в екстремальних ситуаціях можуть мати різний характер — від матеріальних заохочень (премії, позачергові звання, додаткові вихідні, підвищення на посаді) до морального стимулювання (подяки, відзнаки, грамоти, нагрудні знаки чи просте схвалення з

боку колег або керівництва) [6].

Професійну мотивацію майбутніх рятувальників розуміють як процес, та результати розвитку професійно значущих мотивів, які впливають із визнання цінності їх майбутньої професії, визначення ключових елементів службових обов'язків [11].

У психологічній літературі професійну мотивацію рятувальників тлумачать як складну систему мотивів, що активізують, спрямовують і налаштовують особистість на виконання професійних завдань [5]; сукупність різноманітних спонукань – потреб, інтересів, мотивів і цілей – які підштовхують до професійної активності [3]; професійна мотивація може виступати цілеспрямованим стимулом до діяльності, що враховує особистісні риси, зацікавленість й потреби спеціаліста [8].

Відповідно до класифікації О. Тімченка, що є однією з найглибших серед досліджень у сфері мотивації представників професій з підвищеним рівнем ризику, виділяють п'ять основних типів професійної мотивації. Перший – адекватний, що передбачає відповідність між особистісними цінностями, професійною мотивацією та соціальною поведінкою індивіда. Другий – ситуативний, формується під впливом зовнішньої привабливості професії або матеріальних міркувань. Третій – конформістський, виникає внаслідок наслідування думки важливих для особистості осіб чи груп. Четвертий – компенсаторний, характерний для осіб, які через професійну діяльність прагнуть подолати власні слабкі сторони. П'ятий – кримінальний, пов'язаний із використанням професії в особистих, антисоціальних інтересах [14].

Мотивація майбутніх рятувальників є частково стимулом до професійної діяльності в екстремальних умовах, коли фахівець зацікавлений у досягненні поставленої мети, він виконує завдання більш оперативно та якісно, отримуючи при цьому позитивні емоції. Серед

засобів підвищення мотивації майбутніх рятувальників у таких умовах можна виокремити як матеріальні, так і нематеріальні: відзнаки, подяки, нагороди, позачергове звання чи відпустки, а також звичайне людське визнання і схвалення [4].

Професійна мотивація спеціалістів, які працюють у сфері підвищеного ризику, може проявлятися на трьох рівнях: високому, середньому та низькому. Високий рівень мотивації характеризується щирим зацікавленням у професійній діяльності, гармонією між особистими цінностями та реальними вчинками, а також орієнтацією на професійне зростання. Такий рівень супроводжується прагненням до засвоєння професійних знань, ефективною взаємодією з колегами, що включає взаємоповагу й підтримку. При середньому рівні мотивації інтерес до професії є помірним, спостерігаються спроби співвіднести власні інтереси й здібності з можливостями оточення, а також періодичні труднощі в спілкуванні. Низький рівень мотивації проявляється у відсутності зацікавленості в досягненні професійного успіху, низькій готовності до опанування професії та труднощах у встановленні міжособистісних контактів.

У наукових дослідженнях замало уваги приділено аналізу психологічних факторів та обставин, що впливають на становлення професійної мотивації саме у рятувальників. Однак подібні аспекти були розглянуті стосовно військовослужбовців. Зокрема, було з'ясовано, що результативне становлення професійної мотивації у майбутніх військових під час навчання забезпечується створенням умов, максимально наближених до реальної професійної діяльності, активною участю всіх членів освітнього процесу на рівних правах, а також застосуванням принципу рефлексивного керівництва навчальною діяльністю курсантів [9].

Вважаємо, що професійна мотивація майбутніх рятувальників – це важливий чинник, що визначає

здатність до виконання службових завдань в екстремальних ситуаціях. Вона виникає під впливом різних факторів, серед яких цінності, професійні потреби, визнання в суспільстві та інші. Більше того професійна мотивація постійно змінюється з набуттям професійного досвіду та розвитком особистості [11].

Питання мотивації розглядається в контексті взаємодії трьох ключових компонентів: «мотивація-особистість-діяльність», і має важливе значення для становлення особистості як професіонала. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває вивчення та аналіз особистісних чинників поведінки та її мотиваційної основи, що безпосередньо впливає на професійне й особистісне зростання працівників ДСНС. Зміст трудової діяльності, особливо в особливих або екстремальних умовах, не обмежується лише досягненням певного результату чи задоволенням потреб, а включає в себе активну участь у процесі, прагнення до досягнення успіху, розкриття внутрішнього потенціалу та реалізацію власних здібностей. В умовах реформування ДСНС особливо актуалізується проблема професійного становлення рятувальників на початкових етапах їх кар'єри. Це пов'язано з високим рівнем плінності кадрів і необхідністю поліпшення якісних характеристик професійної діяльності. Робота рятувальників часто пов'язана з екстремальними обставинами, які можуть створювати загрозу для життя і здоров'я. Така діяльність вимагає від фахівця наявності розвинених індивідуально-психологічних характеристик, сформованості професійно важливих якостей і високої готовності до виконання поставлених завдань. За таких обставин мотивація до ефективної професійної діяльності є одним із ключових чинників успішного виконання службових обов'язків [12].

Мотивація цих фахівців є інтегрованою системою, яка об'єднує інтерес до професійної діяльності, прагнення досягнення результату, стійкість до стресу та готовність до

дій у надзвичайних умовах. Сучасні дослідження акцентують на необхідності формування адекватної мотиваційної структури ще на етапі професійної підготовки, оскільки саме вона є визначальною для надійного виконання обов'язків у складних ситуаціях. Таким чином, мотивація рятувальника – це не лише чинник ефективності професійної діяльності, а й важлива складова особистісного ресурсу, що забезпечує стійкість, відповідальність та професіоналізм у критичних умовах служби.

Для вивчення психологічних особливостей мотивації майбутніх рятувальників нами було проведено емпіричне дослідження з використанням методик: методика «Діагностика мотивації до успіху» (Т. Елерса), опитувальник для визначення рівня професійної спрямованості студентів (Д. Дубровицька); особистісний опитувальник Г. Айзенка (FPI). Також ми розробили авторську анкету «Дослідження особливостей мотиваційної сфери майбутніх рятувальників». У дослідженні взяло участь 20 курсантів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності спеціальності «Пожежна безпека».

Емпірично було встановлено, що 59% досліджуваних мають помірковано високий рівень мотивації. У 35% респондентів наявний середній рівень мотивації до успіху. Також 6% показали занадто високий рівень мотивації до успіху.

За результатами методики визначення рівня професійної спрямованості студентів (Т. Дубовицька), було виявлено, що більшість майбутніх рятувальників мають середній рівень професійної орієнтації (45%), що вказує на достатній інтерес до обраної професії. Низький рівень професійної орієнтації виявлено у 35% респондентів, що може свідчити про неусвідомлений вибір професії або потребу в додатковій мотиваційній підтримці. І лише 20% демонструють високий рівень

професійної орієнтації, що свідчить про стійке бажання працювати за фахом, прагнення до самореалізації та професійного зростання.

Результати анкетування показали, що основним мотивом вибору професії рятувальника для більшості респондентів є бажання допомагати людям (50%) та дитяча мрія (40%). Більшість курсантів оцінюють рівень своєї мотивації як дуже високий (45-55%) або високий (15-25%), що свідчить про переважно позитивне ставлення до обраної професії. Найбільшим джерелом мотивації учасники назвали внутрішнє бажання стати професіоналом (45%) та підтримку близьких (30%). Провідним мотивом у професійній діяльності виступає відчуття важливої місії (60%). Водночас стрес найчастіше викликає нестача часу на відпочинок (50%) і фізичне навантаження (30%). Більшість опитаних (55%) зазначили, що з початком навчання їхня мотивація посилилась. При цьому викладачі та командири мають значний вплив на мотиваційний стан курсантів (60%). Анкетування з проблематики мотивації виявило домінування внутрішніх мотивів, зокрема бажання допомагати людям та самореалізовуватись у важливій соціальній місії. При цьому фактори зовнішнього впливу – як позитивні (підтримка близьких, вплив командирів), так і стресові (фізичне навантаження, нестача часу на відпочинок) – відіграють важливу роль у підтриманні або зниженні рівня мотивації. Таким чином, загальна картина мотиваційної сфери майбутніх рятувальників вказує на необхідність продовження профорієнтаційної та психопрофілактичної роботи, з метою формування стійкої, глибоко усвідомленої професійної мотивації, здатної забезпечити ефективну діяльність у складних умовах служби.

За результатами методики Т. Елерса, переважна більшість респондентів (94%) виявили середній або високий рівень мотивації до успіху, що свідчить про їхню

готовність до професійного розвитку. Разом із цим, результати методики Т. Дубовицької засвідчили, що 45% курсантів мають середній рівень професійної спрямованості, а ще 35% – низький, що потребує подальшого посилення професійної орієнтації та мотиваційної підтримки. Профіль особистості курсантів за опитувальником Г. Айзенка свідчить про збалансованість екстраверсії та інтроверсії у більшості досліджуваних, водночас майже половина респондентів характеризується високим рівнем нейротизму, що вказує на потенційні труднощі з емоційною стабільністю, особливо в умовах стресових ситуацій, характерних для професії рятувальника.

За допомогою особистісного опитувальника Г. Айзенка (FPI) виявлено: що більшість опитаних мають помірну екстраверсію (47%) та помірну інтроверсію (42%). Це свідчить про збалансованість особистісних рис у більшості курсантів. Лише 5% респондентів виявили виражену екстраверсію, що відображає високий рівень соціальної активності. 6% курсантів мають виражену інтроверсію, що свідчить про їхню схильність до самозаглиблення та обмеженого соціального контакту. Якщо казати про школу нейротизму то ми отримали такі результати: 45% курсантів мають виражений нейротизм, що свідчить про схильність до підвищеної тривожності, емоційної нестійкості та внутрішнього напруження, 25% респондентів мають помірний нейротизм, що є допустимою нормою для молоді. 20% – демонструють досить виражений нейротизм, що потребує психологічної підтримки. Низький рівень нейротизму (мало виражений) зафіксовано лише у 10% респондентів. Це свідчить про емоційну вразливість більшості студентів, що є важливим фактором у професійній адаптації.

Висновок. Таким чином у процесі проведення нашого дослідження було проаналізовано теоретичні підходи до розуміння мотивації як складного психологічного явища,

що охоплює сукупність потреб, установок, прагнень та інтересів, які спонукають людину до дії. Особливу увагу було приділено мотиваційній сфері представників ризиконебезпечних професій, зокрема майбутніх рятувальників, які працюють в умовах високої емоційної напруги та фізичних навантажень. Ми засвідчили, що мотивація має вирішальне значення для формування готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, адже саме вона забезпечує ініціативність, відповідальність, витривалість і професіоналізм.

Результати емпіричного дослідження підтвердили, що більшість курсантів мають позитивне ставлення до обраної професії та демонструють високий або середній рівень мотивації до досягнення успіху. Опитування показало, що серед провідних мотивів фігурують прагнення допомагати людям, внутрішня потреба у самореалізації, відчуття соціальної значущості обраної діяльності. Ці чинники свідчать про наявність внутрішньо обумовленої, глибоко усвідомленої мотивації, яка є основою ефективного професійного становлення рятувальника.

Наша стаття підкреслює важливість поєднання теоретичних знань і практичних заходів, спрямованих на формування стабільної мотиваційної спрямованості у майбутніх рятувальників. Результати які ми отримали засвідчують переважання середнього та високого рівня мотивації до успіху, що свідчить про готовність курсантів до професійного зростання та виконання службових завдань. Поряд із цим виявлені труднощі, зокрема підвищений рівень нейротизму, середній або низький рівень професійної орієнтації у частини респондентів, що може знижувати емоційну стійкість та ускладнювати процес адаптації. Це підкреслює необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки, розвитку стресостійкості, а також посилення професійної орієнтації курсантів у процесі навчання. Мотивація майбутніх

рятувальників є багатокомпонентною системою, яка не лише визначає ефективність виконання завдань, але й виступає важливим ресурсом професійного та особистісного становлення. Її формування та розвиток на етапі професійної підготовки має стати одним із пріоритетів освітнього процесу у вищих навчальних закладах ДСНС, оскільки саме вона забезпечує високий рівень відповідальності, готовності до ризику та професіоналізму в екстремальних умовах служби.

Джерела

1. Богацька Н. М. Мотивація як основний чинник підвищення ефективності праці на підприємстві. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 210-214.
2. Вавринів О. С. Професійна мотивація майбутніх рятувальників до діяльності в особливих умовах. Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кривий Ріг, 15 лют. 2018 р. С. 343-345.
3. Гонтаренко Л.О. Психологічні характеристики працівників черговодиспетчерських служб екстреного виклику МНС України / Л.О. Гонтаренко. Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України. 2006. Вип. 27. С. 343-354.
4. Євсюков О.П., Тімченко О.В. Психологічне прогнозування надійності діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України: монографія. Харків: УЦЗУ, 2007. 288 с.
5. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2023. 154 с.
6. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 97 с.
7. Ковальчук О. П. Теоретичні аспекти дослідження мотивації професійної діяльності військовослужбовців. Вісник Національного університету оборони України. 2011. № 21. С. 135-139.
8. Магда В.А. Особливості взаємозв'язку мотивації вибору професії рятувальника і локусу контролю особистості та їх вплив на розвиток професійної деформації працівників МНС України. Проблеми екстремальної та кризової психології: 2010.Вип.7. С. 309-318.
9. Марченко П.П. Дослідження мотиваційної сфери працівників МНС України. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2010. №7. С. 370-379.
10. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: підручник /За заг. ред. В.П. Садкового. Харків.: УЦЗУ, 2009. 244 с.
11. Пилипенко Л.В., Чечільницька Ю.Д. До питання дослідження професійної мотивації майбутніх рятувальників. Особистість в екстремальних умовах : матеріали XII Всеукр. науково-практ. конф з міжнар. у., м. Львів, 23 квіт. 2025 р. Львів, 2025. С. 237-240.
12. Ушакова І. М., Шовкун О. В. Розвиток професійної мотивації майбутніх працівни-

ків ДСНС під час їх навчання у ВНЗ. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 22. С. 275-284.

13. Яремко Р. Я. Проблема мотивації в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності : зб. тез доп. І наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Львів, 20–21 жовт. 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 388- 390.
14. Яремко Р. Я. Дослідження професійної мотивації майбутніх рятувальників. Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: зб. наук. пр. Сєверодонецьк, 2021. № 3 (56). С. 354-362.

Сулятицька Юлія.
Специфіка вибору стилів поведінки
у конфлікті студентами-психологами з різними
індивідуально-типологічними ознаками

Здобувачка вищої освіти 4 курсу за спеціальністю
«Практична психологія» Львівського державного уні-
верситету безпеки життєдіяльності

Електронна адреса: jsuliatytska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3918-278X>

УДК 159.923.2

УДК 316.6:316.48

Здійснено теоретико-емпіричний аналіз впливу індивідуально-психологічних властивостей на характер реагування майбутніх фахівців у ситуаціях міжособистісного протистояння. Обґрунтовано роль особистості як провідного інструменту професійної діяльності психолога, що вимагає глибокого розуміння власних поведінкових патернів. На основі відсоткового аналізу результатів за «Особистісним опитувальником (EPI)» Г. Айзенка та «Методикою діагностики стилів поведінки в конфлікті» К. Томаса представлено кількісний розподіл показників нейротизму, екстраверсії та типових стратегій розв'язання конфліктів серед студентів-психологів. Окреслено тенденції вибору певних стилів взаємодії залежно від вираженості особистісних якостей. Одержані дані дозволяють уточнити зміст професійної підготовки студентів та можуть бути використані для оптимізації їхньої конфліктологічної компетентності на етапі навчання у закладі вищої освіти.

Ключові слова: особистісні якості, поведінка у конфлікті, студенти-психологи, стратегії взаємодії, нейротизм, екстраверсія, професійне становлення, відсотковий аналіз.

The article presents a theoretical and empirical analysis of the influence of individual psychological properties on the reaction patterns of future specialists in situations of interpersonal confrontation. The role of personality as a primary tool in the professional activity of a psychologist is substantiated, necessitating a profound understanding of one's own behavioral patterns. Based on a percentage analysis of results obtained from H. Eysenck's "Eysenck Personality Inventory (EPI)" and K. Thomas's "Conflict Mode Instrument," the quantitative distribution of neuroticism, extraversion, and typical conflict resolution strategies among psychology students is presented. Trends in the selection of specific interaction styles depending on the manifestation of personality traits are outlined. The findings allow for the refinement of professional training content for

students and can be utilized to optimize their conflictological competence during their studies at higher education institutions.

Keywords: personality traits, conflict behavior, psychology students, interaction strategies, neuroticism, extraversion, professional development, percentage analysis.

Постановка проблеми. Професійна діяльність сучасного психолога висуває безпрецедентні вимоги до його інтелектуального й особистісного базису, де сукупність теоретичних знань має нерозривно поєднуватися з автентичними якостями індивіда. Усвідомлення значущості власної особистості як фундаментального інструментарію професійного впливу є тим критичним моментом, через який проходить кожен студент у процесі свого становлення. Аналізуючи складні кейси, вивчаючи глибинні мотиви клієнтської поведінки та опановуючи принципи об'єктивності та безумовного прийняття, майбутній фахівець неминуче приходить до рефлексивного запитання щодо власної варіативності дій у стресових обставинах.

Здатність до глибокого самоаналізу підказує, що всі прояви нашої активності – від акцентуацій характеру до рівня психоемоційної стійкості – є детермінантами того, як саме ми інтегруємося в конфліктний простір. Оскільки особистість психолога є первинним фільтром будь-якої терапевтичної взаємодії, знайомство з власними шаблонами поведінки й індивідуальними реакціями стає першочерговим завданням професійної гігієни. Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що без розуміння природи власних конфліктних патернів неможливо забезпечити конструктивний та безпечний простір для клієнта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблеми зв'язку між особистісними якостями та поведінкою в конфлікті має тривалу історію. Теоретичний фундамент, на якому базується розуміння рис особистісної структури, заклали такі класики світової психології, як Г. Олпорт, Г. Айзенк, Р. Кеттелл, П. Коста та

Р. МакКрей [15; 1; 18; 19]. Їхні концепції дозволяють нам сьогодні розглядати характер не як набір випадкових реакцій, а як сталу систему, що визначає стиль життя та спілкування людини.

Особливе значення для нашої роботи мають погляди представників гуманістичного напрямку, зокрема К. Роджерса та А. Маслоу [16], які пов'язували здатність до конструктивного розв'язання суперечностей із рівнем самоактуалізації та внутрішньої зрілості індивіда. Питання ж безпосереднього вибору стратегій конфліктної взаємодії ґрунтовно досліджували К. Томас, Р. Кілман та М. Дойч [17; 20].

Окрему увагу в сучасній науковій думці приділено професійній підготовці майбутніх психологів та формуванню їхньої готовності до роботи у складних соціальних умовах. Вагомий внесок у дослідження цих процесів зробили сучасні дослідники, чиї праці стали основою для розуміння практичних аспектів професійної діяльності, зокрема питання професійної компетентності та психологічної стійкості фахівців у різних умовах активно висвітлюються у роботах Р. Сірко [13; 14]. Особливості конфліктологічної культури, етики та професійного становлення майбутніх гуманітаріїв розкриваються у наукових розвідках С. Вдович, О. Лозинсько та Л. Руденко [7; 8; 2; 3; 11; 12].

Завдяки працям цих авторів ми можемо констатувати: професійний успіх психолога залежить не лише від опанованих методик, а й від того, наскільки глибоко він усвідомлює власні особистісні особливості. Незважаючи на значну кількість напрацювань, питання кількісного розподілу показників нейротизму й екстраверсії у співвідношенні з конкретними стилями поведінки (на основі відсоткового аналізу) залишається відкритим. Це створює необхідність для проведення нашого дослідження, яке допоможе на практичних цифрах побачити, як особистісний «каркас» студента визначає

його вибір між співпрацею, компромісом чи змаганням.

Метою представленої роботи є узагальнення наукових уявлень щодо теми й емпіричне виявлення взаємозв'язку між особистісними характеристиками студентів-психологів та пріоритетними стилями їхнього реагування в ситуаціях міжособистісного протистояння.

Виклад основного матеріалу. Аналіз феномена конфлікту як специфічної, динамічної та подекуди деструктивної міжособистісної комунікації потребує першочергового звернення до будови самого суб'єкта взаємодії. Центральним елементом у цій системі виступає особистість, фундаментальною основою якої є сукупність особистісних якостей. У сучасних психологічних дискусіях ці якості розглядаються не як формальний перелік, а як інтегральна, жива система, що безперервно пульсує у внутрішньому просторі індивіда та знаходить своє втілення у процесах соціальної адаптації та міжособистісної взаємодії.

Науковий інтерес до індивідуальності зріс тоді, коли стало очевидно: кожна людина має свій унікальний спосіб реагування на зовнішні подразники. Г. Олпорт ще в середині ХХ ст. наголошував, що особистісні риси – це внутрішні сили, які задають напрям усім видам людської активності [15]. Вони є відносно сталими, але не статичними; під впливом професійного навчання та життєвого досвіду ці якості можуть трансформуватися, проте зберігають свій загальний курс.

Паралельно з цим Г. Айзенк розробив ієрархічну структуру, в центрі якої – такі фундаментальні виміри, як екстраверсія, нейротизм та психотизм [1]. Зазначені сталі формують своєрідну психологічну систему координат, яка слугує основою для прогнозування поведінкових реакцій. Саме в межах цієї ієрархії викристалізовується індивідуальний стиль реагування на суперечності: від імпульсивної конфронтації до свідомого дистанціювання чи уникнення.

Детальнішу палітру особистісного профілю запропонував Р. Кеттелл, який відмовився від подвійних опозицій на користь шістнадцятифакторної моделі [18]. Його підхід дозволяє нівелювати спрощене трактування індивіда (наприклад, як суто екстраверта чи інтроверта), натомість розкриваючи унікальне поєднання рис, що утворюють неповторну інтелектуально-емоційну конфігурацію. Саме ця багатовимірність дає наукове пояснення феномену, коли за ідентичних обставин один суб'єкт обирає активне протистояння, а інший – стратегію тиші.

Гуманістична парадигма, представлена К. Роджерсом, пропонує погляд на особистість як на відкриту систему, що перебуває у стані перманентного самоактуалізаційного руху [16]. Згідно з цією концепцією, особистісні якості формуються в процесі глибокої рефлексії та самопізнання, що можливе лише за умов емоційної безпеки та відсутності зовнішнього осуду. Отже, спроможність до конструктивної поведінки в конфлікті безпосередньо корелює з глибинним досвідом самоприйняття. Розвиваючи цю тезу, П. Натієлло наголошує, що професійна ідентичність психолога вимагає не лише опанування технік, а й розвитку здатності до емпатійного відголосу й автентичності, що визначає стиль взаємодії в ситуаціях граничної напруги [21].

Сучасна психологія також спирається на п'ятифакторну модель («Велика п'ятірка») П. Кости та Р. МакКрея, де особистість диференціюється за параметрами відкритості досвіду, доброзичливості, сумлінності, екстраверсії та нейротизму [19]. Цей інструментарій дозволяє не лише описувати статичні відмінності, а й здійснювати предиктивний аналіз міжособистісних зіткнень: висока доброзичливість виступає буфером проти агресії, тоді як лабільний нейротизм інтенсифікує емоційний розряд конфлікту.

Таким чином, особистісні якості постають як стійкий «каркас», на якому вибудовується вся подальша логіка міжособистісного діалогу чи боротьби.

Конфлікт можна порівняти зі сценою, на якій особистість проявляє свою справжню природу. У моменти зіткнення інтересів стає помітним не тільки те, що людина говорить, а й те, як вона це робить: чи намагається вона нав'язати свою волю, чи шукає точки дотику. Вибір стилю поведінки – це не випадковість, а вираження «психологічної архітектури» індивіда. Сучасна модель «Великої п'ятірки» (П. Коста, Р. МакКрей) дає чіткі відповіді на питання про цей вплив. Доброзичливість: високий рівень цієї якості зменшує ймовірність відкритої конфронтації, оскільки людина орієнтована на підтримку гармонійних стосунків; нейротизм: підвищена емоційна чутливість, навпаки, підсилює напруту, роблячи конфлікт більш болісним і важким для вирішення; екстраверсія: визначає активність учасника; екстраверти частіше схильні до відкритого обговорення проблем, хоча іноді можуть домінувати в розмові.

Особливу групу складають студенти-психологи. Як молоді дорослі, вони перебувають на етапі пошуку професійної ідентичності. О. Пархоменко зазначає, що цей процес часто супроводжується емоційною нестабільністю. Хоча студенти вивчають теоретичні моделі конфліктів, у реальному житті їм буває важко залишатися толерантними [10]. М. Кришталь підкреслює, що в цьому віці люди найбільш чутливі до оцінки оточуючих, що безпосередньо впливає на їхню реакцію в суперечці [6]. М. Дойч одним із перших запропонував розділяти підходи до конфлікту на кооперативні (співпраця) та конкурентні (змагання). Якщо особистість бачить у співрозмовнику партнера, конфлікт стає конструктивним [20]. Якщо ж суперника – конфлікт перетворюється на руйнівну боротьбу. Цю думку доповнили К. Томас та Р. Кілман, розробивши п'ять основних стилів:

- Суперництво, коли особистість має високу потребу в досягненні та низьку емпатію.
- Співпраця, характерна для людей із високим емоційним інтелектом.
- Компроміс – вибір тих, хто цінує стосунки, але не готовий повністю відмовитися від своїх цілей.
- Уникнення, яке часто зустрічається у людей з підвищеною тривожністю.
- Пристосування, схильність поступатися власними інтересами заради інших [17].

Отже, особистісні якості виступають тими фільтрами, крізь які ми сприймаємо конфліктну ситуацію. Когнітивні стилі (за Д. Колбом) також грають роль: хтось спочатку аналізує ситуацію («спостерігач»), а хтось одразу діє («експериментатор»), що визначає швидкість входу в конфлікт [22].

Ми встановили, що особистість є не просто учасником, а справжнім «режисером» конфлікту. Її базові якості – темперамент, рівень емоційної стійкості та здатність до рефлексії – утворюють каркас, крізь який конфлікт або перетворюється на досвід зростання, або залишає травматичний слід.

Для студентів-психологів усвідомлення цих зв'язків є критичним. Їхня поведінка в конфлікті – це не просто реакція на зовнішні подразники, а відображення їхньої професійної зрілості. Кожен обраний стиль – чи то компроміс, чи то суперництво – є виявом того, як майбутній фахівець балансує між власним «Я» та потребами оточення. Таким чином, поведінка в конфлікті виступає дзеркалом розвитку особистості, де проявляється її здатність до усвідомленого вибору та співчуття.

Організація дослідження. У дослідженні взяли участь 25 студенток, які навчаються на кафедрі практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Віковий діапазон

респонденток (18–19 років) дозволяє простежити особливості конфліктної поведінки на етапі ранньої дорослості, коли професійна ідентичність майбутнього психолога лише починає активно формуватися.

Для забезпечення об'єктивності результатів ми гарантували учасницям повну конфіденційність та анонімність, що дозволило мінімізувати вплив чинника соціальної бажаності. Психодіагностичний комплекс включав «Особистісний опитувальник (ЕРІ)» Г. Айзенка для вивчення базових рис (екстраверсії та нейротизму) та «Методику діагностики стилів поведінки в конфлікті» К. Томаса, для визначення провідних стратегій поведінки у конфлікті.

Аналіз результатів дослідження. Одержані під час дослідження дані дозволяють нам здійснити глибокий аналіз того, як внутрішні властивості особистості впливають на зовнішні прояви конфліктної поведінки студентів-психологів. За результатами «Особистісний опитувальник (ЕРІ)» Г. Айзенка (рис. 1). ми бачимо, що значна частина респондентів має високий рівень емоційної чутливості та соціальної активності.

Рис. 1 – Результати опитування за «Особистісним опитувальником (ЕРІ)» Г. Айзенка

Так, поєднання помірної екстраверсії та вираженого нейротизму у 40% опитаних свідчить про те, що для майбутніх фахівців характерний відкритий стиль

спілкування, який, проте супроводжується значним внутрішнім напруженням у стресових ситуаціях. Ще 28% учасниць демонструють виражену екстраверсію разом із нейротизмом, що, на нашу думку, формує тип особистості, яка активно вступає у взаємодію, але може діяти імпульсивно під впливом емоцій. Водночас 28% вибірки складають особи з помірною інтроверсією, що вказує на їхню схильність до стриманості та глибокої внутрішньої переробки конфлікту, і лише 4% респондентів виявили високу емоційну стабільність при вираженій інтроверсії.

Проаналізувавши результати опитування за «Методикою діагностики стилів поведінки в конфлікті» К. Томаса (рис. 2), ми бачимо, як ці особистісні якості трансформуються у конкретні вчинки. Домінування «компромісу» (25%) та «змагання» (24%) є дуже символічним. На наш погляд, це вказує на те, що студент-психолог перебуває у постійному пошуку балансу між професійною етикою поступливості та особистісною потребою захистити власні кордони. Ми вважаємо, що високий відсоток змагальності не є ознакою агресії, а навпаки – свідчить про асертивність майбутніх спеціалістів, їхню готовність аргументовано відстоювати свою позицію.

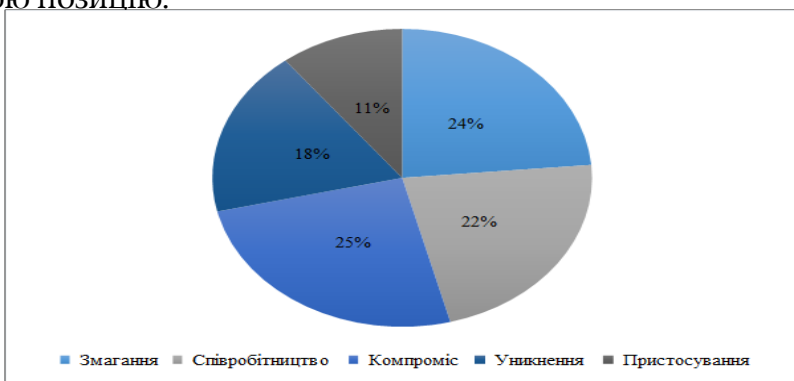

Рис. 2 – Результати опитування за «Методикю діагностики стилів поведінки в конфлікті» К. Томаса

Вагоме місце стратегії «співробітництва» (22%) підтверджує нашу думку про високий інтелектуальний та професійний потенціал групи, оскільки цей стиль вимагає найбільшої емоційної зрілості. Натомість низькі показники «уникнення» (18%) й особливо «пристосування» (11%) дозволяють нам стверджувати, що студенти цієї спеціалізації не схильні до пасивної ролі жертви у конфлікті. Вони обирають дію, а не мовчазну згоду.

Синтезуючи результати обох методик, ми можемо сформулювати цілісне бачення проблеми. Ми помітили, що поєднання високого нейротизму та екстраверсії у більшості студентів знаходить своє відображення у перевазі активних стратегій (компроміс, змагання, співробітництво – сукупно 71%).

Це дозволяє нам стверджувати: попри емоційну чутливість та вразливість (нейротизм), майбутні психологи мають внутрішній ресурс екстравертованості, який підштовхує їх до активного пошуку виходу з конфлікту, а не до втечі від нього. Ми вважаємо, що саме екстраверсія виступає тим «двигуном», який допомагає долати тривожність і вступати в комунікацію. Виявлена нами асертивність (змагання) у поєднанні з прагненням до миру (компроміс) формує унікальний професійний профіль: фахівець, який вміє слухати, але вміє і стояти на своєму.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. У результаті проведеного теоретико-емпіричного дослідження було всебічно розглянуто проблему особистісної зумовленості поведінкових стратегій студентів-психологів у конфліктних ситуаціях. На основі аналізу наукових джерел та власних результатів ми дійшли таких висновків.

По-перше, ми встановили, що особистісні якості (такі як екстраверсія та нейротизм) виступають фундаментальним «каркасом», який визначає не лише

характер сприйняття конфлікту, а й динаміку реагування на нього. Теоретичний аналіз праць сучасних дослідників підтвердив, що для майбутнього психолога професійна компетентність нерозривно пов'язана з умінням рефлексувати власні емоційні стани та свідомо обирати стратегію взаємодії.

По-друге, за результатами відсоткового аналізу ми виявили, що для більшості досліджуваних студентів характерна висока емоційна чутливість та відкритість до соціальних контактів. Ми вважаємо, що переважання профілю з високим нейротизмом свідчить про значну вразливість майбутніх фахівців у ситуаціях напрути. На наш погляд, це вказує на те, що конфлікт для них є не просто технічним завданням, а глибоким емоційним переживанням, яке потребує розвинених навичок саморегуляції.

По-третє, аналізуючи стратегії за К.Томасом у поєднанні з показниками Г. Айзенка, ми виокремили авторське бачення конфліктного профілю студента-психолога. Хоча «компроміс» залишається провідним стилем, високий показник «змагання» ми інтерпретуємо як вияв професійної асертивності. Наша точка зору полягає в тому, що поєднання екстраверсії з активними стратегіями (співпраця, компроміс, змагання) є позитивною ознакою: попри внутрішню тривожність, студенти не уникають проблем, а прагнуть до їх активного вирішення. Ми розцінюємо низький рівень «пристосування» як свідчення сформованої поваги до власних професійних та особистісних кордонів.

Отже, ми вважаємо, що поведінка студентів у конфлікті є відображенням їхньої емоційної зрілості й етичної готовності до професії. Висока чутливість (нейротизм) виступає ресурсом для емпатії, а активні стратегії поведінки – інструментом для захисту своєї позиції та пошуку конструктивних рішень.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми

вбачаємо у розробці спеціалізованих тренінгових програм, спрямованих на трансформацію емоційної лабільності майбутніх психологів у стійку професійну конфліктологічну компетентність. Також важливим є вивчення того, як змінюються ці показники під впливом проходження практики в екстремальних умовах життєдіяльності.

Джерела

1. Аршава І. Ф., Носенко Е. Л. Психологія особистості: підручник для студентів закладів вищої освіти. Дніпро: ЛІРА, 2024. 500 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1723>
2. Вдович С. Розвиток комунікативних навичок фахівців сфери «людина – людина» в закладах вищої освіти. Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (11.11.2021 р.). Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2021. С. 375–377.
3. Вдович С., Стечкевич О. Стан підготовки майбутніх фахівців сфери «людина – людина» до безконфліктного професійного спілкування. Перспективи та інновації науки. 2022. № 2 (7). С. 209–219.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект: Книжка, яка змінює уявлення про те, що означає бути розумним. Харків: Віват, 2021. 512 с.
5. Коваль І. С. Професійна підготовка практичного психолога. Формування сучасних педагогічних технологій та освітніх систем: матеріали II наук.-практ. конф. (4–5 грудня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 17–20.
6. Кришталь М.А., Спіркіна О. О., Фомич М. В. Вікова психологія та геронтопсихологія: курс лекцій. Черкаси: ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. 343 с.
7. Лозинська О. Стратегії поведінки в конфлікті як фактор соціально-психологічної адаптації здобувачів вищої освіти, Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції до дня психолога (21 квітня 2023 р., м. Львів). Львів, 2023. С. 59–62.
8. Лозинська О. М. Використання гумору, як ресурсу в подоланні психологічного конфлікту. Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності: збірник I науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів, 2022. С. 86–89.
9. Лозинський О. М. Експериментальна психологія: методична розробка до практичного заняття (рівень вищої освіти «бакалавр», спеціальність «Практична психологія») / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кафедра практичної психології та педагогіки. Львів, 2024. 108 с.
10. Пархоменко О. А. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності майбутніх психологів. Інтеграція української освіти в європейський освітній простір: виклики, практики, перспективи: матеріали наук.-практ. конф. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. С. 146. URL: <https://www.eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/6126/document.pdf%20>
11. Руденко Л. А. Гносеологічний аспект формування світогляду майбутніх практичних психологів. Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти: матер. VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 24–25 травня 2021 р., м.

12. Руденко Л. До проблеми модернізації професійної підготовки психологів у закладах вищої освіти. Особистість в екстремальних умовах: матер. X Всеукр. наук.-практ. конф., 21 травня 2021 р., м. Львів. Львів, 2021. С. 167–171.
13. Сірко Р. Теоретичні аспекти професійної підготовки психологів ризиконебезпечних професій. Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали VIII регіонального наукового семінару (10 травня 2022 р., м. Львів). Львів, 2022. С. 164–166.
14. Сірко Р. І., Годій Л. В. Професійно-екстремальна компетентність майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби. Теорія і практика управління соціальними системами. 2022. № 2. С. 38–47.
15. Allport G. W. Pattern and Growth in Personality. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1950. 528 p.
16. Baldwin J. Becoming a Person in Higher Education. Higher Education for the People: Critical Contemplative Methods of Liberatory Practice. 2022. P. 23–43.
17. Benke M. How to solve conflict situations better with the model of Thomas and Kilmann. Economic and Social Development: Book of Proceedings. Porto, 2023. P. 229–238.
18. Bunnnett E. R. Development and Structure of the 16PF. The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences / Zeigler-Hill V., Shackelford T. K. (eds.). Vol. 2. Personality Processes and Individuals Differences. Hoboken: Wiley, 2020. P. 423.
19. Costa P. T., McCrae R. R. Personality in Adulthood: A Five-Factor Theory Perspective. 2nd ed. New York: Guilford Press, 2002. DOI:[10.4324/9780203428412](https://doi.org/10.4324/9780203428412)
20. Deutsch M. A theory of co-operation and competition. Human Relations. 1949. Vol. 2, No. 2. P. 129–152.
21. Natiello P. On Becoming a Therapist // The Person-Centered Journal. 2018. Vol. 25, No. 1–2. P. 109–117. URL: https://www.adpca.org/wp-content/uploads/2020/12/On_Becoming_A_Therapist.pdf.
22. Passarelli A. M., Kolb D. A. Experiential Learning Theory. Vande Berg M., Paige R. M., Lou K. H. (eds). Student Learning Abroad: What Our Students Are Learning, What They're Not, and What We Can Do About It. 2nd ed. Sterling, VA: Stylus Publishing, 2023. P. 91–112. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003447184-8>.
23. Zhu C., Liu H. On Becoming a Person: Perspectives from Carl Rogers, Huineng, Wang Yangming, and Ken Wilber. Beijing International Review of Education. 2022. Vol. 3, No. 4. P. 564–577. DOI: <https://doi.org/10.1163/25902539-03040005>

Лозинський Олег. Психологічна експертиза вербування до колабораційної діяльності

Керівник ГО «Львівський аналітичний дім», кандидат психологічних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-5753>

webofscience:

<https://www.webofscience.com/wos/author/record/HTML-2288-2023>

E-mail: lviv-forum@ukr.net

© Лозинський Олег, січень 2026.

Досліджено психологічні механізми вербування громадян України до колабораційної діяльності на користь ворога в умовах повномасштабної гібридної війни. Проаналізовано трансформацію класичних методів розвідувальної та диверсійної діяльності у швидке, дистанційне залучення «одноразових» агентів-дилетантів через соцмережі та релігійні організації. Визначено три основні групи мотиваторів: ідейні (морально-психологічні), матеріально-фінансові, шантаж/погрози. Увага приділяється експлуатації вразливих категорій населення, зокрема молоді, фінансових боржників, ідеологічних прихильників «руського міра», родичів полонених. Робота на ворога часто маскується під легальну роботу («кур'єрські послуги», «маркетингові дослідження», «перевірка логістики»), застосовується шантаж. На окупованих територіях для виправдання колабораціонізму використовується апеляція до міфів про «Новоросію», «общину судьбу», «героїзацію» перших колаборантів, а російські стандарти освіти та «військово-патріотичні» організації для вербування дітей та молоді.

Ключові слова: гібридна війна, державна зрада, колабораціонізм, психологічні механізми вербування, сегментація потенційних колаборантів, дистанційне вербування, мімікрія вербування, мотиватори, агенти-дилетанти, екзистенційна криза як мотиватор зради.

Oleg Lozynskyi. Psychological Examination of Recruitment to Collaborative Activities. The article explores the psychological mechanisms of recruiting Ukrainian citizens for collaboration with the enemy in the context of a full-scale hybrid war. The transformation of classical methods of intelligence and sabotage activities into rapid, remote involvement of «disposable» amateur agents (agents-dilettantes) through social networks and religious organizations is analyzed. Three main groups of motivators are identified: ideological (moral-psychological), material-financial, and blackmail/threats. Attention is paid to the

exploitation of vulnerable population categories, particularly youth, financial debtors, ideological adherents of the «Russian World» (russkiy mir), and relatives of prisoners of war. Working for the enemy is often masked as legal employment («courier services», «marketing research», «logistics checks»), and blackmail is used. In the occupied territories, an appeal to myths about «Novorossiya», «common destiny» (obshchuyu sudbu), and the «heroization» of the first collaborators is used to justify collaborationism, while russian education standards and «military-patriotic» organizations are used for recruiting children and youth.

Keywords: hybrid war, state treason, collaborationism, psychological mechanisms of recruitment, segmentation of potential collaborators, remote recruitment, mimicry of recruitment, motivators, agents-dilettantes, existential crisis as a motivator for betrayal.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни РФ проти України особливої актуальності набуває вивчення психологічних механізмів вербування громадян до колабораційної діяльності. «Гібридний» характер війни передбачає використання не лише ворожих військових сил, а й різноманітного арсеналу засобів інформаційно-психологічного впливу на різні групи людей, спрямованих на дестабілізацію суспільства мережею ворожих агентів всередині держави і в країнах, які підтримують Україну.

Аналіз наукових публікацій свідчить про те, що вербування до колаборації з ворогом суттєво змінилось: класична розвідувальна діяльність кваліфікованими шпигунами доповнюється більш швидким, анонімним, дистанційним залученням «одноразових» агентів-дилетантів для виконання підпалів, коригування вогню, фотофіксації, запуску дронів, замовних убивств, чим знижуються ризики провалу агентурних мереж. Небезпечним є психологічне маніпулювання ворожими шпигунами-кураторами людьми з вразливих категорій населення – підлітками, молоддю, ідеологічними прихильниками «руського міра», релігійними фанатиками московського патріархату, родичами полонених й тих осіб, що залишились на окупованих територіях, особами у кризовому фінансовому становищі (боржниками), маргіналізованими верствами та криміналітетом.

Окремим викликом є вербування агентів до колаборації «в сліпу»: завдання виконавцю маскуються під «побутові завдання», «маркетингові дослідження», «кур'єрську роботу», «перевірку логістики». З огляду на перелічене, експертиза психологічних засобів вербування потрібне для попередження та протидії діям, що можуть завдати шкоду державній безпеці.

Метою дослідження є експертиза психологічних методів та технологій, що застосовуються для вербування колаборантів в умовах гібридної війни, на основі аналізу українських, європейських наукових публікацій, а також публікацій російських джерел про результати вербування українських громадян їх спецслужбами.

Виклад основного матеріалу. Вербування визначається як цілеспрямований вплив шляхом маніпуляцій та вразливостей особи з метою схилення її до співробітництва з ворожою державою, вчинення злочинних дій проти власної держави. Для досягнення цієї мети вербувальники використовують психологічні мотиватори:

- *Ідейні (морально-психологічні) мотиватори:* підходить для осіб, що ідеологічно симпатизують ворогу, вважають співпрацю престижною, або діють з мотивів помсти. Послуги таких колаборантів є «найдешевшими».
- *Матеріально-фінансові мотиватори:* підходить для осіб у кризових фінансових ситуаціях, грошова оплата їх «роботи» є обов'язковою. Статистика 2025 р. свідчить, що «швидкі гроші» є головним мотивом для 70% колаборантів-коригувальників.
- *Мотиватори шантажем або погрозами:* підходить для осіб, щодо яких є компромат, погроза безпеці родичам осіб, що потрапили в полон або залишились на окупованих територіях.

Кількість підозрюваних, причетних до злочинів проти нацбезпеки за 2022-2025 рр. сягнула 16 тисяч осіб, що становить 10% від загальної чисельності 160 тис.

державних службовців. За інформацією ДБР 2,6 тис. кримінальних проваджень за ст. «державна зрада»; за інформацією СБУ 3,7 тис. кримінальних проваджень за ст. «державна зрада», 10 тис. кримінальних проваджень за ст. «колабораційна діяльність» [1; 2; 3].

Станом на 2026 р. спостерігається тенденція до посилення тяжкості злочинів у сфері національної безпеки: на початку повномасштабного вторгнення (2022 р.) близько 75% вироків стосувалися «легких» складів злочину (публічне заперечення агресії), однак у 2025 р. 96% проваджень кваліфікуються як тяжкі злочини (робота в окупаційних органах влади, правоохоронна діяльність на користь ворога, коригування вогню). СБУ встановила особи понад 3,5 тис. активних колаборантів та організаторів псевдовиборів у адміністраціях Херсонської та Запорізької областей.

Станом на середину 2024 року в Єдиному реєстрі судових рішень зафіксовано понад 1 442 вирoki за ст. 111-1 КК України.

На основі аналізу досліджень [6; 7; 8; 9; 10] можна систематизувати методи вербування громадян до злочинів проти національної безпеки:

Особливості вербування з ідеологічних мотивів. Ідейні (морально-психологічні) мотиватори вербування є найбільш надійними та стійкими. Їх застосовують у випадках, коли людина має сформований про-російський світогляд і готова для колаборації. Цьому сприяє належність до православної секти московського патріархату з притаманним їй релігійним фанатизмом, з емоційно-глибоким невдоволенням політикою держави у мовно-культурних, історичних питаннях. Особа фактично є «ідеологічним емігрантом», проживаючи в Україні відчуває себе частиною «руськава міра», не знає і не цікавиться історією країни свого проживання, не визнає цінність її культури, мови, історії як самодостатньої системи. Свідомо чи підсвідомо сприймає українську

державність як «помилку», яку необхідно виправити, зокрема військовими методами. Колаборацію на користь російського агресора сприймає як причетність до «історичної місії», або з мотивів солідарності з такими ж «соотечественниками» в своєму близькому соціальному середовищі.

Психологічний механізм ідеологічного колабораціонізму має міфологічне підґрунтя, торкається так званих «океанічних почуттів» («я» - частинка великого «ми»), «російського патріотизму» (пронизаного зверхністю до окупованих імперією «тубільних» територій), а також власної важливості («ego»).

Вербувальник сприймається як «друг», «наставник», «потрібна людина», представник «влади». На символічно-міфологічному рівні сприйняття він наводить «справедливість», відновлює порушений (імперський) порядок. Виконання його «таємних», «секретних» вказівок, шпигунських доручень особою сприймається як особистий внесок в «велику справу», обіцяючи у майбутньому особливий статус (відзнаки, ордени, звання). Робота на ворога сприймається людиною як «місія», що надає «особливий сенс» для нічим не примітного її існування, тим паче в ситуаціях життєвої кризи дорослого віку. Ерік Еріксон описував схожу кризу психосоціального розвитку як конфлікт між «цілісністю его» (Ego Integrity) та *відчаєм* (Despair). Підсвідомий *відчай* (переживається людиною як гіркота, прихована депресія, агресивне несприйняття сьогодення) відкриває двері, через яку ворог, зловживаючи довірою, «грає» на почуттях ностальгії, і бажанні виправдати своє минуле, виправити власні втрачені шанси, зробити спробу проявити себе в житті. Описаний Е.Еріксоном психологічний конфлікт певним чином пояснює мотивацію ідеологічних колаборантів зрілого віку: людина у стані «екзистенційного відчаю» шукає спосіб виправдати своє життя, а ворожа пропаганда пропонує їй «повернення в

молодість» (міф про СРСР), де їхнє життя нібито мало більше значення. Екзистенційний відчай штовхає людину «покарати» теперішній стан справ, що не дало їй бажаного матеріального комфорту, статусу, самоповаги. Співпраця з ворогом для таких осіб стає способом відчутти себе «важливим гравцем» наостанок власного життя [4].

Ідеологічне вербування більш комфортно відбувається в організаціях «соотечественників», релігійних групах московського патріархату, що використовують тактику «love bombing», оточуючи потенційних агентів увагою та турботою, підтримуючи ілюзію «ідеальної родини», задовольняючи потреби в причетності, спілкуванні (спільні літургії, безкоштовні семінари, спільні зустрічі «духовного пробудження»), що трансформується у повну відданість ідеям групи, готовність виконувати будь-які завдання її лідерів.

Колаборація осіб працездатного віку за ідеологічною і кар'єрною мотивацією з місцевих «еліт» в органи окупаційної влади проявилась на окупованих територіях Криму, Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької областей. У Донецькій та Луганській областях (окупованих з 2014 р.) в окупаційні структури інтегрувались до 80-90% колишнього складу місцевого самоврядування. В новоокупованих районах (після 2022 р.) Херсонської та Запорізької областей відсоток колаборації серед держслужбовців – 15-25%, серед співробітників правоохоронних органів – 30-40%. Це засвідчує, що до війни відповідні центральні та місцеві державні органи свідомо сприяли працевлаштуванню в державних органах влади України (суди, прокуратура, поліція, місцеве самоврядування, освіта і т.п.) потенційних колаборантів.

Особливості вербування з фінансових мотивів. Матеріально-фінансові мотиватори є поширеними засобами залучення «дилетантів» до колабораційної діяльності – разових замовлень з виконання підпалів, коригування вогню. Майже 90% осіб, засуджених за ст.

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management Science Journal, № 29, 2026
114-2 (коригувальники вогню) були завербовані через «грошовий інтерес».

У соцмережах (в Telegram та ін.) оголошення маскуються під звичайну про роботу. Виконавці часто не усвідомлюють, що працюють на ГРУ або ФСБ, вважаючи замовника приватним детективом або конкурентом по бізнесу. Найбільш вразливими до цього типу вербувального впливу є люди у кризовому фінансовому становищі: боржники, особи з низьким соціально-економічним статусом, чії родичі потребують дорогого лікування. Вербувальники застосовують стратегію «обіцянок», пропонуючи значну винагороду за нібито «прості» та «безпечні» завдання.

Психологічні бар'єри долаються, коли для забезпечення анонімності, безпеки «виконавцю» пропонують готівковий або криптовалютний розрахунок.

Процес залучення відбувається поступово: співпраця починається із законних послуг (рознести рекламу чи бандеролі, сфотографувати об'єкт, взяти участь в «маркетинговому опитуванні» і т.п.), за які «виконавцю» платять винагороду. Коли «виконавець» звик регулярно отримувати завдання і гроші за їх виконання, зміст завдань змінюється, вимоги зростають, поряд з законними з'являються частково незаконні завдання. Якщо «виконавець» і надалі їх беззаперечно виконує, то йому делегують диверсійні завдання. Окремою категорією є підлітки, яких залучають через ігрові інтернет-сайти за «швидкі гроші» (1 тис. – 20 тис. грн), експлуатуючи відсутність у них сформованого критичного мислення, а також їх «ігрову залежність».

Особливості вербування шантажем. Колабораціонізм внаслідок шантажу та фізичного примусу ґрунтується на використанні компрометуючих матеріалів, загрози життю та безпеці людині або її родичів, близьких. Цей метод може застосовуватися як окремий засіб, або доповнення до фінансового вербування.

Після того, як людина виконала перші доручення, або необачно надала персональні дані, тиск на неї може набувати системного характеру: її залякують і шантажують розкриттям цих фактів правоохоронним органам, погрожують безпеці родичів, які потрапили в полон або перебувають в окупації.

Вербувальники можуть використовувати інтимний шантаж – вимагання або заволодіння інтимними фото з наступною погрозою їх розповсюдження.

До колабораційної роботи на ворога схилиють жертв телефонного шахрайства: в людей пенсійного віку виманюють заощадження, змушують «відпрацьовувати» борги перед ворожими спецслужбами. Суди зафіксовано тенденцію використання людей похилого віку, які, ставши жертвами телефонних шахраїв, змушені «відпрацьовувати» вигадані борги, виконуючи функції спостерігача або диверсанта.

Примусове виконання злочинів проти безпеки держави створює у «виконавців» стан провини і постійного страху, що використовують маніпулятори для контролю їх поведінки, відрізаючи шляхи до повернення у нормальне соціальне середовище.

Мімікрія колабораційної роботи. Вербувальники застосовують інформаційно-психологічне прикриття своєї антидержавної діяльності, використовуючи «легенди»:

- «незалежні журналісти» – збір інформації про прильоти під виглядом фіксації руйнувань для «незалежних медіа»;
- «допомога родичам» – прохання людям на окупованих територіях зв'язатися з родичами в підконтрольних областях України, щоб ті перевірили чи є поблизу їх житла військові об'єкти, об'єкти електрогенерації і т.п.;
- «працевлаштування» – розміщення російськими вербувальниками на сайтах пошуку роботи (наприклад, OLX) вакансій-пасток, наприклад пошук «фотографів», які мають надсилати для працевлаштування і отримання

оплати фото- або відео-звіти з певних локацій;

- «менеджери з логістики» – прохання сфотографувати певні транспортні вузли (мости, залізничні розв'язки і т.п.) нібито для «планування маршруту доставки вантажів»;
- «адміністратор ОСББ» – телефонні опитування мешканців про наявність електрогенераторів, квартирантів «у формі» під виглядом турботи про безпеку мешканців;
- «HR-агент іноземної компанії» – пропонує роботу проведення «соціологічних опитувань»;
- «футбольні ультрас» та радикальні угруповання.

На основі аналізу ворожих Інтернет-публікацій можливо зробити певні підсумки методів вербування колаборантів. Вербування на окупованих територіях розглядається як елемент «ментальної війни», спрямованої на зміну ідентичності населення. Ставиться мета стирання меж між цивільним населенням і військовими для створення бази підтримки. Важливим методом є «інформаційне домінування», що створює ефект безальтернативності російської влади. Використовується тактика «когнітивного тиску», де через страх перед ЗСУ населення підштовхують до співпраці з окупаційними адміністраціями (дивись: *Особенности современных войн: гибридный аспект (2022–2023) // Военная мысль: военно-теоретический журнал / Министерство обороны РФ. Москва*).

Нав'язується «образ переможця», щоб схилити конформістів на бік окупантів. Важливим засобом тиску є примусова паспортизація, яка робить людину «юридично залежною» від РФ. В окупованих районах Херсонщини та Запоріжжя застосовується «економічне вербування» місцевих мешканців через окупаційний контроль над аграрним бізнесом та продуктовими ринками. Застосовують метод «м'якої сили» - пропонують матеріальні блага (гуманітарна допомога, пенсії) в обмін на лояльність. У Криму та на Донбасі активно

використовують релігійний фактор (московський патріархат) та апеляцію до «православних цінностей». Шляхом аналізу соціальних мереж шукають осіб з «образом на Україну». В соцмережах рекламуються «мережеві структури», де кожен завербований має залучити нових учасників. Застосовують технологію «інформаційних вірусів» про «зраду» Україною людей на окупованих територіях. Використовується метод «компрометації» - людину втягують у дрібну співпрацю, яку потім використовують як шантаж. В соцмережах створюються штучні «лідери думок» (блогери, місцеві активісти), які працюють за методиками ПСО. Вербування вважають технологією «керованого хаосу», що доводить людину до стану безпорадності. (дивись: Манойло А. В. *Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны: Монография / А. В. Манойло. 4-е изд. Москва : Изд-во МГУ; Горячая линия – Телеком, 2014–2024*).

Вербування на окупованих територіях здійснюється шляхом створення ілюзії легітимності окупації через «референдуми», що психологічно зв'язує учасників круговою порукою. Використовуються історичні міфи про «Новоросію», «спільну долю» (общую судьбу), де колаборація подається як «повернення додому» для ідеологічного оправдання зради. Публічно на мітингах роздають російську символіку (російські триколори, георгіївські стрічки) для демонстрації лояльності та інструмент психологічного «незворотного залучення». Для вербування використовується методика «сегментації»: до кожної соціальної групи (вчителі, лікарі, пенсіонери) застосовуються окремі технології і інформаційні повідомлення.

Впровадження російських стандартів освіти є методом довгострокового вербування дітей та молоді. Вербування дітей та молоді здійснюється через залучення молоді у «військово-патріотичні» організації («Юнармія» і т.п.).

Для осіб, чії родичі знаходяться в РФ (або на раніше окупованих територіях) використовується тиск через родинні зв'язки. Застосовується метод «психологічного шоку» під час фільтраційних заходів. Створюється атмосфера тотального стеження («сусід за сусідом»), зокрема в соцмережах, щоб змусити людей до колаборації з окупантом. Для низько кваліфікованих але лояльних відкривають кар'єрний ліфт («хто був ніким, той стане всім»). Завдяки мас-медіа технологія «героїзації» перших колаборантів. Маніпуляція почуттям зневіри за перебування в окупації («вас все одно покарають як зрадників»). Усі ці заходи спрямовані на перетворення окупованої території на «санітарну зону» з лояльним населенням (дивись: *Проблемы обеспечения национальной безопасности в условиях гибридных угроз: Сборник материалов / Российский институт стратегических исследований (РИСИ). Москва : РИСИ, 2024–2025*).

Висновки. Масовість фактів державної зради та колабораційної діяльності (понад 16 тис. кримінальних проваджень, що становить 10% від усіх держслужбовців) є викликом для наявної державної політики, а також потребує ґрунтовних наукових досліджень психологічних причин цієї проблеми.

Здійснена експертиза методів вербування в умовах повномасштабної гібридної війни доводить, що РФ десятиріччями систематично готувала ґрунт для війни проти України, окупації її 20% південно-східних областей. Для цього розробила ідеологію «руськава міра», ідею «новоросії» та «соотечественників», фінансувала мережу московського патріархату, просувала прихованих колаборантів в силові структури, різні гілки державних органів влади, бізнес. Ворог доповнює класичну професійну розвідувальну діяльність багатьма іншими методами нанесення Україні шкоди.

Одним із засобів гібридної війни є вербування до колабораціонізму, тероризму, диверсій завдяки

«сегментації» груп потенційних зрадників, дистанційного залучення «одноразових» агентів-дилетантів через цифрові канали. Ворожі спецслужби активно маніпулюють вразливими категоріями населення: молоддю, фінансовими боржниками, людьми пенсійного віку, ідеологічними прихильниками «русскава міра» (зокрема в органах влади, силових та правоохоронних структурах), родичами полонених. Статистика свідчить, що фінансовий мотив є головним для 70% одноразових-колаборантів (коригувальників вогню). Проте ідеологічно-кар'єрний мотив колабораціонізму присутній в 40% колишніх українських державних службовців, суддів, поліцейських.

Певний відсоток завербованих колаборантів діють «в сліпу», бо завдання для них маскувались під побутові, маркетингові дослідження або кур'єрську роботу і т.п.

Ідейні (морально-психологічні) мотиватори є найбільш надійними та ґрунтуються на сформованому проросійському світогляді та належності до релігійних груп московського патріархату. Психологічний механізм ідеологічного колабораціонізму використовує міфи про «руській мір», «спільну долю» та експлуатує «екзистенційну кризу» людей зрілого віку.

Шантаж (зокрема інтимний) або погрози особам, родичі яких є в окупації/полоні, є ефективним методом контролю над завербованими.

Напрямки подальших психологічних досліджень: вивчення впливу ігрової залежності та соціальних мереж на формування вразливості до дистанційного вербування; психологічні портрети ідеологічних колаборантів, дослідження міфологічного світогляду та «океанічних почуттів» приналежних до «русскава міра»; методи контрзаходів для виявлення мімікрії колабораційної роботи.

Джерела

1. Еріксон Е. Г. Дитинство та суспільство / пер. з англ. — Київ : [видавець або назва серії, якщо є], [рік перекладу, зазвичай посилаються на першоджерело,

- якщо немає свіжого українського видання]. — 445 с. (Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: W. W. Norton & Co.)
<https://archive.org/details/childhoodsociet000erik>
<https://scholar.google.com/citations?user=kj8e2QMAAAA>
<https://www.britannica.com/biography/Erik-Erikson>
2. Дашборд щодо кількісного складу державних службовців в Україні. URL: <https://nads.gov.ua/test?v=66de8f59549ff>
 3. ДБР розслідує понад 2,6 тис. справ про зраду та колабораціонізм: понад 1,4 тис. підозрюваних, 1,2 тис. справ у суді. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-rozslidue-ponad-2-6-tis.-sprav-pro-zradu-ta-kolaboracionizm-ponad-1-4-tis.-pidozryvanih-1-2-tis.-sprav-u-sudi>
 4. На сьогодні відкрито понад 9000 кримінальних справ щодо колабораціонізму. URL: <https://hromadske.radio/news/2025/04/04/na-sohodni-vidkryto-ponad-9000-kryminalnykh-sprav-shchodo-kolaboratsionizmu>
 5. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. р ед. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Horbulin_Volodymyr/Svitova_hibrydna_viina_ukrainsk_yi_front.pdf?PHPSESSID=0afuap1j2d34p3cpdkeut9pcv1 (Фундаментальна праця про методи підривної діяльності РФ, зокрема ідеологічне вербування «п'ятої колонії»).
 6. CENSS (2025). *Форми дистанційного вербування Росією громадян України: Аналітичний звіт за матеріалами 2024–2025 рр.* Центр безпекових досліджень.
<https://censs.org/forms-of-remote-recruitment-of-ukrainian-citizens-by-russia/>
 7. GLOBSEC (2025). *Russia's Crime-Terror Nexus: Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe*. Bratislava: GLOBSEC Policy Institute.
https://www.globsec.org/sites/default/files/2025-10/Russia%20Crime%20Terror%20Nexus_Criminality%20as%20a%20Tool_0.pdf
 8. Taylor & Francis (2024). *Russian Sabotage in the Gig-Economy Era*. *Journal of Strategic Studies* / RUSI.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2024.2401232>
 9. Izak Krzysztof. *Terrorist and sabotage attacks on selected critical infrastructure systems – a historical perspective* // *Terrorism – Studies, Analyses, Prevention*, 2025, special edition: 71–111.
<https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.015.21518>
<https://ejournals.eu/czasopismo/terroryzm/artikul/terrorist-and-sabotage-attacks-on-selected-critical-infrastructure-systems-a-historical-perspective>
 10. *Terrorist and sabotage threats to critical infrastructure* Scientific Editing / Scientific Editors Karolina Wojtasik, Damian Szlachter. Mazowieckie Centrum Poligrafii Sp. z o.o., 2025. 340 p.
<https://www.abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/wydanie-specjalne-2025/T-SAP - special edition - CALOSC NOWY.pdf>
 11. Лозинський Олег. Цеглини українофобської доктрини РФ // *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : Науковий журнал / [відповідальний редактор к. пс. н. Олег Лозинський]. Матеріали наукового круглого столу на тему: «Психологія пропаганди і міфотворчості в умовах війни: вплив та розвінчання» 21 травня 2022 року. Україна, Львів. Випуск 24, 2022. С.139-162.
<https://sci.lidubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16299/1/%d0%92%d0%b8%d0%bf%d1%83%d1%81%d0%ba%2024.pdf>
 12. Лозинський О.М. Ідеологічне обґрунтування збройної спецоперації російської

Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал №29, 2026
федерації проти України // «Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності»: збірник тез доповідей І Науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Львів, 20-21 жовтня 2022 року. Львів: ЛДУБЖД, 2022. 408 с. С.184-187. URL :

<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11292/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d1%82%d0%b5%d0%b7%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d1%97%2020-21%20%d0%b6%d0%be%d0%b2%d1%82%d0%bd%d1%8f%202022.pdf>

13. Лозинський О.М. Основи юридичної та політичної психології : навчальний посібник. Видання 5-те, доповнене / О.М.Лозинський. Львів: ЛДУБЖД, 2025. 284 с. URL:

https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/15662/1/%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9F%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%8F%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97_2025.pdf?fbclid=IwY2xjawMLy-5leHRuA2FibQIxMABicmlkETF2ODBIQzZVOWNid3NUVW1OAR6-awpgu1duU_6-fPKKtBlottAzm4MAhhOKNPsAAAdDAAeqMh8dqMxWkRdjtA_aem_l4IHdeW17NZW/hvsAoDHeGw

14. Лозинський О.М. Інформаційно-психологічні наслідки резонансних кримінальних справ в умовах воєнного стану / Матеріали другого Всеукраїнського наукового круглого столу «Життєстійкість особистості, економіки та культури суспільства в умовах війни» з нагоди Міжнародного дня жінок та дівчат в науці, 11 лютого 2025 р. // Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал. Україна, Львів. Випуск 27, 2025. 280 с. С.263-277. URL: https://znc.com.ua/ukr/news/2016/202502_zah.pdf
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/15658>

Про науковий журнал

Науковий журнал «Психологічні виміри культури, економіки, управління» видається з 2013 р. громадською організацією «Львівський аналітичний дім» та Західним науковим центром НАН України та МОН України з метою покращення наукової комунікації, захисту авторських прав науковців, підтримки молодих дослідників.

Науковий журнал виходить 2 рази на рік: взимку та влітку (у лютому та травні-червні).

Автори статей отримують електронну версію Журналу у форматі PDF, при бажанні можна замовити друкований примірник видання.

Вимоги до статей: обсяг 10-12 стор., УДК, прізвище, ім'я, по батькові автора, місце праці (навчання), статус, контакти (вайбер або E-mail) для надсилання журналу автору; назва статті, україномовна та англomовна анотація, ключові слова; постановка проблеми, стислий огляд попередніх досліджень, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки; список джерел; фото автора.

Вітаються статті, які містять результати емпіричного дослідження. Теоретичні питання мають обґрунтовуватись «сильними аргументами» (посилання на теоретичні положення визнаних дослідників, закордонні публікації і т.п.).

Редакційна рада заохочує авторів публікувати результати міждисциплінарних досліджень на стику психології, економічної теорії, політології, міжнародних відносин, правознавства, історії, теорії масової комунікації, культурології, мистецтвознавства, релігієзнавства, педагогіки тощо.

Упорядники дотримуються принципів:

- захист авторських прав на наукові твори;
- оперативність оприлюднення наукових праць;
- Інтернет-поширення PDF версії Наукового журналу для

широкого ознайомлення громадськості з публікаціями авторів;

- налагодження співпраці з іноземними науковцями та науковими установами;
- скерування зусиль на входження Журналу до наукометричних баз даних.

За побажання автора (з випуску №30 Наукового журналу «Психологічні виміри культури, економіки, управління») стаття буде отримувати DOI (Digital Object Identifier) в рамках проєкту відкритої науки, що підтримується Європейською комісією та CERN (Швейцарія) через міжнародний депозитарій Zenodo. Це забезпечує:

- постійну адресу вашої статті в мережі інтернет;
- автоматичну появу статті у вашому профілі google scholar;
- коректне цитування вашої праці міжнародною спільнотою.

Для цього автор повинен мати цифровий ідентифікатор ORCID (реєстрація на orcid.org) – обов'язкова умова для присвоєння DOI.

Редакційний збір. Видання здійснюється неприбутковою організацією «Львівський аналітичний дім». Із випуску №30 авторам буде запропоновано зробити невеликий благодійний внесок для покриття технічних витрат на цифрову обробку метаданих, реєстрацію DOI та підтримки відкритого доступу Наукового журналу «Психологічні виміри культури, економіки, управління».

Наукові статті прохання надсилати на електронну скриньку: lviv-forum@ukr.net

Отримати роз'яснення можна за вайбером/вацап 0959173362.

Випуски наукового журналу «Психологічні виміри культури, економіки, управління» за 2013-2025 рр.:

- Психологічні виміри культури, економіки, управління. Збірник статей // Упорядник О.М. Лозинський. Випуск №1. Львів: Ліга Прес, 2013. 165 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16118>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління. Збірник статей // Упорядник О.М. Лозинський. Випуск №2. Львів: Ліга Прес, 2014. 102 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16119>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління. Збірник статей // Упорядник О.М. Лозинський. Випуск №3. Львів: Ліга Прес, 2014. 92 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16120>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Випуск IV/1, січень, 2015.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16121>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Випуск VI, 2015.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16122>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Україна, Львів. Випуск VII, 2015.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16124>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Україна, Львів. Випуск VIII, 2016.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16125>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Україна, Львів. Випуск IX, 2016.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16126>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. Україна, Львів. Випуск X, 2017.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16127>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний ред. О.М. Лозинський]. Україна, Львів. Випуск XII, 2018. 136 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16128>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління :

Науковий журнал / [відповідальний ред. О.М. Лозинський]. Україна, Львів. Випуск XIV, 2018. 95 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16129>

- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний ред. О.М. Лозинський]. Україна, Львів. Випуск XV, 2018. 122 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16130>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 16, 2019. 140 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16131>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 17, 2019. 114 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16132>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 18, 2019. 74 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16298>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 18, 2019. 74 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16133>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 20, 2020. 163 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16134>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 22, 2021. 74 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16135>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор к. пс. н. Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 24, 2022. 210 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16299>
- Психологічні виміри культури, економіки, управління :

Науковий журнал. Матеріали Всеукраїнського наукового круглого столу «Життєстійкість особистості, економіки та культури суспільства в умовах війни» з нагоди Міжнародного дня жінок та дівчат в науці. Україна, Львів, 11 лютого 2024 р. / [відповідальний редактор к. психол. наук Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 26, 2024. 264 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16300>

- Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор кандидат психологічних наук Олег Лозинський]. Україна, Львів. Випуск 27, 2025. 280 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16301>
- Психодіагностичні запитальники «Ідеальний лідер» та «Сила та інноваційність організаційної культури» // Психологічні виміри культури, економіки, управління : Науковий журнал / [відповідальний редактор кандидат психологічних наук Олег Лозинський. Науковий редактор кандидат психологічних наук Олександр Виноградов]. Україна, Львів. Випуск 28, 2025. 105 с.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/16303>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Психологічні виміри культури, економіки, управління:
науковий журнал

Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management:
Science Journal

ISSN 2409-1375

Випуск 29

Керівник проєкту, відповідальний редактор
Олег Лозинський кандидат психологічних наук

Ідея проєкту, макет, комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки, підготовка до
друку ГО «Львівський аналітичний дім». Ідентифікаційний код 34167033.

Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи:
серія АОО №760926

Для листування E-mail: lviv-forum@ukr.net

Підписано до друку 12.02.2026 р. Формат 60х84/16.
Папір друк. Друк на ксероксі. Гарнітура Palatino Linotype.
Ум. друк. арк. 19,2. Тираж 100.

Друк Видавництво ЛНУ ім. І.Франка, 79000, Львів, вул. Дорошенка, 41.